

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

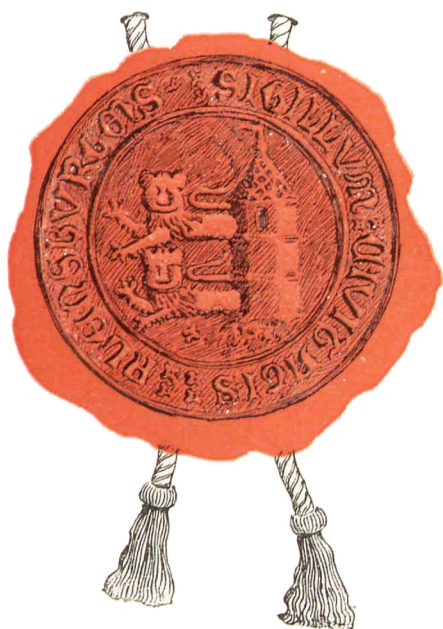
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Martha Ottosen

Danmarks Grænsevagt mod
Syd
Minder fra Flensborg

Nyt Nordisk Forlag · København

DANMARKS GRÆNSEVAGT MOD SYD

DANMARKS
GRÆNSEVAGT
MOD SYD

MINDER FRA FLENSBORG

AF

MARTHA OTTOSEN

NYT NORDISK FORLAG
KØBENHAVN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)
MCMXVII

INDHOLD.

	Side
Forord	7
1. Byen, som den var i det ydre	9
2. »Gravene«	14
3. Duborg	18
4. Helligaandsgangen	21
5. Jørgensbysiden	29
6. Marie Kirkeplads	34
7. Skibsbroen og Fjorden	37
8. Vejen til Marieskoven	45
9. Marieskoven	50
10. Den gamle Kirkegaard og den ny	58
11. Mølledammene	63
12. Livet i Gaderne	66
13. Det daglige Livs Fornødenheder	77
14. Jahrmærkt	86
15. Den flensborgske Købmand	93
16. Sprog og Sindelag	101
17. Aarets Fester	108
18. Borgerforeningen	118
19. St. Knuds Gilde	126
20. Monrads Skole	132
21. Børnenes Lege og Børneremser	142
22. Den danske Kirke	149
23. Pastor Carstens	152
24. De danske Skuespillere	156
25. Jacob Plaetner	159
26. Holdt og Monrad	164
27. Aage Colding og Fru Helene Colding	169
28. Gustav Johannsen	174
29. Hjemmets Festsdag	184
30. Vennerne fra Danmark	192
31. Skomager Friederichsen	200
32. Mutter Voss	205
33. Kirkekonen	216
34. Grøntkønen	221

FORORD.

FOR at forjage de tunge Tanker, som mine Landsmænds Skæbne under Verdenskrigen vækker til live, har jeg søgt at fordybe mig i Minderne fra en Tid, da de danske Sønderjyders Kaar var mindre tunge og det gode Humør i Reglen var nok til at holde Modet oppe: Min Barndom og Ungdom i Flensborg.

Det vilde være fordringsfuldt at paakalde andre Menneskers Interesse for den nævnte Tid, om ikke Flensborg i Slutningen af 1800 havde været noget helt for sig selv. Vel var der ligesom i det øvrige Nordslesvig et skarpt Skel mellem Danske og Tyske, men Flensborgernes Gemytlighed i det daglige Liv gjorde det mindre føleligt. De drillede hverandre, Danske og Slesvigholstenerne, og de var ikke fri for at være ondskabsfulde nu og da. Men det fælles Skibbrud gjorde Partiet omtrent lige: Danskerne var bleven skilt fra deres Fædreland. Slesvigholstenerne havde maattet opgive Tanken om en Hertug og »op ewig ungedeelt«.

Kun naar der var Valg i Byen, enten til Kirkeforstanderskabet i St. Marie Sogn — de to sydlige Sogne var tyske — eller til Borgerrepræsentationen eller Rigsdagsvalg, gik Kampens Bølger højt. Selv Børnene i Skolen talte Politik og Venner blev Fjender — om end kun for en Tid.

I mine to Bøger »Ruths Far« og »Grete og hendes Søkende« har jeg hist og her beskrevet Livet i Flensborg By, dog kun som Baggrund for Bogens Handling.

I disse Minder vil jeg søge at give et Virkelighedsbillede af Flensborg og dens Borgere i Aarene 1870

—1890 uden nærmere at komme ind paa det politiske end netop nødvendigt.

Læseren vil desuden her finde en Del Profiler af Mænd og Kvinder, hvis Slægt endnu er i Live. Jeg beder paa Forhaand om Tilgivelse, hvis én og anden finder Billedet af en Slægtning noget fortegnet. Som de træder frem her i Bogen har jeg set dem med barnlige og unge Øjne; deres Ansigter, deres Liv og Færden staar præget i min Hukommelse som jeg her har tegnet dem. — — —

Siden jeg forlod min Fødeby er der gaaet 26 Aar, og hver Gang jeg kommer til Flensborg er Byen mere forandret. Lange Rækker Huse er skudt op hvor i min Barndom Lærken byggede Rede i det høje Græs. Ruinen paa Duborg — den blaa Dam — Markvejen til Skoven — Gravenes høje Lindetræer — de mange travle Vejrmøller — alt er forsvundet som Græs og Blomster paa Bakkerne i Øst og Vest, hvor nu snorlige Gader med høje, grimme Huse lukker for Udsigten ind i Angel og ud mod Hanved og Bov.

Slagordet fra min Barndom: »Flensburg wird Grossstadt«, er gaaet i Opfyldelse paa Bekostning af alt det, som gav Byen i Dalen sit Særpræg og sin Ynde i Slutningen af forrige Aarhundrede.

12. April 1917.

MARTHA OTTOSEN.

Flensborg, set fra St. Nikolai.

BYEN, SOM DEN VAR I DET YDRE.

FLENSBORG By laa dengang i Dalen, i Læ af Bakkerne i Øst og Vest og af Marieskovens høje Bøge.

Paa Bakkerne var ingen Huse, kun en Mængde Vejrmøller, hvis hvide Vinger lyste i Solen og drejede travle rundt i den friske Blæst.

Til Byen selv var der Plads nok nede i Dalen, paa begge Sider af den smukke Fjord. De smaa rødtagede Huse laa tæt Side om Side i Hovedgaden, der gaar i Nord og Syd, helt fra Nørreport til Søndertorv.

Ved Søndertorv deler Gaden sig i to: en bred Gade gaar mod Øst: Angelbogade, en smallere: Frisergade mod Vest.

Her begynder ogsaa Stigningen op mod Landevejene. Fra Angelbogade over Havretorvet gennem Sønder Hulvej til Lyksborg, gennem Nørre Hulvej til Kappel.

Fra Frisergade, eller som Flensborgerne kaldte den: Friserbjergget, gaar Landevej til Hanved og Læk.

Den lille Rødegade, som gaar fra Søndertorv mod Syd, førte gennem Røde Port (nedbrudt 1874) til Slesvig og Husum Landeveje.

I Syd var den bratteste Stigning i Frisergade, hvor Indkørslen til Byen om Vinteren i glat Føre var næsten livsfarlig. — — —

Udenfor Nørreport laa Nystaden, som endnu i Begyndelsen af 80erne ikke var ret stærkt bebygget. Her laa paa Vestsiden flere store Trælagre. Paa Østsiden laa i mange Aar et stort sorttjæret Skur, som Flensborgerne kaldte »der Schwedenstall«. Der laa et stort Jernstøberi med en fornem Villa med Have foran og længere ude en nyere Købmandsgaard og en Del lavere Huse med Gæstgiverier, beregnede paa Søgning af Bønderne, der kom fra Bov og Aabenraa. I Nystaden var ogsaa Byens Gasværk, der er anlagt af et engelsk Kompagni.

Landevejen til Aabenraa er næsten uden Stigning, indtil man kommer ud forbi Badeanstalten »Ostseebad«.

Men Bov Landevej var om muligt endnu stejlere end Friserbjerg og farligere som Nedkørselsvej, fordi den lige udenfor Byen gjorde et ret brat Sving.

Udsigten fra Bov Landevej! Hvem der har set den en Sommerdag i 1880erne glemmer den aldrig. Man saa Fjorden i hele sin Skønhed med det idylliske Jørgensby i Øst; noget længere ude Mørvig midt imellem Bøgeskove, der somme Steder naaede helt ned til Vandet. Paa gule Leerklinter stod Træerne tætte og lavstammede, næsten alle af samme Højde, med Kronerne bøjede af Nordvestvinden, der fra Fjorden strøg ind over dem.

Og vendte man Blikket fra Fjorden ind mod Byen, saa man den ligge saa lunt i Dalen indenfor Nørreport. Solen stod over alle de røde og enkelte blaa Tage, de slanke Kirkespir ragede højt op over dem, og paa Bakkerne i Vest og Syd tegnede Vejrmøllernes Silhouetter sig mod den lyse Sommerhimmel.

En Foraarssøndag paa Bov Landevej — det var som en levende Illustration til Goethes dejlige Paa-skedigt i Faust: »Kehre dich um, von diesen Höhen nach der Stadt zurück zu sehen —«

Ud gennem Nørreport vældede en Strøm af pyn-tede Mennesker, der søgte ud i Naturen for at vende hjem med Pilegrene fulde af »Gæslinger« og med de første spæde Violer. Her oppe paa Bakken kunde man saa at sige staa og tage Byen i Besiddelse. »Min By«, har jeg ofte tænkt, »min skønne Fødeby i Dalen«. — —

Fra Byens Udkant vender vi nu tilbage til den indre By.

Vi gaar ad Hovedgaden, paa hvis Vestside Husene er de ældste. Her boede mest Haandværkere, Slagtere, Bagere og Smaahandlende (Høkere).

De allerfleste Huse havde en rummelig Gaard med Lagerbygning eller Værksted. Ofte var der desuden et Havehus, og fra Gaarden førte en Kampestens-

Store Gade. 1875.

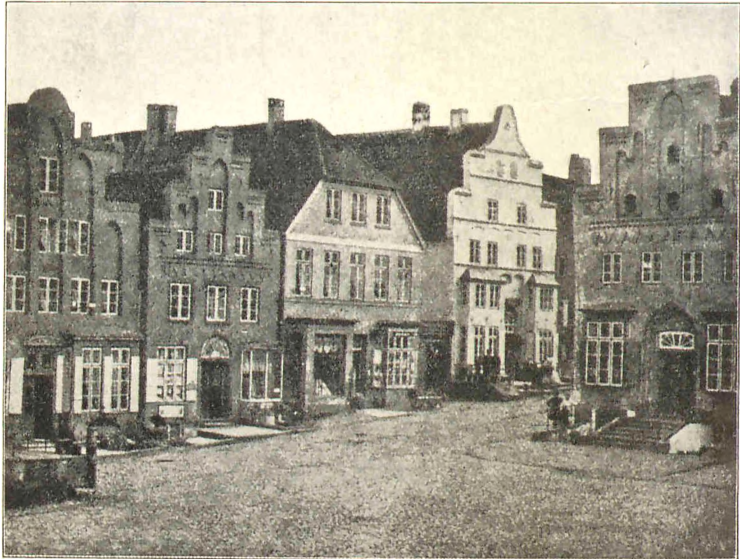
Trappe op til Haven, der var i Højde med Husets første Etage.

Hvor var de dejlige, disse Haver! hver eneste én som et lille Eventyr.

I Læ af Duborg Bakker eller Gravenes høje, gamle Lindetræer groede her om Sommeren de herligste Roser og de hvideste Lilier; men om Foraaret var Luften fyldt med Duft fra Tusinder af mørkblaa Violer. Violer groede overalt paa Bakkerne i Flensborg, baade i Øst og i Vest. Børnene bar dem hjem i Kurve eller i de bare Hænder hvert Foraar. — —

Paa Østsiden var Husene finere; det var de gamle

Købmandshjem med de dybe, smalle Gaarde. I den sydlige Del af Byen endte Gaarden i en Have ud imod Stien langs med Møllestrømmen. I Nord gik den lige ned til Skibsbroen. I disse Gaarde var der altid fuldt af Tønder og Fustager, og her var Liv og Støj. Blanke, velnærede Heste stampede i Stalden eller foran de tunge Arbejdsvogne, Hejseværkets Jærn-Kæder klirrede, Mænd raabte højt og

Søndertorv.

Pigerne lo, mens de fyldte deres Vandspande ved den stedse rindende Brønd.

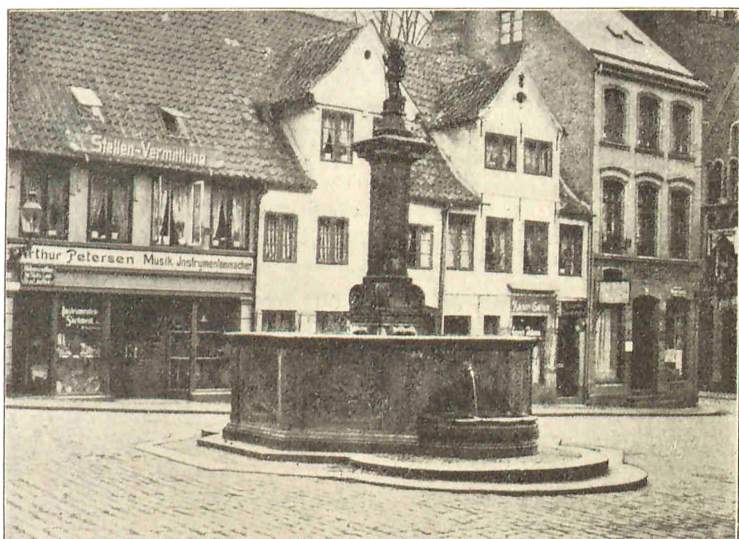
Paa Skibsbroen, der gik parallelt med Nørregade, laa Skibene til Tider saa tæt ved Kajen, at de vendte Stævnen ind mod Land. Mange Nationers Flag kunde man se her paa Mastetoppen. Vi glædede os dog mest, naar vi saa Dannebrog. Og dengang var der tit mange af dem.

Fra Skibsbroen gik Smaagaderne op til Hovedgaden; næsten alle var de stejle og daarligt brolagte; havde man nye Støvler paa, var det en Pine at færdes i dem, især i en snæver Gade, eller rettere Gyde, som hedder Herrnstall.

Ogsaa Gaderne fra Hovedgaden op mod Duborg i Vest var stejle, af disse især Slotsgaden, den øverste Del af Mariegade og i Nystaden: Duborggade.

Mærkeligt nok var der slet ingen Tværgader i den sydlige Del af Byen. Helt fra Raadhusgaden til Søndertorv var Husrækkerne ubrudte.

Byen havde dengang 4 Kirker: St. Johannes i Øst, St. Nikolai i Syd, Den danske Kirke eller Helligaandskirken og St. Marie i Nord.

Nørretorv.

Af Torvepladser var der 3: Nørretorv med en gammel Brønd, Søndertorv og Havretorvet. Der var dog kun Handel paa Søndertorv, hvor Bønderne fra Angel kom med Smør og Æg og andre Landbrugsprodukter. —

Jeg har givet dette lille Grøndrids af Byen til Orientering for Læserne, og vil kun tilføje, at man i Flensborg dengang altid talte om »Norden«, som fortrinsvis var dansk, og »Syden«, som mest var beboet af Embedsmænd og altsaa maatte siges at være tysk. Skellet mellem Nord og Syd var ved Nørretorv.

»GRAVENE«.

FRA Mariegade gik omtrent midtvejs i Gaden en lille Smøge mod Sydvest. Den var meget stejl og daarlig brolagt og havde det mærkelige Navn: Liliegade. Da vi var ganske smaa, jeg tror indtil 1871, boede vi i denne Gade i Stenhugger Klewings Hus.

H. A. Klewing var en meget kendt Mand i Flensborg, saa kendt endogsaa, at Slesvigholstenerne har nævnt ham og Fysikus Duseberg i en Smædevis, af hvilken jeg dog kun kender et Par Linier. Visen siges at være skreven efter Løvens Bortførelse til Lichterfelde.

Den gaar paa Melodien til »Den tapre Landsoldat«, og de Verslinier jeg kender lyder saaledes:

»O Satans Skræk og Nød,
Der Løve ihm ist død,
Und Klewing sitzt und weint,
Mit Duseberg vereint.«

Om Visen nogensinde har været trykt, eller bare skrevet, véd jeg ikke, men de fire Linier synes mig nok til, at man kan gøre sig et Begreb om dens Raahed. —

Jeg véd, at Far satte stor Pris paa Klewing, selv husker jeg ham kun som en meget smuk, hvidhaaret gammel Mand.

Bagved Huset, hvor vi boede i Stuen, var en stor Gård fuld af Granitblokke og enkelte Marmortavler. Her klang Stenhuggerens Hammer hele Dagen og altid stod der en Støvsky i Solstriben, naar Vejret var klart.

Fra Liliegade — vi kaldte den »Lille Gade« — gik man tilvenstre ind i »Gravene«, en bred Allé af høje, gamle Lindetræer, der strakte sig fra Liliegade helt op til Frisergade. Indtil Raadhusgaden kaldtes Alléen »Nörder Graben«. Det sidste og længste Stykke hed »Süder Graben«. Hvor Liliegade svingede og gik lige i Vest, var tilhøjre, højt oppe over Gaden

og begrænset af et højt Stengærde, nogle smaa Haver.

Ogsaa paa »Graven«s højre Side var Haver. Blandt andre det dejlige »Bellevue«, hvor der var Restauration og hvor man fra Verandaen havde en henrivende Udsigt over Byen og Fjorden. Naar der kom danske Gæster til vort Hjem, tog Far dem altid med op paa »Bellevue«; og hver Gang min Mand og jeg var hjemme i Sommerferien, tilbragte vi nogle Eftermiddagstimer dér. Thi om Eftermiddagen skinnede Solen over Jørgensby, og da var Udsigten fra »Bellevue« smukkest.

Mens vi var Børn gik vi et Par Vintre i Danse-skole paa »Bellevue«, i den store Sal. Om Sommeren gik vi ofte gennem Haven paa Vej til Skoven eller til den gamle Kirkegaard. Haven var ikke værre eller bedre end saa mange Restaurations-haver, men der var en Skrænt ved den stejle Vej fra Indgangen op til Haven, som vi saa paa med stor Glæde. I det høje Græs groede Primula og Lærkesporer, Violer og Kærminder. Og ved Pinsetide den vilde Tulipan. Naar Sommervinden bøjede dens fine, bleggule Hoved paa den lange, svaje Stængel, var der noget usigelig yndigt over den. Ingen dyrket Tulipan var i Skønhed den lig.

Efter »Bellevue« kom de saakaldte »Risttrapper«. Ud mod Alléen var hvad man kunde kalde en Slags Bastion, brolagt og omsat med Jærnstænger. Paa begge Sider af den førte Stentrapper op til en Hulvej, der var noget stejl og delt i mange Afsatser ved Trappetrin med større eller mindre Mellemlum. Paa begge Sider af Trapperne var Haver, og Hulvejen endte i en Vej, der gik parallelt med »Gravene«. Syd for Risttrappen var en stor og prægtig Have med en herskabelig Villa, som indtil 1864 havde tilhørt den engelske Direktør for Jærnbanen fra Flensborg til Tønning, Mr. Louth. Den var skænket ham af de engelske Aktionærer i Jærnbanen. Nu ejedes den af Grosserer Jürgensen.

Paa venstre Side af »Gravene« laa Haverne dybt nedenfor Alléen. De hørte til Husene paa »Store Gade«s Vestside og var alle meget flotte og velholdte. Skraas overfor Risttrapperne laa den katolske Kirke og saa kom Helligaandsgangen. Fra denne gik en smal og stejl Vej mellem Jürgensens og den saakaldte Funckes Have. Selv i den stær-

keste Sol var her halvmørkt; man gik som under et Tag af Træer, hvis Grene fra den ene Have til den anden naaede hinanden. Om Aftenen kunde der være ligefrem skummelt. Gangen kaldtes »Mördergang«, fordi der i sin Tid var fundet Liget af en Mand, der havde skudt sig. Vi holdt ikke af at benytte denne Vej, som forresten var en Genvej op til Reberbanerne og den gamle Kirkegaard.

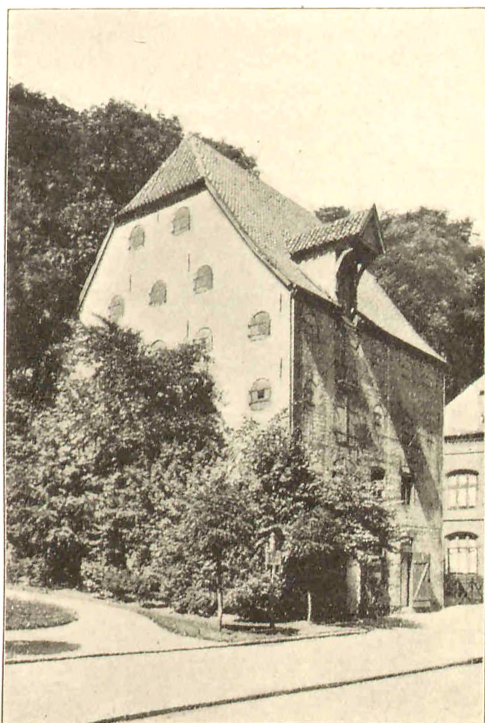
Jeg har beskrevet dette saa nøje, for om muligt at give Læseren en Forestilling om det ejendommelige Terræn omkring Byen. Flensborg havde jo i gamle Dage været en befæstet By, men intet Sted var der tydelige Rester af Volde, som f. Ex. ved Rendsborg og Lübeck, uden lige netop ved det saakaldte Kanonbjerg, Syd for den gamle Kirkegaard.

»Gravene« gik i Syd og Nord som én bred Allé og langs hele deres Vestside var højtliggende, stærkt skraanende Haver. For Byens Børn og Barnepiger var disse Alléer en herlig Spaserevej. Her kom ingen eller ialtfald meget faa Vogne; her var Skygge naar Solen brændte, her var Ly naar det ikke regnede altfor stærkt, og Blæsten havde ondt ved at komme til her. Den nordligste Del af »Gravene« var dog den fredeligste. Saasnart man havde passeret Helligaandsgangen var der Huse tilvenstre for Alléen, og naar man kom til Raadhusgaden, laa det store Militærbrødoplag tilhøjre. Forresten interesserede dette os ikke saa lidt. Der lugtede altid dejligt af Rugbrød og vi syntes det var meget morsomt at se paa, naar de store Kommisbrød blev udleverede. Udenfor Huset holdt en Vogn, en ganske almindelig Kassevogn, og i den gled Brødene ned, to og to, ad en Trærende, der var stukket ud gennem en Luge oppe paa første Etage i Bygningen, som lignede et Pakhus. Lige indenfor Lugen stod en Bagersvend med Militærkasket paa Hovedet, han havde hvidt Forklæde for og opsmøgede Skjortæærmer. »Zwei! vier! sechse! achte!« raabte han efterhaanden som han lagde et Par Brød i Renden. — Men denne Idyl forsvandt allerede i min første Ungdom, da man ryddede de dejlige Haver i »Süder Graben« for at skaffe Byggeplads til den store, røde Regeringsbygning og det flensborgske Fængsel. Nu er »Gravene« ikke til at kende igen, uden maaske den lille Stump fra Helligaandsgangen til »Bellevue«.

Det skal dog siges til de tyske Bygmesteres Ros,

at de i »Gravene« har udnyttet det vanskelige Ter-
ræn godt. Det store Museum, som er bygget oven-
for den Plads, hvor før Militærbrødoplaget laa, tager
sig smukt ud mellem høje Træer, og hvor der har
kunnet skaanes en gammel Lind, har den faaet Lov
til at blive staaende.

Men hvergang jeg hører Flensborgs Skønhed be-
rømme, tænker jeg paa, hvor langt dejligere den
var i min Barndom.

Fra Nørre Gravene.
Bygningen, hvor Kommisbrødet udleveredes.

DUBORG.

PAA Bakkerne vest for Byen laa Duborg. Det gamle Slot var forlængst sunket i Grus. En lille Stump Mur var i min Barndom det eneste, der endnu var tilbage.

»Ruinen« laa midt paa en Mark, udsat for alle Vinde, og det var sikkert kun de danske Flensborgere, der betragtede den med Ærbødighed.

Den sidste Rest af det stolte Slot var nu kun et Skjulested for Spurve, som havde deres Reder der i store Mængder. Hvor en Sten var faldet ud, var de smaa Gavtyve straks paa Færde. Det hændte ogsaa, at et Svalepar klistrede sin Rede paa Murens øverste Kant, hvor en fremspringende Sten dannede et Slags Tag. Og Svalerne fik Lov til at bo i Fred. For Drengene turde ikke klatre op ad Muren. Spurverederne tog de ud, naar de kunde naa dem ved at staa paa hinandens Skuldre.

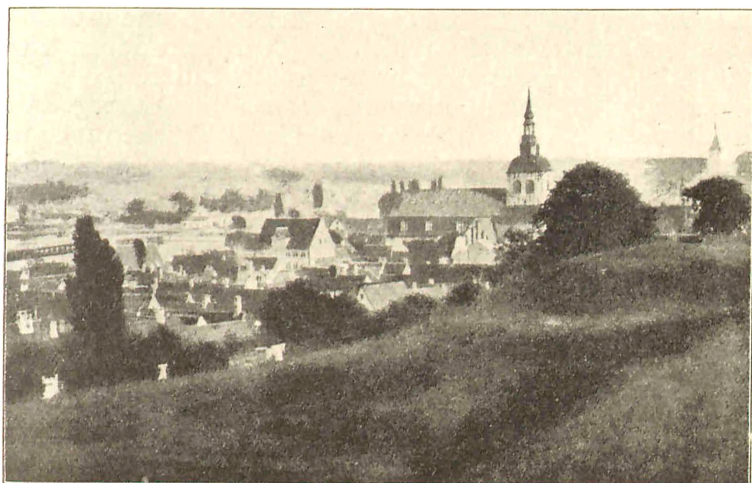
Lige ved Muren stod en Stikkelsbærbusk med smaa gule Bær, og den Busk var for mig som et Eventyr. Jeg tænkte mig, at den var vokset op af et Frø, der i længst henrunden Tid faldt i Jorden inde i Slottets Have. Busken voksede, satte Bær, ældedes og gik ud. Men stadig spirede en ny Busk af den gamles Frø. — —

Jeg kom tit paa Duborg i min Barndom. De flensborgske Børn holdt af at lege der. Der var saa frit, thi den meste Jord laa udyrket hen. Vi kunde sidde i Læ af Ruinen og se ned over Byen, ud over Fjorden; der fra Duborg tog sig dejlig ud. Vi sad og fandt de Huse frem, vi kendte i Gaderne. Dér var Taget af dette Hus, dér af hint. Midt imellem alle de røde Tage kunde vi se den danske Kirkes lave Spir og Taget paa vort Hus — og Toppene af vor Haves Pæretræer. Ballastbroen kunde vi se paa den anden Side af Fjorden, oppe paa Ballastbjerget den kønne »Jørgensgaard«, og langt inde i Angel saa vi én Mølle.

Hvor var dog Kysten skøn heroppe fra! Alle de Skove og grønne Marker! Hist og her det lave,

røde Tag paa et Teglværk. Og langt ude, bagved alle Fjordens Vige, var Østersøen. Dens Bølger skyllede op mod Danmarks Kyst ogsaa.

Intet Sted i Byen var Udsigten saa prægtig som her. Jeg syntes jeg saa »Alverdens Herlighed«, naar Solen stod højt paa Sommerhimlen og Luften var klar og Blæsten satte hvide Skumtoppe paa Flensborg Fjords blaa Vand. For mig manglede der kun ét, at det kunde være fuldkomment: Dannebrog paa alle Skibene i Havnen og paa den store, hvide Fuldrigger, der lossede Ris ved Ballastbroen. —

St. Marie Sogn, set fra Duborg. 1875.

Om Duborg gik der et Sagn, som jeg fuldt og fast troede paa. Tæt ved Ruinen er begravet en stor og herlig Skat. Men den kan kun hæves hvert hundrede Aar, og kun af en tavs og frygtløs Mand.

Naar en Mand ved Midnat nærmer sig Ruinen i det Aar, da Skatten kan hæves, vil en hvid Dame vise sig, række ham en Spade og byde ham at grave. Man fortalte om en Soldat, der havde set den hvide Dame og gravet Skatten op, men ved Synet af alt det skinnende Guld udraabt: »Herre Jesus!« Straks lukkede Jorden sig over Skatten og Damen forsvandt med en sagte Klage.

Men Soldaten mistede sin Forstand. — —

Paa Duborg Bakke stod en Vindmølle, Hollesens

Mølle kaldtes den. Tæt ved denne Mølle var den blaa Dam.

Ogsaa Dammen havde en Historie: Her hentede Storcken de flensborgske Børn. Dybt nede i Vandet laa de og sov til deres Time kom. —

Man kunde komme til Duborg fra Slotsgade, og da var der en Vej. Men vi foretrak en lille Sti fra Mariegade bagom Haverne, en trang Sti med en høj Græsskrænt i Vest, en Skrænt, der hvert Foraar var blaa af Violer, hver Sommer fuld af vilde Roser. Paa Stiens Østside laa Haverne, disse gammeldags Haver med blaarøde Tulipaner og fyldte Pinselilier, med Primulaer og Aurikler, med Guld-knap og blaa Perlehyazinther. Om Sommeren var der fuldt af Provenceroser og hvide Lilier.

Hvor Stien endte, kravlede vi op til Duborg. Vi holdt os fast i det høje Græs eller i Tjørnebuskene for ikke at glide, thi Skrænten var meget stejl paa dette Sted. Om Vinteren, naar der var faldet Sne, kunde vi ikke gaa ad Stien, der som en Grøft samlede Sneen, som aldrig blev skuffet bort.

For vi kom ogsaa paa Duborg om Vinteren. Vi løb paa Skøjter paa den blaa Dam og »brændte Katte« i de frosne Hjulspor. Det var en ret uskyldig Leg, hvad man efter Benævnelsen ikke skulde tro. Det hele bestod i, at vi med en Stoppenaal stak Hul paa Skrogisen og satte en Tændstik til. Den Luft, der strømmede ud, brændte da med en lille blaa Flamme. Altid lykkedes det jo ikke og vi var ovenud glade, naar vi havde Held med os. —

Men Idyllen paa Duborg varede ikke ret mange Aar. En driftig Mand tog Affære. Møllen blev revet ned, den blaa Dam fyldt op og Jorden omkring Ruinen udlagt til Kolonihaver. Tilsidst var ogsaa Ruinen i Vejen. Man vilde rive den ned, men Muren var altfor solid, man maatte sprænge den med Dynamit.

Og nu er der Huse deroppe i lange Rækker, kedelige, grimme, baade nærvæd og set fra det fjerne.

Nu er vel ogsaa Sagnet om Skatten glemt. Og den vil aldrig blive hævet, thi den hvide Dame vover sig næppe ned i Gaderne, hvor hun vilde fare vild og aldrig finde Skattens Skjulested.

Poesien er flygtet fra Duborg Bakke, hvor det travle Livs Prosa breder sig i Gaderne og Drengene leger Soldat med Pikkelhue paa Hovedet.

HELLIGAANDSGANGEN.

INDTIL 1886 ved Juletid boede mine Forældre i Helligaandsgangen.

Huset vi boede i laa lige op ad den danske Kirke og havde været Præstebolig i den danske Tid.

Min Søster Alexandra Johannsen har i et Par Numre af Nordslesvigsk Søndagsblad givet en Skildring af dette Hus, som hun mener har været det saakaldte Helligaandshus. Jeg skal derfor ikke gaa nærmere ind paa at beskrive Huset, men vil kun omtale selve Helligaandsgangen, der var en meget interessant lille Gade, eller rettere et Stræde. Hele Gaden var nemlig ikke bredere end et almindeligt Fortov. Det var umuligt for en Vogn at vende i Gaden, ja, det var endog vanskeligt at passere, naar en Vogn holdt udenfor et af Husene.

Fra Store Gade gik Helligaandsgangen op til »Gravene«, som jeg allerede har omtalt. Sit Navn havde Gaden naturligvis af Helligaandskirken — som den danske Kirke kaldtes. Men jeg fandt som Barn en anden Forklaring paa Navnet. Den danske Kirke laa ved Begyndelsen af Helligaandsgangen og oppe ved »Gravene«, ved Gadens Ende, laa den katolske Kirke. Hvad var naturligere, end at den Helligaand maatte færdes i Gaden fra Kirke til Kirke. Min afdøde Bror og jeg drøftede engang meget alvorligt dette Spørgsmaal, og han, der var to Aar yngre end jeg, syntes det var en udmærket Forklaring. — Den danske Kirke laa paa højre Haand, naar man kom fra Store Gade. Lige efter Kirken kom vort Hus. Saa gik der fra Gaden en lille Smøge ind til en Brønd, d. v. s. en stor Træ-Tank, der var grøn af Ælde og sammenholdtes af Jernbaand som en Tønde. I denne Tank, hvor Vandet altid var klart, groede der dejlige grønne Alger, som var i stadig Bevægelse paa Grund af det Vand, der krystalklart og koldt, selv midt om Sommeren, strømmede ned i den gennem et Jernrør.

Vi fik vort Vand fra dette Rør, men behøvede ikke at gaa ud paa Gaden. Brønden stod nemlig

lige ved Plankeværket, der skilte vor Gaard og vor lille Have fra Gaden, og gennem en Luge i Plankeværket blev en Rende af Træ stukket ind under Jernrøret, saa Vandet løb lige ind i vor Gaard. Tit har vi dog haft Ubehageligheder af denne Maade for Vandforsyning. Naar nemlig en Balje med Vaske-tøj, der skulde skylles, blev sat ind under Renden, og Folk fra Gaden havde skubbet Renden tilside, saa Tøjet var tørt, naar Vaskekonen kom og vilde skylle det. Eller naar vi til Middagen vilde hente en Karaffel Vand, og maatte staa og vente til Madamerne ude paa Gaden havde faaet fyldt deres Spande, og var færdige med at sladre. Jeg husker ogsaa, at min afdøde Bror en Gang blev meget længe borte med Karaffen, og da han endelig kom, bragte han kun Skaarene med.

En Kone, der vilde hente Vand, havde skubbet Renden tilside, saa Drengen tabte Karaffen i Stenbroen.

»Hvad sagde du saa, Burchard?« spurgte jeg, der var rasende paa hans Vegne.

Burchard, der dengang var 10 Aar, svarede halvvejs grædende: »Jeg sagde kun ganske stille ved mig selv, Madam Evers-Bevers«. (Konen hed Evers.) Hvor paa jeg kategorisk erklærede, at han var en »Stjamp«, han burde have brugt Mund. —

Med Siden ud imod denne Brønd laa det næste Hus i Gaden; det tilhørte Snedkermester Lemp.

I Stueejligheden boede her ud imod Brønden en lille gammel Kone, der solgte Slik paa Markedet. Hun var altid yderst sirlig, med tætsluttende hvid Kappe over det graasprængte Haar; med hvid Halsstrimmel i det sorte Kjoleliv og stivet Bomuldsforklæde. Vi solgte vore udskrevne Skrivebøger til hende for Slik eller for et Par Pfennig. Hvad hun egentlig hed, har jeg aldrig vidst, hun kaldtes Mutter Kück, fordi hun handlede med Kyllinger. I den anden Stueejlighed boede en Tidlang den omtalte Madam Evers, som vi ikke syntes om, fordi hun altid saa meget stræng ud. Hun var forresten efter vor Mening alt for fin til at bo et saadant Sted, og flyttede da ogsaa efter nogle Aars Forløb ned paa Marie Kirkeplads, hvor Skæbnen vilde, at vi af og til kom i hendes Hjem — der var stilfuldt og smukt —, fordi hendes Datter syede Hatte til os Pigebørn.

Paa første Sal i nævnte Hus boede Ejeren. Han

selv var en lille kroget Mand med det mildeste Ansigt under tyndt, graahvidt Haar. Naar han kom i sin sribede Skjorte, med sit blaa Lærreds Forklæde paa og Saven i Haanden, for at reparere noget for Mor, var vi altid glade ved at se Fatter Lemp. Men han havde én Fejl — man sagde han var tysksin-

Helligaandsgangen med dansk Kirke.
Til venstre Gustav Johannsens Bopæl.

det. Hans Kone var noget af en Original. Om Formiddagen saa man hende ikke paa Gaden. Men hver Dag ved Et- eller Totiden kom hun gaende ned ad Helligaandsgangen med en Kurv over Armen. Og noget mere pillent og propert end denne Kone kunde ikke tænkes. Hvide Bomuldsstrømper, blankpudsede sorte Sko, udskaarne og med Spænder, brusende Skørt og stivet hvidt Forklæde. Et lyst Liv om Sommeren, om Vinteren et mørkt uldent med hvid Krave. Altid uden Overtøj og uden

Hat paa det blanke Haar, der var skilt i Midten og sat pynteligt op i Nakken. Ingen Mode kunde forandre hendes Klædedragt, skønt hun sikkert havde Raad til at gaa »dameklædt«. Strunk og stiv gik hun ned ad Gaden, med et lille Smil i Øjnene, med røde Kinder og et bestemt Udtryk om Munden. »Madam Lemp er en sikker Kone«, sagde Folk, og det skal ikke have været rart at være Uvenner med hende.

I Madam Lemps Vinduer var altid dejlige Blomster, men de stod ikke i tætte Rækker, som hjemme hos os, kun 2 eller 4 i hver Vindueskarm. Gardinerne foran Vinduerne var skinnende hvide og hang i regelmæssige Folder; og aldrig har jeg set en Trappe saa hvidskuret som hendes. — —

I et af de næste Huse boede gamle Johannes Bernstein. Han drejede Hjulet paa Reberbanen vest for den gamle Kirkegaard, og var min Bror Burchards og min gode Ven. Mange Timer har vi sidet hos ham i Skuret, hvor der duftede af nytjæret Tovværk, mens han fortalte os Historier. En enkelt Gang fik vi Lov til at dreje Hjulet, men kun et Øjeblik. »For det skal drejes meget jævnt«, sagde han.

I Bagbygningen til dette Hus boede et Par Mennesker, som jeg siden skal omtale nærmere: Mutter Zims og Fatter Fidde.

I næste Hus boede i Stuen til Gaden Klejnsmedemester Vendt.

Sin Smedie havde han i Gaarden, der hørte til den katolske Kirke. Men kun én Gang har jeg set ham staa derinde, belyst af Ilden fra Essen; ellers sad han mest i sit Værksted eller gik paa Gaden med et stort Knippe Nøgler. Alle de Nøgler Vendt dog havde! Og saa ofte hans Nærværelse krævedes rundt om i Hjemmene! Der maa have været noget galt ved Laasene i den Del af Flensborg By, siden Smeden saa tit var paa Færde.

Vi havde jo ogsaa af og til Brug for ham. Men det var ikke fra den Side vi kendte ham bedst. Han var dansk, var Vendt, skønt han var født i Hannover, og han kunde tale Dansk, om end med stærk Akcent. Plattysk talte han ikke, og hans Højtysk var fint, som det sig bør en Hannoveraner.

Vendt var Skyttebror i St. Knuds Gilde og en god Ven af Far. Derfor saa han altid mildt til os

Børn. Ja, hvor var hans Smil dog venligt, og aldrig forsømte han at nikke op til vore Vinduer, allerede dengang vi endnu boede paa første Sal i Store Gade. Da vi kom til at bo i Helligaandsgangen saa vi ham utallige Gange hver Dag. Han gik altid med en gammel Kasket, med Skødeskind og en lille, kort Trøje, drejede Hovedet paa en egen Maade og raabte »Goddag!« med sin hæse Stemme. Denne hæse Stemme var en Ejendommelighed for Vendt. Man sagde han havde raabt for højt en Gang i sin Ungdom. Vendt kom jo i mange Huse og var altid fuld af Nyheder. Det var ogsaa ham, der i sin Tid vækkede Far med Budskabet om, at Zaren af Rusland var bleven myrdet. Begge to var bekymrede for den danske Kongedatters Skæbne, for hende, der nu skulde være Kejserinde i det store Land. Vendt var Enkemand og havde én eneste Datter, der en Tid var Husholdningselev hos min Mor. Vi Børn elskede Anna Vendt for hendes lyse Humørs og lystige Indfalds Skyld. I Vendts Hjem boede engang danske Skuespillere, og her talte min Bror og jeg med Chr. Zangenberg, der dengang var en slank, rødmosset Yngling og stærkt forelsket i sin senere Hustru, den af os beundrede Danserinde Frøken Steinbecker.

I Gaarden ved den katolske Kirke boede et Ægtepar, som vi ikke syntes om. Den »lange Murer« og hans Kone.

Manden var meget høj og der var noget underligt leddeløst over ham. skønt han ikke var helt ung. Om Hverdagen gik han i sit hvide Murertøj og havde altid Kalkstøv i sit sorte Skæg. Hans Kone var endnu højere end han og altid dameklædt. Vi vidste, at de begge var tysksindede og morede os tit over hendes magre, sure Ansigt. Men hvad skildder vor Forbavselse, da hun en Gang ringede paa vor Dør og bad om at tale med Mor! Det var lige efter Middag og Mor var endnu i Morgenkjole, men Murerkone var fuldt udhalet med Damehat o. s. v.

Straks var jo Mor bange for, at en af os havde fornærmet Kone. Ak nej, hun havde et ganske andet Ærinde!

Hendes Mand, forklarede hun paa sit mærkelige højtysk — jeg tror hun var fra Preussen —, havde foræret hende et Stykke Silkefløjel og nu vilde hun gerne laane Mors Fløjels-Pelerine, for at hun kunde

sy sig Mage til den. Mor studsede jo lidt ved denne Anmodning, men lovede dog at finde Pelerinen frem til om Eftermiddagen. Vi Børn syntes det var en uforskammet Fordring og fraraadede Mor at laane saa dyrt et Stykke Tøj til en fremmed Kone, der tilmed var tysk. Men Far, der altid var alt for god, mente det var Synd at nægte hende det. Og Murerkonen fik Pelerinen, der var vor Stolthed, for Frøken Danielsen havde syet den til Mor efter »Der Bazar«. Nogle Dage efter fik Mor den tilbage, fint indpakket i Silkepapir og med mange Taksigelser. —

I samme Gaard boede den katolske Præst, en fint dannet Mand, som Far holdt af at veksle Tanker med og af og til besøgte. Og her boede i nogle Aar den siden saa kendte Sanger Tørsleff, der dengang var Bonbonfabrikant og et skattet Medlem af Borgerforeningens Sangkor og Dobbelt-Kvartet.

Den sidste Bygning paa denne Side i Helligaandsgangen var den lille katolske Kirke, tarvelig i det Ydre, bygget af gule Mursten og med et Klokke-taarn, der lignede et Stykke Murværk med to aflange Aabninger til Klokkerne. Vi elskede disse Klokker, der altid ringede præcis Kl. 6 om Aftenen, og modsat alle andre Klokker ganske aabenlyst svingede frem og tilbage. »Annas Klokker« kaldte vi dem, fordi Anna Vendt boede i Gaarden.

I det Indre var Kirken prægtig, med mange Helgener i brogede og forgyldte Klæder. Og én Gang om Aaret var vi her Tilskuere til en yndig Fest: Communionen, hvor smaa hvidklædte Piger med Krans og Slør og sortklædte Drengene gik til Alters for første Gang. Processionen gik gennem Gaarden, der var strøet med ganske smaa brogede Papirstumper, Messedrengene svingede Røgelsekarrene, Præsterne var i Højtidsdragt og det hele var et smukt og stemningsfuldt Billede.

Paa den anden Side af Gaden laa en saakaldet »Bürgerschule«, hvor Overlærer Müller boede paa første Sal. Samme Overlærer vakte en Gang en Del Flensborgeres Forargelse, fordi han, da hans Hustru døde, ikke lod sin 8aarige Datter bære Sorg. »Hedwigs Hjerter sørger ikke, hvorfor skulde hun saa bære Sorg i Klæderne?« sagde han, og ethvert forstandigt Menneske maatte give Manden Ret. Men Flensborgerne holdt meget nøje paa Formerne, og i slige Tilfælde var sorte Klæder obligatoriske.

I en Kælder ligeoverfor os boede en lille Familie, hvis Liv og Færden vi ikke kunde undgaa at lægge Mærke til. Manden var Skipper, han havde en lille Robaad ved Havnen; Konen, der var meget smuk, skønt hun var gammel, gik og solgte Lervarer ved Dørene. Deres Familienavn var Hansen; men Flensborgerne, med deres stærke Lyst til at give Øgenavne, kaldte dem »Pottlænderne«, fordi Konen solgte Jydepotter. Hansen selv forbavsede mig en Gang ved sin ligefremme Maade at udtrykke sig paa saa stærkt, at jeg aldrig glemmer det. Far og jeg kom ned til Havnen, vi skulde roes over til Jørgensby paa den anden Side af Fjorden. Og Far gik hen til Hansens Baad. Vi sad i Baaden og jeg undrede mig over Mandens fortrædelige Ansigt. Far spurgte ham paa sin venlige Maade: »Naa, Hansen, hvordan gaar det?« Og Hansen svarede: »Aa, æ er saa ærgle og saa fortrædle i mæ, og æ hær 'et saaden i æ Liv«.

At han vilde sige det til Far! Jeg var som himmelfalden og er sikkert bleven blodrød af Skam. — —

Det næste Hus var et Svendeherberge og Sjælen i dette Hus var Husmoderen, som kaldtes Mutter Voss. Hun var et udmærket Menneske; netop saa viljefast og brillant som en jævn Kvinde af Folket kan være. Naar hun stod i Døren og hilste: »Goddag, Hr. Johannsen«, tog Far sin Hat saa dybt af for hende, som kunde hun have været en højtstaaende Dame, og hans »Goddag« var saa venligt som denne Kvinde fortjente det.

I »Jysk Maanedsskrift« har jeg skrevet en lille Skitse, kaldet Mutter Berg. Da jeg véd, at hun selv har læst den med Fornøjelse, indlemmer jeg den i denne Samling Profiler fra det gamle Flensborg. Thi netop saaledes staar Louise Voss i min Erin-dring.

Kun en lille Hændelse vil jeg føje til, for at vise hendes Uforfærdethed og Myndighed.

Der var Manøvre i Omegnen og en Mængde Soldater fra Sydtyskland var indkvarterede i Byen. Ogsaa i vor lille Gade var der fuldt af dem, og om Aftenen lavede de et farligt Mudder i den ellers ret stille Gade.

Vi havde Skodder for Vinduerne og var ikke bange. Men min Bror Burchard var uforsigtig nok til at banke paa Vinduet inde fra Stuen og sige: »Ruhig!«

Soldaterne misforstod imidlertid denne Banken; de stillede sig op under Vinduet, bankede paa Skodderne og sagde: »Schwester mach auf, wir haben Geld genug«.

Burchard og jeg flygtede ud i Køkkenet til Mor, der smurte vor Aftensmad. Hun gik med os ind i Stuen og var meget vred over Soldaternes Opførsel. (Vi fortalte ikke, at vi paa en Maade selv var Skyld.) De blev ved at banke paa Skodderne og gentage den samme Sætning. Men hvad skulde vi gøre? Nu ruskede de ligefrem i Skodderne.

Da hørte vi en velkendt Stemme sige med et kommanderende Tonefald: »Macht dass Ihr fort kommt! Da wohnen ordentliche Leute!«

Det var Mutter Voss, og Soldaterne lystrede øjeblikkelig. — —

Det sidste Hus paa venstre Side af Gaden var en Stiftelse for gamle Koner. Et lille, skummelt Hus med brede, smaarudede og jeg tror endog blyindfattede Vinduer. Paa Stentrappetrinene stod tit de gamle Koner og smilede til os naar vi gik forbi, eller de sad bag Vinduesruderne og tittede ud mellem blomstrende Gyldenlakker og Pelargonier.

Hjørnehuset hedder: »Det Lysiuske Enkehus«. Det var ikke saa lidt mere komfortabelt bygget, og paa Gardinerne foran Vinduerne kunde man se, at Beboerne var langt mere velhavende end de gamle i det lille, skumle Hus i Gaden.

Helligaandsgangen var en hel lille Verden for sig, hvor alle Beboerne kendte hverandre; ret et Stykke gammelt Provinsliv: Brolægningen i den stejle Gade var forfærdelig daarlig. Men omtrent midtvejs i Gaden var en bred Række fint tilhugne Sten, som en engelsk Rigmand, Mr. Louth, havde ladet lægge for sin egen Bekvemmeligheds Skyld. Han boede i sin Tid i en Villa ovenfor »Gravene«, hvis Have naaede helt ned til Helligaandsgangen. Og da Manden, der var Direktør for Jernbanen Flensborg—Tønning, daglig skulde passere denne Gade, havde han ladet lægge den omtalte Række Sten. Mens vi boede i Gaden, ejede Grosserer Andreas Jürgensen nævnte Villa. Og denne Mands ranke, kraftige Skikkelse, med det røde Ansigt, det graa, krøllede Haar under den blanke Silkehat hører med til mine Minde fra Helligaandsgangen.

Jørgensby. 1885.

JØRGENSBYSIDEN.

ØST for Byen, paa den anden Side af Fjorden, laa Forstaden Jørgensby.

En Række Huse med Haver foran laa ned mod Vandet. Men ovenfor dem var en rigtig Gade, med Huse paa begge Sider. Det var mest Fiskere og Smaafolk, som boede her. Men fattig var Gaden ikke. Mange af Husenes Døre var ligefrem smukke, med Fyldinger, hvori var udskaaret Blomstervaser og Kranse eller andre, mere enkle Forsiringer.

Husene var lave, i Reglen kun med Stue og første Sal, og alle de, der vendte Façaden mod Vest, havde en dejlig Have. Mange Trappetrin førte op til den lille Havelaage, som for det meste var tæt og sad i et højt Stengærde. Nedenfor Haven, i Flugt med Huset, var en lille Gaard, der i den stærkt skraanende Baggrund var beplantet med Syren- og Rosenbuske. Haven oppe paa Bakken var anlagt i Terrasser og havde en Laage ved det østlige Gærde, som førte ud til Markerne højt oppe over Byen. —

Et Stykke af Jørgensby kaldtes Ballastbroen efter en Træbro nede ved Vandet, hvor Skibene plejede at indtage Ballast, noget gult Grus, der gravedes ud af Ballastbjerget. Forresten kaldte man Bakkerne bagved Jørgensby under ét Ballastbjerget,

og her havde de flensborgske Børn en herlig Tumbleplads.

De høje Skrænter var overgroede med Græs og med Tjørnekrat, og under Tjørnene groede Tusinder af Violer. Ikke den lyse Skovviol, men den mørkblaa, duftende Martsviol, som Flensborg var saa rig paa den Gang.

Saasnart Tjørnehækken begyndte at slaa ud og Slaaentjørnen stod i Blomst, drog Børnene i Skarer til Ballastbjerget efter Violer. Skolerne havde fri hver Onsdag og Lørdag Eftermiddag, og det gjaldt da at komme i god Tid, før Pletterne var rase-rede.

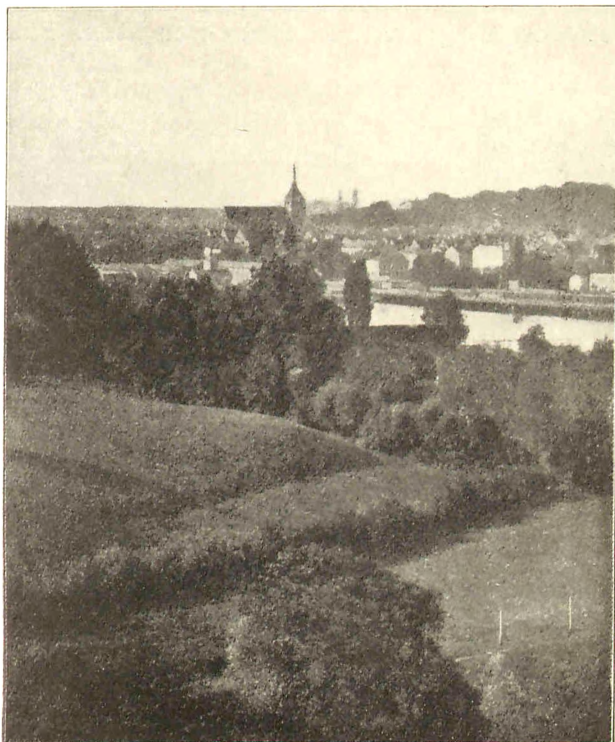
Vi tog Smørrebrød med og blev borte i flere Timer. Thi hvor fandt vi en bedre Legeplads end paa Ballastbjerget? Vi trillede ned ad Skrænten og havnede i Markens bløde Græs. Vi legede Røvere og Soldater, og der var Skjulesteder nok mellem Buskene og bagved Hegnet. Eller vi sad paa Broen over den lille Bæk, trak Sko og Strømper af og stak gysende Stortaaen ned i det kolde Vand. Vi sankede glatte Stene i Bækken, især de gule, der lignede mat Rav, og vi havde den underlige Tro, at en hvid, glatsleben Kvartssten satte Vabler paa Fingrene. »Det er en Katsten, kast den væk!« raabte vi til de smaa, der tog en saadan Sten op.

Oppe fra Ballastbjerget saa vi ned over Byen, hvor Husene paa Skibsbroen laa i Skygge, fordi Solen stod lavt i Vest. Men paa Ballastbroen blinkede alle Ruder, som var der Ildebrand i hvert eneste Hus. —

Paa Ballastbroen tørrede Fiskerne deres Garn, der hang paa høje Tværstænger i lange tætte Rækker, og vi undgik omhyggelig at komme dem for nær; vi var bange for Fiskerne, der ikke var til at spøge med.

Paa Ballastbroen var ogsaa Badehuse, men Vandet var ikke friskt her før man kom ud forbi den egentlige Ballastbro, hvor »Svømmeanstalten« laa. Det var en Flaade, hvorpaa der var bygget et Slags Skur med Afklædningsrum. Det var dog kun Mænd og Dreng, som fik Lov at bade her, og endda kun de, der kunde svømme eller vilde tage Undervisning i Kunsten. Vi har ofte staaet og beundret de dristige, der fra Springbrædtet gik paa Hovedet i Vandet.

Paa en Bakke tæt ved Broen laa en ganske køn Bygning, der kaldtes »Seemannsstift« og var Fribolig for gamle Sømænd. De gamle Ulke spaserede med deres korte Piber i Munden og med Messingringe i Ørene nede ved Vandet og saa paa Skibene, der lagde til ved Ballastbroen. Her laa tit de store hvide

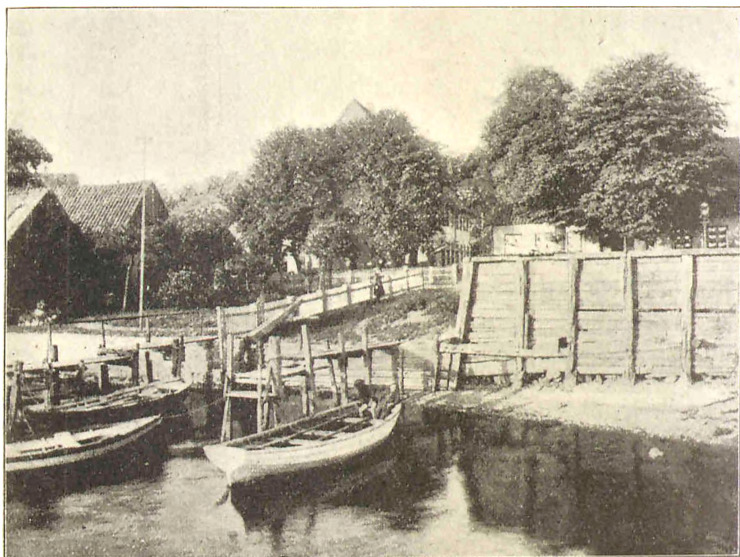

Udsigt fra Ballastbjerget.
I Baggrunden St. Nicolai Kirke. 1875.

Rissskibe, der var norske og næsten altid Fuldrigere. De bar deres kønne Flag paa Mastetoppen, og naar vi kunde komme dem saa nær, at vi kunde høre Matroserne tale, lyttede vi begærligt efter hvert Ord de sagde. Det var jo norsk, og Skandinaver var baade min Bror Burchard og jeg. Danmark, Norge og Sverrig var Broderlandene, det havde vi vidst fra vi kunde skønne. —

Tæt ved Ballastbroen var Vieths Teglværk, og naar det var passeret, var vi ganske nær ved Kielseng, et lille Traktørsted, som var meget besøgt om Søndagen, især efter at de smaa Dampbaade: Schwalbe I og II var begyndt deres Sejlture.

Fra Kielseng kunde man spasere til Mørvig, hvor der var Gæstgiveri og en stor Have med mange Lysthuse og Frugttræer. Her var ogsaa en Kilde, hvor et Metalbæger var lænket til en Sten. Paa Bæ-

Ved Ballastbroen.

geret stod indgraveret: »Mein König trank daraus«, og Aarstallet viste, at Kongen var Frederik VII. Men Vejen fra Kielseng til Mørvig var lang, og dengang var den kun en Sti over Markerne eller langs med Stranden. Den gik i Bakke—Dal og var ret besværlig at passere. Om Efteraaret gik vi der helst, thi der var Brombær i Hegnene, Masser af Brombær til at slukke vor Tørst undervejs.

Naar vi en enkelt Gang kunde faa Mor overtalt til at pakke en Madkurv og gaa med os til Mørvig, var vi jublende glade. Det var ligesom alt hvad vi saa var mere smukt, naar blot Mor var med os. Jeg husker en Aften i Juli Maaned, da vi paa Hjem-

vejen saa den vidunderligste Solnedgang fra Stien til Mørvig. Aldrig synes jeg, jeg har set noget saa prægtigt, skønt jeg har set Solen gaa ned i mange af Evropas Lande. Der var paa Himlen en svag grøn Farve, som fortonede sig op i det blaa, en Farve saa vidunderlig, gyldengrøn vilde jeg kalde den, som jeg aldrig siden har set. — —

Nu ligger ved Mørvig den store Marinestation og overalt er Tavler med: »Zutritt verboten«.

Kun et Sted nede ved Stranden, i en lille Stump Bøgeskov, kunde man endnu for tre Aar siden ligge i Græsset og drømme om den Tid, da Køerne græsede fredeligt under Bakkerne og intet Marineflag vajede paa Mørvigs grønne Strand.

Ogsaa Ballastbjerget har skiftet Udseende. Thi Banelinien til Kiel løber ved dets Fod. De smaa, snavsede Lokomotiver sender sort og ækel Røg ud over Tjørnekraattet, saa de hvide Blomster bliver plettede af Kulstøv og de blanke grønne Blade mister deres Glans.

Mon der gror Violer under Tjørnene endnu?

MARIE KIRKEPLADS.

SYD for Marie Kirken bredte sig Marie Kirkeplads, stor og sollys og strøet med Grus.

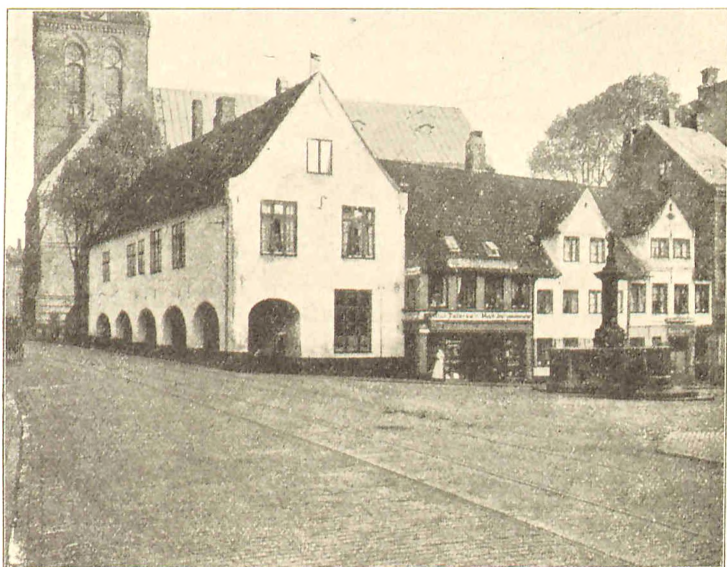
Foran den store Indgangsdør til Kirken var tre eller fire Stentrappetrin og her var varmt og dejligt i Timerne mellem Klokken 12 og 4, naar Solen stod paa.

Hvor har vi leget her i Læ for Vinden, uforstyrret af Gadedrengene, der ikke turde vove sig ind paa Pladsen for gamle Kirkefoged Bladt. Han var en streng Herre, og selv vi, der dog syntes vi havde Ret til at lege her, fordi Far var Kirkeældste, selv vi var bange for ham. En køn gammel Mand var Bladt, med det sølvhvide Haar og Skæg. Men hans Ansigt havde det mutte Udtryk, som gamle Folk kan faa overfor Børn, og hans Stemme klang arrig, naar han talte til os. Han talte altid Plattysk og skændte allerede langt borte fra. Men naar han kendte os og vore to Veninder, Fru Olsens Børn, som boede i »Schrangen«, brummede han kun og lod os lege. Jeg mistede forresten al Respekt for ham en Dag, da jeg hørte Jacob Plætnet kalde ham »Birkenvogt Klat«. Saa lidt skal der til for at gøre en voksen latterlig i et Barns Øjne.

Øst for Pladsen laa en stor Borgerskole og Pastor Carstens' og Organistens Embedsboliger. Nord for Pladsen var Kompagnigade, hvor Bladt boede, og selve Kirken. I Syd var et lille Stræde med Provstens Embedsbolig og et Par Haver, hvor der groede dejlige Roser og hvide Lilier, og saa de saakaldte »Schrangen«. Det var et langagtigt Hus med en Buegang nedenunder, som var aaben ud mod Store Gade. Man fortalte, at Slagterne i sin Tid solgte Kød fra disse Hvælvinger. Nu sad der kun i den ene af dem en gammel Kone og solgte Frugt. Paa den sydlige Mur, ved Indgangen til Buegangene, hang i en tung Jærnlænke et Halsjærn, et Minde om gamle Dages Retspleje. Vi legede saa realistisk, at vi endog engang imellem lukkede Jærnet om Halsen paa en »Røver«.

Paa første Sal i »Schrangen« var nogle kønne Lejligheder, og i en af disse boede vore Veninder i mange Aar. Her havde vi et Tilflugtssted, naar Regnen forstyrrede vor Leg paa Pladsen.

Jeg elskede Marie Kirkeplads, der var saa smuk og fredelig. Paa Pladsen ud mod Store Gade stod bag et højt Jærngitter et lille Egetræ, og ved dets Fod groede mørkblaa Stedmorsblomster og blegrøde Maanedstroser. Op mod Kirkemuren var smaa ind-

Nørretorv og »Schrangen«.

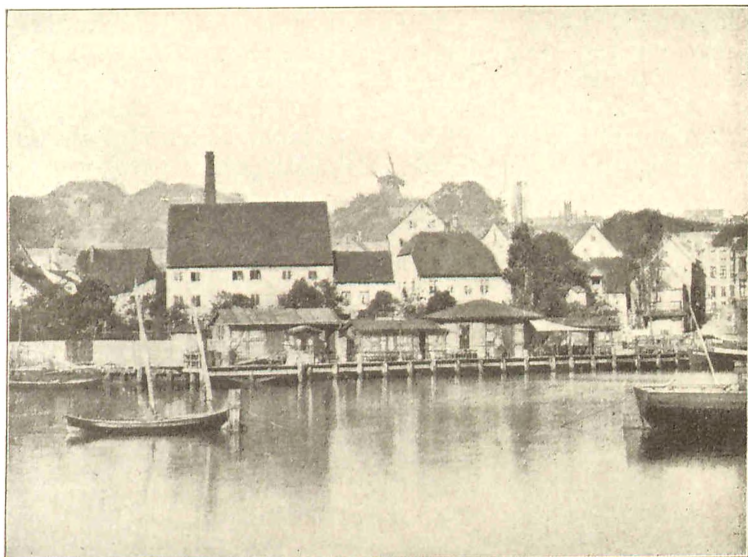
hegnede Haver med Rosenbuske og mod Øst slyngede sig op ad Muren en høj og gammel Vedbend med Masser af Spurvereder. Her kvadrede Spurve fra Morgen til Aften, og ude paa Pladsen sad Foraar og Sommer de smaa gulnæbbede Unger og strittede med Vingerne og skreg paa Føde. — Intet andet Sted i Byen kunde vi lege Bro-Bro-Brille som her; intet andet Sted kunde vi lege »Fidde Ros in de Kros« saa uforstyrret. Den sidste var en stiltfærdig Leg, afpasset efter den fredelige Kirkeplads, thi støje maatte vi ikke, saa meget forstod vi selv. Om vi saa legede »Mutter, wat neist du?«, gik det helt stille af. En Gang fik vi den ulykkelige Idé at

lege Skjul, hvad vi kaldte »Klapune«. Jeg havde staaet, og raabte lidt for højt, da jeg havde opdaget den første. Hun maatte frem og løb lige i Armene paa Bladt. »Ik will dat Klapunen hier nicht hebben«, sagde han og truede med sin Stok. Vi var alle meget ulykkelige, men en af os tog Mod til sig og spurgte, om vi maatte lege »Fidde Ros«, og det fik vi Lov til. Men »Klapune« var forbudt.

Kun Lørdag Eftermiddag kunde vi slet ikke lege, for saa blev Pladsen revet og skulde være fin til om Søndagen. Da vi netop havde fri Lørdag Eftermiddag, var det os egentlig en Streg i Regningen; men vi forstod, at det maatte være saaledes, og holdt os borte fra Pladsen.

I Flugt med »Schrangen« gik et Fortov, der laa lavere end Gaden og havde en Kant af store Stenpiller, der var forbundne med to Rækker Jærnkæder. Det var Børnenes største Fornøjelse at gyngede i disse Kæder, og det var Bladts evindelige Plage at holde dem fra det. Men ogsaa dette betragtede vi som et Privilegium for en Kirkeældstes Børn, og fik os en Gyngetur hver Gang vi kom forbi Kirkepladsen. Mange af Rustpletterne paa vore hvide Kjoler stammede fra disse Jærnkæder.

Gamle Bladt og Marie Kirkeplads er nøje knyttet sammen i min Hukommelse, og da jeg blev voksen, lærte jeg at forstaa, at vi i vor barnlige Uforstand har gjort ham en hel Del Fortræd og voldt ham mange Ærgrelser.

Dampskibspavillonen. 1880.

SKIBSBROEN OG FJORDEN.

I min Barndom og Ungdom strakte Skibsbroen sig fra Raadhusgaden til Jærnskibsværftet udenfor Nørreport.

Jeg husker endnu den saakaldte engelske Bro tæt ved Banegaarden. Men allerede i min Barndom brød man Broen af og begyndte at opfylde Havnens inderste Del; man vandt herved et stort Stykke Jord, hvorpaa man byggede Kieler Banegaarden og plantede et smukt Anlæg.

Ved den sydlige Del af Skibsbroen indtil Dampskibspavillonen var Vandet ret lavt og der maatte til Stadighed arbejdes med Muddermaskine for at bortskaffe det Sand, Møllestrømmen førte med sig. Her laa ikke heller andre Skibe end Fjorddamperne og de Fragtskibe, der om Vinteren »lagde op«.

Fra Dampskibspavillonen og til »Norder Brücke« ved Herrnstall løb langs med Vandet en Træbro, hvor Skibene ankrede op. I min Barndom laa endnu af og til Skibe og Yachter saa tæt her, at de maatte vende Stævnen ind mod Land. Man saa her mange Nationers Flag, og vi morede os med at tælle Dane-

brogene, der vejede fra Mastetoppen. Min Bror Burchard og jeg holdt meget af at gaa paa Skibsbroen, vi blev gode Venner med de danske Sømand, der tog os med ned i Kahytten og gav os Beskøjter. Sensommer og Høst kom Æbleskuderne fra Als, fra Ærø og fra Fyn, og Flensborgerne strømmede til for at købe Æbler, Pærer og Blommer. De fik dem for »en billig Penge«, Skipperne var ikke gerige dengang. Naar de smaa pjaltede Børn fra Smaagaderne løb paa Broen med bare Ben, fyldte de deres Huer og Forklæder med Frugt, og vilde vi købe et Maal Æbler eller Blommer, kunde det ske, at de afværgende slog med Haanden, naar vi rakte dem Penge. Vi satte os saa paa den solvarme Brokant og spiste Frugten, og i Baaden sad Skibsdrengen og spillede paa Harmonika.

Der var endnu dengang en Del gamle Huse paa Skibsbroen, det største og anseeligste blandt dem var Kompagnihuset, der laa for Enden af den lille Kompagnigade, som fra Broen førte op til Nørregade. Kompagnihuset var en stor, hvidkalket Bygning med en hvælvet Portaabning. Det var bygget 1583 af Købmandslavet og var i sin Tid en Slags Børs for Købmænd og Skibsredere.

I Husets Mur mod Skibsbroen findes indmurede Tavler, der viser Vandets Højde ved de forskellige Oversvømmelser. Den største Oversvømmelse var i November 1872, da Vandet gik ind i Husene paa Skibsbroen og Beboerne maatte flytte op i de øverste Etager. Vi boede dengang paa Store Gade, og selv vor Kælder var fuld af Vand. I Nystaden stod Vandet saa højt, at man sejlede i Baade, og helt op til Nørretorv var der Vand i Gaderne. Aviserne bragte lange Beretninger om Oversvømmelsens Ødelæggelser langs Kysten fra Flensborg til Broager. Huse reves bort af Vandet og Bohavet gik til Havs. Man fortalte om en Vugge med et lille sovende Barn i, der var drevet iland paa Skibsbroen.

Jeg var kun 6 Aar dengang, men fik den mest brændende Lyst til at se med egne Øjne de Ødelæggelser, de voksne talte om. Og det lykkedes mig da tilsidst at slippe ned paa Skibsbroen ved Sommers Hotel; men Vandet var dengang allerede ved at træde tilbage, og jeg opnaede kun at faa vaade Fødder ved at gaa helt ned til Havnebanens Skinner; og jeg blev skældt kraftigt ud af Byens brøsigste

Politibetjent, den gamle Brodersen, af alle Børn kaldet »Polle Blode«.

Ogsaa i 1883 naaede Vandet en anseelig Højde, og siden den Tid har det af og til været saa højt, at Sporvognen har kørt i Vand nede ved Banegaarden. I Husene ved Skibsbroen findes overalt en Slags skraa Træskodder, som man lægger foran Gadedøren for om muligt at holde Vandet ude. I et af de Huse paa Skibsbroen, Weedermanns, paa Hjørnet af Herrnstall, har Vandet flere Gange staaet

Kompagnihuset.

højt i de nederste Stuer og den lille Have har været under Vand. Dog gror her de dejligste Roser og høje Syrentræer, ja endog et lille Æbletræ, der af og til bærer Frugt. Men Havens Jord har en egen graasort Farve, maaske fordi den saa ofte har været dækket af Fjordens Vand. Fra Vinduerne paa første Sal i Weedermanns Hus havde man endnu i min Ungdom en ganske vidunderlig Udsigt: ud over Vandet mod Ballastbjerget og langt ind i Angel, hvor en Vindmølles Silhuet tegnede sig mod Himlen. Med Bebyggelsen af Bakkerne paa Jørgensby er ogsaa dette smukke Billede forsvundet.

Ogsaa Indsejlingen til Flensborg har skiftet Ud-

seende i de sidste 30 Aar. Før saa man fra Østersøbadet Byen ligge i Dalen, omgivet af dejlige grønne Bakker, over de blaa og røde Tage hævede sig Kirkernes slanke Spir og de høje Fabriksskorstene, og oppe paa Bakkerne de maleriske Vindmøller. Nu strækker Skibsværftet sig helt ud til Østersøbadet og den yndige Fredeskov, og de hvide Huse paa Durborg og Jørgensbysiden blænder Øjet. Ved Mørvig ligger den store Marinestation og om Aftenen gennemkrydses den før saa fredelige Fjord af talrige Marinebaade, der ved Bolværket landsætter en

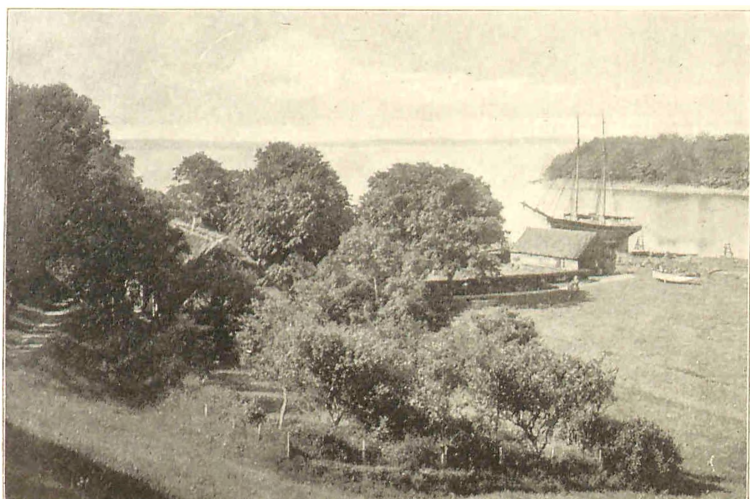
Vejen til Kobbermøllen.

Mængde Marinesoldater, som støjer op i de før saa aftenstille Gader.

Den Tid er forbi, da man i de lyse Sommeraftener kunde ro ud paa Fjorden og, drivende for Strømmen, kunde høre Frøerne kvække inde paa Land; da man i de halvmørke Augustaftener kunde se Morilden lyse og Vandet falde som Guld fra Aarerne; da Fiskerne sov i deres Baade helt inde ved Østersøbadet og ventede paa Morgendæmringen for at drage Garnene ind. Hvor er det længe siden, at jeg med kære Venner nød Sommeraftens Kølighed paa Fjorden, mens vi sang vore danske Sange og glædede os over Kystens Skønhed eller Himlens evige Stjerner.

Men Flensborg Fjord er skøn endnu. Saasnart man er klar af Østersøbadet, ser man Skovene ved Kobbermøllen, hvor den blaa Røg staar over Værket, opløser sig og forsvinder mellem Skovens høje Træer. De gule Klinter bærer nok hist og her mellem Træerne og paa Markerne en moderne Villa; Redaktør Jessens yndige »Fjordmark« ligger derude. Men Villaerne er endnu ikke saa talrige, at de ska-der Landskabets Skønhed.

I min Barndom og Ungdom var Skovene ved

En af Okseøerne i Flensborg Fjord.

Kobbermøllen og Waschersleben og Kollund vidunderlig vilde og ensomme. Dybe Kløfter og høje, stejle Skrænter, Bøgeskov og Egekrat, Lysninger med Hindbærbuske, saa høje som smaa Træer, med Træstubbe, der var overgroede med Kaprifolier, med viftende Græs og Brombærranker over de spredte Sten eller i Gærdet under Nøddebuske og Hybenrosen. Med ét midt i Skoven en Eng, hvor alle Grøfter var blaa af Forglemmigej.

Flensborgerne kendte og elskede disse stille Skove, der var saa store, at mange Mennesker kunde færdes i dem og dog kun mødes paa Hovedvejene.

Fra Dampskibspavillonen udgik hver Sommerdag en Mængde større eller mindre Lystdampere, der

altid var fuldt besatte med glade Passagerer; om Søndagen var det ligefrem vanskeligt at skaffe Plads til de mange Lystrejsende. Skibene gik til Waschersleben, Kollund, Rønshoved og Sønderhav paa den ene Side af Fjorden og til Lyksborg paa den anden. Nogle Skibe gik længere ud, forbi Okseøerne til Egersund, Sandager og Graasten, enkelte helt til Sønderborg.

Efterhaanden blev den smukke Kyst opdaget af tyske Gæster og Traktørstederne blev til Badehotel-

Sønderhav ved Flensborg Fjord.

ler. Den herlige Strandbred med det bløde, hvide Sand, hvor man før kunde ligge fredelig og ubemærket i timevis, blev befolket af pyntede, højt talende tyske Damer og Børn. I Følge med dem kom Strandkurve og Masser af smaa tyske Flag og Chokolade-Avtomater, som ganske forandrede Strandens Karakter, saa de jævne Flensborgere følte sig fortrængt af de Fremmede og hjemløse paa Fjordens Kyster og ofte nøjedes med at sejle »Rundturen«: fra Dampskibspavillonen langs Fjordens Nordside til Rønshoved og hjemad langs Sydsiden over Lyksborg.

Allerede i min første Ungdom kunde man abonnere paa Dampskibene, og mange Embedsmænds-

familier løste de saakaldte Partoutkort, der gjaldt hele Sommeren og til alle Skibe, undtagen til de smaa »Schwalbe« og »Møve«, der gik til Kielseng og Østersøbadet.

Ved Totiden hver Eftermiddag mødtes Indehaverne af Partoutkortene, og man hørte højkrøstet Latter og tysk Tale. De gamle Flensborgere kaldte alle disse Passagerer med det lidet smigrende Navn »Vand- pesten« og befandt sig ikke rigtig vel i deres Selskab. De søgte sig en Plads for sig selv og talte her deres kære Plattysk eller Dansk.

Lyksborg Slot.

Men de Fremmede var de fleste, og det skete, at Børnene under Leg paa Skibet lærte hverandre at kende og sluttede Venskab, som saa førte til, at ogsaa Mødrene faldt i Samtale og enedes om at drikke Kaffe sammen, naar de kom iland.

I varme Somre led Besøget i Marieskoven meget under disse Dampskibsture og det blev efterhaanden ret almindeligt, at Fruerne fejrede deres Fødselsdage paa en af Kyststationerne. Pyntede og med 5 Pfen- nigs Kagerne i Poser og Kurve mødte saa den lille Kreds ved Dampskibspavillonen, og Underholdningen ombord var ofte en skarp Kritik af Passagerer- nes Dragter og de unge Damers »frie« Væsen over- for Herrerne. Sladderen løb langs med Bænkene,

hvor ventede Forlovelser diskuteredes og denne eller hin Frues altfor mange og altfor elegante Dragter omtaltes med Hovedrysten.

Men der opstod efterhaanden en Art Konkurrence med Hensyn til Klædedragt. Den fineste Stads skulde vises ombord paa Skibene, hvor det raslede af Silke, og de brogede Parasoller beskyttede blomster- og fjerprydede Hatte mod Sol og Vind. De flensborgske Kaptejnsfruer havde ofte ganske pragtfulde Strudsfer paa Hatten.

Sjælden hørte man Tale om Landskabets Skønhed; det var mest kun de Fremmede, der raabte højt: »Wunderschön! Famos! Gerade wie am Rhein!«

At Byen var i rivende Fremgang henimod Storstaden sporedes allerede i 80ernes Begyndelse paa Lystdamperne paa Fjorden.

P. N. Hansens Oliemølle. 1865.

VEJEN TIL MARIESKOVEN.

DER var egentlig tre Veje til Skoven. Den ene gik fra Mariegade tilhøjre, forbi Diakonissestiftelsen.

Den anden gik »over Marken« fra Hansens Oliemølle.

Den tredie, »Nordre Skovvej« kaldtes den almindeligvis, gik fra »Waldstrasse« forbi Kaserneerne ad en lille Sti mellem nogle Haver med tætte, levende Hegn.

Vi Børn gik altid over Marken. Marken var egentlig en Eng, der deltes i to ved Stien. Men hvor var denne Eng henrivende om Foraaret.

Der løb en lille Bæk gennem Engen, og naar Vandet stod højt, kunde det naa op over den Stump Fjællebro, der paa Stien førte over Bækken.

Om Foraaret groede i Engen alle de prægtigste Blomster. Den lyslilla Karse, den lille, hvide Stenbræk paa de høje, mørke Stængler, den røde Trev-

lekrone og den gule Kabbelej. Om Sommeren groede Gøgeurter og Bukkefod og de store blaa Sumpforglemmigej langs Bækkens Rand, og aldrig har jeg set smukkere Græsblomster end her.

Før vi kendte Fatter Fidde, kunde vi aldrig lade være at plukke en stor Buket allerede paa Udvejen til Skoven. Den visnede tit undervejs og vi kastede Blomsterne bort. Men Fatter Fidde lærte os, at det var Synd. »Vent til I gaar hjem,« sagde han, »saa kan Blomsterne holde sig. Hvor kan I nænne at bryde Stænglerne og kaste Blomsterne bort, naar I har dræbt dem med Jeres varme Hænder?«

Paa Skovvejen færdedes daglig mange Mennesker. Den var Flensborgs mest yndede Spaserevej.

Der laa kun et eneste Hus paa Vejen dengang. Det var ganske lille og laa gemt mellem høje Syren- og Guldregn Træer. I Huset boede en Familie, der bar det mærkelige Navn Seidensticker. De var Syd-tyskere sagde man, og Katoliker. Jeg tror de levede af Mælkehandel og en lille Landbedrift.

Paa Skovvejen var kun ét Fortov, paa venstre Haand, naar man kom fra Byen. Kørebanen var bred og det levende Hegn ind mod Markerne paa højre Haand smukt og tæt, med Nøddebuske, vilde Roser, Brombærranker og Kaprifolier. I Grøften groede Hanefodsranunkel og den sødt duftende Spiræa. Vejen havde en Allé af høje Elmetræer, der ødselt strøede deres runde Frugter ud over Hegn og Vej.

Der var ogsaa enkelte Asketræer og foran Seidenstickers Hus et Par Kastanier. Ud mod Fortovet stødte ved Vejen til Mariegaard denne Gaards Park, hvor Vintergækkerne om Foraaret tit fristede Børnene til at klatre over Stengærdet og røve en Haandfuld af de smaa hvide Klokker.

Ellers var der kun grønne Marker langs med Skovvejen, og i Fredningstiden var her fuldt af Hænder, der sprang afsted, saasnart vi klappede i Hænderne. Ogsaa disse Marker var fristende for Børn der gik ad Skovvejen. Thi som overalt i Flensborg var der fuldt af Blomster. Paa en af Markerne til højre, der stødte lige op mod Skoven, var endog Hindbærbuske rundt om en lille Dam. Denne Mark elskede vi med en stærk og ulykkelig Kærlighed. Thi næsten hver Gang vi vovede os ned til Dammen kom »Markmanden« og jagede os bort.

Vi var saa bange for ham som for en Politibetjent, fordi han bar en Kasket med et Messingskilt, hvorpaa Ordet »Feldhüter« stod med store Bogstaver. —

Skovvejen var som sagt Flensborgs mest foretrukne Spaserevej, og her gik mange Borgere deres daglige Tur.

Her mødte vi »Senatoren og hans Skygge«. Det var to Brødre, Pebersvende begge to, den ene — Senatoren — graahaaret, »Skyggen« hvidhaaret. De gik altid med en tyve Skridts Afstand fra hinanden. Først Senatoren og saa Skyggen. De talte ikke sammen, men aldrig saa man den ene alene. Begge var ulasteligt klædt i Diplomatfrakke og sribede Benklæder. Begge havde de smalle Fødder i elegante, blankpudsede Støvler og bar høj, skinnende Silkehat.

En eneste Gang har vi hørt Skyggen tale.

Vi havde en lille Søster — hun døde, da hun var godt 10 Aar —, der var usædvanlig smuk. I det fine Ansigt sad et Par store blaa Øjne, og langt ned paa Skuldrene hang det silkebløde, lysegule Haar i tunge Krøller.

Vi ældre havde plukket Anemoner i Skoven, bundet en Krans og sat den paa Dagsmars lille Hoved. Hun lignede en Foraarsengel, syntes vi, og vi satte os paa et Gærde og sang: »Kom ud, kom ud, thi Dagmar er saa skøn en Brud«. Vi hørte Gruset knase under Trin, der nærmede sig, og tav stille. Det var Senatoren, han gik forbi og saa os ikke. Men saa kom Skyggen. Han standsede et Øjeblik, saa paa Barnet og udbrød: »Himlisch schön!« Saa gik han videre, lidt hastigt, for at holde Afstanden.

Vi saa paa hinanden.

Han kunde altsaa tale!

Men fra det Øjeblik kaldte vi ham aldrig andet end »Himlisch schön«. —

Paa Skovvejen mødte vi tit to Officerer. De var begge to A. D. og ikke helt unge, høje og magre var de begge. Den ene var Hauptmann, i sort Uniform med magentarøde Striber langs ned ad Benklæderne, magentarødt paa Uniformsfrakken og Epauletter paa Skuldrene. Han bar Hue og lang Sabel. Den anden var vistnok Ritmester, han var i lyseblaa Uniform med gul Besætning og bar Hue ligesom Hauptmann'en.

Ogsaa han havde lang Sabel, og da han havde en skæv Hofte, stak Sabelen altid paa en komisk Maade ud gennem Slidsen i hans Vaabenfrakke.

De talte for det meste ret højt sammen. Hauptmann'en med en dyb Stemme og Ritmesteren med spinkel, pibende Røst, der daarligt svarede til hans høje, bredskuldrede Skikkelse.

Vi kaldte ham: »Fatter mit de pippelijche Stimm«. Og vi savnede ham og Hauptmann'en, naar vi en Dag ikke mødte dem paa Skovvejen. —

Her spaserede ogsaa en lille Officér af Infanteriet, 86. Regiment. Han gik altid alene og saa ud som om han søgte Ensomheden. Hans Ansigt var alvorligt, og der var noget over hele hans Fremtoning, der daarligt passede til en tysk Officér. Han havde den Vane at bære Kappen løst over Skuldrene, hvad der engang fik en af vore smaa Veninder, Karen Schmidt, til at udbryde: »Ingen Arme har Soldaten. Han har været paa Krig og faaet dem skudt af.«

Ofte naar vi siden mødte den lille, kønne Officér med det tætte, graasprængte Skæg, saa vi paa hinanden og sagde: »Ingen Arme har Soldaten.«

Fra »Nordre Skovvej« kom gaaende Kaptejn Matzen, der havde været gift med Plaetners Søster og skal have været meget lykkelig i sit Ægteskab . . . Der var noget vemodigt i den høje, magre Mands Ansigt under det hvide Haar. Man fortalte, at han havde taget sig sin Hustrus tidlige Død meget nær.

Fra »Nordre Skovvej« kom ogsaa Frans Plaetner, Jacobs Bror, der altid klappede os paa Kinden, naar han mødte os. Han klappede saa haardt, at vor yngste Søster en Gang fik Taarer i Øjnene derved.

Frans Plaetner var Garver, ligesom hans Bror Jacob. Han var en køn Mand. Hans Ansigt var maaske lidt for rødt, men til Gengæld var hans Haar sølvhvidt og hans Øjne klare og lystige. Man fortalte om ham mange morsomme Historier.

Da han i 1866 var med Slesvigerne paa Besøg i København, skulde han køre en Tur med Krieger og Fru Heiberg.

Frans Plaetner var en ret svær Mand og havde ondt ved at finde Plads i Vognen. Han skal da have sagt til Fru Heiberg: »Ser De, min KYLLE, naar De nu sætter Deres Ben her, saa sætter jeg mit dér.«

Krieger slog han paa Knæet og sagde: »Og De, min Kok, naar De sætter Deres Ben dér, saa sætter jeg mit her. Saa sidder vi godt alle tre.« — Han var meget jævn og ligefrem, han talte ens til høje og ringe og stak aldrig sin Mening under Stolen.

Det hændte en Gang, at Datteren i en dansk Familie blev forlovet med en indvandret tysk Jurist. Familiens Venner, ogsaa de danske, maatte jo efter gammel Skik hen og ønske til Lykke, og blandt dem var Frans Plaetner,

Han blev forestillet for Brudgommen og spurgte ham: »Naa, hvor er De saa fra?«

Manden nævnte sit Fødeland, og Plaetner sagde: »Naa, det er der, hvor Folk hver Søndag sætter sig ved Vinduet og stanger Tænder for at bilde de forbi-passerende ind, at de har faaet Kød til Middag. For der spises vel ikke andet end Pille-Kartofler og Sild hjemme hos Dem?«

Havde det været enhver anden, der var kommen med en saadan Bemærkning, var Familien sikkert bleven fornærmet. Men Frans Plaetner havde frit Sprog overalt. — Han elskede Spasereturen til Skoven og gik den i al Slags Vejr, og en Dag faldt han død om paa sin kære Skovvej, ramt af et Hjerteslag. —

Efter jeg er bleven voksen, har jeg forstaaet, at Skovvejen for disse Mænd betød noget særligt: et Sted, hvor de kunde være ene med deres Tanker, hvor de kunde finde Fred og Hvile efter Dagens Arbejde. —

Naar Flensborgs Damer saas paa Skovvejen, var det derimod ikke fordi de vilde være ene. Nej, da kunde man næsten altid være sikker paa, at der skulde være »Kaffeklatsch« ved Huset i Skoven. Og i Poser eller smaa svenske Kurve, beklædte med Broderi og dækkede med et broderet Tæppe, bar Damerne de lækre flensborgske Kager med sig derud. —

Naar Børnene drog i Skarer til Skoven gjaldt det Skovmærker, som vi kaldte »Müschen« eller en »Buschemai« (grønne Grene) og Anemoner. Om Efteraaret var det Nødderne det gjaldt. Hindbær og Blaabær maatte man derimod ikke plukke med hjem. Det var forbeholdt de fattige, der hos Skovfogden fik en Seddel, som gav dem Lov til at samle Bær.

MARIESKOVEN.

VEST for Byen, oppe paa Bakkerne, laa Marie-skoven, den Skov jeg har elsket fra jeg var saa stor, at jeg kunde plukke en Blomst.

Lidt tilvenstre for Indgangen til Skoven stod to store Piletræer. De maa sikkert allerede dengang have været meget gamle, for deres Stammer var tykke og revnede hist og her, og Rester af store, knækkede Grene stak frem mellem Løvet mange Steder. Træerne var meget høje; om Foraaret duf-tede deres gule Rakler, naar Vinden svingede de svaje Grene hid og did. Om Sommeren stod det graagrønne Løv saa smukt mod den blaa Himmel, og naar Efteraaret kom, fik de gyldengule Blade en herlig Baggrund af blaasorte Skyer. I Flensborg var ikke mange Piletræer og paa Skovvejen var disse to de eneste. For os Børn stod de som en Milepæl; naar vi kunde se dem, var vi lige ved Skoven.

Marieskoven tilhørte Mariekirken, og de uund-gaaelige Forbudstavler ved Indgangen var under-skrevne: »Der Kirchenvorstand zu St. Marien«, hvil- ket vi syntes langt bedre om end: »Die Polizeiver- waltung«.

Men jeg tilstaar vi havde mere Respekt for det sidste.

Lige før man kom til Indgangen, var der nogle lange, hvide Bænke, og jeg har aldrig kunnet for- staa, hvorfor de skulde være netop dér. Maaske var det af rent praktiske Grunde, fordi der var Plads til dem. De stod lunt, med Ryggen op imod Stengærdet, der hegnede Skoven; men al Udsigt var lukket af de levende Hegn om Markerne paa den anden Side af Vejen. Indgangen til Marieskoven var dengang gennem en hvid Laage, der altid stod aaben for Vogne, og straks man kom ind i Skoven var der høje Graner paa begge Sider af den brede Kørevej. De smaabitte Bøge, der dengang var plan- tede mellem Granerne, er nu høje Træer og Gra- nerne er forlængst fældede. Men jeg syntes det var kønnere, da de mørke Graner susede over vore

Hoveder og de smaa lysegrønne Bøge tittede frem mellem det fine Græs i Skovbunden. Gik man straks til højre, varede det ikke længe, før man kom ind i en Bøgeskov; vi valgte i Reglen at gaa til venstre, og der havde Granerne Overtaget noget længere.

Den brede Kørevej førte lige op til Gæstgiveriet eller »Huset«, som det kaldtes. Der var en dyb Grøft paa hver Side af Vejen, og her var Græsset altid saftigt og grønt, spættet med langstilkede Gaaseurter.

»Huset« i Marieskoven.

»Huset« i Marieskoven var ikke videre kønt, og Bordene og Stolene, som stod opstillede paa den store Plads foran Huset, var ganske almindelige, af gul- eller hvidmalet Træ med Jærnstel. Men de høje Bøgetræer udenom og den halve Snes Stykker, der stod inde paa Pladsen, var dejlige at se paa, saa ranke og graa var Stammerne, saa tætte de smukke Kroner. Det var ligesom om Himlen blev mere høj, naar man saa den gennem disse Træers Grene. Hvor Pladsen endte, var den afgrænset med fire hvidkalkede Stenstøtter, der var forbundne med Jærnkæder. Her stod tre eller fire meget høje Egetræer med tykke, knudrede Grene.

Til Pladsen hørte en »Musikpavillon«, hvor der

var Plads til et mindre Orkester, og til venstre for Huset laa en Træbygning, hvor der ved Fester holdtes Fællesspisning og Dans.

Til denne Træbygning knytter sig for mig et uhyggeligt Minde om Myndighedernes Forfølgelse af alt hvad der var Dansk.

Det var ved et Dyrskue, som afholdtes af »Landboforeningen for Flensborg og Omegn«. Bordet var festligt dækket og alle Deltagerne havde sat sig tilrette. De var begyndt at spise og Vinen lyste rødt i Glassene. Da rejste en Mand sig og holdt en Tale. Jeg var Barn dengang og kunde ikke være med ved Fællesspisningen, men stod ved et af Vinduerne og tittede ind. Jeg kunde ikke opfatte, hvad der blev sagt, hørte kun Hurraraabene da Taleren sluttede og saa straks efter en Politibetjent, af hvilke der var to tilstede under Maaltidet, nærme sig Far, som var Medlem af Bestyrelsen. Betjenten hviskede noget til ham, og Far rejste sig; jeg saa ham hastigt gaa ud af Salen, hans Frakkeskøder fløj og han gik uden Hat; han gik lige forbi os og saa ikke sine Børn. Ellers plejede han altid at smile til os og sige: »Er du der?« Der maatte være sket noget! Nu gik Far ud paa Pladsen og talte med Overbetjent Lafrentz, alvorligt og temmelig længe. Saa gik han tilbage, ind i Salen, og sagde med høj Røst: »Mine Venner! Bordet er hævet; vi maa ikke spise vor Mad og drikke vor Vin. Jeg beder alle om i Stilhed at forlade Salen.«

Alle rejste sig og gik ud.

Hvad var der blevet sagt? Jeg husker det ikke; maaske et spøgefuldt Ord om Politibetjentene, de ubudne Gæster, som bærede Forsamlingen med deres Nærværelse. Der skulde saa lidt til, for at Magthaverne følte sig fornærmede.

Men Glansen var gaaet af Festen, og de fleste Deltagere gik tidlig hjem. —

Der kunde ellers være livligt saadan en Dyrskuedag. Vi Børn kom i Reglen først derud efter Klokken 4. Men lykkedes det os en enkelt Gang at komme ind paa Pladsen mens Tombola-Gevinsterne blev raabt op, var det en stor Fornøjelse for os.

Oppå paa Dommertribunen, der var pyntet med Gran og Blomster, sad tre eller fire Herrer — og iblandt dem Far.

Med det mest straalende Humør har jeg hørt Far

raabe, saa det lød langt ud over Pladsen: »Nummer 25! et Messingrivejærn!« Og den lykkelige Vinder meldte sig. Med spøgefulde Ord uddeltes og modtoges Gevinsterne. — En Gang vilde ingen melde sig som Vinder af et Knivebrædt.

»Er der virkelig ingen, der har Nr. 112?« spurgte Far.

»Nej! Nej!« lød det fra Tilhørerne.

»Det er en Skam, det er saadan et dejligt Knivebrædt.«

Gevinsten holdtes frem til Beskuelse.

»Er der ingen der har Numret? Se endnu en Gang efter i alle Lommerne.«

Ransagningen blev uden Resultat.

Saa siger pludselig Kobbersmed Hansen-Goos: »Har du set efter i dine egne Lommer, Gustav?«

Og det viste sig, at Far selv var Vinderen.

Stor Jubel i Forsamlingen, og med et fornøjet Smil rækker Far Gevinsten ned til en af os. »Nu bliver min Kone glad,« siger han og tager næste Nummer frem.

Som store Børn morede Flensborgerne og Omegnens Bønder sig over en saadan Hændelse, og jeg er sikker paa, at de har fortalt den til dem derhjemme, der ikke havde været til Dyrskue. —

Den Del af Festen, vi helst vilde være med til, var dog selve Dyrskuet: for at se alle de dejlige Dyr. Men da det ikke gik an at forsømme Skolen om Formiddagen for den Sags Skyld, maatte vi renoncere. At de tyske Børn drillede os, naar vi mødte i hvide Kjoler, fordi vi skulde til Dyrskue, generede os ikke. Det vilde blive altfor sent, om vi først skulde klædes om, naar vi kom hjem.

Tit varede Festen til den lyse Morgen, og jeg har som Voksen været med til at spasere hjem fra Skoven længe efter at Solen var staaet op over den næste Dag. —

I Marieskoven var mange Veje og Stier, men det var ingenlunde forbudt at strejfe om inde mellem Træerne. Skoven var desuden saa stor, at det var umuligt at overvaage den nøjere. Der var heller ingen som øvede Hærværk dengang. De smaa Nyplantninger skulde skaanes, det vidste alle, og man slæbte ikke saadanne Læs af Bøgegrene med hjem, som Københavnerne gør, naar de er paa Skovtur.

Hvor var dog Marieskoven rig paa Afveksling!

Foruden den brede Kørevej, der gik fra Indkørslen og helt ud til »Leddet«, var der banede Veje mellem mørke Graner og høje Bøge. Der var Veje, hvor Græsset groede frodigt, og kun de dybe Hjulspor viste, at Vejen ikke var »blot til Lyst«. I Grøften stod her Hindbærbuskene som et Hegn, og paa Grøftekanten groede Jordbær mellem Bellis og Hvidkløver.

Smalle Stier var der, hvor kun de Mennesker kom, som strejfede om i Skoven efter Bær og Blomster. Der var store Lysninger, hvor bitte smaa Bøge var plantede i det høje Græs, som paa røde Stængler bar silkebløde Blomsterduske. Og dybt inde i Skoven var Engen; i Læ af Skovens Træer og Nøddehækkens Hegn groede her alle de dejligste Blomster, som findes i vore danske Enge. Efter St. Hans, naar Fuglene tier, kunde her være saa stille som i en Kirke. Drømme kunde man i Marieskoven dengang! Ofte har jeg siddet paa en Træstub i en saadan Lysning og lyttet til alle Naturens smaa Lyd: til Biernes Summen om Hindbærblomsterne, til de tørre Grenes sagte Knagen, naar et Dyr satte sin Fod paa dem, eller til en Raslen i det visne Løv, naar en Mus løb forbi eller en Snog gled hen over det. Jeg har lyttet til Vindens sagte Hvisken i Skovgræsset, til dens Susen i de fjerne Graner og i Bøgenes Sommerløv.

I Skovens Udkant var Moserne, hvor Sumpviolen groede og den gule Iris, hvor Kærulden viftede med sine hvide Silkeduske mellem Trævekroner og Forglemmigej, hvor El og Ask stod i det tuede Græs og Vandet blinkede ved deres Fod.

Og inde i Skoven stod de høje Egetræer med krogede Grene, hvis smukke Løv hvert Foraar var spinkelt og rødt, om Sommeren grønt og saa stærkt, at vi flettede de dejligste Kranse af det.

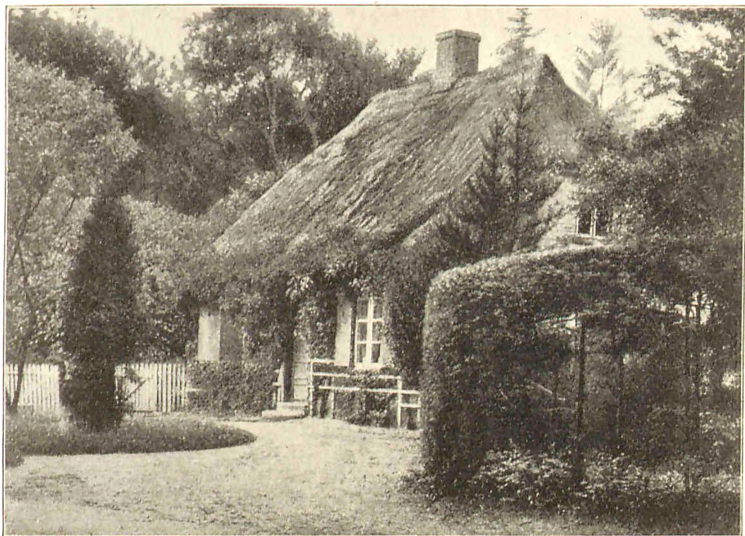
Jordbær og Hindbær og Blaabær plukkede vi i Skoven, men Nødder fik vi sjælden, skønt der var mange af dem. De blev i Reglen plukkede alt for tidlig, »længe før der er Kærne skabt i dem«, sagde Mor.

Midt i Skoven, et Stykke bagved »Huset«, laa Skovfogdens Bolig. Det var et yndigt lille straatækt Hus, kranset med Vedbend og Vildvin. Til Huset hørte en stor Frugthave, der laa paa den anden Side af Vejen. Ret en dansk Æblehave var det,

hvor de store Træer stod i dejligt, grønt Græs, der var fuldt af Gaaseurter og andre Markens Blomster.

Mens vi var Børn kom vi dog sjældent saa langt ind i Skoven. Og endnu sjældnere kom vi ud til »Leddet«. Thi Vejen dertil syntes os dengang meget lang.

»Leddet« lukkede for en Jærnbaneoverskæring, der for os havde en særlig Tiltrækning. Thi paa de

Skovfogdens Bolig.

Skinner kørte Togene, der gik mod Nord, og det betød for os *Danmark*. Vi vinkede, naar Toget kom forbi og kørte mod Nord, og raabte: »Hils! hils!« Og kørte det ind mod Byen raabte vi: »Velkommen!« —

Drengene var forresten slemme til at lægge 2 Pfen-nigstykker paa Skinnerne, for at hente dem igen saasnart Toget var kørt forbi. Det var en stor Glæde, naar de saa baade var varme og flade. —

I Marieskoven var ogsaa en Dam, den saakaldte Svanedam. Her boede et Svanepar paa en lille Ø midt i Dammen, hvor de byggede deres Rede under tre smaa Grantræer. Mens Ungerne var smaa var Svanefar altid meget arrig, og da var Børnene bange for ham.

Ved Dammens Bred groede de yndigste Blomster, bl. a. den sorte Natskygge, der i Høsten prangede med de dejligste røde Bær. Men det var sjældent man fik Lov til at komme saa nær, at man kunde plukke Blomsterne. Svanerne syntes bedst om, at Publikum holdt sig paa Afstand. —

Af Vildt var der vist mest kun Harer i Marieskoven. Men Jagten paa disse Dyr gav sikkert ogsaa et godt Udbytte. Jeg husker nogle Aar, mens

Svanedammen i Marieskoven.

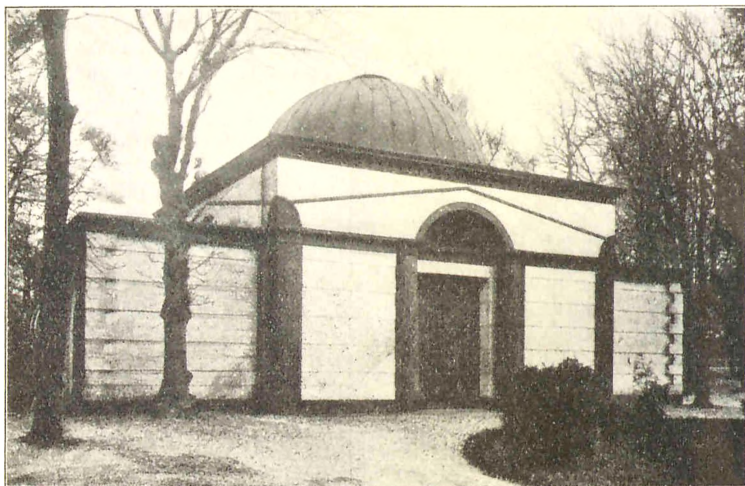
Far sammen med Holdt og Monrad havde forpagtet Jagtretten i Skoven, da der kom saa mange Harer til vort Hjem, at Haresteg aldrig siden har været en Delikatesse for mig.

Harerne og deres yndige Killinger saa vi tit i Skoven og paa de omliggende Marker. Derimod saa vi sjældent Dyr og aldrig Ræve; dog blev vi ofte paa vore Vandringer i Skoven mindet om dem; som naar vi fandt Fjerene af Skovduer eller af den smukke Skovskade strøede omkring i Skovtykningen, eller den stramme Lugt fra en Rævegrav rev os i Næsen. — —

Siden jeg rejste fra Flensborg, har jeg set mange Skove, større og smukkere end Marieskoven. Men ingen elsker jeg dog som den, min Barndoms store

Billedbog, der aabnede mine Øjne for Naturens Skønhed og mine Øren for den sagte Musik, som er Vindens Susen i de høje Graner, i Træernes Løv og i Skovgræssets rødbrune Blomsterstængler. Intet Sted har for mig Mjødurten en sødere Duft eller Liliekonvallen hvidere Klokker; intet Sted er Ædelgranens Knopskæl saa gyldne som i Marieskoven. Og aldrig lyder Skovduens Kurren saa hemmelighedsfuldt eller Gøgens Kuk saa lystigt som dér.

Hver Gang jeg ser den Skov igen, glemmer jeg alle de Aar, jeg har levet, og ser paa Blomst og Blad med barnlige Øjne.

Kapellet paa den gamle Kirkegaard.

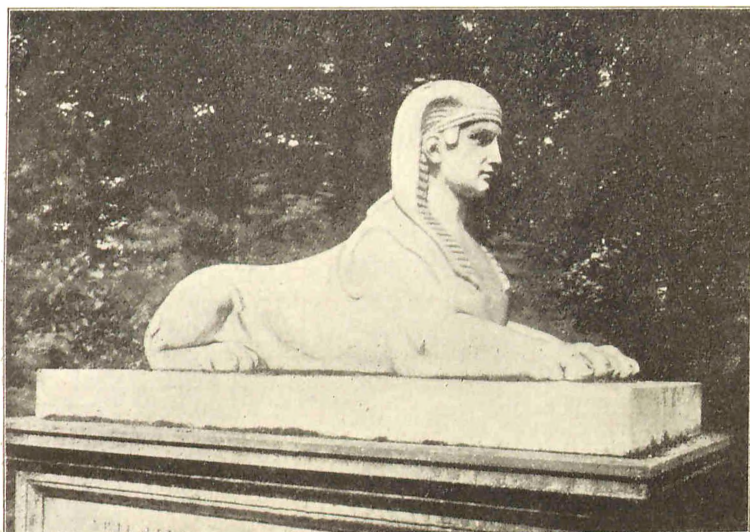
DEN GAMLE KIRKEGAARD OG DEN NY.

OVENFOR Mariegade, paa Bakkerne i Vest, ligger den gamle Kirkegaard. Nu er de fleste Grave hjemfaldne og der jordes ikke flere af Byens Indbyggere der. Den gamle Kirkegaard skal omdannes til Park. Man var saa smaat begyndt derpaa i 1914, da jeg sidste Gang besøgte min Fødeby. Mange Flensborgere fandt egentlig Tanken ret utiltalende, men Byraadet havde besluttet det, og jeg syntes de Arbejder, der allerede var gjort, viste en pietetsfuld Behandling af de Dødes Have. I grønne Græsplæner saa man hist og her en velplejet Grav, og Træer og Buske, som kærlige Hænder i sin Tid havde plantet paa Gravene, stod urørte. Lidt planløst kunde disse spredte Guldregn- og Syren- og Rosentræer og Hængeske nok virke. Men de forlenede tillige Parken med en egen Ynde. Større Gravmonumenter stod paa deres Plads og den smukke Kæmpehøj med alle de hvide Marmortavler over Officerer og Menige fra Trearskrigen mellem Roser og Vedbend og blomstrende Buske, var velplejet som i min Barndom og Ungdom.

Saa langt jeg kan huske tilbage, har jeg elsket den gamle Kirkegaard. Kapellet med sine brede hvide

Murflader og den grønne Kuppel paa den firkantede Overbygning, Gørrissens Gravmæle med den skønne Sfinks, som man fortalte var modelleret af selve Thorvaldsen, og alle de gamle, stilfulde Gravmæler, som vidnede om flensborgske Borgeres Smag og Rigdom.

Kirkegaarden laa dengang som paa en Bakke for sig selv, omgivet af et højt Kampestensgærde, hvorpaa der groede en tæt Hæk af Hvidtjørn. Nedenfor Gærdet var der i Syd og Øst og Vest Reberbaner,

Sfinksen fra Gørrissens Gravmæle.

mod Nord Mariegadens øverste Ende med grønne Marker helt ned til Skovvejen.

Saasart den lille Jærnlage ved Siden af den brede Indkørselsport var slaet i efter mig, følte jeg mig som i en anden Verden. Her paa Kirkegaarden var der Fred og Stilhed. Ingen Vognrumlen, ingen Gadesælgers Raab, næppe nok Støjen fra Skibsværftet naede her op.

Om Foraaret, naar Bogfinken jublede paa de bladløse Grene og Stæren fløjtede paa Kapellets Tag, var de Dødes Have som et Vaarens Paradis, hvor Liv spirede frem af hver Fodsbred Muld. De første Gækker og Crocus brød frem paa Gravene, inde

under Træerne strittede den lille Guldstjerne med sine spidse Blade og Knopperne svulmede paa Ribis og Syren, mens Febertræet stod fuldt af lyserøde Blomster.

Solen skinnede fra en dybblaa Himmel med lyssende hvide Skyer og Vaarvinden susede i de høje Graner og gyngede Hængeaskens lysgraa Grene med de sorte Knopper hid og did.

Lidt senere paa Aaret, naar Luften var lun og Nattefrosten hørte op, var alle Grave lyseblaa af Forglemmigej, og Guldregn og Syrener og blodrød Ribis skinnede frem mellem det grønne Løv. Hver lille Kvist i Tjørnehækken endte i en dybrød Spids og Solsort og Nattergal, Rødkælk og Gærdesmutte sang over Gravene, hvor Violerne løftede de duftende mørkviolette Hoveder op over de hjærteformede grønne Blade.

Men skønnest var der om Sommeren paa den gamle Kirkegaard!

Fra Tjørnehækkens hvide Blomster med de røde Støvdragere kom en krydret Duft, der blandede sig med Duften fra Tusinder af Roser. Roser! Roser var der overalt! Lige fra den lille hvide, der groede næsten vildt paa aldrig beskaarne Buske og den blegrøde Maiden-blush med det blaagrønne Løv, til store pragtfulde Teroser paa høje Stammer. En Sommer-søndag, naar Solen sendte sine hedeste Straaler ned over Byen, var her svalt og dejligt mellem Gravene. Paa de hjemfaldne Grave groede Græsset tæt og højt, spættet med Bellis og Jordbærblomsternes hvide og Ranunklernes gule Stjærner. Naar man gik i de smalle Gange mellem disse gamle Grave, greb Rosengrenenes Torne fat i Hatten eller Haaret, Græssets Blomsterstøv satte sig i Kjølens Luv og Foden traadte i Rosenbladernes røde og hvide Drys.

Paa Kæmpehøjen blomstrede blegrøde Maanedseroser foran Læssøes og Schleppegrells og Helgesens Marmortavler og Caprifoliens gule Blomster lyste mellem Cypressernes mørke Grønt.

Med Vemod læste vi Navnene paa Heltegravens Tavler og med Harmе saa vi paa den tomme Plads, hvor Løven i sin Tid stod.

Far og Mor havde været tilstede ved Afsløringen og Mor havde ofte fortalt os om den dejlige Fest. Nu var Løven flyttet til Lichterfelde ved Berlin, — en Handling som syntes os Sejrherrene lidet værdig. —

Den 25. Juli, Isteddagen, smykkede vi Danske Kæmpegraven med Blomster og med Kranse, som vi selv havde bundet og pyntet med røde og hvide Baand. Jeg bar altid mine Kranse derop tidlig om Morgenen; men henad Aften gik jeg paa Kirkegaarden igen for at se, hvormange der havde husket Dagen. Og der var altid mange!

Da Redaktør Jessen kom til Byen, fandt han paa at sætte en Del danske Damer og Herrer Stævne til aftalt Tid og naar vi var samlede, plejede vi at

Den danske Kriegergrav.

syngte: »Slumrer sødt i Slesvigs Jord —«. Men snart saa Myndighederne i denne uskyldige Sammenkomst en Demonstration, og da baade danske Farver og danske Sange blev forbudte i Nordslesvig, maatte vi nøjes med atter at møde enkeltvis og med Kranse uden Baand. Dog var Blomsterne altid røde og hvide.

Dengang Drachmanns Digt om de sønderjyske Piger naaede til Flensborg husker jeg, at det gjorde et vist sentimentalt Indtryk paa mit ganske unge Pige-hjærte; navnlig Linien: »Enker er de sønderjyske Piger« tiltalte mig. Jeg tænkte paa Læssøe, der altid havde været min Helt og faaet mine smukkeste Blomster.

Den gamle Kirkegaard! hvor tit har jeg ikke øn-

sket, at ogsaa min Slægt havde en Grav dér. Men Far og Mor var jo indvandrede; vi havde ingen Slægt i Flensborg og da vor lille Søster Olga døde i 1875, blev hun begravet paa den ny Kirkegaard.

Den ny Kirkegaard kunde dog aldrig blive det samme for os Børn som den gamle. Den laa langt udenfor Byen dengang — nu er der Villaer helt op til Indgangen. Men én Ting var der dog, der stemte os noget mildere overfor denne store Mark — andet var Kirkegaarden egentlig ikke i Begyndelsen. Marken havde tilhørt en dansk Mand, som Far havde kendt og sat Pris paa. Dansk Jord var det altsaa dog lille Olga kom til at hvile i, og efterhaanden kom vi til at holde af den ny Kirkegaard ogsaa. I det Aar min Bedstefar boede hos os gik han ofte med os derud, fordi der var saa frit og landligt. Og der var fuldt af Blomster i Græsset, og Syre, som vi plukkede til Syresuppe; der var Masser af Lærker — den første Bellis og den første Lærke saa vi altid dér — og der var en lille Dam, hvor vi stude-rede Frøæg og Haletudser.

Nu hviler paa den ny Kirkegaard tre af mine Søskende, mine Bedsteforældre og min Far; paa en dejlig Plet, foran nogle høje Graner og et spinkelt Egetræ har hans Venner og Vælgere rejst ham et herligt Mindesmærke. Og nu er Kirkegaarden ikke længer en Mark. Med forstandig Hensyntagen til Terrænet er her dannet en yndig Have, fuld af Roser om Sommeren og af Aarets første Blomster hvert Foraar. Der er skyggefulde Alléer og virkelig kønne Anlæg. Og saa mange er Gravene, at den store Mark er bleven for lille. Men nu hviler her ogsaa mange, ja, de allerfleste af de gode Mænd og Kvinder, der i min Barndom og Ungdom kom i vort Hjem. Alle de, der saa at sige havde to Trosbekendelser, den kristne og den danske. Hvergang jeg kommer til Flensborg, gaar jeg ud paa de to Kirkegaarde og med Vemod mindes jeg dem, hvis Navne staar paa Gravenes Stene. De oplevede ikke det, der var deres faste Haab, deres allervarmeste Ønskers og trofaste Arbejdes Maal. Med Vemod og med Tak mindes jeg dem. Med Tak for alle de glade Timer, de skænkede Barnet og den unge Pige, og for den store Kærlighed, de viste min Far, der gik bort før de fleste af Vennerne.

MØLLEDAMMENE.

SYD for Byen, i Dalsænkningen ved Slesvig Landevej, laa den store og den lille Mølledam, hvor der i gamle Dage havde været et ret stort Fiskeri.

Ved den lille Mølledam laa Byens gamle Vandmølle, som dog allerede i min Barndom var i Privateje. Den tilhørte Møller Ringe, der var én af de mest velhavende danske Mænd i Flensborg.

Ringes Have vendte ud mod Mølledammen, hvor han havde et Andehus, der var malet rødt og hvidt. For fremmede betød disse Farver intet, men for os danske Børn var de et Bevis paa Ejerens danske Sindelag, og aldrig gik vi over Jærnbaneskinnerne ved Mølledammen uden at glæde os over det »danske« Andehus. Ringes Vaaningshus laa for Enden af Møllegade og saa altid ud som om det var ny-malet. Bag de store, blanke Vinduesruder saa man grønne Planter og fine Kniplingsgardiner. Fornemt saa det ud og fornem saa Møller Ringe selv ud med den høje Silkehat og det smukke, vemodige Ansigt under det hvide Haar.

I Møllen var der pillent og rent og kun det hvide Melstøv laa overalt. Møllersvendene gik i hvide Klæder og med hvid Kasket og man fortalte, at Ringe selv hver Lørdag kom ind i Møllen med hvide Handsker paa og strøg Spindelvævene bort fra Vægge og Vinduer. —

Den store Mølledam var omgivet af Enge og indrammet af Siv og Dunhammere. Der groede Nøkkeroser og Aakander og Brudelys i Vandet, der altid var klart paa Grund af de mange Kilder. Disse Kilder var forøvrigt om Vinteren en Fare for Skøjteløbningen og enkelte Steder i Dammen var afspærrede, fordi der altid var Vaager. Gamle Flensborgere paastod, at den store Mølledam hvert Aar krævede sit Offer af Menneskeliv. Naar Isen »sang« var det et Varsel om forestaaende Ulykke. I Reglen druknede der ogsaa hvert Aar i det mindste ét Menneske i Dammen.

I mange Aar var det ikke nemt at spasere rundtom

Dammen, man maatte gaa over Marker og hist og her klatre over et Gærde eller springe over en Grøft. Saa fandt »Flensburger Verschönerungsverein« paa at anlægge en Vej, med Bænke paa de smukkeste Udsigtpunkter. I min Ungdom var Vejen dog ikke ret meget benyttet; den laa vel lidt for afsides for de fleste Flensborgere. Men var man først kommet derud, fortrød man det ikke. Man saa her ind over Byen med Nikolaj Kirketaarn; man saa henover den lille Mølledam og Munketoft, hvor der næsten altid

Den lille Mølledam.

hang Tøj til Tørring under Lindetræerne. Johannes Kirkens lave Spir saa man og langt ude den blaa Fjord.

✓ Paa en af Bakkerne ved den store Mølledam laa mellem Popler det gamle, hvidkalkede St. Knuds Gildehus, og i en Sænkning en yndig Villa, der lignede et Miniaturslot, den saakaldte »Margrethenburg«. Mange Steder var Bakkerne beplantede med Grantræer, der sikkert nu er blevet saa høje, at de danner Skove.

Den lille Mølledam kommer man tæt forbi, naar man ad Jærnbanen nærmer sig Flensborg. Vandet i denne Dam var hver Sommer næsten helt tilgroet med gule Aakander og andre Vandplanter, men det

afgav endda Strøm til Møllens Drift og løb derefter ud i Møllestrømmen, der gik langs med »Hofenden« og mundede ud i Fjorden. Men langsomt, langsomt gled Møllestrømmens Vand i min Ungdom, og ofte lugtede Vandet fælt.

Da jeg for nogle Aar siden var hjemme i Flensborg fortalte man mig, at den store Mølle-dam skulde fyldes op og sælges til Byggegrunde. Den store Mølle-dam, der var fuld af Kilder!

Jeg gik derud og saa et trist Syn. Vandet var forsvundet og dækket med Fyld og Affald; men som for at vise, at det ikke lod sig fortrænge, stod hist og her Pytter der tydede paa, at Grunden var utryg og Spekulationen slaaet fejl.

Hvordan det siden gik, om der virkelig er bleven bygget Huse ovenpaa Mølle-dammen, ved jeg ikke. Men noget af det smukkeste i det gamle Flensborgs Omgivelser er forsvundet med Mølle-dammens Vand.

LIVET I GADERNE.

NAAR min Fars gamle Onkel Johann, der var Banevogter i Holsten, kom til Flensborg, sagde han altid, naar jeg fulgte ham gennem Gaderne: »Wat is dat doch en Gewog in son Stadt,« og jeg var stolt paa Flensborgs Vegne. For der var noget af Beundring i hans Ord.

Der kunde ogsaa virkelig være Tummel i Byen naar Færdselen var paa sit højeste. Mest vistnok inden 12 om Formiddagen og især om Sommeren, naar Vognene kom fra Øst og Vest, fra Syd og Nord.

Saalangt jeg kan huske tilbage, er der bleven bygget meget i Flensborg. Alle de nye Gader er et tydeligt Bevis derpaa. Og Byggeri skaber Travlhed. Vogne fulde af Mursten fra Omegnens mange Teglværker, af Tagsten og af Kalk kørte daglig gennem Gaderne. Der kørtes med Brædder, med Tømmer, med Vindues- og Dørrammer. Store, kraftige jyske Heste med messingbeslaaede Aag om Nakken og Skyklapper for Øjnene, trak de tunge Læs.

Bønderne kom kørende med Hø og Halm og med Tørv, Møllevogne med Melsække, Ølvogne med Øltønder, Gasværkets Vogne med Koks, og den gule Postvogn med Pakker. Paa Bukken sad den tykke Postillon med sin runde Voksdugshjelm og med sit Messinghorn. Den hvide Mælkevogn fra »Flensburger Aktien-Meierei« kørte med Mælk.

Der blev livligt paa Gaden, hvor den Vogn kom frem. Kusken ringede med sin blanktpudsede Messingklokke, og ud af alle Gadedøre kom Koner og Piger med Kander og Skaale for at hente Mælk. Mange Tjenestepiger bar endnu den klædelige Hamburger Dragt: sort Vadmels Nederdel med smalle gule eller røde Striber og en bred sort Fløjels Besætning et Stykke ovenover Skoning, et sort Fløjels Liv med korte Pufærmer og hvid Halsstrimmel, hvidt Forklæde og en lille hvid Kappe paa Hovedet; en ung Pige saa pyntelig ud i en saadan Dragt og hun skammede sig ikke over, at man kunde se, hun var

»Tjenestepige«. Ogsaa til Mændenes forskellige Haandteringer hørte dengang en egen Dragt og disse Dragter bidrog ikke lidt til at gøre Gadebilledet mere broget end det er nutildags. Bagerne i hvide Kitler, Benklæder og Forklæder og med høj hvid Hue; Murerne i hvidt, med en flad Kasket. Tømrerne bar sorte Manchester-Fløjels Dragter med store Perlemors Knapper i den toradede Jakke og en stor, sort Plydses Hat. Slagterne gik altid i smaltribet rød og hvid eller sort og hvid Skjorte, de havde et langt hvidt Forklæde med bredt hæklet eller broderet Mellemværk og sort Silkekasket. Deres Kødtrug var hvidskuret og havde blanktpudsede Messinghjørner. Skorstensfejere med Stige, Kugle og Kost og med høj Silkehat saas ofte paa Gaden. Om Efteraaret kom desuden de saakaldte »Blusemænd«, der kom helt nede fra Thüringen med Valnødder, som de falbød rundt i Husene. Deres lyseblaa Lærredsbluser, udsyede paa Skuldre og Ærmer med sort Silke, var virkelig nydelige og ejendommelige. Nødderne, vi købte af Thüringerne, var udmærkede, de havde en egen, lidt bitter, men behagelig Smag og Skallen var lysebrun og blank. Mændene sagde, at Nødderne blev røgede, for at de kunde holde sig bedre.

Saa var der »Ungarerne«, der handlede med Musefælder og derfor almindeligt kaldtes »Musfallkerls«. Det var smaa, sortkrøllede Fyre med gullig Hud og store, sorte Øjne, klædt i sort Fløjelsjakke og med stor, blød Filthat. De talte i Reglen daarligt tysk og kunne ofte kun nævne Prisen paa deres Musefælder, der var flettede af Staaltraad og havde Træbund. Naar man syntes, at Prisen var for høj og prøvede paa at »prutte«, trak de paa Skuldrene, saa ulykkelige ud og sagde nogle uforstaaelige Ord. Forresten tror jeg de snød, hvor de kunde komme til, og at de ikke generede sig for at tage dobbelt Betaling, hvor det kunde lade sig gøre.

Hvad der meget bidrog til Støjen i Gaderne, var de mange Lirekasser. Det var mest Italienerne der paa denne Maade forlystede Flensborgerne. De bar den tunge Lirekasse i en Læderrem over den ene Skulder. Naar de spillede, satte de Kassen paa et Træstativ, der kunde slaas sammen og bæres over Armen. Flensborgerne kaldte dem »Orgeldrejere«. Det hændte, at én af dem havde sin Kone med. Hun

gik saa i Nationaldragt, med det klædelige hvide Hovedtøj og med store Ringe i Ørene og samlede Penge ind i sin Tamburin, som hun slog i Takt med Musiken. Og hun gjorde altid stor Lykke.

Af og til kom ogsaa »Bremer Stadsmusikanter« til Byen. Det var 7 eller 8 Hornblæsere, klædt i grøn-graa Uniform med grøn Besætning. De stillede sig op paa Gaderne og spillede og samlede altid mange Tilhørere. Det kunde ske, at de spillede: »Schleswig-Holstein meerumschlungen —« og jeg har engang set en Mand købe dem til at holde op med den Melodi.

Der var dog ogsaa et Par indfødte Lirekassefolk: en blind Mand, Peter Cornelius, og en gammel blind Pige, Catharina Kurzweil, der sang til sin Lirekasse. Hendes lille spinkle Stemme kunde lyde helt rørende, naar hun sang: »Singt mit mir in süßen Tönen, in den Augen liegt das Herz —«.

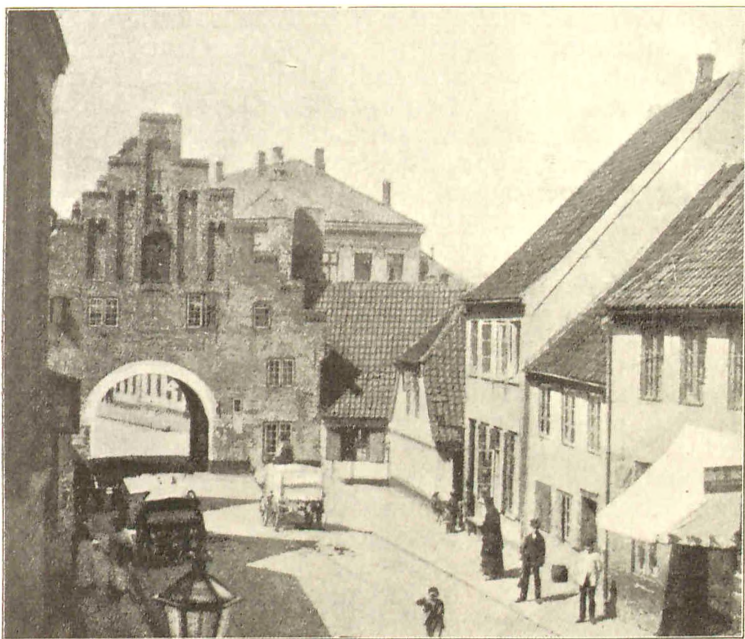
Men den meste Støj gjorde dog Gadesælgerne, der raabte deres Varer ud. Naar Vognen med Grøntsager fra »Arbejdshuset« kom gennem Byen, skulde den nok vække Opmærksomhed. En stor, klodset ung Fyr, som man vel nærmest kunde kalde en Tosse, »Willem von de Arbeitshus«, trak den store Haandvogn, der var fuld af udmærkede Grøntsager. En gammel Fyr, der havde været Rebslager — vi kendte ham fra St. Knuds Gilde, hvor han somme-tider gik Værten tilhaande, og kaldte ham Franz — hjalp at trække. Ogsaa han var hvad man kalder »ikke rigtig klog«. Der fulgte da ogsaa en Opsynsmand med Vognen for at maale og veje og tage imod Penge.

»Geelewutteln! Röben! Rode Beeten! Petersilie! Kolraabi öwer un under de Erde!« hver Ting de havde paa Vognen raabte »Willem« ud med en stærk, raa Stemme, mens Franz gik smilende og nikkende ved Siden af og saa ud, som om han glædede sig over sin Kammerats store Stemmemedler.

Ogsaa Fiskerkoner og Mænd raabte deres Varer ud. Mutter Michael var den bedst kendte blandt dem. Hun sang med den nydeligste, klare Stemme: »Skal I it ha lavn Torsk og Bøtt?«

Der var et eget Sving over hendes Sang, som ingen kunde gøre hende efter. Man sagde om hende, at hun var saa tysk, saa tysk. Men hun var den eneste, der sang paa dansk. For det har hun vel været vant til. For det meste gik hun med Fisk,

men i Rejetiden gik hun ogsaa af og til med Rejer. Og da lød det: »Hoppkrabben! lebendige Hoppkrabben!« Mutter Michael solgte kun levende Rejer, fangede i Flensborg Fjord. Men andre Sælgere gik ogsaa med Husummer Rejer, der var mindre og ikke blev røde, naar man kogte dem. I Blaabærtiden genlød Gaderne af Raabet: »Hannöwersche Bickbeeren! Bick-Bickbeeren!«

Nørreport, set fra Nørregade.

Aa, disse Rejer og Blaabær, hvor har de skingret i mine Øren tit! Jeg husker en Gang paa Nørregade, jeg gik i mine egne Tanker, da lød lige i mit Øre et Brøl: »Husummer Hoppkrabben!« Aldrig er jeg saa brutalt bleven kaldt tilbage til Virkeligheden som ved dette Raab. Og siden har jeg altid set paa Mølck, saadan hed Manden, med en vis Ængstelse, naar han kom gaaende med sin Kurv over Armen.

Paa visse Dage i Ugen kom de store »Verdeck« Vogne fra Landevejene. Det var brede og tunge, tit

blaamalede Vogne, overspændte med et Sejldugstag, der hvilede paa Buer af Træ. De kørte langsomt og blev trukket af tre eller fire, ja, endog seks Heste. Jeg syntes dengang, at der var noget hemmelighedsfuldt over disse Vogne. De havde kørt lige fra Slesvig, Husum eller Eckernförde, havde kørt paa Landevejen i Regn og Blæst, i Solskin og Støv. Langsomt var Hestene gaaede den lange Vej, haardt havde de maattet sætte Fødderne i, for de trak et tungt Læs. Jeg tænkte mig saadan en Vogn komme kørende i Mørket paa Landevejen. Mændene sad tavse oppe paa Kuskesædet og røg deres Piber, kun af og til lød et »Hyp« for at skynde paa Hestene. Alt var Mørke omkring dem, og Lyset fra Lygten, der hang under Vognfaddingen, skinnede svagt ud paa Vejen. Hvis de Mænd troede paa Spøgelser kunde det blive en uhyggelig Køretur! —

I min Barndom og Ungdom var der endnu i Flensborg et Køretøj, der vel sagtens nu er forældet — hvis da ikke Krigens Forbrug af Heste har gjort det aktuelt — jeg mener Mælkevognen, forspændt med en stor Hund. Der var noget hyggeligt over dette Køretøj, ogsaa fordi Mand og Hund altid saa ud til at være saa gode Venner. Naar Vognen holdt, lagde Hunden sig ned og Manden klappede den paa Hovedet. Saasnart han var færdig med at maale Mælken ud, rejste Hunden sig, og med fælles Kræfter trak de to Vognen videre. —

Indtil 1881 havde man ingen Sporvogn i Byen og ikke ret mange Drosker. Derfor maatte Damer og Herrer, der skulde til Bal eller Maskerade, for det meste gaa til det Sted, hvor Festen holdtes.

I Karnevalstiden var dette til stor Glæde for Gadedrengene, som forresten kunde være ret nærgaende og uforskammede.

De vidste altid hvor og naar der var Maskerade, og de Aftner var de sikkert ikke til at holde hjemme. I Gadedøre og Porte stod de i Skjul, og naar en »Maske« kom forbi, fo'r de ud som en Flok Vilde. Med Raabet: »En Maske! en Maske!« omringede de det stakkels Menneske, saa det havde ondt ved at komme frem.

Forresten vil jeg ikke nægte, at min Bror Burchard og jeg har været med til at se paa »Masker« paa den Maade.

Vi saa efter i Avisen og naar der stod »Grosse

Præmien-Maskerade« vidste vi, at der vilde komme mange morsomme Dragter.

Hvor tit har vi ikke staaet flere Timer i Porten ligeoverfor Helligaandsgangen og ventet paa »Masker«!

Men vi generede dem ikke; vi saa kun paa dem og længtes efter den Tid, da vi selv kunde faa Lov til at klæde os ud.

Blandt Dragterne var der nogle, der vakte særlig Jubel: Bjældepiger og Klovner, »Nattens Dronning« med Sølvkrone paa Hovedet og udslaaet Haar, og »Juletræet«, en Dragt, som maa have været meget ubehagelig at bære. Hele Damens Kjole var oversyet med smaa Grangrene, en strittende Krans af Grangrene bar hun paa Hovedet og om Livet et Bælte af Kogler, der var trukket paa en Snor.

»En Wihnachtenboom!« raabte Drengene og slog Kreds om »Masken«, der ofte maatte standse og lade sig beundre, før hun fik Lov til at gaa videre. Politiet havde travlt en Karnevalsaften og udenfor Collosseum, hvor den store »Gesangvereins-Maskerade« altid holdtes, var der Trængsel af Tilskuere.

De flensborgske Gadedrengene var slemme; de havde ondt ved at lade Folk gaa i Fred. Man maatte helst lade som om man ikke hørte eller saa dem. Saa de en Skrædder gaa med en Klædning over Armen, raabte de: »Schnider Mæk! Mæk! Mæk!« eller brægede som en Ged. En Skomagerdreng raabte de: »Schoster Piggedraat« (Begtraad) efter og til Slagteren havde de et Tilraab saa uhøvisk, at det ikke lader sig nedskrive.

Gik der et Menneske forbi med lidt rød Næse, raabte Drengene straks: »Kømnæs!« (Brændevinsnæse). Var en ung Mand eller Dame lidt fin i Tøjet, hed det: »Tier di man nich so!« (Skab dig ikke). Min Bror Albert, der var meget høj og i et Par Aar daglig maatte to Gange frem og tilbage paa Harrislevvej, fik særlig Gadedrengenes Kærlighed at føle. »Lange Regade! lange Register!« raabte de efter ham og naar han var i Søndagstøjet hed det: »Kik maal, wat tiert he sik!«

Egentlig vittige var Gadedrengene ikke, men man kunde med Føje kalde dem ondskafulde. Værst var de dog, naar en fuld Mand viste sig paa Gaden. Den stakkels Mand kom svingende ud af en Gadedør, rød i Hovedet og med det fjollede Ansigtud-

tryk, som en Brændevinsrus altid forlener sin Ejermand med. Først var der en lille Fyr, der fik Øje paa ham og spagfærdig udtalte Ordet: »Haarbüdel!« Men før den fulde var dinglet ti Skridt frem, var der kommet et Par større Drengene til. »Haarbüdel! En duhne Kerl!« lød Raabene, og naar Manden fandt paa at skælde Drengene ud, blev det meget værre. I Løbet af faa Minutter kunde der samle sig et helt Opløb.

»Wat is daar los?«

»En duhne Kerl!«

»Haarbüdel! Haarbüdel!« lød det over Gaden, og de dristigste Drengene trak Manden i Frakken eller slog til hans Hat.

Selv naar Politiet kom til for at føre den berusede hjem eller paa Stationen, skraalede Drengene af fuld Hals, de peb i Fingrene og raabte Hurra og fulgte Politibetjenten og Manden Gade op og Gade ned, og sikkert er mangen en Dreng af den Grund kommen for sent i Skole. Men han skal nok have klaret sig med en Løgn. — —

I min Barndom var Flensborg ikke fattig paa Originaler. De færdedes paa Gader og Veje og hvert Barn kendte dem. Ondskabsfulde var ingen af dem, og dog var vi bange for at komme dem for nær.

Far og Mor havde lært os, at man aldrig maatte drille den Slags Mennesker, og vi syntes det var Synd, naar vore Kammerater gjorde det.

En gammel Kone, der gik rundt og tiggede, kaldte vi »Den Gnädige«, fordi hun altid sagde: »Gnädige Frau, darf ich Sie nicht bitten« o. s. v. Hun var lille og mager, med Masser af Rynker i det gulbrune Ansigt. Hendes Hænder var smaa og man kunde se hvert Ben under den rynkede Hud. Vore Kammerater kaldte hende »dat ole Klatschwif«, fordi hun blev aldeles rasende, naar de klappede i Hænderne ad hende. Det saa stygt ud, naar det lille Menneske vendte sig og med lynende Øjne og skælvende Mund sagde til sine Plageaander: »Ihr seid böse Kinder, böse Kinder! Der Herrgott straft Euch, wenn Ihr eine alte Frau neckt.« Hun fortalte altid, at hun havde kendt bedre Dage. »Mein Vater ist ein grosser Kaufmann gewesen.« Og maaske det ikke var helt usandt. Ialtfald talte hun rent højtysk, uden plattyske Ord, og hun forstod malende at skildre sin usle Tilværelse.

En gammel Mand, der ogsaa roste sig af at tilhøre en Købmandsslægt, kaldtes almindeligt Pernau. Hvad han egentlig hed, véd jeg ikke. Han var en lille Mand og saa mærkelig ud. Hans Benklæder var altid for korte og han gik Sommer og Vinter med to Frakker, den korteste ovenover den længste. Pernau holdt til i den sydlige Del af Byen og havde den fikse Idé, at en kendt Storkøbmand havde snydt ham for en Arv. Naar Børnene raabte til ham: »Pernau, dat kömmt!« nikkede han og lo og sagde: »Jaa, jaa, dat kömmt.« Og spurgte de ham, hvordan det gik med »De Erbschaft«, sagde han med et hemmelighedsfuldt Smil: »Dat kömmt, dat kömmt!« Engang gik han paa Slesvig Landevej lige løs paa Far og sagde: »Nu kömmt de Erbschaft, nich waahr, Hr. Johannsen?« Og naturligvis svarede Far ham efter Ønske. Hvis nogen vovede at sige, at Arven *ikke* kom, eller raabe Pernau-Pankook efter ham, kunde han blive meget vred og give sig til at græde.

De sidste Aar af sit Liv boede han paa det saakaldte »Arbejdshus«, der tillige var Fattighus. Men jeg tror ikke, han bestilte noget videre, gik kun og nussede lidt og spaserede næsten hver Dag ind til Byen. Da han døde, skete det mærkelige, at Kisten ikke var færdig, da Vognmanden kom for at hente Liget, der skulde begraves paa den ny Kirkegaard, og Vognmanden fik Ordre til at komme igen den næste Dag. Til Folk der spurgte ham, hvorfor han kom tilbage uden Kisten, sagde han: »Pernau vilde ikke med endnu.« Denne Vittighed løb Byen rundt og vakte megen Munterhed, thi Pernau havde været bekendt for sin Egenraadighed og Stædighed. — —

En stakkels halvfjøllet Fyr med et mærkeligt skarpt-skaaret Ansigt, kaldtes hele Byen over for »Danske«. Jeg har aldrig hørt ham sige andet end usammenhængende Ord; men naar Børnene raabte: »Danske Abekat!« efter ham, truede han ad dem og stampede med Fødderne som om han vilde løbe efter dem. Han gik omkring i luvslidt, graabrun Frakke og stiv, graa Filthat, der altid sad paa skraa. Han tiggede ikke, men tog gerne imod de Skillinger, som mange Flensborgere i Forbigaaende rakte ham. — —

Og saa var der »Sproglæreren«. Han havde sine bestemte Huse, hvor han gik til Døren, ringede paa og blev staaende med Hatten i Haanden. Hos os kom han ogsaa og fik altid en 10 Pfg., eller naar

Far var hjemme, mere. Man sagde om ham, at han kunde en Mængde fremmede Sprog og havde været Sproglærer. Men en uhyggelig Opdagelse med Hensyn til hans Afstamning havde gjort ham halvfjøllet, saa at han ikke kunde undervise og han negligerede sin Klædedragt paa det gyseligste. Han levede i yderste Armod af de Penge, han tiggede sammen.

En tragisk Skæbne havde ogsaa Statsholdt haft. Han ejede i sin Tid den yndige Villa »Margarethenburg« ved den store Mølledam. Men i min Barndom var han saa reduceret, at han gik paa Gaden og sang og slog ud med Haanden. Man paastod, at han var blevet bedraget af en Forretningsven, var gaaet fallit og havde slaaet sig paa Flasken. Hvad han levede af, véd jeg ikke. Men jeg har set ham gaa og synge baade i Flensborg, i Sønderborg og i København.

En meget elskværdig Original var »Grossmutter«. Hun havde sit hyggelige Hjem hos sin Søn i Ud-kanten af Byen, paa en lille Bondegaard. Men saa ofte hun kunde se sit Snit, spaserede hun ind i Byen for at samle »Tapetpapir«. Hver Stump broget Papir hun fik Øje paa, pillede hun op, og naar Hjemmene om Foraaret blev gjort i Stand, samlede Børnene Tapetpapir til »Grossmutter«. Hun blev saa glad, naar man gav hende det og saa' saa elskelig ud i sin hvide Kappe. Hun nikkede og nikkede og sagde: »Danke, danke!« Saa viste hun os, hvad hun havde faaet eller fundet og fortalte os, hvor fin hendes Stue kunde blive, naar hun fik sat alt det brogede Papir paa Væggen. I sit Hjem legede hun med en stor Kludedukke, som hun pyntede med broget Papir og kælede for.

En ret usympatetisk Skikkelse var derimod en yngre Pige, kaldet »Fia Ritten«. Hun var stor og klodset, talte med en grødet Stemme og pralede altid af sine mange Kærester. Hun viste sine Fingre, der var besatte med Masser af Ringe af Tombak eller Messing med Stene af broget Glas. Om Aftenen stod hun tit ved Kasernegitret og snakkede med Soldaterne, der gav hende Ringene; men det skete ogsaa, at hun kom ind i Gaderne. En Gang laa min Mor og sov til Middag, da hun blev vækket ved at høre nogen sige: »Staa nu man op, du hest lang noch slaapen.« Hun aabnede Øjnene og saa Fia Ritten staa foran Sengen. Hvordan hun saa aldeles

ubemærket var kommen ind i Huset, kunde ingen af os forstaa. Hun sagde, at hun var sulten og Mor stod op og smurte hende et Stykke Mad. Da hun havde faaet det, gik hun sin Vej. Vi hørte Børnene raabe: »Fia, Fia Ritten!« Men hun gik rolig op ad Helligaandsgangen, spisende paa sit Smørrebrød. Hun var sikkert mere glad ved Tilværelsen end mange fornuftige Mennesker.

Ude i Nystaden og paa Harrislevvej holdt en mærkelig Mand til. Han kaldte sig selv for »Schlaumeier«, hvilket betyder en snu Fyr. Oppe paa Bakken ved Nørre Allé havde han en Kolonihave, hvor alting groede storartet. Naar han om Aftenen kom hjem fra Haven, kunde han høres langt borte fra. I blaa Bluse, med en stor Sæk paa Nakken, kom han gaaende ned mod Vejen. Jeg tror, han var Kludesamler, og han fortalte, at han samlede Ben og Knogler, de var gode til Gødning i Haven. Forresten havde han store Tanker om sig selv. »Ik un unse Herrgott, vi kön de Kram regeln,« sagde han tit. (Jeg og Vorherre, vi kan ordne Tingene). Men han begyndte altid sin højkrøstede Enetale med Ordene: »Oha, Oha, wat hef ik en Nacht hatt.« Sommetider kunde han sige forfærdelige Ting, og Mor holdt ikke af, at vi hørte paa ham; vi selv fandt ham meget morsom og løb gerne ned i Haven, naar vi hørte ham komme. Han gjorde ingen Mennesker Fortræd og var meget glad for Børn. En lille Veninde af min Søster kaldte han altid: »Kleene Poppe«.

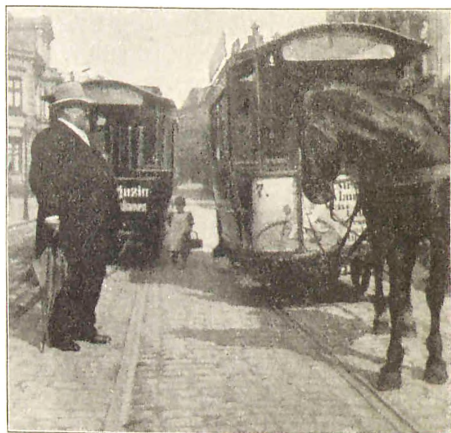
Alle disse underlige Mennesker kunde man møde i Flensborgs Gader. De var ganske uskadelige, men Gadedrengene kunde drille dem, saa de blev vrede, og da tog i Reglen et voksent Menneske sig af dem og bragte dem i Sikkerhed, Politiet lod dem være og spredte kun Drengene ad, naar de samlede Opløb. Alle voksne i Byen havde ondt af dem, fordi det mest var disse stakkels Menneskers ublide Skæbne, der havde berøvet dem deres Forstand. Man bar over med deres Særheder og tillod ingen at fortrædige dem. — — —

Trods alt kunde der være Tider paa Dagen, hvor Gaderne var saa stille og fredelige, at man kunde tro, Byen var uddød. Det var mellem 2 og 4, naar Børnene var i Skole, især om Sommeren, naar Solen sendte sine varmeste Straaler ned over Byen. Menneskene sad inde i de kølige Stuer eller var

flygtede med Dampskibene ud paa Fjorden, hvor der var luftigt og svalt. Men paa Gaden stod Hestene og sov foran Vognene, mens Kusken sad inde i Beværtningen og fik sig et Glas koldt Øl. Foran Gadedøren laa Hunden og sov og mærkede ikke, at Katten sneg sig forbi den for at komme ud paa Kørebanen, hvor Spurveene havde saa travlt med at undersøge Hestenes Efterladenskaber, at de ikke anede den Fare, der nærmede sig i Kattens Skikkelse.

Men da Sporvognen kom, var den Idyl forbi.

Sporvognene, det betød et Fremskridt, som Flensborgerne var meget stolte af; de benyttede dette nye Befordringsmiddel i rigeligt Maal og kunde et halvt Aar efter ikke forstaa, at de havde kunnet undvære det saalænge. Dengang endnu var Byen saa dansk, at Gustav Johannsen blev den første Sporvejsdirektør.

Gustav Johannsen venter paa Sporvognen
i Nystaden.

DET DAGLIGE LIV OG DETS FORNØDENHEDER.

FLENSBORG var velforsynet med Forretninger, hvor man kunde købe Mad og andre Varer til Livets Behov, og blandt Forretningerne var der nogle, der havde et særligt godt Ry, ja, der var endog enkelte, der havde en Slags Specialitet.

Der var saaledes ingen, der bagte saa gode »Wrümmelinge«, som Bager Lensch paa Holmen. »Wrümmelinge« var en Art Pebernødder af Rugbrødsdejj, sødet og krydret med Anis. Det bedste »Vrøvl« fik man hos Bager Lassen paa Store Gade og de bedste Smør- og Sukkerkringler hos Brodersen paa Nørre Gade. Det var en gammel flensborgsk Skik at spise Smørkringler Lørdag Aften til Teen. De var ret store og bløde og strøede med Sukker og man fik to for 10 Pfg. dengang. Sukkerkringlerne — som ogsaa kaldtes »Gewürzkringel« — var større og haardt bagte, de var fulde af Rosiner og Sukat og kostede 10 Pfg. Stykket. Ved Begravelser serveredes de til Vinen, som man bød Følget.

Hos Konditor Thomsen i Angelbogade fik man de lækreste »Hedewiger« og hos Stein paa Store Gade de hvide Kagedejgsfigurer til Juletræet.

De flensborgske Konditore var berømte for deres Kager. Der solgtes Masser hver eneste Dag, men de fleste blev baaret hjem; kun i Markedsugen og i Konfirmationstiden var der fuldt af kagespisende Damer og Børn i de større Konditorier.

Der var ingen særlig yndet Rugbrødsbager i Byen, vel sagtens fordi Smagen med Hensyn til dette Brød er saa forskellig. Vi købte en Tid lang hos Bager Nielsen paa Havretorvet — en lang Vej at gaa fra Helligaandsgangen — og naar vi hentede to store Brød, fik vi i Tilgift en stor, flad Kage, der i Smagen mindede noget om de førnævnte »Wrümmelinge«. Det bedste Rugbrød for Folk med stærke Maver var dog Soldaternes Kommisbrød. Men det var ikke let at faa fat i; man maatte kende en Soldat, der vilde

sælge det Brød, han fik udleveret. Kommisbrødet var tæt og ganske mørkt, min Bror paastod, at der kom grøn Sæbe i det for at holde Soldaternes Mave i Orden; men trods det syntes vi alle, at det smagte storartet.

Franskbrød var der mange Husmødre der bagte selv, d. v. s. de lagde Dejgen og fik den bagt hos Bageren for en billig Penge. Mens vi alle var smaa, bagte Mor hver Lørdag to store Korinderbrød, krydrede med Anis.

Et ganske særlig flensborgsk Bagværk var Rugtvebakkerne, ogsaa kaldet »Flensborger Bønderdreng«. De var bløde og spistes til Morgenkaffen. I sin Tid fik man 5 store Tvebakker for 10 Pfg. —

Før Mejerierne oprettedes i Byen, fik man enten Mælk fra Landet med Bøndervognene eller fra Mælke- manden med Hundekøretøjet. Enkelte Familier lod dog Mælken hente lidt uden for Byen. I nogen Tid, mens min yngste Søster var lille, hentede jeg hver Morgen Sødmælk i en lille Bondegaard nær ved den gamle Kirkegaard. Jeg maatte tidlig op for at naa det inden jeg skulde i Skole, og om Sommeren var jeg glad for den dejlige Morgentur. Men om Vinteren — én Gang laa der højt med Sne i Gravene, og paa Risttrapperne, som jeg skulde op ad, var Sneen saa glat, at jeg med Nød og næppe kunde passere dem for opadgaaende. Da jeg kom tilbage med min fyldte Mælkespand, stod jeg helt raadvild foran den glatte Trappe. Der var nok andre Veje, men stejle var de allesammen og denne var den korteste. Da kom Hjælpen til mig i Skikkelse af en katolsk Søster. Hun tilbød at tage mig i Haanden; vi samlede vore Skørter og satte os begge to ned i Sneen og lod os glide ned til Gravene. Dét gav et ordentligt Stød hver Gang vi kom over Trappetrinene, og Mælken i min Spand skvulpede stærkt; men Laaget holdt tæt, og velbeholdne kom vi begge ned i Gravene. Om Vinteren var det ikke altid let med Byrder at færdes i Flensborgs bakkede Terræn.

Kød fik vi hos en bestemt Slagter, hvor vi var fast Kunde. Det var hver Lørdag det samme Stykke Oksekød — med Marvbenet — til Suppe. I hele min Barndom fik vi Kødsuppe og Peberrodskød hver Søndag og opvarmet Suppe og Ragout hver Mandag. Ved Suppen var for mig Kødbollerne og Ro-

sinerne i Risen det bedste, men Mandagen var en drøj Dag, thi Ragout kunde jeg ikke fordrage. I mange Hjem farvede man Kødsuppen med Safran for at faa den gul.

Flæsk købte vi sjældent, fordi vi hvert Efteraar slagtede en Gris. De to Skinker blev saltede og røgede og en Del af Flæsket med. Mor lavede mange Slags Pølser, ogsaa Lever- og Sorte Pølser og en »Bratwurst« (Medister) blev altid sendt til Jacob Plaetner. Naar de slagtede hos Plaetners, fik vi Pølser fra dem. Et Saltekar havde Mor altid, mens vi var smaa, og Mortensgaasens Hals blev lagt i Saltekarret, for at fyldes med Havregryn, naar vi første Gang fik Grønkaal. Forresten var vi Børn altid kede af, at Gaasen ikke havde noget Bryst; det blev nemlig røget og kom paa Julens Frokostbord. I Hjemmene plejede man at spise Gaasesteg Mortensaften og Juleaften. Men i Foreningerne var der hvert Efteraar den saakaldte »Gänseschmaus« for Her- rer, og da Far var Medlem af mange Foreninger, hvis Medlemmer nødig vilde undvære hans Selskab, var Gaasestegen ingen sjælden Nydelse for ham.

Vildt savnede vi ikke i vort Hjem, for Far var Jæger; især kom der rigeligt med Harer, og da de efter god gammel Jægerskik skulde spises halvraadne, har jeg aldrig kunnet faa rigtig Smag for den Ret. Hareskindene solgte vi, jeg husker ikke til hvem, men Poterne købte Guldsmedene; de brugte dem til at poiere Sølvtøj med.

Fisk var der altid nok af i Byen og i min Barn- dom købte vi den af Mutter Michael. Senere havde vi en Fiskehandler der hed Cornett, han var sort- krøllet og havde et sydlandsk Udseende. Man sagde, at hans Slægt var indvandret fra Frankrig. Hans Kone, der fulgte med Vognen, talte dansk og anbefalede i Maj Maaned sine Rødspætter med: »Naar Skoven er grøn, er Rødspætten skøn.«

Ferskvandsfisk fik vi kun, naar Far havde været ude at fiske eller nogle af hans Venner sendte ham en Kurv Fisk. I Nyhus Sø var der mange Gedder og Karper, og navnlig ved Juletid var Karperne gode.

Med Æg var der ikke knapt i vort Hjem, da vi selv havde Høns. Grøntsager og Bærfrugter fik vi af Mutter Jørgensen, mens vi boede i Helligaands- gangen. Paa Margretes Minde, hvor der er en stor Have, havde vi nok i de Grøntsager, vi selv dyr-

kede. Der var ogsaa Masser af Bær og kom efterhaanden en hel Del Frugt.

Mens jeg var Barn fik vi Vinterfrugt fra Als. Det var store, vidunderlig smukke Flaskeæbler og Graastenere, og smaa røde Pigeoner til Juletræet. Æblerne gemtes oppe i Salen i en stor Rejsekurv og hele Stuen duftede af Frugt. Det var rigtignok en anden Slags Graastenæbler end dem, man her i Byen beærer med det berømte Navn. De alsiske Æbler var store, gule og røde, med de karakteristiske smaa sorte Pletter, og fuldendte i Formen. De var saa saftige, at det sprøjtede, naar man bed i dem. — Det mindede mig kært om min Barndom, da jeg læste Ludvig Holsteins Digt om Graastenæblerne. —

Mel købte vi i Møllerne, enten hos Ringe eller hos Kaptejn Sørensen i Røde Gade. Samme Sted købte vi Gryn og Hønsfoder. Der var ikke Tale om, at man fik bragt den Slags, om det saa var 10 Pund, maatte man selv bære det hjem i en Sæk. —

Kul og Koks fik man fra de store Lagre og til os kom en Bonde fra Jarplund med Tørv. Vi tændte op med Høvlspaaner, som vi hentede i Sækkefulde paa Snedkerværkstederne.

I sin Tid fik vi ogsaa Smør fra Landet hver Lørdag og da det hørte op, købte vi hos en Høker paa Søndertorv. Det var Angler Smør og ikke altid rigtig godt; det kunde ske, at det var harsk. Man maatte derfor smage paa Smørret før man købte, og i en Lerkrukke med Vand stod altid en spids Benske, som blev brugt til at smage paa Smørret med. Mejerierne havde det bedste, men ogsaa det dyreste Smør. Man købte ét Pund ad Gangen i en Krukke hos Mælkemanden. —

Hver Familie havde i Reglen sin bestemte Skomager, der syede Fodtøjet og desuden en Lappekomager. Vi havde en Mand, der hed Treimer. Han syede ualmindelig smukt, men var slem til at gøre Støvlerne for snævre. »Naar man har store Fødder, maa de klemmes lidt,« sagde han. Og Pintsestøvlerne klemte altid. Jeg forstod saa udmærket et lille Vers, jeg læste en Gang i »Ueber Land und Meer«: »Allein im Eisenbahn Coupé tun enge Stiefel furchtbar weh —«. Jeg havde prøvet det, naar jeg havde mine Pintsestøvler paa under Turen til Slesvig, hvor min ældste Søster og jeg i

nogle Aar holdt Sommerferie hos vore Bedsteforældre. Værst var det dog, naar jeg skulde slide min ældste Søsters Støvler op, fordi hun var vokset fra dem. Da jeg var yngre, maatte de altsaa passe mig, sagde Mor. Men mine Fødder var bredere end hendes og mangen Gang var det en ulidelig Pine at gaa i disse »arvede« Støvler. Saa kom de paa Blok oppe hos Fatter Fidde, og det hjalp jo altid noget. Men hvor ofte har jeg ikke ønsket, at jeg var den ældste! I Skolen var vi ogsaa altid enige om, at den ældste havde det bedst med Hensyn til Klæder og Fodtøj.

Vore Klæder blev syede i Hjemmet. Kun Far havde sin Skrædder inde i Byen. Drengene fik ofte deres Tøj syet om af Fars aflagte Frakker og Benklæder og det var jo altid store Stykker, der kunde skæres af det Tøj.

Det var spændende Dage, naar Skrædder Lorensen kom med sine to eller tre Medhjælpere. En af Stuerne blev indrettet til Værksted, Skrædderne satte to eller tre Bukke midt i Stuen og lagde et langt Brædt derpaa, og saa gik det løs med Maaltagning og Klipning. Snart sad de tre Medhjælpere paa Bordet og Naalene fo'r ud og ind i Tøjet. Mester selv sad ved Maskinen — en stor Trædemaskine —. I flere Dage havde vi Skrædderne, og der maatte koges en stor Gryde Mad til saa mange Mennesker. Der var Ild paa Komfuret hele Dagen igennem, at Pressejærnet kunde være varmt, naar det skulde bruges.

Naar vi kom hjem fra Skole, holdt vi af at sidde inde hos Skrædderne og høre dem snakke og se, hvor langt de var kommen med Tøjet. Naar saa Mester fortalte Historier, var vi henrykte.

Men Mor var glad naar det »Roderi« var ovre og hun kunde benytte sin Stue igen. —

Pigebørnenes Tøj blev i mange Aar syet af Frøken Danielsen, der var ualmindelig dygtig og hurtig til at sy. Men hun var slem til at narre os og komme senere end hun havde lovet. Tit har jeg grædt og været bange for, at jeg ikke fik min Pintsekjole i rette Tid. Men i sidste Øjeblik naaedes det alligevel altid, og vi kunde ikke blive vred paa Frøken Danielsen, der var livlig og interessant som faa. Hun spøjte med os og sang for os, og saa var hun saa smuk at se paa. I alle de Familier, hvor hun kom,

blev hun betragtet som en Veninde, og mangen Gang har Far og Mor taget hende med i Borgerforeningen til Bal eller Assemblée.

Frøken Danielsen købte ofte selv vort Tøj, især naar hun hos en Købmand saa en Rest, som hun mente kunde passe til én af os. Hun vidste altid, hvad vi hver især kunde bruge eller trængte til, for hun kom af og til og talte med Mor og forhørte sig, hvem der trængte til dette eller hint Klædningsstykke, og hun købte altid billigt.

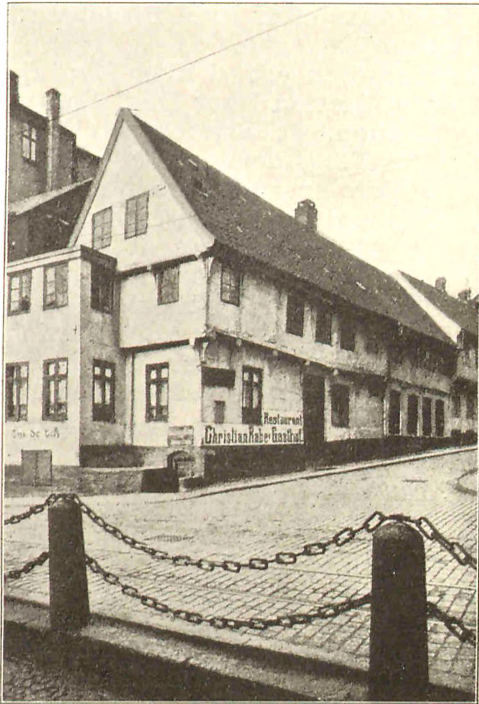
Naar der ingen Rester fandtes, eller Mor selv skulde have en Kjole, blev der sendt Bud efter den saakaldte »Prøvebog«, en sort Æske, hvori Tøjprøverne var klistrede paa løse Kartonplader og mærkede med Brede og Pris. Det var en meget interessant Beskæftigelse at gennemblade denne Bog, men hvem der skulde bringe den tilbage til Købmanden, det var ofte et Stridsspørgsmaal. I Reglen blev det mig, da min ældste Søster ikke holdt af at gaa i Butiker.

Vi Pigebørn fik en ulden Kjole hvert Aar til Pintse; den gik vi med det første Aar om Søndagen; det andet Aar blev Kjolen lagt ned — thi vi voksede stærkt — og blev saa degraderet til »Dagligkjole«. Desuden havde vi om Vinteren en Hvergarnskjole, som kaldtes »den hjemmegjorte«. Tøjet var da ogsaa paa en Maade hjemmegjort. Ulden fik vi fra min Bedstemors Hjemegn, den blev spundet og Garnet farvet. Tøjet blev vævet hos en Væver i Jørgensby, og det var stift og stærkt at slide paa. Men Albuen kunde vi endda faa Hul paa inden Foraaret kom.

Om Sommeren havde vi Vaskekjoler, og et Par hvide Kjoler til Stads. Regnslag, Trøjer og Kaaber, alt blev syet i Hjemmet og vi var altid velklædte. Selvfølgelig var der ogsaa store Systuer i Byen, men de allerfleste Familier; især hvor der var Børn, havde deres Dameskrædderinde i Hjemmet,

Ogsaa vore Hatte blev pyntede i Hjemmet. Frøken Evers mødte med en stor Haandtaske fuld af Fløjel og Silke, Fjer og Blomster og Baand. Det var uhyre interessant at se alle de farveprægtige Blomster og Stoffer, og Valget var ofte svært. Mor købte sine Hatte færdige hos Frøken Holm, der boede i et gammelt Hus i Mariegade. Henad Pintse var hele hendes lavloftede Stue paa første Sal fuld af pyntede og upyntede Hatte, saa der ikke var megen

Plads til Kunderne. Frøken Holm havde en meget søgt Forretning og forskrev endog Hatte fra Paris. Jeg husker en Pariser-Model som Mor købte. Vi beundrede alle en lille, regnbuefarvet Bille, der sad paa den ene Blomst. Paa Pintsehatten var altid Blomster og min yngste Bror, der holdt meget af

Hjørnehuset Marie Gade og Store Gade.
Paa 1ste Sal Frk. Holms Modehandel.
I Forgrunden Jærnlænkerne om Marie Kirkeplads.

Blomster, var en Gang lige ved at græde, fordi man ikke brugte den Slags Pynt paa Drengehatte. —

Vore Strømper strikkede Mor selv. Jeg forstaaer ikke, at hun kunde faa Tid dertil. Men hun fik det, og de var endog mønstrede og af forskelligt farvet Uldgarn. Sommerstrømperne var af hvidt Bomulds-garn og strikkede i gennembrudte Mønstre. Mor strikkede ogsaa vore Uldtrøjer og syede vort Under-

tøj. Kun en ganske enkelt Gang, og til Konfirmationsudstyret havde hun Hjælp.

Selvfølgelig havde vi Vaskerkone, men alligevel vaskede Mor hver Mandag og i 40 Aars Alderen lærte hun endog at stryge »fransk Strygning«. — —

Der var altid en Del Byærinder at gaa for et Hjem. Telefonen var endnu ikke opfundet, og skulde der Bud til Snedker eller Sadelmager, til Skomager eller Skrædder, eller Bud efter mange nødvendige Smaating, maatte man selv gaa.

Til Urtekræmmeren gik vi hver Lørdag, men hos Høkeren kom vi næsten hver Dag. Saa var det lidt Fløde eller Sennop, et Sigtebrød eller en Flaske Hvidtøl, alle de Ting, der pludselig kan slippe op, selv om man ellers er godt forsynet.

Morgenbrød skulde der hentes hver Dag hos Bageren; ja, der var altid noget at løbe efter for os Børn; thi selv om Pigerne var mere villige end nu-omstunder, gik de nødigt Byærinder. De havde ogsaa nok at gøre indendørs. Om Lørdagen skulde der vaskes og pudses Vinduer, der blev skuret og skrubbet over det Hele og inden Byen fik Vandledning, maatte alt Vand bæres ud og ind. I Køkkenet var ikke heller Gas, man kogte paa Komfuret, og alle Gryder og Pander var sorte og besværlige at rense. Der var Trapper at vaske, og i gamle Huse maatte ved Rengøringen de maledede Lofter og mange indmurede Skabe sæbes af.

Støvlepudsningen var dengang meget besværligere end nu, og det tog Tid for vor Pige hver Morgen at pudse 7 eller 8 Par Støvler. Far var ret vanskelig med sine Sko, de skulde være fuldstændig sorte og blanke. En Dag, da Pigen af en Fejltagelse havde blanket dem med Kakkellovnsbørsten, saa de var sølvgraa, blev Far meget vred.

Der vaskedes i Hjemmene, og selv hvor der holdtes Vaskerkone, maatte Pigen hjælpe til. I de fleste Hjem rullede man selv Tøjet paa én af disse gammeldags Ruller med en Kasse, fyldt med store Sten, og der var meget faa Familier, der holdt Strygejomfru.

Der var Lørdagspligt med Hensyn til Renholdelse af Loft og Kælder, Gaard og Gade. Hvor én Familie behøvede Huset alene, kunde det være besværligt nok. Hvert Foraar gik der desuden næsten en hel Dag med at pille Spirerne af Vinterkartoflerne.

De fleste Husmødre lavede dog selv Middagsmaden. Jeg husker kun én af vore Piger, hvem dette Arbejde blev betroet, og endda kun af og til.

Pigernes Værelser var i Reglen smaa og tit mørke, og de fleste Pigers Fritid var ret begrænset. I mange Huse maatte de sy og stoppe for Fruen, naar de ikke var optaget af andet Arbejde. Og dog var Forholdet mellem Herskab og Tyende i Reglen langt bedre end det nu er; det var en Sjældenhed, at en Pige blev kortere Tid end et Aar i sin Plads.

»JAHRMARKT«.

TO Gange om Aaret, i Marts og i September, var der Krammarked paa Søndertorv i Flensborg. Flensborgerne kaldte det »Jahrmarkt«, ret ulogisk, da det jo afholdtes hvert Halvaar.

Dengang varede Herligheden i 8 Dage, fra den ene Søndag Eftermiddag Kl. 4 til næste Søndag ved samme Tid. For Børnene kunde disse 8 Dage næsten sidestilles med Juleferien, og for unge Mennesker betød Markedet en hel Uges Fornøjelser af alle Slags, og ved Slutningen en tom Pengepung.

Søndag Eftermiddag Klokken 4 ringede alle Byens Kirkeklokker Markedet ind. Men allerede Fredag og Lørdag var hele Søndertorv fyldt af Kasser og Lægter og Teltstænger; der var en Travlhed uden Lige; man hamrede og borede og skruede, og Bod ved Bod rejste sig i mange Rækker paa Torvet. Jeg har altid undret mig over, at der var saa megen Plads paa Søndertorv, der til daglig slet ikke syntes saa overvældende stort.

Men der blev Plads til alt: Til Italienernes Boder med Koral- og Mosaiksmykker, med Ravperlebaand og Brocher, med Billeder af Vesuv og den blaa Grotte. Til Hollændernes Honningkage-Telte. De var altid fra Groningen, og en stor pragtfuld Kvinde med Guld under Kniplingshuen, med store Guldknapper og Spænder i det sorte Fløjelsliv stod under Sejldugstaket og solgte de lækreste Honningkager. Til Køberne talte hun Tysk og en lille Smule Dansk; men saasnart hun henvendte sig til sine Hjælpere, gik det paa hollandsk, og vi Børn stod og lyttede, begærlige efter at fange et Ord, vi forstod. Det var ikke saa vanskeligt; thi Mefrouws hollandske Sprog mindede en Del om det flensborgske Plattysk.

Foruden de hollandske Honningkage-Telte var der ogsaa tyske med »Baseler Lebkuchen« og »Pflastersteine«, en Slags krydrede Honningkager af Størrelse som et Andæg og glaserede med hvidt Sukker.

Der var en »Christiansfelder« Bod, og saa vore

egne flensborgske Kagetelte. Navnlig Bager Antoni havde dejlige Honningkager, bl. a. nogle store Hjærter med rød Sukkerglasur og paaklæbede Glansbillede eller Neu-Ruppinere eller Ordene: »Aus Liebe«, »Aus Freundschaft« i hvide Sukkerbogstaver. Disse Hjærter var mest brugte som Markedsgave til dem, der maatte blive hjemme.

Der var Boder med Papir og Galanterivarer, og ofte kunde et Penneskraft eller en Blyantsspidser, købt i en saadan Bod, skabe en Mode paa dette Omraade. Et Aar var Penneskafter af kulørt Glas meget moderne, et andet Aar skulde hvert Barn have en saakaldet Bismarcksblyant, en rød Blyant, der var dobbelt eller tre Gange saa lang som en almindelig A. W. Faber.

Paa Markedet var ogsaa Husgeraad af alle Slags, især Leerverer, som stod opstillede paa Hylder, der var dannede som Trapper. I Markedsugen kunde man købe Leerkrukker og Fade og Kander i ganske smaa Eksemplarer, og Børnene forsynede sig rigeligt med det smukke Legetøj, der til daglig ikke fandtes i Handelen.

Men hvad der ufravigeligt hørte med til et Marked, var det saakaldte »Slik«, en Blanding af Sirup og Sukker, kogt sammen med Mandler og Nødder. Det solgtes i smaa hvide Papirskræmmerhuse og kostede 2 Pfg. Stykket. Det var altid gamle Koner, der solgte Slik, og en enkelt af dem havde stor Søgn, fordi hun gav 6 »Tutter Slik« for 10 Pfg. Alle Børn elskede Slik, skøndt det slet ikke altid var helt appetitligt. Kræmmerhusene lavedes nemlig ofte af udskrevne Skrivebogsblade med baade Blækklatter og snavsede Barnefinger paa. Men hvad brød vi Børn os om den Slags Smaating? Vi suttede det søde Indhold i os med en Ihærdighed, der var en bedre Sag værdig.

Oppe paa Friserbjerget, tæt ved Dansesalonen Sanssouci var Hollændernes Vaffelbod. To Mænd i hvide Klæder og med hvide Huer bagte Vaffer, som spistes varme. En Kvinde i Nationaldragt tog imod Pengene, idet hun oppe fra Teltet rakte en Stang med en Messingtallerken ned til Køberen, der altid maatte lægge sin 10 Pfg. i før han fik den varme Vaffel. Mange Børn stod paa Trinet foran Bodens og saa nysgerrigt paa Bagerne. Men naar det blev vanskeligt for en Køber at komme til, viste en bister udseende gam-

mel Mand Tilskuerne med en talende Haandbevægelse ned fra Trinet. —

Ja, købe kunde man mange Ting — naar man havde Penge.

Men det kostede ikke noget at se paa Varerne. Og naar Lamperne med de store Blikskærme om Aftenen blev tændt i Boderne, og hos Italienerne alle Smykkerne straaled under Montrernes Glaslaag, var det en Fest at gaa mellem Rækkerne og sluge det hele med Øjnene.

Men der var ogsaa andre Ting at se — og at høre.

De nyeste Gadeviser blev sungne af rustne Mandfolke- eller skingrende Kvindestemmer til en Lirekasses Accompanement. Der var dog én af Kvinderne, der havde en dyb og klangfuld Stemme og forstod at foredrage sine Viser. Desuden hørte til hendes Lirekasse et stort Stykke Lærred, sat paa Stang som et Banner og bemalet i grelle Farver med Scener af Visernes Indhold: Mænd, der stak Knive i Brystet paa Kvinder, saa Blodet strømmede ud, Kvinder, som med udslaaet Haar styrtede sig i et oprørt Hav, fordi den Elskede havde svigtet dem eller var død. Skibe i Havsnød og brændende Huse og andre grufulde Begivenheder.

Foran dette Lærred var der Trængsel, og Konen solgte mange Eksemplarer af den trykte Vise, som Angelboerne og Bønderne fra Hanved og Omegn tog med sig hjem til Landsbyen. Bønderkarle og Piger stod længe og lyttede til Melodien, begyndte saa at synge med og rørte sig ikke af Stedet, før de kunde den. Ogsaa jeg har staaet og lyttet til de grufulde Historier og er faret sammen med et Gys, naar Konen med et Klask slog sin Spanskrørsstok mod det Billede paa Lærredet, der illustrerede det, hun netop sang om.

De allerfleste Boder var paa Søndertorv, kun ligeoverfor Indgangen til Borgerforeningen, paa Holmen, havde Bager Antoni sin Honningkagebod, den eneste paa Hovedgaden. I Angelbogade var ganske enkelte Telte, men op ad Friservejen, der i sin Begyndelse var ret snæver, var kun nogle smaa Borde med Legetøj af Blik o. l. og her var det den før omtalte Lirekasse med det malede Lærred var opstillet.

Her havde ogsaa »Marktskrigeren«, eller »der wahre Jacob« som han selv kaldte sig, sit Stade. Han stod

paa en Pakkasse og foran ham paa Fortovet laa Hulter til Bulter paa et Bord alle Slags Manufakturvarer: Sjaler, brogede Lommetørklæder, Silkebaand, Strømper og Kraver til Herrer og Damer. Hans Medhjælper rakte ham ét Stykke ad Gangen og »Jacob« tog det med to Fingre og lod det flagre i Vinden. »Hier ist der wahre Jacob aus Amerika,« raabte han og smældede Prisen ud til de omkringstaaende. Dersom ingen viste Lyst til at købe, spurgte han: »Was wird geboten?« og naar Budene

Angelbogade, set fra Friservejen.

syntes ham for lave, trak han paa Skuldrene. Sælges skulde det, og »Fort mit Schaden« sagde han og tog imod de Penge, man rakte ham. Ofte kunde han være virkelig vittig, og opnaede til Tider en utrolig Pris for et Stykke Silkebaand, naar han havde rost det i saa høje Toner og paa en saadan Maade, at en Landsbyskønhed ikke kunde modstaa Fristelsen.

Ved Indgangen til den saakaldte Exerцерplads, til venstre for Friservejen, sad en kendt Figur: »Willem mit de Klarinett«. Det var en gammel, blind Mand, mager og hvidhaaret, der til daglig gik rundt og spillede paa Klarinet, ledet af en Dreng eller en

Pige. Men naar der var Marked, sad han i Timevis paa en lav Stol og spillede Violin, mens en lille Tintallerken stod paa en Bakke i hans Skød. Han gned ihærdigt løs paa Violinen, saa hele hans Overkrop rystede. Det var lutter glade Dansemelodier han spillede, altid paa de højeste Strænge, og Tonerne var saa spinkle, at man kun hørte dem, naar man gik tæt forbi ham. Hvergang en Mønt faldt ned paa hans lille Tallerken, standsede han sit Spil og sagde, idet han bøjede sit Hoved med den gamle, grønne Kasket paa: »Danke, danke schön«. Jeg fandt gamle Willem saa rørende, og det gik vist mange som mig, for der var altid rigelig Penge paa hans Tallerken.

Paa det andet Hjørne, ved Indgangen til Excercerpladsen, var Markedets største Attraktion: Polichinel, eller som Flensborgerne udtalte det: »Putschenelle«. Børnene kaldte det »Kasper og Rikke« efter de to Hovedpersoner i Dramaet. Her var Trængsel under hver Forestilling, og med Spænding fulgte Børn og Voksne den stādige Kamp mellem Kasper og Rikke og Politiet. Kasper, der skulde passe Spædbarnet, mens Rikke gik i Byen og gjorde Indkøb; Drengen der skreg, til hans Far kastede ham ud af Vinduet; Rikkens Rædsel og Raseri, naar hun kom hjem; hendes Gang til Politiet og Kaspers Arrestation. Tilsidst blev stakkels Kasper hængt for Publikums Øjne og den store Hund »Hap-Hap« forberedte hans Sjæl paa Helvedes Kval indtil Satan selv, sort og grufuld at skue, hentede ham ned i Helvede.

Der var i dette Drama altid én Replik, der vakte vild Jubel. Naar Rikke kom hjem og spurgte Kasper: »Kasper, wo hast du das Kind?« (Rikke talte højtysk som alle de andre, men Kasper talte Plattysk). Kasper svarede med den reneste Uskyld i Stemmen: »He löpt daar neren op de Straat«. (Han løber der nede paa Gaden). Dette usandsynlige, at et Spædbarn (Wickelkind) kunde løbe, var altid sikker paa Bifald og stormende Latter, og Konen der gik med Tallerkenen skyndte sig at benytte Øjeblikket, mens Tilskuerne var begejstrede.

Men der var ogsaa Tilskuere der benyttede Lejligheden til at liste sig fra Betalingen, nemlig de, der vidste, hvørnaar den nævnte Replik faldt. Lige forinden trak de sig ud i Periferien, hvor de lod aldeles udeltagende, som om de tilfældigvis netop i det Øje-

blik var kommen i Nærheden af »Kasper og Rikke-Kassen«.

Inde paa Exerccerpladsen var der opstillet Telte med Jordens største Seværdigheder: En levende Havfrue, — en Vild fra Sydhavsøerne, — et Loppe-theater, — en fed Dame, — en Kalv med to Hoveder og fem Ben o. s. v.

Jeg husker, at jeg engang, lokket af frygtelige Hyl fra den Vildes Telt, gav min sidste Groschen ud for at faa ham at se. I aandeløs Spænding ventede jeg hans Komme, men hvor stor var min Harm og Skuffelse, da jeg i den brune, halvnøgne Vildmand, der rev Hovedet af tre levende Duer og sugede Blodet ud af dem, genkendte den halte Blikkenslager, hvis Kældervindu vendte ud til vor Have.

Havfruen og de andre Mærkeligheder var sikkert lige saa ægte som den Vilde. Men Markedsgæster er godtroende og Humbugen indbragte Penge.

Paa denne Plads var ogsaa den saakaldte »Kraft-prøve«, hvor unge Mænd yndede at vise deres Styrke ved Kølleslag paa et Tyrehoved.

Der var en Elektricismaskine, hvor Bønderkarlene vred sig med Hænderne krampagtigt knugede om Haandtagene, til stor Fornøjelse for de omkringstaaende.

Og her var en Karussel, hvor Børn og Voksne trængtes om at komme op at ride paa springende Løver og stejle Heste, eller at sidde flot hængte paa de røde Plydses Sofaer. Et Aar avertede Byens Aviser en stor ny Karussel: »Noch nie dagewesen«, med to Etager. Den skulde opstilles paa Pladsen ved det Tramsenske Hus paa Friservejen, og Byen var i stor Spænding. Der kom Vogne fulde af Lægter og Jærnstænger og Brædder, et stort Orgel med Masser af forsøvede Fiber. Plydses Draperier og Lamper, og Gardiner af brogede Perler var der ogsaa. Om Søndagen, da Markedet skulde begynde, stod en stor rund Tingest tæt tildækket med Sejldug og ventede paa, at Klokkeren skulde blive 4. Det blev en straalende Succes! Den lille Karussel paa Exerccerpladsen var næsten tom den første Søndag; alle skulde prøve den ny, der lyste langt bort og var pyntet med Perler og Guld og Fløjels Gardiner, saa man aldrig havde drømt om en saadan Pragt. Men allerede om Mandagen fik den lille Karussel sit trofaste Publikum igen. Den

store var for dyr for Børnene, der paa den lille kunde køre to Gange for samme Pris som én Gang paa den store, og det hændte, at der om Eftermiddagen slet ingen Mennesker var paa øverste Etage. Om Aftenen derimod var der altid fuldt, navnlig af unge elskende Par.

Til Markedets Forlystelser hørte ogsaa offentlig Dans i Sans-souci paa Friservejen. Der var desuden et Par Steder det saakaldte »Tingel-Tangel« med kortskørte Syngepiger, der i Pavserne gik rundt i Salen med Tallerkener for at samle Penge, og ikke havde noget imod at sætte sig paa Skødet af Herterne. Men disse Fornøjelser var dog kun beregnede paa et tarveligt Publikum og jeg husker min Mors Forargelse, da hun hørte, at nogle Borgere af Fars Bekendte med deres Hustruer havde været til en Tingel-Tangel Aften.

Naar alt dette Halløj havde staaet paa i 8 Dage, ringede Kirkeklokkerne Søndag Eftermiddag Klokken 4 Markedet ud igen, og næste Torvedag var Søndertorv attér fuldt af Bøndervogne, og Handelen med Smør og Æg og andre Landbrugsprodukter gik sin vante Gang.

DEN FLENSBORGSKE KØBMAND.

I den flensborgske Rangforordning af December 1718 regnes til første Rangklasse de adelige og højere Embedsmænd, Præster, Latinskolelærere o. s. v. Til første Borgerklasse (anden Rangklasse) Købmænd med en Formue af 9000 Mark lübsk, Organister, Skrive- og Regnemestre og Stadsmusikanten. I min Barndom var denne Rangforordning dog kun et historisk Aktstykke, som forøvrigt vist meget faa Flensborgere havde Anelse om.

I den danske Tid har sikkert Embedsmændene, der ofte var adelige og bar gode Navne, været ret ansete.

Men efter 1864 nød de tyske Embedsmænd ikke stor Respekt hos de egentlige Flensborgere. De var jo fremmede, kendte intet til Byens Sæd og Skik, og deres Indtægter var, i Forhold til Købmændenes, smaa.

Men Købmandsstanden regnedes endnu for den første blandt Borgerne.

Man huskede, at det var denne Stand, der i de gode Dage kastede Glans over Byen, der byggede de smukkeste Huse og anlagde Veje og Haver (Stuhrs Allé, Christiansens Have), som bidrog meget til at forskønne Byens Omgivelser.

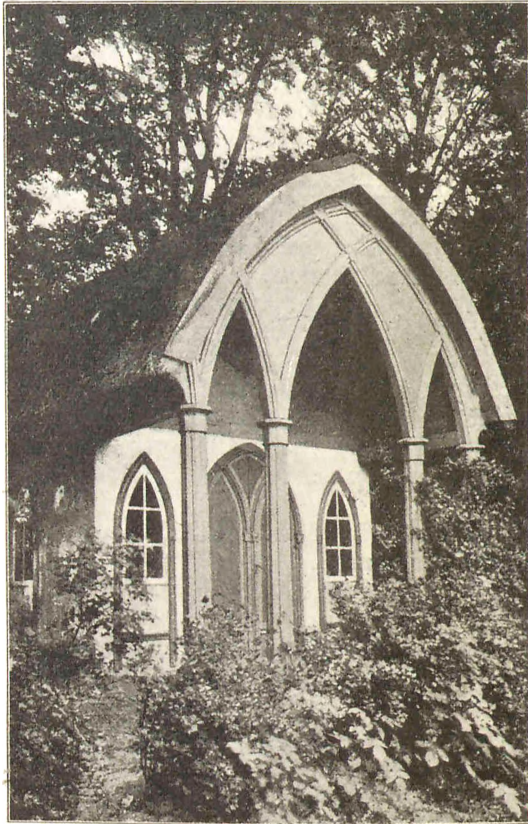
Man huskede de gamle Købmandsnavne og enkelte af dem nød saa stor Agtelse, at Firmaet vedblev at bestaa, selv om dets Navngiver og hans Slægt forlængst var uddød.

Rigtignok havde den flensborgske Købmandsstand efter 1864 maattet slaa ind paa nye Baner, fordi den vigtigste Handel: paa Danmark og de danske Kolonier, Island og Grønland, paa Grund af de politiske Forhold var næsten fuldstændig standset.

Før 1864 fragtede Købmanden mest sine egne Skibe. De hentede Varer hjem fra Vestindien, Island og Grønland, fra Ruslands Østersøprovinser og fra Kina. I Flensborg forarbejdedes Raaprodukterne. Man havde Sukkerraffinaderier, Palmeoliemøller, Trankogierier,

Garverier, Brændevinsbrænderier o. s. v. og de fær-
dige Varer afsattes i Skandinavien.

Som Minde om Grønlandsfarerne kunde man endnu
i min Ungdom hist og her paa Markerne ved Byen
se et Par store Hvalrostænder, anbragte som en

Keglehuset i den Stuhrske Have.

Slags hvælvede Stolper, hvori Markleddet var fast-
gjort. —

Men skøndt Købmændenes Indtægter ikke længere
kom nær op imod deres Forgængeres i Begyndelsen
af det 19.-Aarhundrede, og skøndt de ikke havde
egne Skibe, men maatte nøjes med at have Aktier i
de nydannede Rederier for Fragtfart, var der dog

mange der kunde kaldes meget velhavende, og en Del af dem havde endnu det rette Købmandssind.

Det var for dem en Slags Sport at tjene Penge, og en god Handel blev betragtet som Bevis paa Købmandens Dygtighed. Men den gode Købmand talte med Foragt om enkelte Velhavere, der havde tjent deres Formue ved at handle med »svarte Ibenholt«

Gammel Købmandsgaard i Nørregade.

(Slaver). Ærlige var Flensborgs gamle Købmænd, Snyderi i Handel ansaa de for en foragtelig Ting. Men Forudseenhed og Beregning var Dyder, som stod højt i Kurs.

De Købmænd, der solgte deres Varer i større Partier, enten til mindre Handlende eller til Landhandlere, havde for det meste en lille Butik tilvenstre for Gadedøren, hvorfra der dreves Smaahandel. Kontoret laa tilhøjre og bagved det var et Værelse, hvor Kunderne trakteredes med et Glas Portvin og en Cigar.

Disse Storkøbmænd spekulerede saasnart der var Lejlighed dertil. Jeg har hørt om én, der tjente svært paa Kaffe, en anden paa The. Under Krimkrigen skal et enkelt Firma have tjent en Formue ved Handel med saltet Kød. —

Smaakøbmanden (jeg kalder ham saaledes, fordi han solgte i smaa Partier, direkte til Forbrugerne), stod selv i sin Butik. Han ekspederede, naar der var travlt eller der kom en særlig god Kunde. Men selv om han til Tider kun saa til, havde han altid et venligt Ord til sine Kunder og til Børnene, der fik Tilgift. Hos Urtekræmmeren et Kræmmerhus »Bonbon« eller et Stykke Chokolade, hos Høkeren et Par Anisbolsjer eller et Stykke »Bloksukker«, hos Manufakturhandleren nogle Tøjprøver, en Stump Silkebaand eller lidt broget Uldgarn.

De fleste Købmænd havde faste Kunder. Danskerne handlede mest hos danske, Tyskerne hos de tysksindede.

Det kunde forresten være ret generende for Køberne til Tider. Jeg husker en Urtekramforretning, Otto Stoehrs, hvor man fik de bedste Varer i Byen dengang. Men Ejeren var meget tysksindet og vi skulde helst »støtte« en dansk Urtekræmmer. Han boede imidlertid meget længere borte fra Helligaandsgangen og jeg, der hver Lørdag skulde besøge Indkøbene til vort ugentlige Forbrug, snød tit og gik til Otto Stoehr paa Store Gade. Man maatte dengang selv bære sine Varer hjem, og det gjaldt da om at gøre Vejen saa kort som muligt.

Otto Stoehrs Butik var én af de flotteste i Byen; den var delt i to Dele. I den forreste ekspederede Kommisserne og der fik man Sæbe og Soda, Salt, Tændstikker og Petroleum. Men i den anden Butik, der havde et stort Udstillingsvindu, fik man Krydderier, Cacao og Chokolade, Sukker og Konserves. Her ekspederede Chefen selv, i sort Frakke og graa Benklæder, elegant, som skulde han i Selskab. —

Udstillingsvinduerne var dengang ikke saa almindelige som de er nu. Men i Manufakturhandlerens Butik laa altid store Stabler Tøj paa Hylderne og man kunde købe alt, fra Tøj til Kaaber og Kjoler, til Knapper, Hægter og Bændler ved samme Disk. Man betalte til Ekspedienten, der altid var en Mand, og Pengene blev puttet ind gennem en Revne i Disken.

Først da Berliner-Jøderne kom til Flensborg og

færdigsyede Klæder begyndte at blive moderne, blev de store Udstillingsvinduer nødvendige. Men mange Flensborgere satte mere Pris paa den gammeldags Maade at handle paa og et Par af de kendte, gamle Firmaer lod længe deres Butik være uforandret. Det varede en Del Aar, før de nymodens Forretninger, med Kasse i Butikens Forgrund og med særskilte Afdelinger for de forskellige Varer, overvandt Flensborgernes Konservatisme.

Nu spiller det store »Schaufenster« en mægtig Rolle i Byen, saa Vinduespyntning tager ikke saa lidt af baade Forretnings-Herrers og -Damers Tid. — —

De flensborgske Købmænd pralede ikke med deres Rigdom; de gik klædt som jævne Borgere — paa enkelte Undtagelser nær — til Tider endog ret tarveligt.

Jeg mindes den gamle I. N. Lassen, der ved sin Død kunde efterlade hver af sine 4 Børn 1 Million. Han var at se til en jævn og næsten tarvelig klædt Mand, gik altid i sort, maaske endda lidt grønlig Overfrakke og med en lille, sort Silkekasket. Om Vinteren havde han et stort, uldent Tørklæde om Halsen. To af hans Sønner var Købmænd som han, og den ene af hans Svigersønner ligeledes. Han byggede dem hver et smukt og praktisk indrettet Hus med Støbejærns Altan og har sikkert sat dem i Vej.

Men Millionen kom først efter hans Død.

Der var dengang endnu en Del Mennesker — og vist mest Købmænd — der satte en Ære i at efterlade meget til deres Børn. »Der skal være noget efter mig«, sagde de, og naar en velhavende Mand døde, var hans Bekendte altid stærkt interesserede i, hvormeget han havde efterladt sig.

»Wo veel is daar naa em?« spurgte man og nikkede anerkendende naar det viste sig, at der var »ikke lidt«. Det skete jo af og til, at Vennerne fik en ubehagelig Overraskelse, naar der var mindre, end de havde ventet — eller slet intet.

Da jeg engang hørte en Mand, som man havde anset for at være rig og som intet havde efterladt sin Familie, omtale efter sin Død, forstod jeg, hvorfor Flensborgerne ønskede, at der skulde være noget »efter« dem. »Ét ved jeg som ikke dør, Dom over hver Død,« som der staar i Eddaen. Et godt Eftermæle og en stor, smuk Begravelse satte Flensborgerne Pris paa. Paa den gamle Kirkegaard var mange prægtige og kostbare Gravmæler. — —

De velhavende Købmænd gav ikke deres Penge ud til Luksus.

Deres Hustruer havde svære Silkekjoler og dyre franske eller japanesiske Sjalere; de havde Guldure og lange Kæder, »Patscher« med Ametyster og Topaser, Brocher med Ædelstene, Guldarmaand og kostbare Ringe.

Men der var noget solidt over Damernes Pynt, lige fra de tønderiske Kniplinger ved Hals og Ærmer til Vinterens Pelsværk. »Kram« og uægte Sager gik de flensborgske Købmandsfruer ikke med den gang.

Egentlig Luksus kunde Pynten jo heller ikke kaldes. Fruerne klædte sig efter deres Stand, den mest anseete i Byen.

En Luksus tillod dog de allerfleste Velhavere sig: en Wienervogn med et Par flotte Køreheste.

Om det ogsaa i dette Tilfælde var Fruerne der holdt paa det standsmæssige, skal jeg ikke kunne sige. Men det kan ikke nægtes, at det var Damerne der benyttede Køretøjet mest. Mændene havde jo deres daglige Arbejde, og mange af dem satte maaske ikke engang Pris paa en Køretur; det var deres Virksomhedstrang imod at skulle sidde stille i Timevis uden Arbejde.

Den gamle I. N. Lassen, jeg nævnte før, var én af disse sidste. Han havde et prægtigt Køretøj, men jeg har aldrig set ham selv benytte det. Man har fortalt mig, at han, der var bedt til Bryllup hos én af sine Venner, skal have sagt til ham: »Ja, min Vogn kan du faa, den kan køre saa længe og saa meget du vil. Men jeg gaar. Jeg vil ikke ind i saadan en Kasse«. — —

Heller ikke i Hjemmene sporedes den megen Rigdom til daglig. Børnene opdroges til Flid og Spar-sommelighed. En velhavende Købmandsfrue lod sine to unge Døtre gøre Husarbejde et helt Aar, mens Pigen fik Lov til at sy eller give Ordre. De unge Piger maatte gøre rent i alle Stuer, endogsaa i Kontoret, maatte vaske Døre og Vindueskarme, støve af o. s. v.

En ung Dame sagde engang til mig: »Det Arbejde, jeg synes mindst om, er den ugentlige Afsæbning af Vindueskærmene«. Hendes Far var en af Byens rigeste Købmænd.

Selvfølgelig var der Undtagelser. Der var Hjem,

hvor Døtrene opdroges til Lediggang, til Stads og unyttige Sysler. De fik Lov, til Forargelse for de jævne flensborgske Borgere, at køre gennem Gaderne i Wienervogn med et Utal af Dukker placerede paa de polstrede Sæder; de havde Tjener i Hælene naar de skulde til Kaffeselskab, og Tjeneren bar deres Overstykke med det lyse Atlaskesfoer udad, saa alle kunde se, at her kom den rige Frøken.

Men i de rigtige gamle Købmandshjem herskede det gammeldags Livssyn. Der kendte man med Hensyn til at bestille noget ikke den Sætning: »Vi har det ikke behov«. Arbejdet var en Ære, ikke en Nedværdigelse, og som Følge deraf behandlede man sine Tjenestefolk hensynsfuldt og godt. De maatte hænge i, det er vist, men Herren selv og Fruen stod ikke tilbage, og mellem Børnene og Tyendet var det hjærteligste og fortroligste Forhold, som vedblev at bestaa naar Karlen eller Pigen giftede sig. Et ugift gammelt Tyende kunde altid være sikker paa en god Alderdom. Det skulde Herskabet nok sørge for.

Man maa imidlertid ikke tro, at de flensborgske Købmænd var paaholdende. Var der Tale om en Udgift til Fordel for den danske Sag, var de altid rede. Ogsaa til Bedste for Byen gav de rundhaandede deres Bidrag, og en Festaften i Borgerforeningen kunde de være ret flotte. Ved store Selskaber i Hjemmene var Maden dog aldrig overdaadig, men Vinen gammel og god. Iøvrigt var Selskaber sjældne. Man havde en Slags Klub og samledes skiftevis i de forskellige Hjem. Og saa var der Husherrens Fødselsdag, hvor man gav Herrefrokost for hvem der vilde komme. Der var Skinke og Grønærter eller Steg og Kartoffler, alt efter Aarstiden. Og der var et righoldigt koldt Bord med Snaps og Øl. Til Skaallerne drak man Portvin og spiste Kransekage til.

Fruens og Børnenes Fødselsdage fejredes med Chokoladegilder, og i nogle Hjem havde man én Gang om Aaret Børnebal. Børnene gik selv ud og indbød, og ved Ballet var Traktementet belagt Smørrebrød og Saft og Vand. Børnene fik Kotillonsordener og smaa Buketter og til Dansen spilledes Klaver eller Violin.

Naar Børnene blev voksne, gik de til Bal i Foreningerne, og i Hjemmet samlede de unge Piger med Skolekammeraterne en Klubaften hver Uge om Vinteren. Man medbragte Haandarbejde, drøftede fælles

Interesser og sang danske Sange, og mens man talte om de svundne Skoledage serveredes Kaffe og 5 Pfennigs Kager.

Alt i alt en stilfærdig Selskabelighed. —

Jeg taler dog her kun om de danske Familier.

De tyske, der omgikkes Embedsmænd og Officérer, har sikkert afpasset deres Selskabelighed efter de fremmedes Vaner for at tækkes dem og være »finere« end den jævne Flensborger.

SPROG OG SINDELAG.

MAN plejer at tale det Sprog der svarer til ens Nationalitet. I Flensborg var det ikke altid Tilfældet

Der taltes tre Sprog i Byen: Dansk, Tysk og Plattysk.

Plattysk var det dominerende. Det taltes af hele Underklassen dengang, men var tillige Omgangssprog udenfor Hjemmet blandt Storkøbmænd, Skibsredere og Fabrikanter. Det taltes af Medlemmerne i de danske Foreninger — i Borgerforeningen, St. Knuds-Gilde, Ydun og Skyttelaget paa Sofiesminde. — Børnene paa Gaden talte tit Plattysk indbyrdes, selv om de i Hjemmet talte Højtysk eller Dansk.

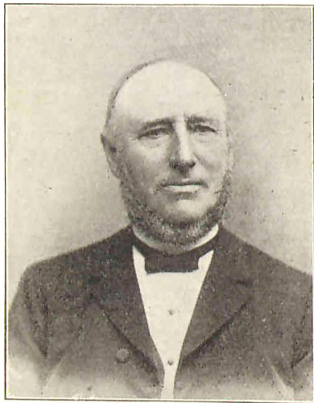
Jeg forstaaer saa godt Flensborgernes Forkærlighed for Plattysk. Sproget, der af Folk som ikke kender det, er bleven kaldt grimt og »malabarisk«, passede saa udmærket til Flensborgernes jævne Gemytlighed. Man kunde sige Ting paa Plattysk, der paa Højtysk eller Dansk vilde virke stødende. Et uartigt Ord fik altid en mildere Klang, naar det udtaltes paa Plattysk. Lad mig blot give et lille Eksempel. »Schlingel« betyder paa Tysk en Fornærmelse, ligesom »Slyngel« paa Dansk. Men hvem kunde føle sig fornærmet naar han blev tituleret »Sleef«, som det hedder paa Plattysk? Der kom en egen Hygge over Samtalen, naar den førtes paa dette Sprog, vist netop fordi man ikke behøvede at veje sine Ord. Selvfølgelig kunde ogsaa plattysk i raa Menneskers Mund lyde raat. Men alligevel har der altid for mig været noget mildnende over et Skældsord, naar det var plattysk. —

Nu maa man imidlertid ikke tro, at det Plattysk der taltes i Flensborg var det samme man talte paa Landet i Slesvig og Holsten, eller Fritz Reuters Sprog. Nei, Sproget var blandet med danske og højtyske Ord, og af og til var Sætningsbygningen helt dansk.

Det var netop »Flensborger Plattysk«, som man lo af længere Syd paa og ofte havde ondt ved at forstaa.

Naar jeg i Sommerferien besøgte min Fars Slægtninge i Lille Reide ved Dannevirke, følte jeg tit den store Forskel paa mit Plattysk og paa deres. I Flensborg kaldte man saaledes en Stige for en »Lerrich«, i Reide sagde man »Ledder« med blødt d. I Flensborg sagde man »Woch« (Uge). I Reide »Week«. Flensborg: »Stork«. Reide: »Hadbar«. Man kunde nok i Flensborg en enkelt Gang høre et Barn sige: »Adebar«, men de fleste sagde Stork.

Jeg havde allerede som Barn, og har beholdt det til nu, en vis Forkærlighed for Plattysk. Mens vi var Børn kunde vi dog aldrig faa Mor til at tale Plattysk med os. Hun talte kun Dansk med os og med Far.

Købmand Petersen-Joost.

I 1876 flyttede Fars Forældre fra Bustrup hjem til os. De kunde begge to tale Højtysk, navnlig Bedstefar, der talte det smukt og korrekt (han havde været Lærer), men indbyrdes og med Far og Mor talte de Plattysk, thi det var jo mine Forældres egentlige Modersmaal, og Bedstemor fik aldrig lært at tale Dansk. Bedstefar døde allerede i Efteraaret 1877, men Bedstemor boede hos os til sin Død i 1893. Hun talte al-

tid Højtysk med os, men læste med stor Lethed de danske Aviser og forstod hvert Ord, der blev sagt paa Dansk.

Mine Bedsteforældre, som altsaa indbyrdes talte Plattysk, var et levende Eksempel paa, at Hjærtet og Sindelaget kunde være dansk trods det plattyske Sprog.

Det samme var Tilfældet med mange Flensborgere. De kunde tale Plattysk i Hjemmet med Hustru og Børn, paa Gaden og i Foreningerne med Venner og Bekendte. Og dog var deres Sindelag ægte dansk.

En lille Anekdote fra 80erne vil illustrere min Paa-

stand. To danske Flensborgere gaar og taler sammen paa Gaden. De lægger Mærke til en lille Dreng, der gaar foran dem og har travlt med at pille den blaa Silke

ud af en blaa, hvid og rød Kvast paa Snoren paa en lang Pibe. Da han har rensset Kvasten, begynder han at pille det blaa ud af selve Snoren.

De to Herrer smiler til hinanden og tilsidst kan den ene ikke dy sig, han siger til Drengen: »Jung, wat maakst du dor?» (Dreng, hvad er det du gør?).

Drengen ser roligt op paa ham og siger: »Ik nehm man dat weg, wat dor nicht passt.« (Jeg tager kun det bort, som ikke passer dér). Blaat, hvidt og rødt var de slesvigholstenske Farver.

Herrerne morede sig meget over Drengens Svar og spurgte ham, hvor gammel, han var. Han var 8 Aar! —

Mere sjældent var det, at højtysktalende var danske af Sindelag. Og dog er jeg saa heldig at kunne give et interessant Billede af netop dette Forhold.

Blandt de mest ansete danske Mænd i Byen var Købmand Petersen, kaldet Petersen-Joost, fordi hans Firma hed: Joost Nachfolger. Han var gift to Gange og begge hans Hustruer talte Tysk, hvorfor ogsaa Hjemmesproget var Tysk. Jeg har kendt den anden Hustru, hun var en dannet og udmærket begavet Kvinde og talte smukt og korrekt Tysk — i Modsætning

Fru Anna Petersen, f. Wulfsen.

til de andre tysktalende flensborgske Købmandsfruer — ligesom hun ogsaa havde læst langt mere end de.

I 1863—64 var hun Lærerinde paa »Osterlid« ved Slesvig hos en Godsejer Märtz. Her skrev hun ved Nytaar 1864 følgende Digt, der, skøndt skrevet paa rent Tysk, viser et udpræget dansk Sindelag:

An Schleswigs Volk.

Hinter uns im Graun der Nächte
Liegt jetzt das verflossne Jahr.
Es umschweben finstre Mächte
Jenes Jahres Totenbahr'.
Holstentreue ging verloren,
Schleswig brüetet auf Verrath.
Hell des Aufruhrs Fackel lodert
Und entflammt zu schwarzer That.

Lasst uns ernst dies' Jahr begrüßen,
 Ernst und gross ist unsre Zeit.
 Grosse Zeit will grosse Herzen,
 Die der Tugend sich geweiht.
 Schleswig, schüttele ab die Ketten,
 Die dein edles Volk entehrt.
 Kehre heim zu deinem Fürsten,
 Er ist deiner Liebe werth.

Rührt dich nicht sein stilles Leiden?
 Ehrst du nicht sein Herscherkreuz?
 Willst du ihm die Last erschweren,
 Da er dir doch Liebe beut?
 Giltt sein erster Gruss nicht Schleswig,
 Schleswig, das er weinend liebt?
 Das er innig möcht umschlingen
 Wenn's sich ihm zu eigen giebt.

Schleswig, bist du ganz erblindet,
 Kennst du nicht mehr deinen Herrn?
 Siehst du nicht an seiner Seite
 Deiner Zukunft Morgenstern?
 Füllt' nicht tiefe, heilige Rührung
 Deine Brust beim Neujahrgruss,
 Als dein Fürst mit seinem Sohne
 Still den Herrn in Dome sucht?

Sei nicht blind, nein, werde sehend,
 Folge nicht dem bösen Geist,
 Der mit lockender Verheissung
 Dich aus seinen Armen reisst.
 Hast du Unrecht auch gelitten,
 Christian trägt keine Schuld.
 Unrecht wird er dir vergüten,
 Auf dich ruhn wird seine Huld.

Wenn die Kriegstrompeten blasen
 Und dein König ruft zur Schlacht,
 Lass ihn nicht vergeblich hoffen,
 Halt mit deiner Treue Wacht.
 Seine Kinder zu beglücken
 Giltt ihm mehr als Kron' und Gold.
 Drum erkenne deinen Vater
 Und sei ihm ein treues Volk.

Anna Wulfsen.

Saaledes tænkte de trofaste og bedste Slesvigere i den tunge Tid, tænkte paa Tysk de danske Tanker.

I Petersen-Joost's Familie havde Børnene en Huslærer, der skulde lære dem Dansk. Drengene gik i Holdt's danske Skole paa Store Gade, men endda kneb det med Sproget. En af Søstrene har fortalt mig et lille Eksempel paa, hvor vanskeligt det var for den ene Bror. Hans Mor bad ham om at hente Huslæreren, fordi der skulde drikkes Kaffe, og han

udførte Ordren med følgende Ord: »Jeg skal gröte (plattysk: gröten = hilse) fra min Moder (haardt d), om De vilde komme ned, for nu drukner vi alle Kaffe.« Men Børnene fik dog Sproget lært; de talte godt Dansk allesammen, og Familien var én af de mest dansksindede i Flensborg. Petersen-Joost selv var altid rede med Raad og Daad naar det gjaldt den »danske Sag«, og altid ivrig til at opildne Venner og Bekendte, naar de syntes ham for lunkne. Han havde en ikke ringe Indflydelse paa Grund af sit hjertelige Væsen og sin Redelighed i alle Forhold, og der boede desuden i ham noget af den ægte, flensborgske Humor, der vandt ham mange Venner. Jeg husker saa tydeligt hans kønne, venlige Ansigt, naar han ved Slutningen af den danske »Foredragsforenings« Møder i Borgerforeningen indbød Medlemmerne til en Kop Kaffe. Han var Formand for denne Forening i mange Aar, og Kaffen — ja, den blev betalt af hans egen Lomme for det meste. —

Højtysk taltes selvfølgelig af Embedsmændene, af Slesvig-Holstenerne — der var en Del af dem i Flensborg dengang, og paa tyske Festdage flagede de med det blaa-hvid-røde Flag — og af de Storkøbmænd og Fabrikanter, som paa Grund af deres Rigdom følte sig finere end den jævne flensborgske Borger.

Hér var det især Kvinderne, der holdt paa det højtyske — skøndt jeg tror det var dem ganske umuligt at tale det korrekt.

Jeg har hørt en ung Dame, der var forlovet med en indvandret, tysk Godsejer, aflevere følgende Mundfuld, da hendes Tante spurgte hende, hvorfor der blev brudt op i deres Gaard: »Ach, das ist der Blitzableiter, der soll unter der Erde gelitten werden.«

Mændene talte forresten ikke bedre Højtysk, hvad følgende Samtale, som jeg selv har været Vidne til, vil bevise.

En af Flensborgs rigeste Købmænd og Skibsredere, hvis Døtre var gift med Tyskere (Sønnerne var »overskrevne« til Danmark og boede dér) talte paa en Fjorddamper med en tysk Officér. De saa paa Himlen, hvor Skyerne trak sammen, og Købmanden sagde: »Das wird so dunkel, ich glaube es giebt ein Flaag.«

Officéren, uforstaaende: »Wie?«

»Ich glaube es giebt bald eine Byge.«

Officéren er ganske desorienteret.

»Ich meine es kommt bald ein Schauder.«

Officéren nikker: »Jawohl, jawohl.«

Karakteristisk for Flensborgeren, randt ham allerførst det plattyske Ord for »Byge« i Hu.

Det skal dog siges til denne Mands Ros, at han, til Trods for sin Omgang med de højtstaaende Ty-skere, var dansk i sit Hjærte, og saa længe han levede, saa man aldrig Flag paa Skibsværftets Bygning paa de tyske Festsdage. I Byen paastod man bestemt, at det ene skyldtes ham.

Der taltes dengang ikke saa lidt Dansk i Byen og i Hjemmene.

En Del Familier havde efter 1864 indført dansk Hjemmesprog for at vise deres Sindelag, og Holdt's danske Realskole, der bestod fra 1865 til 75, da den lukkedes af Myndighederne, havde mange Elever. Ogsaa Monrads danske Pigeskole — der forresten havde Fællesundervisning for begge Køn til 10 Aars Alderen — var godt besøgt, til den i 1878 blev overdraget til Frøken Amanda Boldt og blev tysk. — —

En ægte Flensborger kunde tale alle tre Sprog. Vi sprang fra Tysk til Dansk eller Plattysk uden Spor af Anstrengelse. Men naturligvis var hvert Sprog for sig ret urent, blandet med Ord og Vendinger fra de to andre. Det bedste Tysk taltes dengang af flensborgske Børn med dansk Hjemmesprog, fordi de i Skolen lærte Tysk som et fremmed Sprog. De tysktalende Børn havde altid ondt ved at lære korrekt Tysk, fordi de fik det ødelagt igen i Hjemmene. Navnlig kneb det med »mir« og »mich«, og med Biordenes Styrelse.

Det danske Sprog der taltes i Byen var naturligvis fuldt af Germanismer og havde stærk Accent.

Istedetfor skælde ud sagde man »skimpe ud«. En Gulvskruppe kaldtes: »Leuvogn«, en Gulvklud: »Feudel«. Suppeurter kaldtes: »Suppekrudt«, o. s. v. Man udtalte Mel og Lever med stærk æ-Lyd, sagde Kunge og Lumme o. s. v.

Helt gamle Flensborgere talte endnu et Dansk, der nærmede sig Angler-Dansk. De sagde »javn« for lige nu, »lavn« for levende o. s. v.

Af en Del Flensborgere var Dansk og Plattysk anset for mindre »fint«, og blev det mere og mere som Aarene gik. De mange Indvandrede Syd fra bragte deres Højtysk ind i de flensborgske Familier, og allerede i 90erne var det ret almindeligt, at Smaafolk talte Højtysk med deres Børn. Jeg vil dog citere en

tysk Digter og sige: »Aber fragt mich nur nicht wie —«.

Ude paa Harrislevvejen hørte jeg i 90erne en Kone sige til sin lille Søn, der flere Gange havde forstyrret hendes Samtale med en Veninde: »Ach Jung, hol de Schnut! Du hast wol lange nix vor die Po gekricht.« En ægte flensborgsk Sætning, der hvorsomhelst i Verden vilde sige mig, at den, der udtalte den, var mit Bysbarn. — —

Det danske Sprog er dog næppe forsvundet i Byen endnu. I 1914 kunde man ialtfald klare sig med Dansk i de allerfleste Forretninger i den nordlige Del af Byen og paa Store Gade. For Landbefolkningens Skyld havde dengang endnu hver større Forretning mindst én dansktalende Expedient eller Kontorist.

AARETS FESTER.

JULEN begyndte for Flensborgerne den 1. December, for da aabnede Jule-Bazaren. Det var ikke, hvad man her i Landet forstaar ved Bazar, men en broget sammensat Varieté-Forestilling, der afholdtes i »Collosseum«s store Sal; Indgang gennem Porten paa Store Gade. Selve Salen laa i en Bagbygning i Haven, der vendte ud til »Norder Hofenden«.

Hver Aften fra Klokken 6 til 11 var der Forestilling. Sidste Gang Lille-Juleaftensdag.

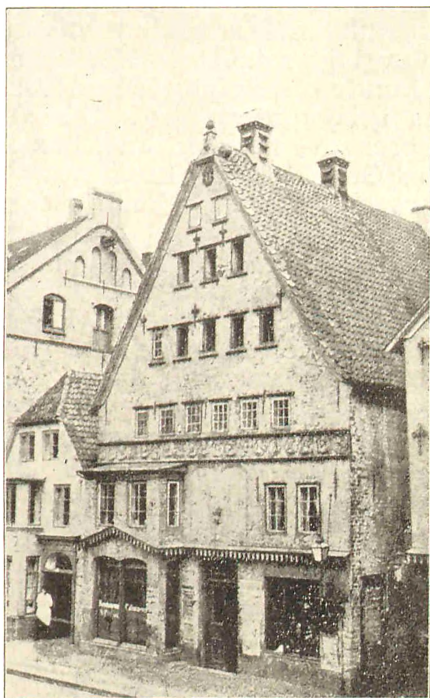
Salen var pyntet med Grantræer og Grene og hist og her var en lille Bod med Legetøj eller Konfekt og Chokolade. I Pavserne blev der vistnok købt en Del, men Folk kom dog egentlig kun for Forestillingens Skyld. Der var Servering hele Aftenen, og Borgerne drak deres Øl ved smaa Borde i Salen. Øllet kunde de ikke undvære, selv ved Koncerter maatte de have det paa Bordet. Da de danske Studentersangere en Gang gæstede Flensborg og gav en offentlig Koncert i »Colloseum«, skrev en af dem en Vise, hvori fandtes følgende rammende Linjer: »For de Borgre med Øl og med Koner hist i »Klossen« vi sang saa til Slut.« —

Vi Børn fik Lov til at gaa til Bazar én eller to Gange hvert Aar. Vi sad mest paa Galleriet og havde en lille Pakke Mad med. I Pavserne spaserede vi nede i Salen.

Mange Slags Kunst har vi set paa den lille Scene. Der var de saakaldte Couplet-Sangere og Sangerinder, Costume-Soubretter, Akrobater, Trapezkunstnere og Jonglører. En Gang var der et Springvand, der oplystes med forskellig farvet Lys; paa Plakaten kaldtes dette Nummer: »Kolospinthere-Chromatocrene«. Men det, der dengang gjorde stærkest Indtryk paa mig, var Aanderne, som en Tryllekunstner manede frem paa Scenen. —

I Forretningerne begyndte Juleudstillingen saa smaat samtidig med Bazaren; sidste Søndag før Jul var den paa det højeste, og da skulde hele Byen ud at

se derpaa. Gasblussene straaledede fra Vinduerne og man hørte mange beundrende Udraab af Børn og Voksne. Hvert Aar var der noget nyt at se. Papfigurerne, der bevægede sig ved Varmen fra en Petroleumslampe, forsvandt. De afløstes af rigtige Dukker, udklædte som Nisser og Nissekoner med rød Hue, Træsko og i graa Dragter. De var opstil-

Colosseum. 1875.
Til højre Nedgang til Monrads Skole.

lede i nerlige Snelandskaber og bag det røde Marieglas i deres Hyttes Vinduer var der tændt Lys. —

I Skolen havde Pigebørnene travlt med at sy Julegaver, og aldrig var Haandarbejdstimerne saa interessante i vor Skole som lige før Jul. Vi beundrede gensidig hverandres Arbejder. Jeg husker navnlig ét, vi alle fulgte med stor Interesse: en Sofapude paa sort Atlask, hvorpaa blev syet en Markbuket med Blomster i naturlige Farver.

Ogsaa i Hjemmene var der travlt med Julegaver. Døtrene sad oppe til langt ud paa Natten, og fra Sønnernes Værelser hørte man den spinkle Lyd, som Løvsaven frembringer, naar den skærer gennem Cigarkassens Cedertræ. — Der fandtes næppe et Hus i Flensborg, hvor der ikke blev bagt Julekager. Tre Uger før Jul kunde man hos Sukkerkoger Ingwersen paa Holmen købe »Hamburger Kagesirup«. Det var en tyndtflydende, mørk og meget sød Sirup, som udelukkende anvendtes til »brune Kager«, og Dejgen blev lagt mindst 14 Dage før de skulde bages, at de kunde blive rigtig lækre. De fine Smaakager bagtes i Hjemmene, men de »brune« blev sendt til Bageren. Vi fik dem bagt hos Bager Ebbesen paa Store Gade, og jeg husker saa tydelig den gamle Mestersvend Nielsen, der var dansk og altid havde et venligt Ord til os og bad os om at hilse Far. Det var en stolt Dag, naar Burchard og jeg bar et Par store Kurve fulde af brune Kager hjem. Lille-Juleaften bagte Mor »hvide« Kager og Brød, og Juleaften kogte hun Æbleskiver i en stor Gryde med Fedt. Ak, der var nok af alt dengang, og i Julen blev der ikke sparet. —

Rundt om i Byen — især paa Nørre- og Sønder-torv — var der fuldt af Juletræer, og hele Byen duftede af Gran. Vi fik vort Juletræ fra Marieskoven, fordi Far var Kirkeældste i Marie Sogn. Tre eller fire Dage før Jul kom gamle Bladt og bad om at tale med Fru Johannsen. Vi hentede Mor og stod og lyttede opmærksomt, naar Bladt spurgte hvor højt Træet skulde være. Det var altid fra Gulv til Loft og meget smukt bygget. Saa kom Fatter Lemp med sin skarpe Sav og satte Korsfoden paa Træet, og vi bar det op i »Salen«. Vi gemte Pynten fra Aar til Aar: brogede Glaskugler, Net og Hjærter og Masser af Dannebrogssflag, som Fars Medhjælper i Boghandelen havde klippet. Det var Splitflag alle-sammen og de var af mat Papir, der havde den rigtige røde Farve. Vi elskede disse Dannebrogssflag og var lykkelige over, at ingen kunde forbyde os at pynte med dem.

Oppe i Toppen sad Julestjærnen, stor og skinnende, en gammel Bekendt, som vi hvert Aar hilste paa med samme Glæde.

Forgyldte Valnødder, røde Æbler, Figen og Konfektrosiner maatte ikke mangle paa Træet, og Hjær-

ter og Net blev fyldt med Mandler, Rosiner og Nødder. Men Marcipan kom i mange Aar ikke paa vort Juletræ. Det var en Luksus som man kunde undvære. Derimod pyntede vi med en Mængde Figurer af hvid Kagedejg, dryssede over med brogede Sukkerperler. Vi købte Figurerne hos Bager Stein paa Store Gade, og det var mest mig, der fik Lov til at hente dem og søge dem ud. De var meget morsomme, disse Figurer. Heste og Køer, Hunde og Fugle, Mænd med høje Hatte paa og Koner med struttende Skørter og Armene i Siden. En Dobbeltfigur forestillede Adam og Eva under Kundskabens Træ. Slangen i Træet var af Sukkerperler.

Julelysene var altid røde og hvide. — I 1879 fik vi for første Gang Marcipan paa Træet og det gik saaledes til. Mens Far sad i Citadellet i Magdeburg, hvor han afsonede en tre Maaneders Fæstningsstraf (han var Redaktør dengang) kom der fra en sydtysk By et Brev, hvori man lovede en Kasse med Sukkersager, hvis en Annonce blev optaget i Avisen og et Par Numre sendt til det navngivne Firma i Byen.

Efter Aftale med Mor ordnede jeg det hele, og ventede nu med Spænding den lovede Kasse. Den kom 8 Dage før Jul og der var de nydeligste Sager i den. Jeg hentede den selv paa Posthuset, gled og faldt i Sneen, men frelste Kassen med dens kostbare Indhold.

For første Gang havde vi Æbler, Kirsebær og Figurer af Marcipan paa Træet. Især var der en Julemand med chokoladefarvet Pels, kantet med hvidt og med et lille Juletræ i Favnen, som gjorde stor Lykke. Siden har der altid været Marcipan paa vort Træ; vore Fordringer til dets Pynt steg med Aarene, som de vel steg i de fleste Hjem. —

Juleaftensdag spiste man i Hjemmene Frokost Klokken 12, og jeg husker det rigt dækkede Bord: med Gaasebryst og flere Slags hjemmelavet Pølse, med Schweizerost og Syltetøj og varme Æbleskiver. Klokken 6 spiste vi Risengrød og Gaasesteg med Rødvind til. Hver Jul sendte Fars gode Ven Vinhandler Colding en Kurv med Vin; i de senere Aar kom ogsaa en Sending fra Vinhandler Bræundle, og i den var der altid en Flaske Champagne, som blev gemt til Nytaarsaften. —

Naar der var ryddet af Bordet kom det store Øje-

blik, da Juletræet straaledede i al sin Pragt og spejlede sine Lys i 6 Par lykkelige Barneøjne.

Med hverandre i Haanden gik vi rundt om Træet og sang Julesalmer.

Og saa fik vi Gaverne.

Det var Skik i Flensborg at give mange Julegaver, og jeg har tit undret mig over, hvordan Far fik Raad til vore Gaver, der altid var rigelige. Mor, som ikke vilde »ønske« noget, fik dog ofte kun en »Anvisning paa min Pengepung til et Beløb af 20 Mark«. Hun sagde engang, at hun helst vilde have haft kontante Penge, for det kneb sommetider med at faa Anvisningen honoreret. Viljen var god nok, men Evnen var ikke ens hvert Aar.

Hvor flotte end Gaverne var — engang fik jeg en Søløveskindsmuffe —, saa var for de større Børn Bøgerne dog altid det bedste. Ja, hvor vi læste i Juleferien! Naar vi var færdige med vor egen Bog, laante vi af vore Søskende, og før Nytaar kom, havde vi slugt al den Litteratur, Juleaften havde bragt ind i Huset. Juletræet stod urørt til Nytaarsaften, saa blev det »plyndret« og sat ud i Gaarden til Hønsene. Det var altid et stort og tæt Træ, med Grene helt ned til Gulvet, og jeg har ofte fundet baade Æbler og Figen paa de nederste Grene, naar mine Søskende troede at Træet var tømt. — —

Nytaarsaften var der livligt i Byen dengang. Der blev skudt og støjet og drukket ret rigeligt. Rundt om i Foreningerne samledes Borgerne for at drikke det ny Aar ind, og det var i mange Aar en Sorg for os, at Far skulde i Borgerforeningen. Vi maatte saa selv gøre det bedst mulige ud af Aftenen. I Aarets Løb var alle sprukne Lerkar og Krukker og Jydepotter blevet gemt hen i Hjemmene. De skulde bruges Nytaarsaften til at »slaa Potter paa Dørene«. Den første Gang jeg fik Lov til at være med, var jeg 6 Aar. Jeg husker det ganske tydeligt. Det var mens vi boede paa Store Gade, og Pigen havde tiltænkt vor Husvært, Guldsmed Balzer, en gammel Jydepotte. Regnen styrtede ned da jeg, indhyllet i Regnslag og med Hætte over Hovedet, gik ned ad Trappen med vor Pige, som havde et stort Sjal paa og gemte Potten under sit Forklæde. Vi listede os ud i Gaarden, og Pigen saa først efter om Husholdersken, Lena, var i Køkkenet. Nej, der var mørkt. »Luften er ren«, sagde hun. Et Øjeblik efter lød et

vældigt Brag, og to Skikkelser, en lille og en stor, forsvandt hurtigt ind ad Gaarddøren.

Siden har jeg slaaet mange Potter paa Døren, baade hos denne og hin gode Ven; thi det var en fortjenstfuld Gerning, og hvem der ingen Potter fik, havde ingen Venner. Men gribes paa fersk Gerning vilde man alligevel nødig og flygtede altid, naar den var fuldbragt.

Mens vi boede i Helligaandsgangen, fik vi som oftest tre eller fire Potter slaaet paa vor Dør. En Nytaarsmorgen, da vi kom ud af Gadedøren, saa vi Trappen fuld af Potteskaar og paa Døren var skrevet med Kridt: »Prosit Neujahr von mehreren Freunden«.

Vi fik aldrig at vide, hvem disse Venner var, og det var ikke fri for at Mor var vred over det »Griseri« at skrive paa Døren med Kridt. Men vi Børn vilde nødig have undværet Potteskaarene og det Gys det gav i os, da vi om Natten hørte Braget.

Da vi flyttede ud paa Harrislevvejen gik Far ikke mere i Borgerforeningen Nytaarsaften, og glade var vi. Efter Aftensmaden sad vi alle omkring det store, runde Bord i Spisestuen og spillede Lotteri om Pebbernødder. Far lærte os Numrenes Navne, som man brugte det i Borgerforeningen. Nr. 1: dat kleene Kind. Nr. 13: Bäcker Ebsen sin Husnummer. Nr. 90: de ole Mann. Nr. 22: die gekränkte Henriette. Nr. 88: twe varme Botterkringeln. Nr. 64: dat Beest. o. s. v.

Naar Klokken nærmede sig 12 kom Champagneflasken ind fra Køkkenet.

Bedstemor slog straks sit sorte Satinsforklæde over Hovedet og tog det ikke bort, før Proppen var sprunget af Flasken. Det tog Tid, for Far skar langsomt Sejlgarnsbaandene over og lod Proppen løsnes af den opstigende Kulsyre. Jeg ser ham endnu med et stille Smil betragte Proppen, der steg mere og mere. »Pas nu op, Mutter«, sagde han saa, og naar Knaldet lød udstødte Bedstemor et lille Skrig, til stor Fornøjelse for os Børn. Inde fra Byen lød Skud og Støj blandet med Mariekirkens dybe Klokketoner. Naar Vinden bar paa, kunde vi høre Brudstykker af Koralen: »Nu takker alle Gud —«, som blæstes ned over Byen fra Kirketaarnet. —

Den næste Fest var Fastelavnsmandag. Allerede om Søndagen begyndte man at spise »Hedewiger«,

som man i Flensborg kaldte Bollerne. (Paa Tysk: Heisse Wecken.) Børnene havde i nogle Dage haft travlt med at lave Fastelavnris: en Træpind pyntet med Blomster og Blade af broget Glanspapir, og Natten mellem Søndag og Mandag var der næppe mange Børn der sov en rolig Søvn. Det gjaldt jo om at være først oppe Fastelavnsmandag; det gjaldt om at vække Far og Mor med Riset. I Mulm og Mørke, eller i en lille Natlampes Skær, listede vi os hen til Sengen og slog paa Dynen med Riset. »Stup ut, stup ut, min Hedewig!« sang vi, og Far og Mor maatte love os Boller før vi holdt op. Tit slog de smaa saa haardt, at baade Blomster og Blade fløj henad Dynen.

Saa krøb vi i Seng igen, og naar det blev lyst gik vi med Riset til de nærmeste Venner. Vi havde jo ingen Slægt i Byen, men vi gik til Onkel Colding, til Monrads, til Onkel Jacob, og allevegne fra bragte vi Bytte med hjem. Et Sted fik vi Boller, et andet Chokolade eller lidt Penge. »En Skilling til at købe for«, hed det altid. Flere Gange har jeg købt mig Paaklædningsdukker i »Christliche Buchhandlung«, hvor Manden talte Dansk. Burchard købte en Kridtpibe og blæste Sæbebobler naar han kom hjem.

Fastelavnsmandag gik Smaafolks Børn fra Hus til Hus med en »Rumlepotte« og sang til dens Brummen:

»Madam maak de Dör op, de Rummelpot will in.
Daar kömmt en Schipp von Holland, dat hett keen gude Wind.«

»Ik seh de Schosteen rooken
Von schöne Appelkooken.
Sind se en beet te kleen,
Denn gift et twee för een.
Sind se en beet to grot,
Denn hett et ok keen Not.«

Børnene var ikke klædt ud, men gik i deres daglige Tøj. — —

Paasken var en stille Fest. I Byens tyske Kirker var der Skærtorsdag stor Altergang, og Langfredag gik mange Mennesker i Kirke, hvor man sang Passionssalmer uden Ledsagelse af Orgelet. Ogsaa første Paaskedag gik vi i Kirke sammen med Far, og da lød Salmesangen festlig og Orgelet havde en egen Klang, syntes vi.

Sukkeræg og Paaskeharer var dengang ikke ret

meget kendt; det var jo en tysk Skik, som først senere blev indført ogsaa i Flensborg. Men Paaske-lørdag fik vi Lov til at spise saa mange blødkogte Æg, som vi havde Lyst til. De kom ind i et stort Fad med Salt og smagte naturligvis bedre end nogen anden Dag i Aaret.

Paaskeferien varede 14 Dage og det var ikke frit for, at vi kedede os i den Tid. For det var sjældent vi havde Udbytte af vore Ture i Skoven eller paa Marken. Blomster var der ikke mange af endnu, højst en kortstilket Gaaseurt eller et Par Smørblomster. Det kunde ske, at vi fandt de tidlige, blegrøde Violer bag ved den nye Kirkegaard og nogle Pilegrene med »Gæslinger«. Men jeg tror aldrig vi har plukket Martsviolener i Paasken. --

Pintsen var derimod en stor Fest, især for Børnene. Og det havde Pinsetøjet en ikke ringe Del i. Nye Støvler, Strømper, Kjole og Hat skulde hvert Barn have til Pintse. Ogsaa de voksne skulde pyntes, men Børnene fremfor alt.

Hvor skinnede Laktæerne paa de Gedeskindsstøvler udsyede med hvidt og med Kvaster paa Skafterne! Hvor straaledede de brogede Blomster paa Sommerhattene, og hvor stive og generte saa Smaapigerne ud i de nye Kjoler! Drengenes Tøj var uden mindste Plet og den stivede Krave hvid som Sne.

De Børn, der var saa store at de kunde gaa i Kirke, var ikke i Forlegenhed. Men de smaa, hvad skulde de gøre af sig selv hele Formiddagen? hvordan skulde de undgaa at plette det fine, nye Tøj?

Med hverandre i Haanden stod de udenfor Gadedøren, de saa ned ad deres egen Stads og saa paa deres Legekammeraters, og naar Vejret var godt, vovede de en lille Tur henad Gaden eller op i »Gravene«. Men det hændte jo, at en af dem faldt eller grisede sig til, og da blev Pintsesøndag en sørgelig Dag. For saa maatte man tage i Skoven med Pletter paa Tøjet. —

Klokken 12 spistes der til Middag over hele Byen, og saa blev Madkurven pakket til Skovturen.

I store Skarer drog Flensborgerne til Skovs første Pintsedag. Fædre med skinnende Cylinderhatte, med Spaserestok og Cigar i Merskumsrør. Mødre i nye Kjoler, med Blomster paa Hatten og med Parasol. Børnene glade og pyntede, men indbyrdes uenige om hvem der skulde bære Madkurven. Venner og

Bekendte mødtes, hilste paa hverandre, mønstrede i Smug Pintseklæderne og fulgtes ad til Marieskoven. Naar man nærmede sig »Huset« løb Børnene i Forvejen for at kapre et Bord og saa mange Stole, som Familien havde Medlemmer. Bordet og Stolene fik man endda nogenlunde nemt, naar man ikke kom alt for sent, men Kaffen — aa, hvor blev dog de smaa utaalmodige, og hvor blev de arme Opvartere skældt ud. Mor syntes tit Far var for slem; men saa gav han jo bagefter gode Drikkepenge.

Nu var Stivheden gaaet af Børnene; de tumlede sig uden Hensyn til Tøjet, og naar Kaffen og Kagerne var sat til Livs spaserede Familien ned til Svanedammen for at se paa Skovens Svaneepar. Et skingert Skrig, naar Svaneфар hvæsedede og med brusende Fjer sejlede henimod Dammens Bred, et Brøl, naar et Barn faldt over en Trærod, ellers var der ret stille i Skoven første Pintsedag; for der var jo ingen Musik.

Anden Pintsedag var der mere Støj. Det begyndte Kl. 6 om Morgenen, da der var »Frühkonzert«, og nu skulde det vise sig, hvem af Borgerne der var morgenduelige. De, der havde Køretøj, kunde jo sagtens; Slagterne var altid nogle af de første. Ved »Siechenhaus« holdt der desuden nogle Vogne, man kunde leje. Jeg husker en Charabanc med røde Plydses Sæder, som Far en Gang lod hele sin Flok klatre op i. For de fleste Flensborgere var der et godt Stykke Vej til Skoven og dog var der altid mange Mennesker, naar Vejret var godt. Det var jo en sjælden Nydelse at sidde i Skoven og drikke sin Morgenkaffe og lytte til Musikken. Men efter en saadan Morgentur havde Øjnene rigtignok ondt ved at holde sig aabne i Kirken under Prækenen, og mangen Kirkegænger »nikkede« anden Pintsedag i Kirkestolen bag Bøgegrenenes skærmende Ly.

Tredie Pintsedag var der om Aftenen Fyrværkeri i Skoven, og man sagde, at det ikke var det allerbedste Publikum, som *dér* mødte op. Vi fik aldrig Lov til at gaa i Skoven tredie Pintsedags Aften.

Ogsaa andre Udflugter var der rig Adgang til at gøre i Pintsen. Med de smaa Dampere kunde man sejle til Kielseng og Mørvig, med de store til Lyksborg, Kollund og længere ud ad Fjorden. Men de jævne Flensborgere holdt sig til Skoven. Det var

mest Embedsmændene og de mere velhavende, der tog med Damperne. Og dog var der Trængsel ogsaa paa Dampskibspavillonen, og hver Baad var saa fuld som den paa nogen Maade kunde være; thi der var jo mange Embedsmænd og mange Soldater i Byen. Og allerede dengang følte en Del Smaaafolks-Familier sig smigrede, naar en Underofficér gjorde Kur til Datteren eller endog forlovede sig med hende. De rettede sig gerne efter den fremmede Svigersøn, der ikke kendte gammel Skik og hellere vilde sejle end spasere til Marieskoven.

»Süder-Hofenden«.
I Baggrunden den ny Banegaard.

BORGERFORENINGEN.

BORGERFORENINGENS Bygning laa paa »Holmen«. Ud mod Gaden var en stor Port, der førte ind til en Gaard med høje Lindetræer og en forfærdelig Brolægning. For at skaane Medlemmernes Fødder var der dog lagt en Række Fliser fra Porten og til Døren, som førte ind til Foreningslokalerne. Disse var ret rummelige ogsaa efter Provinsforhold, og der var højt til Loftet. I Stuen var Billardstue, Buffet og Læsestue. Der var et Bibliotek med ikke saa faa Bøger i de aflaaede Skabe, og der var den saakaldte lille Sal, som udlejedes til Danseøvelse. Bagved den lille Sal laa Garderoberne, og en bred og magelig Trappe førte op til den store Sal og tre eller fire Stuer, hvor ved Baller og Fester Serveringen foregik.

Den store Sal var efter Datidens Begreber meget fin. Gulvet laa paa Fjedre og var udmærket at danse paa. Langs Væggene stod paa Forhøjninger de røde Damaskes Divaner og paa Væggen hang et stort Olietryk af Frederik VII og et Fotografi af de sønderjyske Piger. I Salens Forgrund var en lille Scene og i Baggrunden en stor hvid Kakkelovn med et Spejl. Paa hver Side af Kakkelovnen en Buste, henholdsvis af Frederik VII og Christian IX.

En Mærkelighed i denne Sal var Baltavlen, der hang lige til venstre for Døren. Paa sort Grund stod her Dansenes Navne malede i den Rækkefølge man altid brugte i Borgerforeningen, hvor man holdt strængt paa Traditionen.

Salens Vinduer vendte ud til Haven, der gik ned mod »Hofenden«, hvor Møllestrømmens svagt rin-

»De sønderjyske Piger«.

dende, snavsede Vand om Sommeren udklækkede Tusinder af Myg, som med Raseri kastede sig over enhver, der om Aftenen opholdt sig i Haven.

Da Loven om den saakaldte »Nottür« traadte i Kraft, blev der bygget en Jærntrappe fra Haven op til den store Sal.

I Haven var en Keglebane, som benyttedes stærkt, og Sommereftermiddage kunde de unge Medlemmer med Damer desuden finde paa at spille Krokot

nede ved Springvandet, hvor en dorsk og doven Skildpadde var tøjret i Græsset. Af og til var der Musik i Haven og det blandede Kor gav en lille Koncert.

Men de, der havde mest Glæde af Foreningen, var dog sikkert de ældre, mandlige Medlemmer, der samledes om Aftenen i de nederste Lokaler for at spille Billard, Domino, Lotteri eller et Slag Kort.

Mange af disse Stamgæster var Ungkarle eller Enkemænd, og de fandt her mellem Venner og Meningsfæller den Adspredelse og Hygge, de savnede i Hjemmet. Her taltes ogsaa Politik og drøftedes Dagens Begivenheder. Naar der havde været Byraads- eller Kirkeældstevalg i St. Marien eller politiske Valg, samledes Medlemmerne her for at høre Resultaterne, og den stolteste Aften i Borgerforeningens Annaler var sikkert den, da Gustav Johannsen var blevet valgt som Rigsdagsmand for anden Kreds. De danske Flensborgere var jublende glade og stolte af det store Stemmetal, og Hurraraabene lød helt ud paa Gaden hin uforglemmelige Dag. — —

Men ogsaa Medlemmernes Damer og Børn havde Glæde af Borgerforeningen. Flere Gange om Aaret holdtes de saakaldte »Assembléer«: Koncert med paafølgende Dans i den store Sal.

Til Assembléen mødte de ganske unge Piger dengang i sort: Konfirmationskjolen. Det var varmt at danse i sort Cachemir, men vi beklagede os ikke, thi det var nu engang Skik saaledes. De lidt ældre kom i lyse Kjoler og Fruerne i kulørt eller sort Silke. —

Anden Juledag var der Julebal og i Slutningen af Januar Maskerade.

Maskeraderne kunde være meget morsomme; der var altid et eller flere Optog, forskellige Telte i den store Sal og Forestilling paa Scenen. De tilgrænsende Stuer var pyntede med Grantræer, der dannede Lysthuse, og her sad Borgerne ved Øl og Grog (Romtoddy). Her sad ogsaa Politibetjentene, der skulde være tilstede ved hver Fest. Men de gjorde forøvrigt ingen Skade. Et Par stærke flensborgske Grogger, som Medlemmerne trakterede med, satte ogsaa de ubudne Gæster i Stemning, og de intervernerede ikke, naar man sang »Den tapre Landsoldat«; det kunde endda ske, at de selv sang med.

Inde i Salen var Lystigheden stor. Engang — i den Tid de saakaldte »Guldflyer« var paa Mode —

vistes i Borgerforeningen Guldbrummeren (Brummer: Spyflue). Et for sin Tykkelse og sit glimrende Humør bekendt Medlem: Skræddermester Petersen, optraadte paa Scenen i Trikot og med guldindvirkede Svømmebukser. Paa Hovedet havde han de obligate to gyldne Følehorn og Guldsko paa Fødderne. I en Tridse med tykke Touge hejsedes han frem og tilbage og op og ned paa Scenen under stor Jubel fra Tilskuerne.

En anden Gang havde et Par unge Herrer en Bod, hvori de fremviste »Verdens største Æsel«. Jeg saa min Far og den gamle »Direktor« Marcus Bucka komme ud af Boden. De lo begge to, men jeg hørte dem sige, at det dog næsten var for galt. Jeg vovede mig ind i Boden: et Gardin blev trukket tilside og jeg saa — mit eget Spejlbillede.

Saa var der tre Herrer, udklædte som Amerikanere i stortærnet Bomuldstøj og med høje graa Silkehatte. De havde et Lykkehjul, hvor man kunde vinde Kagedejghjærter, og de sang uafbrudt: »Sikken Hart, sikken Hart, sikken schøne, grote Hart!«

Ofte var det helt umuligt at genkende sine Venner i de forskellige Dragter, kun én var aldrig til at tage fejl af: Onkel Colding. Hans lille runde Figur kunde ikke skjules, og alle unge Damer, hvis Ven og Ridder han til enhver Tid var, skrev ham et stort A. C. i Haanden. — —

Juleballet var stilfuldt og alle Damer var i Baltoilette. Men dengang endnu var stærk Nedringning ikke velset i Borgerforeningen. Man nævnte endog en Dame, der var blevet bortvist fra Salen, fordi hun var »uanstændig« nedringet.

Ved Juleballet var der Festmaaltid i den lille Sal og tilsidst plyndredes Juletræet og man dansede Cotillon, hvor Herrerne fik Papirsordener og Damerne smaa runde, engelske Buketter af Buksbom, Hyacinther og Evighedsblomster.

Efter den Slags Fester var Hjemturen ikke altid lige behagelig. Damerne maatte klæde sig varmt paa og skifte Strømper og Sko, før de begav sig ud i Sne eller Regn og Kulde. Der var meget faa, der kunde komme til at køre hjem. —

Børnene kom kun i Foreningen et Par Gange om Aaret: til Generalprøven paa de Dilettantforestillinger, der næste Dag gaves for Medlemmer med Damer. Men disse Generalprøve-Aftener staar for mange

som en stor Oplevelse, og vi glædede os til dem længe i Forvejen. Vi kendte jo de allerfleste af de optrædende, og vi saa og hørte her for første Gang de danske Vaudeviller og Smaastykker, hvis Sange vi kendte og holdt af.

Manspillede »Intrigerne«, »Nej«, »Abekatten«, »Eventyr paa Fodrejsen« og mange andre Stykker. — Jeg har set Colding som Hans i »En Søndag paa Amager« og jublet af Latter naar Lisbeth sang: »Kære Hans, du er for tyk —«. Lisbeth var i sin Tid en af de unge Lærerinder ved Monrads Skole, Frøken Margrethe Holdt, som skal have udført Rollen aldeles nydeligt.

Fra Begyndelsen af 80'erne og gennem mange Aar var det Direktøren for Flensborg Jærnskibsværft, Bredsdorf og Frue, der satte Liv og Fart i Dilettantforestillingerne og aldrig blev trætte af at være blandt de optrædende. Fru Bredsdorfs lille, nydelige Person og hendes smukke Sangstemme bidrog i høj Grad til at gøre Forestillingen til en virkelig Nydelse for Tilskuerne, og Bredsdorf var en glimrende Instruktør. — —

Da vi var Børn sad vi helst paa de bageste Bænke, for der kunde vi staa op naar Tæppet var oppe. I Pavserne legede vi Tagfat i Salens Baggrund, men satte os straks paa vor Plads, naar »Mutter Ernst« viste sig i Døren med sit strænge Ansigt under den hvide Pibekappe. Hun holdt ikke af at vi støjede for meget, og vi havde stor Respekt for hende. Hr. Ernst talte aldrig til os, men ogsaa hans Ansigt kunde være strængt, naar vi støjende løb ned ad Trappen og mødte ham med en Bakke med Glas og Kopper i Haanden.

Hr. og Fru Ernst bestyrede i mange Aar Foreningens Restauration med en enestaaende Dygtighed og Orden, og da de holdt 25 Aars Jubilæum hædrede Foreningen dem med en Mindegave. De havde den gammeldags, hæderlige Opfattelse, at de ikke arbejdede alene for Løn; Foreningens Vel laa dem paa Hjærte, som om det Hele var deres eget. — —

Borgerforeningen var en gammel Forening, stiftet allerede i 1835. Dengang svarede den i alleregentligste Forstand til sit Navn, og optog Borgerne uden at spørge om Sindelag. I min Barndom og Ungdom var det anderledes. Da var Foreningen rent dansk, og med Stolthed mindedes gamle Medlemmer de Dage, da Danmarks Konge, Frederik VII, kom i

Foreningen, dansede med Damerne og drak Grog med Herrerne. — —

Naar et nyt Medlem skulde optages i Borgerforeningen, skete det ved »Ballottement« med sorte og hvide Kugler, og der kunde til Tider være ligefrem Kamp om den »proponerede« Borger, saa der gik Bud til Medlemmerne af begge Partier om at møde talrigt. Tyskerne forsøgte jo af og til at faa Fodfæste i Borgerforeningen ogsaa. Saa længe Gustav Johannsen levede var det ikke lykkedes dem. Men Tilgangen af danske Medlemmer maa have været ringe i de senere Aar. De gamle døde, deres Børn var enten danske Undersaatter og kunde som saadanne ikke være Medlemmer af en dansk Forening, eller de var flyttede til Danmark. Det kunde jo ogsaa ske, at de unge var bleven germaniserede og søgte til »Harmonien« eller til »Gesangverein«, der var den største af de tyske Foreninger. — —

Borgerforeningens officielle Sprog var Tysk. Ved Festerne holdt Formanden den første Tale paa Tysk. Siden taltes baade Dansk og Plattysk og man sang baade danske og tyske Viser.

Da Foreningen i 1885 fejrede sit 50 Aars Jubilæum med en stilfuld Fest, holdt et af dens faa akademisk dannede Medlemmer, Advokat Ebsen — de danske Redaktørers Sagfører og udmærkede Forsvarer — paa Dansk en Tale for Regenslinden, der havde 100 Aars Jubilæum samme Aar. Der var endog skrevet en Sang til Ære for de to Jubilarer. — —

Borgerforeningen var ret eksklusiv. Medlemmerne var mest Storkøbmænd, Fabrikanter og større Haandværksmestre, og Fruernes Festdragter var kostbare som deres Smykker og Kniplinger. Men det udelukkede ikke, at Samtalen slog over i Plattysk ogsaa i deres Kreds. —

Af og til fik Foreningen Besøg af Danske fra Kongeriget. Jeg husker en hel Flok Aarhusianere, der blev indkvarterede hos Medlemmerne og fejrede ved Festmaaltid og Dans i den store Sal. Ogsaa Sangforeningen »Brage« fra Horsens, der gav en stærkt applauderet Koncert i Festsalen, mindes jeg med Fornøjelse. —

Hver Sommer var en Udflugt med én af Fjorddamperne paa Dagsordenen. Enten sejlede vi til Kollund, til Sønderhav eller til Graasten (Lyksborg var for tysk) og hvert Sted bærede den stedlige

Politibetjent Medlemmerne med sin Nærværelse. Engang var efter Festmaaltidet Lystigheden paa det højeste, man var kommen saa vidt, at nogle af Medlemmerne sang: »Dansken har Sejer vunden —«. Da rejste Politibetjenten sig — han var forresten Maler af Profession — og nærmede sig de syngende. Men Kobbersmedemester Hansen-Goos gik ham imøde og sagde til ham paa Plattysk: »Hør De elendige Stakitmaler og Penselsmører, De trænger vist til en flensborgsk Grog. Kom De med mig og lad os faa et Glas. Vil De have en Portion Kyllingesteg, skal det ikke mankere. Men lad de Mennesker synge, det er nu engang deres største Fornøjelse.«

Og Maleren lod sig overtale, men Hansen-Goos maatte holde ham med Selskab en halv Times Tid og skænke flittigt i hans Glas.

Den flensborgske Gemytlighed havde atter besejret Lovens Haandhæver, der sikkert i sit stille Sind har været glad ved at slippe for at skrive en Rapport.

Det skal dog siges her, at næppe nogen anden end netop Hansen-Goos havde kunnet klare den Sag saa godt. Han kom nemlig paa Forretningens Vegne meget i Flensborgs Omegn, og ingen holdt af at være Uvenner med ham, der uden Skaansel vilde have fortalt vidt og bredt om den »Flegel«, der blandede sig i andre Menneskers Anliggender. Og paa de Egne var jo Danskerne de fleste. — —

Ved den Slags Udflugter havde Foreningen eget Musikkorps med, og en Tur henad Vejen eller Gaden med fuld Musik samlede Omegnens Beboere som interesserede Tilskuere. Om Aftenen gik det hjemad med Damperen, og da spilledes der danske Sange, og Medlemmerne sang med sønderjysk Grundighed de allerfleste af Versene med. — — —

Den store Sal i Borgerforeningen udlejedes ogsaa til private Fester, og mange danske Brylluper har staaet her.

Ogsaa Danseskole for Voksne holdtes her. Hans Becks Far var en meget yndet Danselærer lige efter 64.

Da »Nordslesvigsk Kunstforening« i 1890 holdt sin første Maleriudstilling, var Billederne ophængte i den store Sal.

I 1901 holdt Danske fra alle Nordslesvigs Egne

her en Mindefest for Gustav Johannsen lige efter hans Begravelse. — —

I Borgerforeningens store Sal holdt ogsaa »Foredragsforeningen« sine Møder. Det var en lille Forening, der ved Foredrag og Oplæsning skulde bidrage til at vedligeholde Interessen for dansk Litteratur, Kultur og danske Forhold. Man samledes hver anden Torsdag i Vinterhalvaaret. Damerne havde Haandarbejde med og Mødet begyndte med en Sang. Jeg har nævnt Petersen-Joost som stærkt interesseret i Foredragsforeningen. Af de ydende maa ogsaa her nævnes Hr. og Fru Bredsdorf, der baade sang og læste op til stor Glæde for Medlemmerne. Af og til kom en Foredragsholder fra Kongeriget (jeg husker bedst Herman Trier) eller en Kunstner eller Kunstnerinde, og da det var en rent privat Forening, kunde det dengang ikke forbydes. Hvordan det gik til, at Foreningen i Aarenes Løb blev saa daarligt skøttet, at den tilsidst stille døde hen, skal jeg ikke omtale her. Formandsskabet var gaaet over paa nye, yngre Hænder — men det lod til, at de gamle alligevel havde været de bedste. Flensborgerne selv forstod bedst at omgaaes deres Bysbørn. — —

Borgerforeningen havde til Støtte ved Koncerter et blandet Kor, der rekrutteredes af Foreningens yngre og helt unge Medlemmer og Damer. I mange Aar blev det med stor Dygtighed ledet af Musiklærer Michael Petersen, en indfødt Flensborger og Søn af en kendt dansk Købmand.

ST. KNUDS GILDE.

OMME »Bag Møllen«, i Byens sydlige Del, ligger Knudsbrødrenes Gildehus paa en Bakke mellem høje Popler.

Huset er en gammel, hvidkalket Bygning; der er ingen Stads ved den. Men Udsigten oppe fra de smaa Vinduer paa første Sal var vidunderlig. Mod Nord saa man ind over Byen, i Vest var de to Mølledamme og den højtliggende Slesvig Landevej. Mod Syd var smukke Granplantager og mod Øst det vide Udsyn over Markerne til Adelby. —

Til St. Knuds Gilde hørte en Have, men den var ikke videre godt vedligeholdt, og de nyplantede Sirbuske voksede kun daarligt. Men de hvide Rosenbuske og Plæmens Provenceroser stod hvert Aar i Blomst ved Hovedskydningen. Haven laa højt, skilt fra Vejen ved et Stengærde, hvorpaa der groede Syrener. I dette Gærde var det »Hellige Vand«, en Kilde, som gennem et tyndt Jærnrør uophørligt sendte sit krystalklare Vand ned over Stenene paa Vejen. Vandet havde Ry for at kunne helbrede Feber.

St. Knuds Gilde var et Skyttelag og talte i 70'erne og 80'erne ikke saa faa Medlemmer.

Gildet var gammelt, opkaldt efter Knud den Helige, siger Holdt, og stiftet allerede i det ellefte Aarhundrede. Men først i 1652 var det blevet et Skyttelag.

Gennem mange Omskiftelser, under hvilke det endog engang havde mistet sit gamle Navn, kom der atter Liv i Skyttegildet, da Frederik VII i 1853 lod sig indskrive som Skyttebror og forærede Gildet en ny Fane.

Endnu i min Barndom var der et Par Knudsbrødre, der kunde fortælle om de store Dage, da Kongen skød til Skive i St. Knuds Gilde og bagefter sad til Bords sammen med Brødrene.

Hvert Aar ud paa Sommeren var der den saakaldte Hovedskydning, og Traditionen i Ære mar-

cherede Medlemmerne i Procession, med Musik i Spidsen, gennem Byen til Gildehuset.

I min Barndom var Far første Oldermænd i St. Knuds Gilde og blev efter nogle Aars Forløb valgt paa Livstid.

Han tog ogsaa denne Værdighed som et Led i Arbejdet for Danskhedens Bevarelse i Flensborg, og forsømte aldrig en Hovedskydning. Knudsbrødrene, som Far kaldte »mine Knutter«, elskede ham og var stolte af at have ham i deres Midte. Det var mest jævne Folk, Haandværksmestre, Haandvær-

St. Knudsbrødrene og deres Oldermænd udenfor Gildets Keglhus.

kere og Smaahandlende. Mænd, der under det daglige Arbejde ikke havde Tid eller Lejlighed til at tænke ud over Dagen og Vejen. For dem var Sammenkomsterne i St. Knuds Gilde en Fest. Her fik de styrket deres Danskhed ved at høre deres Oldermænd tale, og de fik Lejlighed til selv at tale med ham, som med en god Ven.

Men Oldermændsværdigheden kostede Tid.

Hovedskydningen begyndte en Mandag ved 9-Tiden og varede til Aften. Men endnu langt ud paa Natten genlød St. Knuds Borg af Sang og højrøstet Tale. Medlemmerne slap nødig deres Oldermænd, der i Reglen maatte holde ud med dem til den lyse Morgen.

Saalænge der om Formiddagen kaldede Skud paa Skud, var der ikke andre end Medlemmerne tilstede. Men efter Klokken 4 samledes i Haven og paa Plænen ved Skydebanen en Mængde Menne-sker. Det var Medlemmernes Hustruer og Børn, en Del nysgerrige inde fra Byen og Folk fra de nærliggende Gader. Man drak Kaffe i Lysthusene eller laa i Græsset og spiste sin medbragte Mad. Eller man drev rundt paa Skrænten ved Skydebanen, snakkede lidt med de Medlemmer man kendte, og forhørte sig om, hvem der havde den største Chance for at blive Konge.

Ind i Gildehusets Sal maatte kun Medlemmer og deres Familier komme. Men de blev ogsaa modtaget med en vis Festivitas. En af »Skafferne« kom og bød dem drikke af den sølverne Velkomst, og mens de drak, svingede han med Laagets lille Sølvflag.

Paa varme Sommerdage kunde der være lummert selv i den store Sal, hvor dog alle Vinduer stod aabne, saa Fanerne under Loftet bevægede sig hid og did i Trækvinden.

Men om Aftenen, naar Skydningen var tilende og Kongen skulde proklameres og Præmier uddeles, var der i den lille Sal ovenpaa en Hede, der næsten var utaalelig.

Brødrene stod op i det lavloftede Rum, tæt som Sild i en Tønde. Thi Plads var der ikke meget af og Tilhørerne trængte paa udefra.

Naar Oldermændene kom, maatte der dog gøres Plads, thi uden ham kunde Festen ikke holdes.

Ved et Bord mellem to Vinduer stod Gustav Johannsen, og Sveden perlede paa hans skaldede Isse. Han slog i Bordet med den lille Sølvhammer — Tegnet paa hans Værdighed — én Gang og alle tog Hatten af, to Gange og alle tav stille, tre Gange og Festen begyndte.

Talen til Kongen var i Reglen et Mesterstykke og paahørtes i dybeste Tavshed. Oldermændene vidste at finde de Ord; der gik Brødrene lige til Hjærtet, baade højtidelige og skæmtefulde Ord. En Kongetale ved St. Knuds Gildes Hovedskydning havde altid dobbelt Bund, og naar Oldermændene ønskede Kongen en lykkelig Regeringstid og Held til ad Aare at samle alle sine Undersaatter, da forstod hver Knudsbror halvkvæden Vise.

Det smukke Sølvskilt blev hængt om Halsen paa

den lykkelige Konge, der tillige fik overrakt sin Præmie, en stor Potageske af Sølv. Præmierne, der bestod af Skeer i mange Størrelser, alle af Sølv, var fasthæftede paa et Skjold af sort Fløjel. En dygtig Skytte kunde samle sig et helt Udstyr efterhaanden.

Næste Dag var der Fællesspisning og Bal for Voksne og om Onsdagen Børnebal. Og ingen af Dagene maatte Oldermændene savnes.

Men til de andre Skydninger — for der var Forskydning og Efterskydning, Skafferskydning o. s. v., kunde man nok lade en anden skyde for sig. Skete det, at Far paa Grund af andet Arbejde maatte forsømme en Skydning, var der altid én eller anden af Brødrene, der skød i hans Sted og bragte den eventuelle Præmie hjem. Ved de mindre Skydninger var Præmierne af Kobber eller Messing.

I Reglen havde St. Knuds Gildes Medlemmer med Damer én Gang om Aaret en Udflugt. Jeg husker en Tur til Angel, hvor jeg var med som Fars Dame.

Vi tog med Toget til en Station inde i Angel, spaserede med Musik i Spidsen til Kroen, hvor Skafferne ordnede Bordet, mens Herre og Damer nød en Forfriskning i Krohaven.

Bordet var festligt dækket i en lavloftet Sal med nøgne Vægge, og Vinduer til begge Sider. Paa Bagvæggen sad Oldermændene og hans Dame, Kongen og Dronningen, anden Oldemand o. s. v.

Jeg tror vi fik Lammesteg med Agurkesalat og Kompot og Rødvin til. Derefter Rødgrød med Fløde. Det var hele Traktementet. Men hvor der blev spist! Det var nogle ordentlige Portioner Knutterne kunde sætte til Livs. Vinen var som Krovin paa Landet dengang plejede at være, ikke videre god, men den satte Humøret op, og skønt der var kvælende varmt, var Stemningen udmærket.

Udenfor Vinduerne, paa begge Sider af Salen, stod Angelboerne Hoved ved Hoved og saa interesserede

Gustav Johannsen som Skyttekonge.

paa de flensborgske Gæster. — Der holdtes Masser af Taler, baade paa Dansk, Tysk og Plattysk. Og af og til, naar der blev raabt Hurra, raabte de udenforstaaende med.

Da Bordet var ryddet og Heden var næsten utaaelig, rejste Hansen-Goos sig og raabte: »Öldermannd, dörm vi in de Hemdsmauen sitten?« (Maa vi sidde i Skjorteærmer?) Selvfølgelig blev der svaret ja, og i en Fart kom alle Jakkerne af. Og nu begyndte Lystigheden. Man tog hverandre under Armene og sang: »Julle drei di, Julle drei di, Julle juch, juch, juch, Julle Hopsasa«. Det samme gentoges mange Gange, og hele Forsamlingen vendte sig først til højre, saa til venstre og hoppede saa tre Gange paa Bænken.

Jeg fandt det var en baade mærkelig og ubehagelig Leg. Men Knutterne morede sig og Öldermannden saa paa dem som en Far paa sine glade Børn. Uskyldig var Morskaben da ogsaa, og under hele Festen faldt ikke et uhøvisk Ord. Mænd og Kvinder teede sig som en Flok Børn, der er slupne ud paa deres egen Boldgade. Men da der gaves Tegn til Opbrud, blev der almindelig Forvirring, fordi Jakkerne ikke var paa deres Plads: paa Ejerens Stoleryg. En Spøgefugl havde hængt dem rundt i Salen, nogle paa Vindueskrogene, andre paa Søm, der sad i Væggene, og under den støjende Morskab havde Brødrene ikke iagt Mærke til, at deres Jakke forsvandt fra Stoleryggen. Alligevel naaedes Toget, og da vi kom til Flensborg gik hver til sit. —

I de senere Aar, da Far ikke længer var vant til at være saa sent oppe, kneb det for ham at holde ud ved Gilderne paa St. Knuds Borg. Et Par Gange har min Mand og jeg — paa Fars Opfordring — hentet ham hjem. Og saa fik han Lov til at gaa, fordi vi skulde hjem med Sporvognen.

Men mange glade Timer har Far tilbragt i St. Knuds Gilde, og mangan Gang har vi Børn været stolte af, ved hans Side at marchere op til Skiven og se Mærkerne af Kuglerne i den.

Som jeg sagde før, elskede Knutterne deres Öldermannd, og han var trofast imod dem til sin Død. Endnu det sidste Aar han levede, var han tilstede ved Hovedskydningen.

— — —

Det var St. Knuds Brødrenes Vogn, med 4 Heste i sorte Skabrakker, der kørte Oldermændens Kiste den lange Vej fra Dansk Kirke til den ny Kirkegaard. Og det var et gribende Øjeblik, da Fanerne sænkedes ned over den aabne Grav, der nu gemte Liget af den Mand, alle Brødrene havde set op til og elsket, og sammen med hvem de havde haft saa mange glade og indholdsrige Timer.

MONRADS SKOLE.

MONRADS Skole havde Lokaler i en Bagbygning paa Store Gade, lige ved Siden af Colloseum, hvis Forhus endnu dengang var meget ejendommeligt og en Pryd for Byen.

Men hvor var dog Skolelokalerne fattige, naar man sammenligner dem med Nutidens Skoler!

Ad en snæver Trappe, i et Hus, hvor der var Bødkerværksted i Stuen og Beboelseslejlighed paa første Sal, kom vi paa anden Sal lige ind i Klasserne. Der var ingen Forstue og vort Tøj hang i selve Klasseværelset. I det første Værelse, et pænt firkantet Rum med to Fag Vinduer, var den yngste Klasse, hvor der var Fællesundervisning for Piger og Drengene. Den næste Klasse var langagtig og havde 4 Fag Vinduer. Bordene stod i Række og Bænkene langs med dem var almindelige Træbænke uden Rygstød. For Enden af Bordene stod Lærerindens Stol. Ogsaa i denne Klasse var Fællesundervisning, men naar Børnene var fyldt 10 Aar og ikke alt for daarligt begavede, kom Pigerne op i næste Klasse og Drengene i en anden Skole.

Den næste Klasse laa tre Trappetrin højere og var et stort luftigt Værelse med 2 Fag høje Vinduer. Her samledes Børnene hver Morgen til Morgensang.

Den øverste Klasse var ogsaa ret rummelig og ialtfald luftig og lys.

En stor Gêne ved disse Klasser var, at der var Gennemgang i de tre første Klasseværelser. Naar en af de »Store« kom for sent, fik altsaa hele Skolen det at vide, og de smaa blev forstyrrede i deres Arbejde.

Men til Trods for disse Ulemper mindes jeg min Skoletid, baade hos Monrad og senere hos Frøken Boldt, der overtog Lokalerne sammen med Skolen, med stor Glæde og Taknemlighed.

Vi gik i Skole fra 9 til 12 og fra 2 til 4. Onsdag og Lørdag Eftermiddag havde vi fri.

Klokken 9 blev der ringet sammen til Morgensang

og jeg syntes altid, at der var noget højtideligt ved denne Maade at begynde Skolen paa. I Sangtimerne sang vi efter en blaa Bog: »Sange for to Stemmer« baade danske og tyske Sange. Men saa vidt jeg husker, om Morgenen kun danske.

Klokken 10 havde vi et kort Frikvarter og Klokken 11 et længere. Vi fik Lov til at lege nede i Gaarden naar Vejret var godt. Var det Regnvejrkunde det ske, at vi fik Besøg af de store Piger, der ofte havde en Yndling blandt de smaa.

Det var en mærkelig Gaard vi legede i, lang og smal og med en skrækkelig Brolægning. Til højre var høje Huse og til venstre skiltes Gaarden ved et Plankeværk fra Collosseums Gaard. I Forhusets Kælder var et Vinlager og ude i Gaarden laa i de store Kar, under det altid rindende Vand, som oftest en Mængde tomme Flasker, der skulde skylles. Vi morede os sommetider med at samle Etiketterne, der løsnedes og svømmede ovenpaa Vandet.

I Sidehusets Stueejlighed var Lager for Porcelainsforretningen i Forhuset, og til stor Ærgrelse for Kommis'erne legede vore Drengene ofte Skjul inde mellem Pakkasser og opstablet Porcellain.

I det næste Sidehus var saa Skolelokalerne paa anden Sal. Nedenfor dette Hus blev Gaarden bredere og afsluttedes af en Bygning, der havde Gennemgang til Haven ved »Süder-Hofenden«. —

Mellem Lærere, Lærerinder og Elever var et udmærket Forhold, men vi havde naturligvis vore Favoriter. Blandt Eleverne var der et Par Stykker, der var ret uartige og godt kunde finde paa at drille Lærerinderne. Bestyreren selv, der altid kaldtes Hr. Monrad, havde dog alle stor Respekt for. Jeg naaede aldrig at faa ham til Lærer, da Skolen overgik til Frøken Boldt, før jeg kom op i næstøverste Klasse. Men 'af og til kom han jo ind og hørte paa os, og jeg husker ham saa tydelig, naar han havde stillet et Spørgsmaal og stod og ventede paa Svar. Han saa ud over Klassen med sine lyse Øjne, mens han strøg sit hvide Hageskæg. Jeg holdt af ham, fordi han altid var saa venlig mod os smaa, og beundrede ham, især fordi han havde udgivet en fransk Sproglære. Jeg var stolt af, at vor Bestyrer havde udgivet en Bog paa et fremmed Sprog, og at hans Navn Chr. F. Monrad stod udenpaa det graa Omslag.

Undervisningen foregik paa Dansk, dog saaledes, at de Børn, der ikke kunde tale Sproget, havde Lov til at svare paa Tysk. I Religionstimen var der flere, der lærte Bibelsprog og Katekismus paa Tysk, fordi de skulde konfirmeres i en tysk Kirke. Men som de ægte Flensborgere vi var, generede dette Forhold os ikke i mindste Maade; i Frikvarteret talte vi jo ogsaa baade Dansk og Tysk.

Af Lærerne, der underviste ved Monrads Skole, husker jeg Holdt, A. P. West, Langkiær og Pastor Carstens. Men ingen af dem underviste i de to mindste Klasser.

Frk. Henriette Klyver.

De allermindste Børn havde en Tid lang gamle Frøken Steffensen og et Par unge Lærerinder, bl. a. Margrete Holdt.

I næste Klasse underviste tillige Frøken Henriette Klyver, af os alle indbyrdes kaldet Tante Jette. Hende elskede jeg! Hun var høj og kraftig, og der var noget næsten mandhaftigt over hendes Gang. Hendes Stemme var dyb og hendes Ansigt strængt. Men det kunde blive saa mildt, saa mildt, naar hun var glad. Hun var altid klædt ganske enkelt og bar en lille sort Blondekappe

paa det store graa Haar. Frøken Klyver var meget afholdt og alle Elever havde stor Respekt for hende. Hun underviste i Dansk og i Historie, og én af de høje Herrer, der mødte til »Prüfung«, har en Gang udtalt til Hr. Monrad, at Børnene i hans Skole kunde mere Historie end Latinskolens Elever i Afgangsklassen.

Paa hendes Fødselsdag, den 6. Maj, overvældede Eleverne hende med Blomster. Den sidste Gang hun holdt Fødselsdag i Monrads Skole, der næste Aar skulde overdrages til Frøken Boldt, havde Eleverne i næstøverste Klasse i Døraabningen hængt en Krans af vilde Stedmorsblomster, og paa et Stykke Karton skrevet: Til Lykke! Den sorte Tavle var

bekranset og der var Blomster paa alle Bordene. Jeg mindes Udsmykningen som et Væld af vilde Stedmorsblomster i de dejligste Farver, af nysudsprungne Bøgegrene, røde Anemoner og Skovmærker. Foran Frøken Klyvers Plads stod en stor Buket Forglemmigej. Hun var dybt rørt over dette Bevis paa sine Elevers Kærlighed, og der blev ikke meget af Undervisningen den Dag, thi alle kom vi med Blomster, og til os alle havde hun et kærligt Ord og et venligt Smil. —

Blandt de unge Lærerinder husker jeg bedst Frøken Laura Monrad, Bestyrerens ældste Datter. Hun var meget ung, da hun begyndte sin Lærerindegerning og led af stærk Blegsot. Hendes kønne Ansigt med de store Øjne kunde blive saa træt ved Timens Slutning, og hun bøjede sit Hoved paa en egen, yndefuld Maade, »som en Blomst«, tænkte jeg en Gang. De store Piger, der jo kun var et Par Aar yngre end den unge Lærerinde, var ikke altid hensynsfulde imod hende, og hun selv var saa blid, at det kunde knibe med at holde Respekt. Jeg elskede hende netop for hendes Blidheds Skyld.

En anden af vore Lærerinder var Frøken Sofie Rode. Hun var meget nærsynet og vi morede os altid over at se hende holde Bogen helt oppe under Næsen, naar hun læste. Bl. a. underviste hun i Haandarbejde, og hun broderede dejligt og havde ualmindelig smukke, hvide Hænder.

Der var en hel Flok unge, glade Lærerinder i Monrads Skole, og stræng var egentlig ingen af dem undtagen Frøken Balzer. Hun regnedes for meget dygtig og var »eksamineret«. Hvor kunde hun se paa os med sine store, brune Øjne, se os lige ind i Sjælen! Hvem der havde en ond Samvittighed, kunde aldrig staa for det Blik. Jeg fik dog straks Aversion imod hende, fordi hun, der underviste i Tysk, ogsaa altid talte Tysk med os udenfor Timerne, og kom aldrig i et lignende Forhold til hende

Frk. Laura Monrad.

som til de andre Lærerinder. Forresten skal hun have været et udmærket Menneske, og hun var højt elsket af sine ældre Elever.

I Sammenligning med andre Skoler havde vi hos Monrad stor Frihed, og Drengene benyttede sig til Tider lidt vel meget deraf.

En Gang havde de regnet ud, at vi skulde narre én af Lærerinderne April. Hun gik med de saakaldte Alexandrakrøller, en lang Krølle ved hvert Øre, som dengang var meget moderne. Sit Haar bar hun i en Fletning, der laa i en Krans oppe paa Hovedet, og Drengene paastod, at Krøllerne var forlorne. Efter nogen Overtalelse og Beskyldninger for daarligt Kammeratskab gik hele Klassen ind paa Spøgen. En af de store Dreng skulde »sige det«.

Frøkenen stod paa sin Plads og læste vore Navne op af Protokollen, da Drengen raabte: »Fräulein, Sie haben Ihre eine Locke verloren!«

Hvad vi havde ventet, skete, hun tog sig til Hovedet, og i det samme raabte hele Klassen: »April! April!«

Frøkenen blev alvorlig vred; hun blev først blussende rød i Hovedet og sagde saa: »Jeg skal melde hele Klassen til Hr. Monrad.«

Og Resultatet blev en Times Oversiddens for os allesammen.

Maaske burde Lærerinden have taget Spøgen lidt mere overlegent, men at den var onskabsfuld, kan jo ikke nægtes.

— — —
 En Gang om Aaret havde vi den saakaldte »Prüfung«. Det var ikke nogen Eksamen, kun en Slags Overhøring, hvorved Præsterne fra St. Marie Sogn: Provst Peters og Pastor Carstens var tilstede sammen med Overborgmester Toosbüe og et Par Senatorer eller »Stadträthe«.

De mødte til Morgensangen og Hr. Monrad maatte forelægge de Sange, der skulde synges, for Overborgmesteren.

Da hændte der en Gang noget, som er karakteristisk for Tyskernes Opræden i Nordslesvig.

Borgmesteren anmodede om ikke at synges sidste Vers af »Den signede Dag —«. Det kunde nemlig opfattes som Demonstration naar vi sang: »Saa rejse vi til vort Fædreland —«. —

Skolen selv holdt ikke heller nogen Eksamen. Vi havde Karakterbøger, som uddeltes hvert Kvartaar, og vi blev flyttede op i næste Klasse, naar vi havde Alderen dertil. Det var yderst sjældent, at et Barn blev Oversidder. Der var ikke heller noget der hed Nummer 1 eller Nummer nederst. Vi sad ved Bordene i Bogstavorden. —

Hvert Aar havde Skolen en Skovtur. Vi mødte i Skolen ved 2-Tiden som sædvanlig, dog var de fleste Pigebørn i hvide Kjoler og Drengene pyntede. Saa spaserede vi til Marieskoven. Saavidt jeg husker havde vi Mad med, og naar vi havde spist og drukket Mælk eller Kaffe ved Huset i Skoven, gik vi ud for at finde en Plads, hvor vi kunde lege under Opsyn af Lærerinderne.

Jeg mindes en græsbevokset Vej i Skovens nordlige Del, som vi endnu kalder Tante Jettes grønne Vej, fordi Frøken Klyver altid førte os derhen for at lege »To Mand frem for en Enke« eller »Væve Vadmel«. Mens vi spaserede hen ad Skovvejen sang vi, og navnlig én Sang holdt vi meget af: »Og det var en Skærsommerdag, da blev der Mylder paa Gade, da skulde Børn i Skoven ud at se de grønne Blade. For da var Skoven grøn, ja grøn.« Vi sang ogsaa: »Der er saa travlt i Skoven, forneden og foroven, for nu skal Bøgens Bryllup staa og Bruden har alt Kransen paa.«

Henad Aften samledes vi igen foran Huset og nogle Forældre kom for at hente deres Børn. Der var dog ogsaa en Del af de smaa, som blev fulgt hjem af de store Piger. Vi fulgtes et Par Gange med Freudenreichs Døtre.

— — —

I Slutningen af 1877 rygtedes det, at Skolen skulde sælges. Jeg var meget forundret. Kunde man sælge en Skole? Jeg spurgte Far, og han sagde, at det var nødvendigt Hr. Monrad traadte tilbage, fordi Skolen maaske ellers vilde blive lukket, ligesom i sin Tid Holdts Realskole. Men jeg var meget bedrøvet. Nu skulde vi altsaa skilles fra vore glade, unge Lærerinder, fra Frøken Klyver og Hr. Monrad. Og Skolesproget skulde være Tysk.

En Dag mødte til Morgensangen en høj, sortklædt Dame, graahaaret og med et meget alvorligt, næsten strængt Ansigt. Det var vor ny Bestyrerinde. Hvor lidt hun dog lignede vore egne Lærerinder!

Jeg syntes det var helt uhyggeligt at se hende staa saa stille og alvorlig under Morgensangen og længtes aldeles ikke efter at komme til at gaa i Skole hos hende.

Og saa kom den sidste Dag i Monrads Skole.

Elever og Lærere mødte festklædte, Frøken Boldt i Sort. Først sang vi en Morgensang, og da vi sluttede traadte Hr. Monrad frem og holdt en meget smuk og hjertelig Afskedstale.

»Nu ruller Tæppet ned for første Akt; hvad Fremtiden bærer i sit Skød véd hverken I, kære Børn, eller jeg. Gud give det maa blive lyst!«

Han takkede Lærere og Lærerinder for det gode Samarbejde og sagde til Børnene, at han var taknemlig fordi han havde faaet Lov til at lægge sit Livs bedste Gerning blandt dem. Han overgav sine Børn nu til Frøken Boldt og ønskede, at hun maatte faa Held til at vække det bedste i dem tillive.

Frøken Boldt holdt paa Tysk en kort Tale, som jeg aldeles har glemt, fordi jeg stod og græd.

Men da Hr. Monrad bad os om endnu en Gang at synge hans Yndlingssang: »*Love Gud, i Barnheds stille Urtegaard han ført os har* —«, sang vi alle kraftigt i med vore klare Barnestemmer.

Og saa tog vi Afsked hver især med Lærere og Lærerinder. Haardest var det for mig at sige Farvel til Frøken Klyver.

Da jeg flere Aar efter læste Daudets: »*La dernière classe*«, mindedes jeg min sidste Skoledag i den danske Skole. —

Jeg tror der var kun én af vore Lærerinder fra Monrads Skole, som fulgte med til Frøken Boldt. Det var Frøken Anna Lange, som underviste i Skøn-skrivning.

Frøken Klyver var jo gammel nok til at trække sig tilbage fra sin Skolegerning, men endnu i mange Aar underviste hun privat i Dansk. Desuden oprettede hun en lille Syskole, hvor Børn fra danske Hjem kunde faa gratis Undervisning Lørdag Eftermiddag. Lærerinderne var Døtre fra danske Familier. Eleverne var mest Smaafolks Børn, der her lærte at lege og synge paa Dansk samtidig med, at de undervistes i mange Slags Haandarbejder. Efter nogle Aars Forløb blev Skolen forbudt af Myndighederne, og det sidste Aar samledes vi ved Juletid med Elever og deres Forældre i Borgerforeningens

store Sal til Juletræ. Det var en smuk Fest, hvortil danske Skolebørn havde sendt mange Gaver. Børnene, af hvilke et Par Stykker var klædt ud som Nisser, morede sig udmærket og flere af Mødrene græd, da de sagde Farvel til Frøken Klyver. Nu var ogsaa det forbi. Ikke engang en dansk Syskole kunde faa Lov til at bestaa. —

Det var jo de samme Lokaler vi kom til at gaa i hos Frøken Boldt, men Skolen var rigtignok en helt anden. Først dette, at al Undervisning foregik paa Tysk, og Dansk lærtes som et fremmed Sprog for dem, der ønskede at lære det. Og saa alle de fremmede Børn og Lærere og Lærerinder. I dansk Religion havde vi dog Pastor Carstens, som vi kendte og holdt meget af. Frøken Boldts Skole var god og hun selv et udmærket redeligt og intelligent Menneke. I Hjærtet var hun dansksindet, men hun talte altid Tysk, fordi hun skulde leve af sin Skole og maatte vogte sig for ikke at støde nogen af de tyske Børn.

Hun underviste selv i Fransk og i tysk Literatur og Sprog, og jeg har haft meget Udbytte af hendes Timer. Ogsaa Frøken Emilie Boldt, hendes yngre Søster, kom jeg til at holde meget af. Hun læste Engelsk med os og forstod at vække vor Kærlighed til engelsk Poesi. Og i hendes danske Timer glemte jeg helt, at vi gik i tysk Skole, fordi hun var saa godt inde i dansk Literatur og altid vidste at finde de bedste Digte og Prosastykker frem til Læsning.

Børn har jo en hurtig Tilpasningsevne, og da vi først havde fundet os tilrette i den tyske Skole, kom de fleste af os til at holde af den. Der var jo nok det, at vi skulde møde til Foredrag paa de tyske Festdage — og saa alle de tyske Lærere og Børn. Det gik ikke af uden smaa Skærmydsler. Men ogsaa blandt de tyske Børn fandt jeg Skoleveninder. Alligevel var vi altid en lille Klike af Danske, der holdt sammen og talte Dansk indbyrdes, og da vi i 1881 havde den Triumf, at Far blev valgt til Rigsdagsmand for anden Kreds, vil jeg ikke nægte, at vi følte os. Det havde været en bevæget Tid, mens Valgkampen stod paa. Jeg husker en Morgen, da Far havde bedt mig om at gaa til »Flensburger Nachrichten«s Kontor med et Svar paa et Angreb paa den danske Kandidat, der havde

staaet i Bladet den foregaaende Aften. Ved Skoleporten mødte jeg én af de danske Kammerater og sagde til hende: »Sig til Frøken Boldt, at jeg kommer lidt senere fordi Far har bedt mig gaa til Tante Maas (saaledes kaldtes Avisen, hvis Udgiver hed Maas) med et Svar paa den uforskammede Artikel fra igaar.«

Hun gentog ordret, hvad jeg havde sagt, og Frøken Boldt sagde: »Martha bliver nok snart lige saa politisk som hendes Far.«

Far syntes ikke om denne Udtalelse, som han fandt ukorrekt af en Lærerinde. Men skønt hun var en virkelig dannet og forstandig Dame, kunde det ske, at Frøken Boldt tog fejl af Maaden at behandle sine Elever paa.

Jeg mindes en Eftermiddag i øverste Klasse. Vi store Piger skulde til at tage Tøjet paa, da én af os fik Lyst til at prøve Hatte. Frøken Boldt saa det og sagde til hende: »Thyra, vil du vente her, jeg vil gerne tale lidt med dig.«

Vi andre gik, men et Par Stykker af os danske Kammerater ventede paa Thyra oppe ved Skoleporten, og jeg vil ikke nægte, at vi lo, da hun kom og fortalte os hvad Frøken Boldt havde sagt.

»Det er ikke det Ydre det kommer an paa, mit Barn. En dansk Digter siger: »O, Pige, jeg vil ikke se om dig en Hat kan klæde, men om du ret af Aand kan le og ret af Hjærte græde.«

Det var for meget at gøre ud af saa ringe en Ting som at prøve en Hat, syntes vi.

— — —

Jeg havde forresten en høj Stjerne hos Bestyrerinden, der regnede mig som en af sine bedste Elever. Men Stjærnen dalede, da hun havde læst min første Bog: Alavastégir. Hun misforstod den aldeles og var meget bedrøvet over, at jeg havde skrevet en saa »ukvindelig« Bog. Forresten var det samme Tilfældet med Frøken Klyver. Maaske fordi de begge to var gamle Jomfruer.

Men heldigvis formaaede »Ruths Far« at genoprette, hvad Alavastégir havde nedbrudt. Den Bog skal Frøken Boldt have været meget glad for.

— — —

Mens jeg gik i Skole, indtil Foraaret 1882, var der endnu en Del danske Elever. Men saa blev de færre.

Da min yngste Søster gik hos Frøken Boldt var Skolen rent tysk.

— — —

Naar det sker, at vi gamle Skolekammerater fra Flensborg mødes, faar jeg altid det samme Indtryk: at vi virkelig har lært ikke saa lidt i vore to Skoler, og det er altid med Glæde og Taknemlighed vi mindes vor Skoletid.

BØRNENES LEGE OG BØRNEREMSER.

HVER Aarstid havde sine Lege.

Om Vinteren løb man paa Skøjter eller »slædede«, som vi kaldte det. Og dertil egnede Flensborgs stejle Gader og bakkede Omgivelser sig udmærket.

Selvfølgelig var det forbudt paa Gader og befærdede Veje.

Men i Børns Øjne er den Art Forbud kun til for at overtrædes.

Og vi overtraadte dem kraftigt. —

Den bedste Slædebakke var Duborggade, lige udenfor Nørreport. Den var meget stejl og saa bred, at flere Slæder kunde rutsje ned ved Siden af hverandre. To eller tre paa hver Slæde drev Børnene med røde Kinder og straalende Øjne den herlige Vintersport. Sneen føg om Ørene paa dem og af og til væltede en Slæde og slyngede sin Besætning henad Vejen. Men Børn mister ikke Humøret for saa lidt, de rejste sig hurtigt, fik fat i Slæden og trak den tilside, at ikke Kammeraterne skulde lide samme Skæbne som de selv.

Naar en Dreng eller Pige vovede sig ud paa Slædebanen raabtes der: »Sejra, ut de Lüs!« Hvad Ordene betød vidste ingen, men hvert Barn forstod hvad man mente dermed. Det var et Varselsraab, i Lighed med de voksnes: »Varsko!« eller som Flensborgerne sagde: »Waarschuf!«

For Rimets Skyld føjede vittige Børn en Sætning til: »Sejra ut de Lüs, Rotten und Müs«. De sang det ud, mens Slæden fo'r ned ad Bakken og endte i en Snedrive ved Nørreport.

Ogsaa Slotsgaden var god til Slædefart. Men her var Politiet mere strængt, fordi Slæderne *maatte* havne i Nørregade, som var ret smal og stærkt befærdet og der let kunde ske Ulykker.

Mest utvungent gik det egentlig til paa Jørgensby, hvor fra Gaden et lille Stræde førte ned mod Husene langs med Vandet.

Og her var de voksne tit i Ledtog med Børnene

naar det gjaldt at narre Politiet. Børnene stillede Vagtposter ud og saasnart en Betjent viste sig i det Fjærne, lød det: »Polle! Polle!«

Alle Gadedørene aabnede sig som ved et Trylle-slag, alle Slæder forsvandt og Betjenten fik en lang Næse — som vi udtrykte os. Hændte det engang, at en lille Fyr ikke var hurtig nok, saa han blev greben paa fersk Gerning, trak Betjenten af med Slæden. Drengen stak i et frygteligt Hyl og alle Vegne fra strømmede Børn og voksne til for at trøste Drengen og udbrede sig højrrøstet over Politiets Ondskab.

Flere Gange har vor grønmalede Slæde været i i Fare, naar Burchard og jeg var hos et Par Skolekammerater paa Jørgensby for at slæde. Men vi vogtede os vel for at fortælle det hjemme; vi kendte kun altfor godt Fars Princip, at danske Børn fremfor andre burde undgaa at komme i Konflikt med Loven. —

Skøjterne, som man i min Barndom brugte dem, var meget primitive. Et Stykke Træ med en Staal-skinne midt under Foden fastholdtes over Vristen og om Ankelen med et Stykke Sejlgarn eller med Læderremme. Der var nok et Søm til at træde ind i Hælen, men Skøjterne sad ikke altid lige godt fast. I Slutningen af 70erne begyndte mange voksne og en Del Børn med at benytte de moderne Halifax-Skøjter, men de var dyre og vi maatte nøjes med de gammeldags af Træ. Forresten løb vi ikke ret ofte. Vejen til Mølledammen var lang; paa den blaa Dam var der mange uvorne Dreng og paa Fjorden maatte vi ikke løbe, for Mor sagde, at Saltvandsis var ikke til at stole paa.

En enkelt Gang fik vi dog Lov til at tage vore Skøjter med i Skole for det Tilfældes Skyld, at vi kunde faa fri Klokken 3, og sammen med et Par Kammerater løbe ud paa Mølledammen lige fra Skolen.

Jeg husker en dejlig Frostdag, da én af mine Kammerater, Hans Thomsen og jeg mødtes udenfor Skoleporten 5 Minutter over 2. Vi havde begge to Skøjter med, vi saa paa Elingius' store Ur paa den anden Side af Gaden, vi saa paa hinanden og saa sagde Hans: »Sollen wir pimmeln (skulke)?« Jeg var straks villig og saa hurtigt vi kunde gaa, begav vi os paa Vej til Mølledammen. Klokken 4 stod vi atter ved

Skoleporten og fulgtes hjem med de artige Børn, der ikke havde skulket.

Og jeg husker en Aften paa Mølledammen, hvor en Mængde Mennesker tumlede sig i Faklernes Skær. Et Pigebarn paa min Alder raabte til sin Far, en tysk Læge: »Papa, hast du meinen Schraubenschüssel?« Hvor jeg misundte hende! Hun havde Halifax-Skøjter og — hun løb sammen med sin Far. *Min* Far havde ikke Tid til den Slags; skøndt han i sin Ungdom skal have været en flink Skøjteløber, har jeg aldrig set ham løbe. — Ak nej, han var altfor optaget af Politik. Hvor lykkelig vilde jeg have været, om jeg som hun havde kunnet fare henover Isen med min Far ved Haanden!

I det Øjeblik var jeg ikke fri for at hade Politik. —

De Børn, der var for smaa — eller for fattige — til at løbe paa Skøjter, lavede Glidebaner paa Gader og Veje, og nogle af dem kunde faa en utrolig Færdighed i at staa ganske rolig paa en stejl Glidebane og lade sig glide fra Bakken ned i Dalen. — —

Naar Sneen var smeltet og Isen ikke mere kunde bære, fik Drengene Top og Pisk frem og Pigebørnene mødte hver Dag med »Springtov« om Livet. Vi sprang til Skole og fra Skole, vi sprang i Skolegaarden hvert Frikvarter og Drengene sprang med, fordi Brolægningen var for ujævn til at de kunde spille Top.

Lidt længere hen paa Aaret spillede vi Boldt, enten hver for sig, eller vi stod i Række og spillede »Kongeboldt«. Det gjaldt da om at kaste Boldten højt tilvejs i en smuk Bue, saa Kongen, der stod vis-à-vis os andre, kunde gribe den. Hvem der kastede bedst blev saa Konge; hvem der kastede daarligst blev flyttet nederst i Rækken.

Drengene spillede »Malleemor« med nogle smaa glaserede Leerkugler, som havde forskellige Farver og efter en bestemt Regel skulde ramme hverandre og tilsidst trille ned i en lille Fordybning i Jorden.

Andre Sommerlege var »Tik« (Tagfat), »Klapune« og »Røvere og Soldater«.

Men vi legede ogsaa »To Mand frem for en Enke« og »Bro-Bro-Brille«.

Om Efteraaret kom Toppen og Springtøvet igen frem.

Foruden disse Lege havde vi et Par Stykker der var mere stilfærdige. Men dem legede vi Pigebørn alene.

Der var en Leg vi kaldte »Fidde Ros in de Kros«, som vi holdt meget af. Desværre har jeg glemt det meste af den, og jeg kender ingen der husker den helt. Jeg mindes kun, at ét Barn sad paa et Trappetrin eller hvor det nu kunde træffe sig, og havde et andet Barn paa Skødet. I en lang Række sad vi hver paa den andens Skød, og den bageste var Fidde Ros.

Saa kom et Barn haltende og spurgte den første: »Wo waant Fidde Ros?«

Der blev svaret: »In de Kros,« indtil den næstsidste svarede: »Dicht achter mi.«

Saa hed det: »Guden Dag, Fidde Ros.«

»Wat wöllen Se?«

»Hebben Se nich en Plaaster to min linke Ben?«

»Ach, Se kregen jo man gestern en.«

»De nehm ik in de Hand, kladatscher an de Wand. Dor kön Se noch dat Blot se'n.«

»Naa, denn nehm Se man wedder en.«

Og saa tog den haltende det øverste Barn i Rækken, kom stadig igen indtil Fidde Ros var alene tilbage. Her melder min Hukommelse Pas; maaske der blandt Læserne er en gammel Flensborger der husker Legen bedre end jeg.

Vi legede ogsaa: »Mutter, wat neist du?«

Et Barn satte sig og lod som om det syede. En hel Flok af Børn kom saa løbende og spurgte: »Mor, hvad syr du?« (Hele Legen gik paa plattysk).

Mor: »En Skjorte til Far.«

Børnene: »Hvor er Far?«

M.: »I Haven.«

B.: »Hvad gør han der?«

M.: »Graver Kartofler op.«

B.: »Aa, maa vi ikke faa Lov til at gaa hen til Far?«

M.: »Nej, nej!«

Børnene plager saa længe, at Moderen giver dem Lov til at gaa. Dog med en Formaning: »Men ikke jage efter Hønsene.«

Hele Flokken styrter afsted og slaar ud med Armene og vifter med Forklæderne og raaber: »Ss! Ss!« Kommer saa tilbage og siger: »Mor, Klokkerne lyder.«

M.: »Hvad har det at betyde?«

B.: »Vor store Hane er død.«

M.: »Hvem har gjort det?«

B.: »Vi alle!«

Nu rejser Moderen sig og løber efter Børnene, og hvem hun først faar fat i, skal være Mor. —

Vi havde en Leg som hed: Männekke, Männekke, ik staa i din Lännekke.« Indenfor en bestemt Kreds stod »Männekke« og hvem han greb indenfor Kredsen, skulde afløse ham.

Og vi legede »Adams Söhne«. Børnene sluttede Kreds og gik rundt med hinanden i Haanden mens de sang: »Adam hatte sieben Söhne, sieben Söhne hatte er. Die assen nicht, die tranken nicht, die spielten Vaters Angesicht und machten alle so (alle rækker Næse) und flickten ihre Scho.« (Barnet løfter det venstre Ben og slaar paa Skosaalen med højre Haand, og Legen begynder forfra). — —

Naar de lyse Sommernætter var forbi og Avgust-aftenerne var lune og mørke, begyndte Børnene at gaa med tændte Papirslygter.

I alle Vinduer hos Bog- og Papirhandlere og hos Høkerne saa man disse »Laterner«. Nogle var langagtige, andre runde. Nogle var bemalede med røde, blaa eller grønne Striber, andre med Billeder, med Sol og Maane og Stjærner eller med Blomster.

Laternen sattes paa en Stang, Lyset blev tændt og Børnene samledes i store Skarer ude paa Gaderne.

Oppe i Gravene kunde man se hele lange Tog med tændte Laterner. Den smukkeste blev hilst med Hurraraab og fik Lov til at være først i Rækken. Det kunde se helt fantastisk ud, naar i de mørke Aftener alle disse Lys bevægede sig henad Gaden eller gennem Alléen.

Og Børnene sang:

Brenn' auf mein Licht, brenn' auf mein Licht,

Aber mein' Laterne nicht.

Mein' Laterne ist so schön, dass ich kann nach Hamburg gehn.
Von Hamburg gehts nach Bremen

Da muss man sich was schämen.

Wir schämen uns noch lange nicht.

Bums, in de Keller, door ligt dat Licht.«

Særlig ude paa Harrislevvejen og i den mørke Nørre Allé har jeg set mange Laterner; op ad Bakken til Skovvejen gik Toget, og i de stille Aftener kunde de klare Barnestemmer lyde saa kønt.

Selv det fattigste Barn havde en Laterne, thi det var jo en stor Fornøjelse for Børn at være med i Toget.

Mine egne Børn har i Sommerferien gaaet i Tog

med Børnene fra Harrislevvejen og skøndt det var noget helt fremmed for dem, fik de alligevel hurtigt lært baade Ord og Melodi.

Den kønne Skik at gaa med Laterne har holdt sig i Flensborg endnu og vil næppe forsvinde. Men mange af de Lege, vi legede som Børn, er allerede fortrængt af andre, og paa dansk eller plattysk leger de flensborgske Børn næppe mere.

Siden de Frøbelske Børnehaver blev almindelige, lærte Børnene en hel Del nye Lege, og da de allerfleste af disse ledsages af Sang, er de meget yndede. Selv her i Danmark synger Børnene jo i Børnehaven »Hare hist i Grøften —« og om den lille Fugl, der flyver med Brev til Mor. Ordene er oversatte fra Tysk og Melodierne er de tyske.

Mens Frøken Henriette Klyver ledede den danske Syskole i Flensborg, bistaet af en Del unge Damer fra danske Hjem i Byen, lærte hun Børnene at lege paa dansk. Vi legede »Jomfruen i Klosteret«. — »Offer og Ædelig«. — »Munken gaar i Enge«. — »Der brænder en Ild —« o. m. a.

Hun viste hermed, at hun forstod den Fare, de tyske Lege kunde blive for Børnenes Sprog og Sindelag, og hun vilde gøre sit til at bevare saa mange Barnehjærter for det gamle Fædreland som muligt. — — —

Børneremser havde vi en Del af, de fleste jeg husker er plattyske, men for Sammenligningens Skyld kan det maaske more mine Læsere at lære dem at kende.

Naar vi skulde lege Tagfat, »melede« vi først for at se, hvem der skulde »være den«: »Ele, mele, ming, mang. Kling, klang. Ose, bose, bakke, dis. Eje, veje, væk.« Eller: »eins, zwei, drei, vier, fünf, sechs, sieben, wo ist doch mein Schatz geblieben? Ist nicht hier und ist nicht da. Ist wohl in Amerika.« —

Naar det regnede, sang vi:

»Regen, Regen rutsch.
De König faart in de Kutsch.
Laat de Regen öwergaan,
Laat de Sunne wedderkaam.
Leewe Sunn' komm wedder
Mit din golden Fedder.
Mit din golden Straal
Schiin öwer uns alltomaal.«

Rumlepottevisen har jeg meddelt i et andet Kapitel. En anden Remse lød:

Widdewitt, min Mann is kaam,
 Widdewitt, von Holland.
 Widdewitt, wat hett he bröcht?
 W.: En Sak voll Plummen.
 W.: Wat hebben de köst?
 W.: En Daler.
 W.: Wer het de köft?
 W.: En Maaler.«

Vi drillede hverandre med følgende Remse: »Anton, Panton, Stok för Stanton, schimmeliche Bock un swarte Anton.« Eller: »Anna, Panna, Kadde, Wadde, Wanna, Kadde, Wadde, Winkel, Dinkel, Danna.« Idet vi selvfølgelig brugte det Barns Navn, som Drilleriet gik ud over. Og disse meningsløse Ord kunde synges eller raabes med en Betoning, der fik den drillede til at græde af Raseri.

DEN DANSKE KIRKE.

DEN danske Kirke var for os Børn et hjemligt Sted. Der var nemlig en Dør i Fars Kontor, som førte ind i Kirken. Ad tre murede Trappetrin kom vi ind paa Galleriet, hvor Orgelet stod og Kirkekoret havde sin Plads. En Tid lang havde Far desuden Nøgle til Orgelet og gik sommetider ind i Kirken for at spille, og vi traadte saa Bælgene for ham.

Ofte kom vi ogsaa ned i Kirken paa Hverdage; vi kendte jo Kirkekonen, gamle Mutter Zims, der var vor gode Veninde. Hvor ofte har vi ikke om Lørdagen hjulpet hende at sætte Salmenumrene op eller ved Pintsetid været med til at pynte Kirken!

I den danske Kirke var første Pintsedags Guds-tjeneste den mest stemningsfulde Højtidelighed i Aaret. Alle Stolene var pyntede med lysgrønne Bøgegrene, paa Altret og paa Prædikestolen var Bøgeløv og Pintsellier, og naar Solen stod ind gennem Vinduerne, udbredte det unge Løv en egen, syrlig Duft. Vi sang: »Naturen holder Pintsefest i blomstervirket Smykke —« og Orgelets Klang syntes mig mere fuldttonende end ellers, og aldrig lød Sangen mere festlig, især naar Far førte an med sin smukke, kraftige Røst. Hele Menigheden var mødt i festlige Klæder, thi der var mange Damer som holdt paa, at Pintsetøjet skulde indvies ved Kirkegangen første Pintsedag. Naar saa Gudstjenesten var tilende, ventede man udenfor Kirkedøren for at hilse paa Venner og Bekendte. Børnene beundrede hverandres Pintsetøj og nye Støvler, og de unge Piger kritiserede i Smug Venindernes Dragt. »Det verdslige har megen Magt over Menneskene,« sagde Far en Gang smilende, da han havde hørt en ungs Dames Bemærkning om en Veninde, der var meget smukt klædt.

Ved Jul og Paaske var Kirken fyldt til Trængsel og mange maatte staa op.

Ogsaa Palmesøndag — Konfirmationsdagen — var der mange Mennesker i Kirken, skøndt der ofte kun

var 5 eller 6 Konfirmander. Som Skik var i Flensborg »stod« Pigebørnene i sort Kjole; en enkelt Gang var et Par Stykker af dem i hvidt, men det betragtede de fleste Flensborgere som »Skaberi«.

Den danske Kirke.

Børnene skulde jo til Alters ogsaa, og ved den Lejlighed plejede Kvinderne at møde i sorte Klæder.

Et Bryllup i den danske Kirke var altid en Begivenhed for os Børn, og da det i Reglen var om Eftermiddagen Klokken 5 eller 6, kunde vi faa Lov til at komme i Kirke. Vi gik derind gennem Fars Kontor og da vi kendte næsten alle Kordamerne —

det var Døtre af danske Familier — gav de os gerne en lille Plads, hvorfra vi kunde overse det Hele. Et Par Dage i Forvejen havde Mutter Zims været hos Mor for at bede om nogle Stole tillaans og det hændte tit, at vort Tæppe med Roser og Liliekonvaller, som Mor selv havde broderet, laa foran Altret ved et Bryllup.

Om Formiddagen havde der været travlt i Kirken: Brudeparrets Venner bragte Grønt og Blomster, Gartneren kom med Laurbærtræer i grønne Baljer og ofte kom Jacob Plaetner selv med et Par Puder, som Brudeparret skulde knæle paa. Jeg husker tydelig en Pude, hvorpaa der var broderet et Dannebrog, med en Krans af Violer lagt over Korsets Midte.

Stod Brylluppet om Efteraaret, var Kirken pyntet med Asters og Levkøjer i pragtfulde Farver og med broget Løv; om Foraaret var der Bøgegrene og Pintsellilier og Forglemmigej.

Ved halvfem Tiden begyndte Vognene at køre frem foran Kirken, og der var altid samlet en hel Flok Tilskuere ved Kirkedøren. Alle Vogne var Selvejerkøretøjer og man hørte Udbrud som: »Det er Brodersens Vogn! Det er Ringes!« o. s. v. Man havde nemlig dengang i Flensborg den smukke Skik, at hvem der ejede en Wienervogn og et Par flotte Heste stillede dem til Raadighed for Venner og Bekendte, naar de trængte til dem. Af Drosker havde Byen kun én eller to, og de var unægteligt mindre elegante end de private Køretøjer, der næsten altid var polstrede med lyst, graat Klæde; Kusken havde ofte Liberi og altid høj Silkehat, en enkelt, den gamle Agentinde Jürgensens, havde endog hvid og rød Korkarde paa Hatten. Denne Vogn havde for det meste den Ære at køre Bruden til Kirke og de nygifte til Hjemmet eller til Borgerforeningen, hvor Gildet plejede at staa.

Alle Kirkestole var fyldte med Tilskuere og Koretts Damer var mødt saa fuldtallige, som sjældent om Søndagen. Pastor Carstens talte smukt og hjærteligt, og efter Vielsen steg Sangen kraftig op mod de hvide Hvælvinger, thi hele Menigheden sang med. Den gamle, evigunge Salme: »Kærlighed fra Gud« er næppe bleven sunget med mere Andagt, end ved et Bryllup i den lille danske Kirke i Flensborg. Man følte sig som én Familie — det var jo det fælles Sindelag der forbandt store og smaa.

PASTOR CARSTENS.

HVER dansksindet Flensborger kendte Pastor Carstens — og holdt af ham. Og det skal siges straks, han var deres Kærlighed værd.

Det var ikke saa meget hans Prækener — han var ingen stor Prædikant — der skaffede ham Venner og Beundrere, som hans elskelige Væsen.

Til Børnene havde han altid et venligt Smil og han tog Del i de Voksnes Sorger og Glæder.

Pastor Carstens var Præst ved den danske Kirke i 31 Aar. Og i disse Aar havde han en trofast Menighed.

Det var ikke saaledes, at Folk fyldte Kirken hver Søndag; men paa de store kirkelige Festdage var der fuldt til Trængsel, og naar Salmesangen bruste op imod Hvælvingerne, hørte man Præstens dybe Stemme blande sig med Menighedens.

Pastor Carstens messede smukt. Hans Røst var kraftig og klangfuld, og der var Inderlighed i Ordene naar han sang: »Herren være med Eder«.

Han selv elskede sin danske Menighed og den lille danske Kirke.

Her fulgte han gennem sin lange Virksomhed mange Mennesker fra Vuggen til Graven.

Han kunde bede saa kønt, naar han døbte et lille Barn; til Konfirmanderne talte han som en kærlig Far til sine Børn.

Og hvor hjærtelige var hans Ord, naar ét af hans »Børn« holdt Bryllup med en dansk Mand eller Kvinde!

Han valgte tit at tale om Ruth, der sagde til Boas: »Dit Land skal være mit Land«. Og hans Øjne blev saa milde, naar han talte til en Brud, der skulde følge sin Mand til Danmark.

»Nu drager du med ham til det gamle Fædreland, det Land vi alle elsker«. —

Han stod foran Altret, den gamle Præst med det hvide Haar og de milde Øjne, stod i den blomstersmykkede Kirke og nedbad Velsignelsen over de to,

omfattende dem med hele sit Væsens Mildhed og udtalte Ordet »Dannemand og Dannekvinde« med en egen Klang, der maatte gaa til Hjærtet. — — —

Det var ham en Sorg, naar en Søn eller Datter af en dansksindet Slægt valgte sig en tysksindet Mage. Men med sit menneskekærlige Sind fandt han de rette Ord ogsaa i slige Tilfælde. Da han en Gang viede en dansk Mands Datter til en Tysker, gentog han i sin Tale flere Gange Ordene: »Herr hilf, Herr lass gelingen!« Og hvem der kendte Pastor Carstens forstod, at gennem disse Ord talte hans Sorg og hans Frygt, men tillige hans gode Ønsker for de to unges Fremtid.

Som Menneske var han elsket hvor han kom; Konfirmanderne ventede med Længsel Præstens Komme. Ved Barnedaab og Bryllup var han hyppig blandt Gæsterne. Og han var ikke af dem, der lægger en Dæmper paa uskyldig Lystighed. Pastor Carstens holdt af et Glas god Vin og han lod sig ikke nøde. Det hændte tit, at han holdt en munter Tale i et Vennelag. Og dog var hans Væsen Værdighed, selv naar han fortalte sine morsomme Præstehistorier. I hans Selskab var der ingen, der gik over Stregen.

Pastor Carstens.

Blev der fortalt lystige Historier og Anekdoter, kunde Pastor Carstens le med de andre, ligesaa hjærteligt som de. Han havde Sans for Komik og en god Iagttagelsesevne, der skaffede ham megen Morskab.

Han sagde sjældent nej til en Invitation til Bryllup eller Barnedaab, selv om det var i en Kreds, der stod en Del under ham i Dannelse. Satte hans Sognebørn Pris paa at have Præsten til Gæst, vilde han ikke nægte dem den Glæde. — —

Hans Embede som anden Præst i det store Marie Sogn førte til, at han ogsaa kom i Huset hos tysksindede Familier. Men aldrig har han fornægtet sit danske Sindelag, og man paastaar, at ingen i hans Nærværelse vovede at omtale de Danske i Byen

eller i Kongeriget med Ringeagt eller Haan. Som et synligt Tegn paa, at han var dansk Præst, bar han altid Pibekrave til Præstekjolen.

Som Religionslærer var Pastor Carstens meget afholdt af sine Elever. Hans Undervisning gik de unge til Hjærtet, og han forstod at standse utidig Lystighed og Pjank i sin Vorden.

Og dog var der aldrig Strængthed over ham, kun dyb og stille Alvor.

I Frøken Boldts tyske Døtreskole var han Lærer for de Børn, der ønskede dansk Religionsundervisning. I nogle Aar var vi meget faa, — jeg tror 6 eller 7 —, og vi læste i det allermindste Klasseværelse, der laa noget afsides fra de andre, paa den anden Side af Trappen. Vi var et godt begavet Hold, kun én af os havde ondt ved at følge med. Hun talte Tysk i Hjemmet, men hendes Fader ønskede, at hun skulde konfirmeres paa dansk, og af den Grund deltog hun i den danske Religionsundervisning.

En Dag, da hun skulde sige det andet Bud, fortalte hun sig og sagde: »Gud lader sig ikke spytte.«

Vi andre havde jo ondt ved at holde Latteren tilbage. Men Pastor Carstens saa paa os og sagde ganske roligt: »Nej, Constance, det gør Gud ikke. Men der staar nu ikke saaledes i Budet«. Den værdige Ro han bevarede ved denne lille Hændelse imponerede mig den Gang saa stærkt, at jeg skammede mig over mit Smil.

En anden Gang brød i Religionstimen et stærkt Tordenvejr løs; det lynede, saa hele vor lille Klasse blev oplyst. Pastor Carstens sad med Ansigtet mod Vinduet og Lynilden kastede af og til et blaat Skær hen over ham. Uvejret var lige over Hovedet og jeg, der var dødsens angst i Tordenvejr, før sammen ved hvert Tordenskrald.

Pastor Carstens sad ganske rolig, han blinkede end ikke mod Lynene og lod sig ikke mærke med, at han saa vi var bange.

»Ja, Børn,« sagde han, »nu taler Vorherre, saa vil vi Mennesker tie.«

Hans Ro var saa smittende, at min Angst helt forsvandt. Tavse sad vi alle til Uvejret var draget forbi og Regnen styrtede ned. —

Pastor Carstens var født paa Als, men man regnede ham for en ægte Flensborger, og den meste Tid af sit Liv har han da ogsaa levet i Flensborg,

som han elskede og sikkert betragtede som sit egentlige Hjem.

I sin lange Virksomhed var han kommet i Berøring med mange Mennesker, og kendte saa at sige hele »Norden«s Beboere som de kendte ham. Der var meget at gøre for Præsten i det store Marie Sogn og Pastor Carstens havde jo tillige sin danske Menighed at passe. Men aldrig har jeg set ham have Hastværk og aldrig har jeg set ham træt. Men naar han i de lune Sommeraftener sad i Lysthuset i sin Have, der vendte ud mod Skibsbroen, sad og røg sin lange Pibe og saa ud over Vandet, var der en Fred og Hygge over ham, som kun *den* kan føle, der nyder Hvilen efter en lang Arbejdsdag. — —

Pastor Carstens døde i 1903.

Han var da en gammel Mand og havde for et Par Aar siden taget sin Afsked som Præst ved den danske Kirke. Han var en ensom Mand i sit Hjem i de sidste Aar. Hans Hustru var død og hans eneste Søn boer i Holland.

Men Venlighed har han aldrig savnet, fordi han selv var saa vennesæl. Han sov ind i Døden uden Lidelser — fredelig — »som Sol i Høst gaar ned.«

DE DANSKE SKUESPILLERE.

JEG maa have været meget lille, da jeg første Gang saa danske Skuespillere. Thi i Robert Neiiendams Bog: »Det danske Theaters Vilkaar i Nordslesvig«, siger Forfatteren, at »Gjøngehøvdingen«, »Capriciosa«, »Pak« og »En lille Heks« spillede i Flensborg i 1872. Og disse Stykker husker jeg at have set. Navnlig »En lille Heks« gjorde stærkt Indtryk paa mig, og da især Lygtemændene, der stod for mig som det bedste ved hele Forestillingen, og skuffede mig stærkt, da jeg gensaa dem paa Det nye Teater ifjor.

Vi havde jo dengang Billetter fra »Flensborg Avis« og kom af og til i Teatret, det gamle Stadteater. Jeg mindes dunkelt Tilskuerspladsen, der forekom mig skummel, og de røde Fløjels Gardiner i vor Loge, der var meget medtagne.

Teaterprogrammerne blev dengang og i de senere Aar baaret ud som en Avis. Hver Forretning fik sin »Teaterseddel«. Vi tiggede én af Madam Møller, der bar dem rundt, eller vi hentede den i Fars Boghandel. —

Bedre husker jeg »Meer end Perler og Guld«, som jeg saa i 1875, og af Skuespillerne Zangenberg og Frøken Steinbecker.

Men først i 1880 var jeg bleven saa stor, at jeg virkelig havde Udbytte af et dansk Skuespil.

Jeg skrev i sin Tid en Anmeldelse af Neiiendams Bog i Politikens Kronik, og da jeg ikke tror, jeg kan fortælle anderledes eller bedre om de danske Skuespillere end jeg gjorde dengang, nødes jeg til at citere mig selv. I 1880 kom Vilhelm Petersens Selskab til Nordslesvig. De spillede først i Haderslev og vi ventede med Længsel, at de ogsaa skulde komme til Flensborg. De kom, og de vandt Publikum's hjærtelige og udelte Bifald. Vi var en Flok danske Pigebørn i den tyske Skoles øverste Klasse, som i den Tid levede og aandede for dansk Skuespil og for — danske Skuespillere. Der var jo endnu dengang i nogle Samfundslag en Slags Aversion mod

Skuespillere i det Hele taget. De var letsindige, umoralske og egentlig Folk man ikke kunde omgaas. Med de danske Skuespillere var det noget andet; de var først og fremmest danske, og det betød for os uhyre meget. Desuden spillede de Stykker af virkelige Digtere: »Jeppe paa Bjerget«, »Ambrosius«, »Reconsenten og Dyret«, »De Nygifte« og »Et Dukkehjem«.

Ogsaa dengang var mine Søskende og jeg saa heldige at kunne faa Billetter fra »Flensborg Avis« og vi greb til, hver Gang der var Lejlighed. Jeg har grædt over Nora og været forelsket i Doktor Rank. Ambrosius var Samtaleemnet i Skolens Frikvarter, og vi skrev Stubs Vers i vore Stambøger. Vi sværmede for Kirckheiner, der spillede Ambrosius, og fortalte hinanden med Stolthed, at han havde afslaaet at drikke Vin, som en besøgende bød ham før Forestillingens Begyndelse. »Naar jeg skal spille Ambrosius, drikker jeg ikke Vin,« havde han sagt. —

Om Sommeren glædede vi os til Efteraaret, naar Skuespillerne skulde komme igen. Vi var i Konfirmationsalderen og skulde gaa til Præsten og burde efter Datidens Skik holde os borte fra alle Fornøjelser i den Tid. Men vore Forældre var fornuftige nok til at indse, at det let kunde blive sidste Gang de danske Skuespillere var i Byen. Vi fik Lov til at gaa i Teatret alligevel. I 1881 saa vi bl. a. Hostrups »Eva«, og vore unge Hjærter bankede, da under Slutningssangen i »Elverhøj« hele Publikum rejste sig og staaende hørte Sangen tilende.

I Nov. 1881 var Gustav Johannsen blevet valgt til Rigsdagsmand for Flensborg-Aabenraa Kredsen, og de Danske i Flensborg var ikke saa lidt selvbevidste dengang; der var hver Aften en storartet Stemning i Teatret, som sikkert har virket paa Skuespillerne, saa de ydede deres allerbedste. Kongen i »Elverhøj« spillede af en Hr. Jansen, der saa prægtig ud og spillede med rolig Værdighed. Hans Hustru, en køn, lyshaaret lille Dame spillede den unge Pige aldeles nydeligt. Dette foregik i Tivolis Teatersal, fordi Byens Teater var forbeholdt tyske Skuespillere.

I Dec. 1882 blev det forbudt Vilh. Petersens Selskab at optræde i Nordslesvig, fordi dets Forestillinger trak Publikum bort fra de tyske Teateraftener.

Siden har intet dansk Selskab spillet i længere Tid i Nordslesvig. Der kom til Flensborg et Par Aar

senere et Selskab paa Gennemrejse til Kiel. Det var paa Tourné med Ibsens »Gengangere«. Men dette Skuespil fandt dengang ikke rigtig Naade for Flensborgernes Øjne og vi Unge fik med Nød og næppe Lov til at se det.

For Flensborgerne vil sikkert altid Vilh. Petersens Selskab staa som det, de havde mest Glæde af.

JACOB PLAETNER.

EN lille, mager Mand kommer gaaende henad Gaden, han er meget beskeden klædt og hans Filt-hat er ikke af nyeste Mode. Men han maa være en kendt Mand i Byen, thi mange Mennesker hilser ham og af og til standser han og faar sig en Passiar med en og anden. Hvem er han?

Manden er Jacob Plaetner, en Type paa den gode Borger, thi Byens og dens Indbyggerses Vel ligger ham altid paa Sinde og han er godgørende som faa. Saaledes vilde Svar og Spørgsmaal være faldet; thi hvilken ægte Flensborger vilde ikke straks have gættet rigtigt?

Jacob Plaetner havde mange Venner, men Skumlerne — for de findes allevegne — sagde om ham, naar man roste hans Godgørehed: »Han har jo Raad dertil.« Det havde han ganske vist. Han arvede efter sin Far et stort Garveri, som han i mange Aar bestyrede sammen med sin Bror Frans. Da han solgte Garveriet efter Broderens Død, fik han det sikkert godt betalt.

Men ikke alle der har Midlerne, anvender dem til bedste for andre. For Jacob Plaetner var det en Livsbetingelse at gøre godt. Selv var han ugift, men rundt i Byen sad mangan Familiefar og kunde takke ham for, at hans Kone og Børn ikke led Nød, men endog havde lidt mere end fra Haanden og i Munden.

Man sagde ogsaa om Plaetner, at han hjalp kun for en Tid, saa mistede han Interessen for de Mennesker han havde hjulpet.

Man gjorde ham Uret. Interessen tabte han aldrig. Han trak sig kun stille tilbage naar han saa, at de kunde staa paa egne Ben. Han var en menneskekærlig Mand i allerbedste Forstand. Han fordrede intet til Gengæld for den Haandsrækning han gav. Men han forstod som faa at finde de Mennesker, som Hjælpen virkelig kunde gavne. Gamle og svage støttede han, fordi de selv ikke evnede at gøre sig Livet lettere — han har bygget to Stiftelser til Fri-bolig for gamle Flensborgere. Blandt de unge valgte

han dem, der var energiske og driftige; han hjalp dem over Vanskelighederne og naar Stenene var ryddet bort, lod han dem selv om at finde Vejen frem.

Hvor han kunde glæde et Menneske gjorde han det stille og helst i Løn. Overfor Børn altid med en Spøg og et Smil. Som naar han kom til os, mens Far var i Fængsel, kom med Lommerne fulde af Appelsiner eller andet godt: »Jeg har rystet Appelsintræet idag,« eller »jeg har faaet fat paa nogle Godter,« sagde han og smilede hemmelighedsfuldt. Hvergang en af os havde Ærinde til ham, fik vi »en Skilling til at købe for,« og mødte vi ham, skulde han altid søge efter en Mønt i sin Lomme. Den Dag, da Far efter en tre Maaneders Fæstningsarrest ventedes hjem, kom en Gartner og pyntede Vinduene i vor Stue med dejlige blomstrende Potteplanter. Ingen fik at vide hvem der havde sendt ham, men op ad Formiddagen kom Plaetner for at spørge, hvornaar vi ventede Far og vi kunde se, at han vidste hvor Blomsterne stod; han nikkede tilfreds og sagde: »Det var ret, nu kan man da se, at her skal være Fest.«

En Juleaften hørte vi Støj paa Trappen, mens vi dansede omkring Træet; vi gik ud: intet Menneske var at se, men i Forstuen stod en dejlig Gyngehest med en Seddel om Halsen, hvorpaa der stod: Til Burchard. Da Burchard var Plaetners Gudsøn gættede vi paa, at Hesten var fra ham. »I maa ikke spørge Onkel Jacob,« sagde Far, men Burchard fortalte henrykt Plaetner, at han elskede sin Hest.

Man kan sige, at dette er Smaating; for os betød de uendelig meget, fordi de viste Giverens kærlige Sind.

Men heller ikke i andre Henseender var Plaetner karrig. Da den frisindede Rigsdagsmand, Dr. Lasker, døde og Plaetner vidste, at Far gerne vilde følge ham til Jorden, men ikke havde Raad til den bekostelige Rejse, gav han uden Betænkning Far de Penge han behøvede dertil.

Aldrig undslog han sig, naar der trængtes til Pengehjælp i Sagens Tjeneste. Rundhaandet gav han sit Bidrag. —

Havde Plaetner Venner i Flensborg, saa havde han det sandelig ogsaa i Danmark. Allerede i Treaarskrigen var han ivrig med til at faa Ligene af danske

Soldater bragt til Kirkegaarden i Flensborg. I 1864 gik han selv ud paa Slagmarken ved Sankelmark og fik samlet saarede og døde op og ført til Byen. Det skal have været et storslaaet Stykke Arbejde han udførte dengang. Han fandt de saarede frem mellem Ligene, og flere end én Familie i Danmark har kunnet takke Jacob Plaetner for, at dens Forsørger ikke døde paa Valpladsen efter Slaget. —

I de sidste Aar gik Plaetner med blaa Brillen, men intet af hvad der skete i Byen undgik hans Blik. Han vidste Besked om alt og alle, hans Kritik var skarp og han sagde sin Mening lige ud, uden Hensyn til hvem det var han talte med. Med bidende Haan kunde han omtale Slesvig-Holstenerne, som han foragtede; drille dem kunde han med onskabsfuld Glæde. Han mindedes, at han i 1848 i mange Dage maatte holde sig indespærret i Garvergaarden, for at undgaa at blive puttet ind i Oprørsarmeen. Sine Trængsler fra den Tid glemte han dem aldrig.

Det var ikke godt at have Plaetner til Fjende. Men hvem der fik ham til Ven, havde vundet en Ven for Livet.

Trofast, ærlig, med skarpt Blik for et Menneskes gode Egenskaber, stod han i Sorg og Glæde ved Vennens Side. Taknemlig som han selv var for en Venlighed og Opmærksomhed, kunde han altid finde et eller andet at glæde sine Venner med. Da vi flyttede til Margrethes Minde kom han gaaende ud til Huset mens vi ventede paa vore Møbler. Han tog op af Lommen en lille hvid Plat-de menage med en højrrød Hank. »Her er Salt og Brød, bær det først ind i Huset, saa kommer I aldrig til at mangle noget,« sagde han.

Min gamle Farmor, som var daarlig til Bens, forærede han to højstammede Roser. De skulde staa udenfor hendes Vinduer, at hun altid havde noget smukt at se paa.

Jacob Plaetner.

Men ogsaa helt fremmede tog han sig af; det var ham nok, at de trængte eller var i Nød.

En Dag, da jeg som Barn gik nede paa Skibsbroen og saa paa Æbleskuderne, hørte jeg et Barn græde ynkeligt. Jeg saa en lille Pige, der ikke kunde flytte sig af Stedet, fordi hun havde faaet det ene Ben ned i et Hul mellem et Par Brædder paa Broen. Hendes to Søskende var ganske raadvilde, og der samlede sig efterhaanden et helt Opløb om Børnene; man forsøgte at trække Benet ud af Hullet, men Barnet græd blot endnu stærkere, fordi det gjorde ondt. Da kom Jacob Plaetner. Han gav straks et Par Mænd Ordre til at hente to Løftestænger, og ved at tvinge Brædderne fra hinanden, fik de snart Barnets Ben frit. Saa tog han den lille ved Haanden, gik med hende til én af Æbleskuderne og lod hendes Forklæde fylde med de dejligste Æbler. Ogsaa de to Søskende fik Forklæde og Lommer fyldte med Frugt og den store Dreng fik endda en Skilling, indsvøbt i Papir. »Saa lægger Mor et vaadt Omslag om Søsters Ben naar I kommer hjem,« sagde Plaetner og gik videre som om intet var sket. —

Vittig var han og morsom at tale med, og han forstod at sige netop det, der kunde sætte Folk i godt Humør. De gamle Mænd og Koner i hans Stiftelser elskede ham og han besøgte dem næsten hver Dag. Han roste og beundrede deres Potteplanter og Haver og trøstede dem, naar de klagede over Gigt. »Sæt Dem ved Kakkellovnen, eller gaa ud i Solskinnet, Mutter Hansen, saa bliver det godt igen,« kunde han sige. Eller: »De trænger til en god Stok, Jensen, jeg skal bringe Dem én imorgen.«

Sin Fødeby elskede han som den ægte Flensborger han var. Han kendte alle de Steder hvorfra Byen tog sig bedst ud, og var ikke sên til at vise andre dem. Hans kæreste Spaseretur var ad Skovvejen og her gik han næsten hver Dag, om det var Regn eller Solskin, Sommer eller Vinter. En Gang mødte én af hans Venner ham i en stille og fin Regn. »Gaar De her ogsaa i saadan et Regnvejr, Hr. Plaetner?«

»Regn,« sagde Plaetner, »det er jo ikke andet end Dug.« Fra den Dag kaldte hans Venner altid en stille Støvregn »Plaetners Dug«. —

Naar der var Tale om ved festlige Lejligheder at sende en Deputation til det danske Kongehus, var Plaetner selvskreven blandt Afsendingene; han gav

ofte Idéen til Gaven og sørgede for, at den blev udført saa smukt som muligt. Der levede dengang i Byen en Guldsmed, Iversen, som næsten var en Kunstner i sit Fag. Naar han og Plaetner arbejdede sammen blev Resultatet altid det allerbedste. —

I sine sidste Leveaar led Plaetner meget af Asthma. Han fik forskellige gode Raad og var der ét, der viste sig at være særlig godt, skulde han nok sørge for, at Lidelsesfæller fik det at vide. Kneb det med at skaffe Pengene til Medicinen, købte han den og bragte den syge den med en nøjagtig Brugsanvisning. — — I den danske Kirke sørgede han for Udsmykning til Brylluper og til Fester. Kriegergraven paa den gamle Kirkegaard og de enkelte Soldatergrave holdt han et vaagent Øje med. Alt hvad der kunde tjene til at holde Interessen for Danskheden i Sønderjylland vedlige, havde hans varmeste Sympathi og han skyede hverken Arbejde eller Udgifter i den Retning. Med stor Beredvillighed overlod han Frøken Klyvers danske Syskole et Par Stuer i sin Stiftelse i Møllegade, og kom af og til og glædede sig over at høre Børnene synge danske Sange og lege paa dansk.

Han var en trofast dansk Mand, der aldrig kunde glemme den Uret der var øvet mod hans Fædreland, og i hans Hjærte levede Haabet om Genforeningen, den han længtes imod, som hver Dansk i Sønderjylland.

Han døde i Flensborg i 1893.

HOLDT OG MONRAD.

DISSE to Navne hører sammen i min Erindring. De Mænd der bar dem var Lærere begge to, og begge havde de for deres danske Sindelags Skyld maattet opgive deres Gerning.

Høj og alvorlig, slank og hvidhaaret, altid ulastelig klædt mindes jeg A. C. C. Holdt. Aldrig har jeg hørt ham le, men hans Smil var mildt og venligt.

Holdt var Organist i Lyksborg, dengang Frederik d. 7. døde, og han mistede i 1863 sit Embede. I 1865 oprettede han en Dreng-Real-skole i Flensborg, hvor bl. a. Gustav Johannsen en Tid var Lærer. For sin Danskheds Skyld fik Holdt dog mange Vanskeligheder at kæmpe med, og i 1875 lukkede Myndighederne hans Skole.

I adskillige Aar redigerede han sammen med Monrad »Nordslesvigsk Søndagsblad«, der i høj Grad nød godt af de to udmærkede Mænds Viden og Kendskab til det danske Sprog.

Holdt, der var født i Jarlund, i Medelby Sogn, var efterhaanden bleven en fuldblods Flensborger; han fordybede sig i Byens Historie og udgav i 1884 en ypperlig Bog: »Flensburg früher und jetzt«. Skøndt Bogen er skrevet for at give et Omrids af Flensborgs Historie, er den meget personlig, og Forfatterens taktfulde Omtale af de ejendommelige Forhold med Hensyn til Dansk og Tysk, skaffede den mange Læsere ogsaa blandt Tyske. Dog er den sikkert ikke udbredt saa meget som den fortjener. Forfatterens noble Personlighed, hans Glæde over alt skønt, som Gang paa Gang møder En under Læsningen, gør Bogen til en Skat for enhver, der interesserer sig for det gamle Flensborg.

Holdt var en meget smuk Mand. Han bar til Stadighed de gammeldags »Fadermordere« og bredt sort Silkehalsbind og gik altid med høj Silkehat. Naar han kom gaaende, rolig og alvorlig, forstod man, at denne Mand passede i sin Plads som Revisor ved Filialbanken i Flensborg. Retsindig, klog,

med klare, dybtliggende Øjne under de buskede Bryn, indgød hans Udseende uvilkaarlig Respekt.

Og respekteret var han baade af Danske og Ty-ske, agtet og afholdt af alle der kendte ham. Hans Væsen var Alvor, men hans Elever elskede ham, og selv de kaadeste Pigebørn i Monrads Skole var opmærksomme i hans Timer. —

For den danske Sag var han en værdifuld Støtte, og under Valgopraabene saa man hans Navn sammen med Monrads og Freudenreichs. »Drei Dänen aus reinstem Wasser«, kaldte en tysk Avis en Gang disse Mænd og tænkte næppe paa, at det var et Hædersnavn den gav dem.

Holdt havde i sit Ægteskab en eneste Datter, Margrete, der en Tid var Lærerinde ved Monrads Skole. Hun var livlig og glad og havde et eget Greb paa at omgaas Børnene, der elskede hende. Engang havde min Bror Burchard faaet hende overtalt til at følge med hjem, for at se hans Gyngehest og var henrykt, da hun satte sig paa den og klappede den paa Halsen. Hun blev gift og kom til at bo paa Holdnæs, men døde efter et Par Aars Ægteskab. Holdt sørgede dybt over sit eneste Barns Død og i hans alvorlige Ansigt kom et smærteligt Træk. Han gik næsten altid alene, rank og temmelig langsomt og tog vist sjældent Del i nogen Slags Selskabelighed.

Men han var Jæger og strejfede med Bøssen paa Skuldren om i Marieskoven, hvor han sammen med Monrad og Far i flere Aar havde forpagtet Jagt-retten.

Naar vi mødte ham i Skoven, saa han ud som om han gik i dybe Tanker og jeg tænkte somme-tider, at han vist ikke var nogen lykkelig Mand. Far satte ham meget højt og regnede ham blandt sine bedste Venner.

Han døde i Flensborg i 1890.

A. C. C. Holdt.

Chr. F. Monrad var af en gammel sønderjysk Præsteslægt. Han var født i Greis ved Vejle og kom i 1851 til Flensborg som Adjunkt ved Latin- og Realskolen. Tre Aar efter blev han udnævnt til Kollaborator, som Overlærerne ved de slesvigske Skoler kaldtes. I 1864 blev han afskediget af Preusserne. Han havde tillige undervist ved Münsters danske Pigeskole i Flensborg og senere selv overtaget den. Det var denne Skole, som blev kaldt Monrads Skole og i 1878 overgik til Frøken Amanda Boldt.

Monrad var en stilfærdig Mand, der sjældent traadte offentlig frem.

Lige fra 1864 virkede han utrætteligt i den danske Sags Tjeneste. Gustav Johannsen skriver om ham i F. v. Jessens »Haandbog i det nordslesvigske Spørgsmaals Historie«: »Han var medvirkende ved Stiftelsen af »Flensborg Avis« i 1869, støttede den med Raad og Daad og gentagne Gange har han under den daværende Udgivers (G. J.) Fraværelse og Fængsling ledet Bladets Redaktion.« Ogsaa senere, under Jessens Fængsling, har Monrad støttet Bladet med sit Arbejde.

Som jeg allerede har nævnt, var han i flere Aar Udgiver af »Nordslesvigske Søndagsblad« sammen med Holdt.

Monrad kom tit i vort Hjem og han og Far havde altid meget at tale om.

Han var Medstifter af »Foreningen til det danske Sprogs Bevarelse i Nordslesvig« og til sin Død Formand i Bestyrelsens Bogudvalg.

Det danske Sprog havde hele hans Kærlighed. »Han var en Mester i at tale og skrive det,« siger Gustav Johannsen. Jeg har hørt Far sige, at det var Monrads Tanke, der gennem Sprogforeningen blev til Virkelighed. I den første Tid, da endnu de mange Biblioteker, som Sprogforeningen nu raader over, ikke var oprettede, havde Monrad ligesom Far en lille Bogsamling i Hjemmet. Der var ikke faa, der læste disse Bøger og da Udlaanet ikke fandt Sted paa nogen bestemt Tid, kom der Laanere baade Morgen, Middag og Aften. Men jeg er sikker paa, at Monrad har været glad for hver eneste Laaner, som han altid var ivrig i Arbejdet for Bevarelsen af det danske Sprog.

Han kom dog aldrig rigtig i Kontakt med Flens-

borgerne; de saa op til ham fordi han var den akademisk dannede Mand, men forstod ikke at værdsætte ham efter Fortjeneste. Han manglede Evnen til at skaffe sig Venner i alle Befolkningslag og derfor var der selv Danske i Byen, der kun kendte ham af Navn og Udseende. Forøvrigt tror jeg ikke, at han savnede Borgernes Venskab eller Beundring. Han gik saa støt den Vej, han vilde gaa og arbejdede stille, men ivrigt og uophørligt for det, der var hans Livssag. Han gav med Glæde gode Raad og en Haandsrækning naar det krævedes af ham, og levede sikkert et rigt aandeligt Liv i sit Hjem, hvor hans Hustru elskede og beundrede ham og hans Børn saa op til ham.

Monrad vedligeholdte en livlig Forbindelse med København, hvor han havde mange Venner og hvorhen han ofte rejste. Flere af hans Døtre blev gift med Københavnerne. En Gang, da der var Istransport over Store Bælt, sagde han til Far med et Smil: »Det er slemt derhjemme med alle de forelskede unge Mennesker, for Brevene er saa længe undervejs.« —

Hans Syn paa Nordslesvigs Fremtid var lyst; han var ikke af dem, der i Modgangens Tid henfalder til ørkesløs Sorg, og hvor var han straalende glad over Valgsejren i 1881!

Monrad var Jæger ligesom Holdt. Han havde en Jagthund, der fulgte ham overalt og lagde sig stille ved hans Fødder naar han sad og talte med Far. Med denne Hund strejfede han gennem Marieskoven med Bøssen paa Nakken, og hans Jagtture var ham en Forfriskelse efter Arbejdet, en Oplivelse, naar noget var gaaet ham imod.

I 1888 begyndte han at skranke; en snigende Sygdom havde angrebet ham og i Februar 1889 maatte han gaa i Seng. Han laa syg i 4 Maaneder, men

Chr. F. Monrad.

han holdt ikke op med at arbejde. Han røgtede sit Hverv som Formand i Bogudvalget og skrev til Søndagsbladet. Endnu Dagen før han døde maatte hans Datter læse for ham om Cavour, hvem han vilde skrive om i Bladet.

Monrad døde d. 1. Juni 1889. En trofast Arbejder i den danske Sags Tjeneste gik bort med ham.

AAGE COLDING OG FRU HELENE COLDING.

BLANDT de Danske i Flensborg var Vinhandler Colding en kendt og afholdt Mand. Han var født i Kongeriget, men havde i Flensborg fundet sig en Hustru i den meget ansete gamle Tramsenske Familie.

Colding var et hjærtevindende og elskeligt Menneske. Af Udseende var han lille og meget svær. Jeg har kun kendt ham som skaldet og graahaaret og syntes som Barn, at Navnet Aage passede saa daarligt paa ham.

Men hvor vi Børn elskede ham!

Vi havde jo ingen Slægt i Byen og var derfor glad ved at kunne kalde ham Onkel Colding. Og en Onkels Pligter paatog han sig virkelig overfor os. Naar og hvor vi mødte ham, havde han et venligt Ord til os. Han tog os ved Haanden paa en egen, fortrolig Maade og trykkede vor Haand mens vi fulgtes henad Gaden med ham. For det meste havde han et Stykke Chokolade i Lommen, og han puttede os det i Haanden med et hemmelighedsfuldt Smil. Men det hændte ogsaa, at han tog os med ned i Købmand Bruns dejlige Kælder og købte et stort Kræmmerhus Bolsjer til os. Eller han tog os med op til »Tante Lene«.

Saa vidt kom jeg nu aldrig, at jeg kaldte Fru Colding Tante Lene. Jeg følte mig altid lidt genert overfor hende, da jeg var Barn; hun forekom mig saa fin, at jeg ikke dristede mig til at kalde hende andet end Fru Colding.

De to udmærkede Mennesker havde ingen Børn, men i deres store Lejlighed i det gamle Raadhus havde de næsten altid en mandlig Logerende, som de tog sig af med den venligste Omhu.

Deres Hjem var stilfuldt og med den solide, smagfulde Elegance, der udmærkede de gamle Købmandshjem i Flensborg. Mahognimøbler med Damaskes Betræk, gode Billeder paa Væggen og Tæpper paa

Gulvet. Gennem Glasdøren i Sølvtojsskabet skinnede det blanktpudsede Sølvtoj, og i Vinduerne var der altid fuldt af velplejede Potteplanter i Urtepotte-skjulere af Fayence eller Porcelain. Paa det blanke Mahognibord laa en fint broderet Lysedug og paa Sybordet et broderet Tæppe. I Sofaen var der mange Puder med Kanevas Broderi, og et eller andet Sted i Stuen laa altid den nyeste Bog fra København.

Men i Bogskabet stod den klassiske Literatur i smukke Bind.

Fru Colding hørte til den lille Flok flensborgske

A. E. Colding.

Damer, der i 1864 var blevet dekoreret af Kongen af Danmark, fordi de havde plejet de saarede Soldater med særlig Omhu. Hun talte Dansk med stærk Accent, og jeg syntes det klædte hende saa kønt. Maaske det ogsaa var, fordi hendes store Hjærtensgodhed lød gennem hendes Ord og hendes Stemme var saa blid, at jeg gjerne hørte hende tale.

Ja, hvor var de dog gode, de to Mennesker, hvor forstod de Barnets Tankegang og hvor søgte de at glæde alle dem, der trængte dertil!

Engang fandt Onkel Colding i Begyndelsen af Februar en grædende Dreng paa Ga-

den. Snavset var Ungen og daarligt klædt, men den fremmede Herre tog ham i Haanden og talte venligt til ham, og Barnet fik Tillid til Manden. Den lille Fyrs Forældre var paa Karneval (Grosse Præmien Maskerade) og havde for en Nats Fornøjelse pantsat alle Sengklæder. Drengen frøs i den kolde Stue paa Duborg, og gik for at søge efter sine Forældre. Men da han kom ned paa Store Gade, kunde han ikke huske hvor Maskeraden var.

Colding tog Barnet med sig hjem, og Fru Helene vaskede hans Hænder og gav ham noget at spise. Saa klædte hun Drengen af og puttede ham i varmt Bad. Hun redte hans pjuskede Haar, skaffede i en Fart en ren Skjorte og lagde ham i Seng. Næste

Dag fik han et helt nyt Sæt Tøj, og med den lille, renavskede, lykkelige Dreng ved Haanden gik Colding til Duborg, hvor han gav Forældrene »en ordentlig Røffel« som han udtrykte sig.

Jeg hørte Fru Colding fortælle Far den lille Hændelse. Hun var meget vred paa Forældrene; men at Colding kom hjem med Barnet og voldte hende Besvær sent om Aftenen, opfattede hun som den naturligeste Ting af Verden. Skulde der hjælpes i slige Tilfælde, saa maatte det være straks, uden Betænkning, og hvem var vel nærmere dertil end et Par velhavende, barnløse Menne-

sker? Velhavende var de, men ikke mange Steder er Penge blevet uddelt mere rundhaandet til fattige, end i dette Hjem.

Og gæstfri var Coldings. Naar man kom, saa det altid ud som om man gjorde dem en stor Glæde med sit Besøg. Og hvor var det hyggeligt at sidde hos de to Mennesker og tale med dem.

Fru Colding kom med en lille Sølvskaal med hjemmebagte Kager, og Colding skænkede et Glas af sin dejlige hvide Portvin.

Den sidste Gang jeg besøgte dem inden mit Bryllup, gav Fru Colding mig paa sin generte Maade et lille Haandarbejde.

»Det er ikke meget Martha,« sagde hun, »men mange kærlige Tanker har jeg syet ind i det.« Jeg vidste, at hun talte sandt og hvergang jeg ser paa den lille Gave, mindes jeg hendes kønne, milde Ansigt under det store graa Haar. Den sidste Gang jeg saa hende, var hun Enke. Hun gik saa ene om i den fine Lejlighed i Toosbüstrasse. Alle de kønne Ting hun og Colding havde samlet eller faaet foræret, stod paa deres Plads. Hans Lænestol stod ved Vinduet og hun tog mig i Haanden og sagde: »Du kan tro det er tungt, at hans Stol er tom.«

Elskelig var hun som altid, men til det rolige og dæmpede, der var i hendes Væsen, var der kommet et Stæk af Vemod, som gik mig til Hjærtet. Hun overlevede ikke længe sin Mand, og nu er det dejlige Hjem spredt for alle Vinde. —

Helene Colding, f. Tramsen.

Far stod i meget nært Venskabsforhold til disse to Mennesker. Naar han havde en lille Times Tid tilovers inde i Byen, gik han gjerne op og fik en Passiar med Coldings. Og han gik altid opmuntret og glad derfra.

En dejlig Aften i Maj kom han hjem og fortalte et lille Træk, der havde moret ham kosteligt.

Colding havde ved 5 Tiden været alene hjemme.

»Lene er helt rütsch, naar det saadan bliver Foraar,« havde han sagt. »Hun kan slet ikke være inden Døre. Du kan tænke dig, hun er ude og sejle i Dag! Og her sidder jeg alene. — Men naar hun nu kommer hjem, skal jeg drille hende med at du har været her.« —

Alt hvad der vedkom den danske Sag omfattede de to Mennesker med den største Interesse og Kærlighed. Og naar der var Rigsdagsvalg i Byen var de begge lige stærkt optaget af hvordan det vilde gaa.

Den eneste Gang Flensborg satte en Dansker ind i den tyske Rigsdag, græd Fru Colding af Glæde. Hun tog Far om Halsen og kyssede ham, da hun ønskede ham tillykke.

Nogle Aar senere, da Socialdemokratiet var vokset stærkt, og det var umuligt at faa et dansk Fler-tal i 2. Kreds, kom Far Valgdagens Eftermiddag ind til Coldings, der dengang boede paa Store Gade. I Coldings Kontor sad de to Mænd og talte alvorligt sammen; i Stuen ved Siden af sad Fru Colding og underholdt en Slægtning fra København, der netop var paa Besøg. Pludselig rejser Colding sig, gaar hen i Døren til den anden Stue og siger: »Kan I to Kvindfolk ikke holde op med Jeres Pjæt, naar vi taler om saa alvorlige Ting?«

Damen fra København blev ganske perplex. Hun havde aldrig set Colding være ligefrem uhøflig.

Men Efterspillet var det artigste og hændte først et Par Aar senere, til stor Morskab for Coldings og Far.

Fru Colding stod paa Dampskibsbroen og vilde tage imod den samme Dame fra København, som boede ved et Badested ved Flensborg Fjord. Der var mange Mennesker paa Broen og Snakken gik livlig. Men da Gæsten fik Øje paa Tante Lene, raabte hun: »Er der Valg idag? for saa vil jeg ikke iland.« —

Da Gustav Johannsen døde var der stor Sorg blandt

hans mange Venner i Flensborg. Dagen efter Begravelsen traf én af dem Colding oppe ved den blomstersmykkede Grav. Han talte om den overvældende Deltagelse ved Begravelsen, om de mange Beviser paa Kærlighed baade fra Nordslesvig og fra Kongeriget.

Men Colding nikkede kun og sagde: »Ja, men med alt det har vi dog ikke Johannsen.«

Disse Ord udtrykte hans dybe Smærte over Tabet af en Ven, som ingen kunde erstatte ham. —

Naar de Danske i Flensborg nævnes, bør disse to Mennesker ikke glemmes. Vel er der næppe noget bestemt man kan pege paa og sige: »det har Coldings gjort for Sagen.«

Men de var trofaste som faa, gavmilde og fremfor alt beskedne. Den højre Haand vidste ikke hvad den venstre gjorde. De hjalp for at hjælpe, gav for at give og trøstede i Stilhed dem, der trængte til Trøst.

De er sikkert bleven savnet af mange, da de gik bort.

GUSTAV JOHANNSEN.

DET er ganske umuligt, i en Bog om Flensborg i Slutningen af forrige Aarhundrede, ikke at omtale Gustav Johannsen. Han var, som der staar i Dr. Mackeprangs Bog: Nordslesvig 1864—1909, dengang »Flensborgs ukronede Konge«.

Gustav Johannsen kom til Flensborg i Efteraaret 1864. Han var 24 Aar gammel, en smuk, slank ung Mand med livlige, brune Øjne og et straalende Humør.

Opdraget i et dansk Skolelærerhjem i Sylvested vest for Slesvig, havde han som Barn set en slesvigholstensk Dragon sætte hans Far Pistolen for Brystet, fordi Læreren ikke vilde lade sig arrestere. Han havde set Soldaterne skubbe til sin Mor, som han elskede, havde set dem spytte paa hende og trække hende i Haaret, mens hans Far maatte skjule sig i en nærliggende Landsby.

Det var da ikke saa underligt, at han blev dansk med Liv og Sjæl.

Gustav havde allerede som Dreng en Slags Førstilling blandt sine Kammerater, der villig lod sig kommandere af ham, selv om de var ældre end han. I sin Barndom og Ungdom kom han i Huset hos Pastor Brasen i Træaa, der holdt meget af ham. I dette dannede Hjem lærte Gustav at bevæge sig mere frit end hans jævnaldrende blandt Landsbybørnene, og hans Frejdighed og Ugenerthed kom ham siden til gode.

Da han i 1862 havde faaet Lærerembede i Langballe, Grumtofte Sogn i Angel, giftede han sig, kun godt 21 Aar gammel, med Margaretha Kühl, der var af en velhavende Storbondeslægt i Træaa.

I Langballe kom den unge Lærer i en vanskelig Stilling; Provst Aleth Hansen, den senere danske Minister, forlangte nemlig, at han kun maatte tale Højtysk med de Folk, der enten ikke kunde eller vilde tale Dansk. Johannsen gennemførte det, og vandt efterhaanden ved sin Venlighed og sit vindende, frimodige Væsen selv de tysksindede Bøn-

der. Skolebørnene elskede ham, og da han holdt Aftenskole i Dansk, kom der efterhaanden ogsaa ikke saa faa unge Bønder for at lære Sproget.

I 1864 maatte Gustav Johannsen opgive sit Embede. Han rejste da med sin Hustru i nogen Tid til Lolland, hvor hans ældste Bror var Lærer.

Men det unge Par havde aldrig tænkt paa at forlade Slesvig for stedse. De flyttede til Flensborg, hvor de fandt en lille Lejlighed, der med Nød og næppe kunde rumme en Del af deres Bohave, af hvilket de maatte sælge det øvrige. I November fødte Fru Johannsen her sit første Barn, en Datter, der kaldtes Alexandra.

Det var et Held, at Fru Johannsen havde faaet en ikke ringe Medgift, thi nu var jo hendes Mand uden Erhverv.

Men Pengene gik ogsaa til efterhaanden.

I 1865 havde Gustav Johannsen aabnet en lille Privatskole for Drengene; den blev snart forbudt og han fik Timer i Holdts Realskole.

Men efter Valget i 1867, da Gustav Johannsen havde agiteret for Ahlmanns Valg fra Hus til Hus, utrætteligt og kraftigt, fik Holdt Ordre til at afskedige sin unge Lærer.

Allerede dengang havde G. J. vundet sig mange Venner i Flensborg. De hjalp ham til en dansk Boghandel i Byen, der dog aldrig kom til at betale sig, fordi han var kommet saa dybt ind i Politik, at den tog den største Del af hans Tid.

Flensborgerne havde desuden faaet en usædvanlig Tillid til den venlige unge Mand; de søgte ham i personlige Anliggender; han blev valgt ind i Byens Raad; blev Kirkeværge i St. Marie Sogn; Medlem af Provsti Synoden og Bestyrelsesmedlem i en hel Del Foreninger.

Hans Tid var altid meget optaget.

I 1869 overtog han sammen med Bogtrykker Thil-

Gustav Johannsen.
Ungdomsbillede.

lerup og Fabrikant Freudenreich Bladet »Flensburger Anzeiger«, som de tre Mænd sammen med Kollaborator Monrad var blevet enige om at lade udgaa paa Dansk fra 1. Oktober samme Aar, under Navn af »Flensborg Avis«. Gustav Johannsen blev dog ikke straks Redaktør, men kun Udgiver. — Der var stor Glæde blandt de Danske i Byen over at have faaet deres eget Blad.

Nogle Aar senere overtog Gustav Johannsen selv Redaktionen, og redigerede med enkelte Afbrydelser Bladet til 1882, da Jens Jessen blev Redaktør. I 1883 købte Jessen Bladet, der efterhaanden blev meget udbredt baade i Nordslesvig og i Kongeriget.

Det var trods Preusserherredømmet glade og lykkelige Aar for Gustav Johannsen, der ved sit maaltbevidste Arbejde havde faaet mange og trofaste Venner blandt de Danske i Flensborg. I 1874 den 12. Februar viste de deres Taknemlighed mod ham, ved at afholde en stor Fest for ham, hvori deltog 150 danske Flensborgere, der overrakte ham et Guldur med Kæde som »Anerkendelse fra Venner i Anledning af Valgene til den tyske Rigsdag«.

Men ogsaa Tyskerne syntes om Gustav Johannsen. Han havde den vidunderlige Evne at kunne vinde sig Venner i alle Samfundslag. En af de danske Førere i Haderslev, Fysikus Madvig, skal have sagt om ham, at han endogsaa var Ven med Sjoerne paa Skibsbroen.

Og noget var der om det. Kun var der den Forskel, at det var Sjoerne der regnede G. J. for deres Ven og ikke omvendt. Madvig havde ikke forstaaet, at dette Forhold i en By som Flensborg var en Nødvendighed. Hvor skulde de danske Stemmer komme fra ved Valgene, om ikke Arbejderne og selv Skibsbroens Sjoerne stemte dansk? Og de trængte til at strammes op. Men den Mand, der skulde kunne gøre det, maatte de være paa Hat med og regne for deres Ven. —

Jeg husker Byen i 70'erne og 80'erne.

Far var uhyre populær dengang. Paa en Spasertur henad Gaden maatte han næsten gaa med Hatte i Haanden, saa mange var der, som hilste ham.

Flensborgerne, baade Mænd og Kvinder, elskede ham. Det er ikke for stærke Ord.

Naar han gik paa Gaden, skete det ikke sjældent, at han blev vinket ind i Stuen fra et eller andet

Vindue. Og havde han bare en Smule Tid tilovers, fulgte han Opfordringen.

Han syntes det hørte med til hans Arbejde i Sagens Tjeneste at kende og forstaa saa mange Mennesker som muligt.

En ældre Frue, der havde Ord for at være ret uomgængelig og skarp i sin Kritik, beærede ham med sit varmeste Venskab. Hun var lykkelig, naar han saa ind til hende, der var svagelig og mest sad ved Vinduet, hvorfra hun ved Hjælp af sin Spion (Gadespejl) kunde overse et stort Stykke af Store Gade. Far fandt hende vittig og interessant. Hun kunde fortælle om Flensborg før 1864 paa en egen dramatisk Maade; hun kendte gamle plattyske Vers og Ordsprog og forstod at anvende dem paa de rigtige Steder.

En Gang, da Johannsen i sin Egenskab af Redaktør var blevet dømt til Fængselsstraf for Fornærmelse af en preussisk Dommer sagde Fruen: »Ser De, Hr. Johannsen, den Mand skulde behandles som der staar i det gamle Vers: »Nimm em in in en dunkle Allé. Træ em op de Hacken, schmit em mit Schit. Wer hett et daahn? Keen Mensch kann't verraahn.« (Tag ham ind i en mørk Allé. Træd ham paa Hælene. Kast Skarn paa ham. Hvem har gjort det? Intet Menneske kan forraade det.)

Aa, hvor Far lo, da han fortalte os det!

En Dag, da Far gik paa det vestlige Fortov i Store Gade, kom en gammel Frue tværs over Gaden til ham og spurgte: »Hr. Johannsen, wann warn wi dat Pack los?« (Hvornaar bliver vi af med det Pak.) Hun var tilfreds, da han svarede: »Forhaabentlig snart.«

Da Far var død, sagde en flensborgsk Dame til mig: »Hvor ofte er jeg ikke gaaet op ad Helligaandsgangen blot for at faa en Hilsen af deres Far.«

Samme Dame havde forresten en Gang som Barn sat den unge Boghandler i en øjeblikkelig Forlegen-

Gustav Johannsen. 1888.

hed. Hun kom ind i Butiken og forlangte: »Für 4 Bankschilling »schlattice« Anziehpuppen.« Paaklædningsdukker, det forstod han, men hvad Ordet »schlattice« betød, det var ham ikke straks klart. Det var jo ogsaa et ægte flensborgsk Udtryk, halvt dansk, halvt plattysk. (Slatne, med plattysk Endelse.)

De flensborgske Fruer havde ubegrænset Tillid til Gustav Johannsen. Han gik ikke paa gale Veje. Og naar Mændene kom sent hjem, kunde de klare Situationen med, at de havde været sammen med Gustav Johannsen. Saa var det Politik der havde opholdt dem, og det tilgav Fruerne gerne.

I Sommers Café, paa Hjørnet af Skibbrogade og Skibsbroen, samledes hver Eftermiddag, jeg tror ved 5-Tiden, en lille Flok danske Borgere ved et Glas Øl til en Domino, Lotteri eller et Slag Kort. Det kunde vel nærmest kaldes en Slags Klub, og her drøftedes Dagens Begivenheder. Her var det mange Venskaber sluttedes, mange Planer lagdes til Arbejdet for Sagen og — mange morsomme Historier fortalles. Naar Far var tilstede berørte Historierne dog aldrig det sexuelle. Alle vidste, at paa det Omraade var Far ikke til at spøge med.

Mellem disse gamle Flensborgere — for de var næsten alle ældre end Far — følte han sig vel. Han havde lært dem at kende som trofaste Danske, lidt lade maaske og uden videre Initiativ til Arbejdet for Sagen; men paalidelige og ærlige. Og de elskede ham, fordi han var saa vennsæl, saa vittig, saa rig paa Initiativ og ivrig i Arbejdet. Naar bare han vilde føre an, fulgte de i sluttet Trop.

Ogsaa i »Skipperhuset«, hos Albrechtsen »in de Winkel« — i det modsatte Hjørne paa Skibsbroen, samledes i sin Tid ikke saa faa Flensborgere. Da gamle Albrechtsen døde beholdt hans to Døtre i nogle Aar den lille Beværtning, og Far søgte af og til derind, efter at vi kom til at bo paa Margretes Minde. Det var for lang en Vej at gaa hjem for at faa et Stykke Mad, og hos Frøknerne Albrechtsen var Smørrebrødet godt, og de var glade, naar han kom. Engang mens Far var Rigsdagsmand for anden Kreds, traf han her en tysk Handelsrejsende. »Jeg véd ikke, hvad det var der kom op i mig,« sagde Far. »Vi sad ved Vinduet, da en elegant Wienervogn kørte forbi; jeg rejste mig og sagde:

»Se, der kommer jo min Vogn. Hvor mon den skal hen i Dag?«

Tyskeren gjorde store Øjne. Han havde hørt, at den danske Rigsdagsmand var en fattig Redaktør. Men naar han havde saadant et Køretøj —

De to Værtinder og Far fik sig en ordentlig Latter, da Tyskeren bukkende gik sin Vej. —

Da Far som Redaktør første Gang blev idømt Fængselsstraf, var Flensborgerne rasende. Deres Yndling skulde i Fængsel som en gemen Forbryder. Det var dog for galt!

Men ogsaa her, i Fængslet, holdt hans gode Humør ham oppe. De politiske Fanger blev endnu dengang, i 1875, ikke behandlede saa slet som senere hen. Far traf her Redaktør Johannes Moldt fra Sønderborg og Advokat Becker fra Aabenraa. De tre Herrer spaserede sammen i Fængselsgaarden, og Far har fortalt, at de lavede Glidebaner, og Far gled med den lille, spinkle Advokat paa Rygen, som en anden Dreng.

Næste Gang Far kom i Fængsel, i Foraaret 1878, blev det værre. Da var det to Maaneder paa almindelig Fangekost, og det tog en Del paa hans Helbred.

Mens Far sad i Fængslet blev min yngste Søster født, og selv det Brev, han skrev til sin Hustru, da han havde faaet Meddelelse om Barnets Fødsel, maatte skrives paa Tysk og blev læst af Fængsels-Inspektøren.

Men ogsaa de to Maaneder gik, og da Fængslets Porte atter aabnede sig for Far, stod Redaktør Moldt og tog imod ham med udbredte Arme. Dette Bevis paa Venskab glemte Far ham aldrig.

I Flensborg blev G. J. modtaget af en hel Del Venner, bl. a. nogle St. Knudsbrødre. Da de saa ham stige ud af Kupéen skal der have lydt en truende Mumlen. »Mensch, wat is he dünn worn,« sagde Hansen-Goos.

Det var sandt, Far havde mistet sit Huld. Men hans kraftige Natur fornægtede sig ikke; han kom sig snart igen. Kun taalte han i den første Tid ikke de natlige Sammenkomster i Foreningerne. —

1. Avgust 1879 rejste Gustav Johannsen til Magdeburg, for paa Citadellet at afsone en tre Maaneders Fæstningsarrest. Dagen efter var det hans Fødselsdag, og hans Venner havde sørget for, at Vin og

andre gode Sager var blevet sendt til Fæstningen. Dagen igennem kom der mange Telegrammer, hver med sin Titel: Kirkeældste i St. Marie Sogn. — Redaktør. — Medlem af Provsti Synoden. — Oldermann i St. Knuds Gilde. — Bestyrelsesmedlem i Borgerforeningen. — Formand for Foreningen Ydun. — Bestyrelsesmedlem i Spare- og Laanekassen for Flensborg og Omegn. — Agent for Nye danske Brandforsikringsselskab o. s. v.

Det kan nok være, at Opsynet ved Fæstningen fik Respekt for den Mand, og Fangerne modtog gerne en Invitation til Aften, hvor der skænkedes rigeligt af Coldings hvide Portvin.

Da Gustav Johannsen den 2. November vendte tilbage fra Magdeburg, fik han en kongelig Modtagelse. I Hamburg blev han modtaget af tre Flensborgere, i Rendsborg af andre 9. Ved »Nordschleswigsche Weiche« af 16 ny. »Paa Flensborg Banegaard var mødt saa mange, at Politiet havde ondt ved at holde Orden, og paa Pladsen foran Baneгаarden og i hele Raadhusgaden stod Folk Hoved ved Hoved og raabte Hurra,« skriver J. Jessen i »Haandbog i det nordslesvigske Spørgsmaals Historie«.

Havde Flensborgerne elsket og beundret Gustav Johannsen før, saa naaede deres Beundring Toppunktet, da han efter Krygers Død opstilledes som Kandidat i anden Kreds og blev valgt til Rigsdagsmand. De Danske i Byen var som berusede af Glæde.

Det er sagt af og til, at ingen anden Mand end Gustav Johannsen kunde have sejret i Valgkampen 1881 i Flensborg.

Og det er en uomtvistelig Sandhed.

Vist sjældent har en uformuende Mand, der ikke hørte til Regeringspartiet, været saa mægtig i en By med henved 30,000 Indbyggere, som han var det i Flensborg fra midt i 70'erne til henimod 1890.

Han var forfulgt af Regeringen, udsat for Husundersøgelse flere Gange, allerede under den fransk-tyske Krig 1870—71, bevogtet, udspioneret, og dog gik han som en Konge gennem Gaderne.

Man sagde om ham, naar han kom gaaende, stor og svær, at han saa ud som om han spurgte: »Wat köst Flensborg?«

Han var ikke Pengematador, havde ikke heller

Magt til at skaffe Folk Embede eller Indtægter. Hans Indflydelse paa Flensborgerne laa der noget helt andet til Grund for. Det var hans store Veltalighed, hans klare Forstand, hans Ærlighed og trofaste danske Hjærte. Ja, og saa hans Solskins-smil, hans Hjælpsomhed og Venlighed mod høj og lav.

Det var ikke alene Hjælp med Hensyn til at skrive Ansøgninger, give Raad eller kavtionere med sit Navn. Nej, ogsaa Pengehjælp ydede han af sine smaa Midler. Han kunde ikke sige nej.

En Gang havde min Mand og jeg været i Sønderborg sammen med Far. Paa Hjemturen var han i overstadigt Humør og havde nede i Kahytten fortalt sine allerbedste Historier fra Berlin. Da vi kom op paa Dækket, saa han en Mand staa mellem de ventende paa Broen. »Ja, der staar han nu, den gode Mand,« sagde Far, »han skylder mig 200 Mark. Jeg faar dem aldrig. Havde jeg bare alle de Penge, som jeg har laant ham og andre, der allerede er blevet lukket ind af St. Peder, saa skulde I bare se, saa var det slet ikke saa tosset.«

Den omtalte Mand var tysk og jeg spurgte forundret: »Har *han* ogsaa laant Penge af dig, Far?«

Og da fortroed Far sine Ord: »Aa, søde Børn, det er noget Sludder, Jeres gamle Far staar og siger!« —

Utrættelig var G. J., naar det gjaldt den danske Sag. Men ogsaa Byens Vel laa ham paa Sinde. Og Flensborgerne vidste det. De valgte ham til Direktør for Sporvejssekskabet, og det var ham, der maatte forhandle med Ingenieurerne og med den største Aktionær, en hamborgsk Købmand.

G. J. var i Bestyrelsen for den danske Sparekasse, hvis Medstifter han var. I 90'erne skete det engang, at der paa Grund af nogle Rygter kom et Run paa Sparekassen. Bønderne, der sad i Bestyrelsen, var raadville. Men G. J. kom hjem fra Berlin og sørgede for, at der den første Lørdag, Sparekassen var aaben, var Masser af Penge.

Selv sad han, bred og overlegen, og tog imod de mange Mennesker, der kom. »Hvad ønsker De? De vil sige op? De kan faa Pengene med det samme. Værsaagod.«

Samme Spørgsmaal og det samme Svar fik hvem der kom, og Folk blev rolige. Først lidt flove, tog

de deres Bog tilbage og gik ud i Byen og fortalte, at der var Penge nok.

»Gustav sidder der selv mellem Dynger af Guld og Sedler og er saa storsnudet, at det er skrækeligt. Der er saamænd ikke noget i Vejen.«

Den danske Sparekasse kostede ham megen Tid. I det sidste halve Aar, mens gamle Thaysen var syg, maatte Far hver Fredag Nat rejse hjem fra Berlin for at passe hans Arbejde om Lørdagen. Søndag Nat maatte han saa afsted igen til sin Rigsdagsgerning. —

Da G. J. som Rigsdagsmand maatte tilbringe en stor Del af sin Tid i Berlin, sporedes det snart, at han var fraværende fra Byen i maanedsviis.

Socialdemokraterne vandt frem og Byen gled fra ham.

Han saa det selv, og det var ham en stor Sorg. Men han kunde jo ikke være allestedsnærværende, og i 1884, da han atter stillede sig i anden Kreds, opnaede han ikke Genvalg. Denne Gang var det dog endnu Angel, der gjorde Udslaget for Tyskerne, som her havde udfoldet en mægtig Agitation mod den »liberale« Kandidat. Flensborg By gav endog 300 Stemmer mere paa den danske Kandidat end ved sidste Hovedvalg. Men saa skete det, at den tyske Rigsdagsmands Valg paa Grund af nogle Misligheder blev kasseret, og de Danske i Byen haabede igen.

G. J. selv var skeptisk, men maatte dog holde Vælgermøder. Det var i Marts 1886, og jeg husker den Aften Far skulde holde Vælgermøde i Sanssouci. Mor havde puttet et Lommetørklæde i hver af hans Lommer og et Par Stykker i Overfrakken. Hun tænkte sig, at det vilde gaa varmt til. Vi havde siddet og »pjattet«, som Far kaldte det, om alt andet end Politik. Thi Far fandt en Hvile i den Slags Smaasnak.

Jeg fulgte ham til Døren og blev staaende og saa efter ham som jeg plejede, mens han gik henad Vejen. Ved Hjørnet vendte han sig, og jeg saa, at han var helt hvid i Kinderne og saa meget alvorlig ud. Jeg løb efter ham, tog ham under Armen og fulgte ham helt ned til Harrislevvejen.

Men aldrig glemmer jeg hans Ansigtstudryk fra hin Aften!

Det gik som vi havde ventet, Tyskerne sejrede. —

Saa døde Junggreen, og Far blev den 15. Oktober samme Aar valgt til Rigsdagsmand for første Kreds, som han repræsenterede til sin Død.

Efter dette Valg var hans egentlige Arbejde i Flensborg endt, men endnu i 1890 skrev Holdt om Far, at hans Person gennem mange Aar var det eneste Brændpunkt for de danske Interesser i Flensborg. Ingen enkelt Mand, hverken paa tysk eller dansk Side, havde nogen nævneværdig Indflydelse. — Og lige til hans Død i 1901 var hans Navn de Danskes Bannermærke i Flensborg.

I de Aar der nu kom efter 1886 gik Far ikke ret meget ud om Aftenen. Vejen var ham for lang fra Byen helt ud paa Margretes Minde. — Han var lykkelig over at eje et Hus og en Have, og gik om Sommeren aldrig fra sit Hjem uden med en Rose i Knaphullet.

Da Thaysen døde blev Far Direktør i Sparekassen, og det hændte tit, at der Fredag Aften eller Lørdag Morgen kom nogle Arbejdere med deres Sparekassebøger og Penge og bad Far om at tage dem med og ordne Renter og Afdrag for dem. Han sagde aldrig Nej, skønt han vidste, at de samme Mennesker stemte paa en Socialdemokrat ved Valgene.

Og skønt han saa, at Byen fortyskedes mere og mere, holdt Far ikke af, at vi talte om det. Han elskede Flensborg, hvor han havde levet sine lykkeligste Aar, og da han døde saa man igen, at han havde Venner i Byen. Saa stort et Ligtog har Flensborg vist aldrig set, og overalt hvor Ligvognen kom frem, var Gaderne sorte af Mennesker.

Men da min Mand og jeg gik bag efter Ligvognen op ad Mariegade, sagde Johan Ottosen: »Her kom de første tyske Dragoner i 1864.«

Og jeg svarede, med Sorg i Hjærtet over min Fødeby: »Og nu bærer vi Gustav Johannsen ud.«

HJEMMETS FESTDAG.

DEN Fest vi hele Aaret igennem glædede os til, var Fars Fødselsdag den 2. August. Som Skik var i Flensborg mødte Gratulanterne til Frokost ved 10 eller halv elleve Tiden.

Bordet var festligt dækket. I Midten stod en stor røget Skinke, pyntet med Kryddernelliker, der var stukket ind i Sværen saa de dannede Kvadrater; Skanken var omvundet med kruset, hvidt Papir. Der var flere Slags Pølse, som pynteligt var lagt paa Glastallerkener, Æg og Ansjoser, Aal i Gelé og mange andre Herligheder. Paa Fadenes Rand var lagt Ribs- eller Solbærblade; i Krystalskaale var Syltetøj og Gelé. Øllet og Aalborg Akvaviten laa paa Is, og Coldings røde og hvide Portvin var der en rigelig Forsyning af. Paa Margretes Minde, hvor Mor havde en dejlig Rosenhave, var Bordet desuden pyntet med Roser, og overalt hvor der var Plads, stod sjældne og dejlige Roser i Glas og Vaser. —

Og saa kom Vennerne.

De var ikke bedt, men alle vidste, at de var hjærtelig velkomne. Et Par Stykker kom altid meget tidligt og blev ikke til Frokosten. Den første var Danselærer og Bogholder i den danske Sparekasse, M. J. Schmidt, der kaldte Far Hr. Johannsen, fordi han var anden Direktør i Sparekassen, men som Frimurer og »Bror« sagde du. Vi morede os tit, naar vi hørte ham sige: »Hr. Johannsen, har du hørt? —«

Ogsaa Murermester Johan Petersen kom før Frokosten. Det var ham, der havde bygget Margretes Minde, og han havde selv foræret Far de store Jærnbogstaver til Navnet og ladet dem sætte paa Huset. Paa Grund af hans flensborgske Udtale af Navnet var det stavet Magrethe. Johan Petersen var en selfmade Mand og gik for at være meget velhavende. Han havde paa Spekulation bygget Husene paa Harrislevvejen og sikkert tjent udmærket paa dem.

I god Tid kom ogsaa Jacob Plaetner; men han blev til Frokosten. Han var en yderst nøjsom Mand og spiste ikke ret meget, drak ikke heller noget videre, men han kunde staa og glæde sig over Mors smukke Frokostbord, og naar han havde set paa det en lille Tid, rystede han paa Hovedet og sagde med sit poliske Smil: »Wo kriegten vi 'et op? Wo kriegten vi 'et op?«

Onkel Colding kom, og hans Haandtryk var saa trofast, hans Ord saa hjertelige, naar han ønskede Far tillykke og sagde til os Børn: »Jeg gratulerer med Far.« Og Købmand Feddersen, den lille vævre, graahaarede Herre, der Dagen forinden havde fejret sin Fødselsdag i sit Hjem paa Nørregade. Han var saa elegant i Tøjet, syntes vi, og saa saa fin ud med den høje Silkehat.

Og Petersen-Joost, der var saa smuk og venlig; Holdt med det alvorlige Ansigt under det hvide Haar og Monrad, vor gamle Lærer.

Og der kom Fjerhandler Christensen, en gammel Ungkarl, der gik med Paryk og aldrig kunde huske vore Navne, og saasart vi fik lange Kjoler kaldte os »Lille Frøken«.

Ogsaa Frans Plaetner kom, altid i straalende Humør og med en Spøg til hver af os Børn. Da vi voksede til hed det hvergang: »Naa, hvor bliver Kæresten af?«

Hansen-Goos, Kobbersmedemester og Knudsbroder, én af Fars ivrigste Beundrere og hans gode Ven.

Og hans Halvbror, Peter Hansen, der ogsaa var Kobbersmed og elsket af alle, der kendte ham.

Disse to Brødre havde Ord for at være meget vittige og uden Spor af Respekt for Finhed og Fornemhed. Og de nærede dyb Foragt for de Flensborgere, der bukkede for Embedsmændene eller søgte deres Selskab. Deres Sprog var Plattysk, men hos os talte de mest Dansk. Peter Hansen kunde det bedre end Hansen-Goos, der havde stærk Accent og altid blandede plattyske Ord i det danske. Men Viljen var god, og da vi vidste og tit havde erfaret, at de elskede Far med en brændende og beundrende Kærlighed, kunde det ikke falde os ind at smile ad deres sproglige Bommarter.

Gamle Marcus Bucka kom ogsaa til Frokosten. Han talte ikke meget, men vi var stolte over at

hilse paa ham, der paa Grund af sin Stilling som én af Byens første Købmænd var meget anset. Han var jo desuden Formand i Borgerforeningen, og havde Ord for at være meget dansksindet og i sin Forretning et Mønster paa Hæderlighed, Dygtighed og Orden.

Og Købmand Jessen, kaldet Jessen-Seep, fordi han havde en Sæbefabrik, en lille gemytlig Mand, der talte sønderjysk — jeg tror han var fra Sundevad eller Broager. Han var en Tid lang Næstformand og saavidt jeg husker efter Buckas Død Formand i Borgerforeningen.

Fabrikant A. G. Freudenreich, der havde en stor Farvefabrik paa Skibsbroen, var en sikker Gæst. Han var en ægte Flensborger, anset og afholdt af Danske og Tyske i Byen. Med et Smil og en egen Betoning kunde han sige Tyskerne — og navnlig Slesvig-Holstenerne — drøje Sandheder, uden at de dog kunde tage det for en personlig Fornærmelse.

Næsten alle disse Mænd havde én eller flere Gange maattet møde i Retten i en politisk Sag, og deres Svar skal altid have været prægede af det ægte flensborgske Humør og den gode Samvittighed. Freudenreich var den danske Sag en uvurderlig Støtte, naar det gjaldt finansiel Hjælp eller bestemt Optræden overfor de tyske Myndigheder. Han var i de senere Aar meget tunghør og skal ved Retsforhandlingerne have benyttet sig af denne Svaghed paa den pudsigste Maade.

Selv morede han sig meget over de Misforstaaelser, hans daarlige Hørelse kunde give Anledning til, og fortalte med straalende Humør en Oplevelse, han havde haft med Kirkefoged Bladt.

Freudenreich var Kirkeældste i St. Marie Sogn og Marieskoven sorterede under ham. En Dag kommer Bladt og vil tale med Hr. Freudenreich.

»Jeg melder, at den gamle Svane er død, Hr. Freudenreich.«

»Den gamle Svane? hvordan er det muligt? jeg saa ham jo paa Gaden igaar, og da fejlede han ikke noget.« (Svane hed en kendt Mægler i Byen.)

Bladt ser uforstaaende paa Freudenreich.

»Ja, jeg saa ham paa Gaden igaar. Har han faaet et Slagtilfælde?«

»Hr. Freudenreich, ik meen de ole Swaan in de Marienhöldung.«

»Jeg fik mig en ordentlig Latter,« sagde Freudenreich. »I Marieskoven, ja, saa maa vi se til at faa os en ny, Bladt.« —

Blandt de Danske i Byen gjaldt Freudenreichs Ord meget; det var ogsaa ham, der sammen med Holdt og Monrad underskrev Valgopraabene. —

I mange Aar var Bogtrykker C. K. Thillerup en sikker Gæst. Han havde i Begyndelsen af 1868 grundlagt Bladet »Flensburger Anzeiger«, der først kun var et Annonceblad, men snart udvidedes betydeligt og i 1869 med Gustav Johannsen som Udgiver blev til »Flensborg Avis«. Efter 1882 kom ogsaa Redaktør Jens Jessen. Hans noget ejendommelige Væsen vakte tit de indfødte Flensborgeres Kritik, og Hansen-Goos sagde en Gang: »En Flensborger bliver han aldrig.« Men selvfølgelig forstod de at vurdere hans enestaaende Dygtighed som Redaktør, og hans redelige Vilje til at sætte Livet ind paa Kampen for de Danskes Sag. Det hændte dog, at man fandt ham lidt for uforsigtig sommetider, og hans mange Fængselsstraffe tydede jo paa, at det ikke var helt urigtigt.

En af de mest talende ved Fødselsdagsfrokosten var Advokat Ebsen, de danske Sønderjyders udmærkede Forsvarer. Hans Familieforhold førte med sig, at han maatte omgaas de tyske Embedsmænd og Officérer, men aldrig har han fornægtet sit danske Sindelag og sit Venskab til de Danskes Fører, Gustav Johannsen.

Ebsen ejede den mindste af de to Okseøer i Flensborg Fjord, hvor han om Sommeren boede med sin Familie. Paa Øen lod han opføre en lille Bygning, der set fra Vandet lignede Ruinen af en gammel Borg. Han var meget stolt af sin Idé, og Far maatte gøre ham den Glæde at besøge ham paa Øen for at se Bygningen.

Blandt Vennerne var ogsaa Knivsmed Friedrichsen og Bankassistent Steffensen, hvis sørgelige Skæbne i Aarhus aldrig har kunnet faa mig til at glemme den Tid, da han i Flensborg var en kendt og meget afholdt Mand i de Danskes Kreds. Han boede hos Coldings, og de elskede ham som en Søn. Med dyb Sorg læste Fru Colding om hans Arrestation og saa i de danske Aviser Artikler med Overskriften: Banktyven Steffensen.

Han var en meget smuk Mand, yderst elskværdig

og livsglad og med stærke aandelige Interesser; gløddende dansksindet var han rørt til Taarer over de Danskes Valgsejr i 1881; han omfavnede Far og kyssede ham paa begge Kinder, da han ønskede ham tillykke.

Mod os Børn var han kærlig som en Slægtning. Ofte glædede han os med Smaagaver, og mens Far sad i Fængsel tog han os med paa »Markedet« og købte kostbare Markedsgaver til os, ligesom han gav os Masser af Karusselture paa den nye, toetages Karussel. Han sad selv hos os for at passe paa, at de smaa ikke var uforsigtige.

Vi elskede ham og regnede ham til vore allerbedste Venner.

Saa forlod han Flensborg, og efter et ulykkeligt Ægteskab, der snart opløstes, ramte Skæbnen ham i Aarhus, hvor han skal have ført et uroligt Liv. Han blev beskyldt for Banktyveri, men kunde ikke dømmes af Mangel paa Bevis. Men der var andre Misligheder og han kom i Fængsel. Da han havde udstaaet sin Straf, aabnede han en lille Vinhandel i København. Den gik daarligt, og han døde for nogle Aar siden i Hellerup, nedbrudt paa Legeme og Sjæl. —

I de senere Aar kom ogsaa Konsul Clausen til Fødselsdagen. Han var af Sindelag Slesvig-Holstener, men nærede stor Kærlighed til Far og diskuterede ofte med ham § 5 og de Danskes Haab og Længsel efter Genforeningen med Moderlandet. Federigo Clausen havde været i Meksiko under Kejser Maximilians Regering, og han var gift med en Meksikanerinde, der var lille og sorthaaret og røg Cigaretter. De levede vistnok deres Liv hver for sig, thi Clausen følte sig som ægte Flensborger, og hans Hustru var og blev en fremmed i Byen. —

I Begyndelsen af 90'erne, mens min Mand og jeg nogle Aar holdt Sommerferie paa Margrethes Minde, morede og interesserede det Johan Ottosen meget at lære Flensborgerne og flensborgsk Skik at kende.

Naar Frokosten var tilende, kom Portvinen paa Bordet og Talerne begyndte.

I et Hjem kunde der jo siges mere end i en Forening, og næsten alle Talerne havde det samme Æmne: Haabet om Retfærdighedens Sejr. Men man udbragte ogsaa Skaaler for Fødselsdagsbarnet og

hans Familie, og Far takkede Vennerne fordi de kom og fejrede Dagen med ham.

Af udenbys Gæster kunde der af og til komme et Par Stykker.

Gaardejer Budach fra Prinsensgaard ved Jarplund, der var Bestyrelsesmedlem i den danske Sparekasse, og gamle Thaysen fra »Slukefter« paa Bov Landevej, som var første Direktør.

En enkelt Gang kom Tofte fra Aagaard, »de sønderjyske Piger«s Far. Hans Gaard laa vest for Flensborg og Træaa løb igennem dens Have. I sin Tid havde her været Landbrugsskole. Nu levede Tofte, vist forøvrigt ikke videre flot, af Gaardens Bedrift. Han havde to Døtre og en eneste Søn, der studerede Medicin i København. Denne Søn var hans Stolthed, men døde i en ung Alder, og Faderen forvandt vist aldrig helt dette Slag. Men han skjulte sin Sorg under en Livlighed og et Humør, der til Tider kunde virke temmelig drastisk. I det Hele taget var han et Menneske med stærke Følelser, og han hævdede hensynsløst sin Sympathi og Antipathi.

Naar der kom danske Studenter paa Besøg hos ham, tog han venligt imod dem og beværtede dem godt. Men kom Samtalen ind paa Politik, og det viste sig, at nogle iblandt dem var Venstre, og altsaa hørte til Hørups Parti, satte han dem uden videre paa Døren. De maatte saa selv om, hvor de fandt Nattelogis.

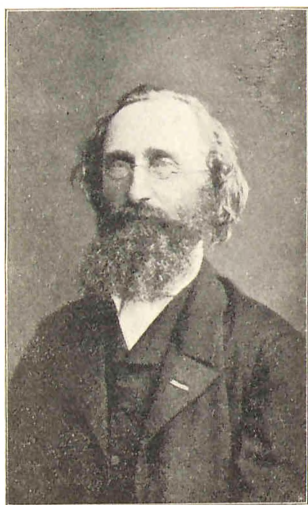
Han havde en lignende Opfattelse af Spørgsmaalet »Højre« og »Venstre« i dansk Politik som den, en Flensborger engang udtrykte overfor en Gæst fra Kongeriget:

Gustav Johannsen og Konsul Clausen studerer Sprogkortet.

»Her spørger vi ikke om Højre eller Venstre, for her er vi allesammen Højre.«

Forresten var Tofte en Original. Han gik altid med meget langt Haar, og man har fortalt mig, at han i sine sidste Aar ikke vilde lade sit Haar klippe, før Sønderjylland blev dansk igen. Han døde i Foraaret 1917. — Vistnok mens han var Degn ved den danske Kirke udgav han en lille Sangbog — populært kaldet »den lille Tofte«, i hvilken han, der

Tofte, Aagaard.

havde stor humoristisk Sans, havde medtaget Viser som: »Højt paa en Gren en Krage —« og »Pjaltensborgs Brand«. —

Det kunde ogsaa ske, at kongerigske Gæster var tilstede ved Frokosten, og de fik da altid et levende Indtryk af de danske Flensborgeres faste Tro paa Genforeningen med og trofaste Kærlighed til Moderlandet. Flere Gange har vi haft den Glæde at se afdøde Hanskemager H. K. Larsen, der var gift med Købmand Feddersens ældste Datter og Dagen før havde fejret sin Svigerfars Fødselsdag. H. K. Larsen hørte til de Danske, der

viste den mest levende Interesse for Danskheden i Sønderjylland og med inderlig Forstaaelse fulgte deres Kamp. —

Blandt de faa Damer, der kom til Fars Fødselsdag, var Fru Bertha Hansen, f. Feddersen, Fru Johanne Berg og min Veninde Frøken Henriette Weedermann. Disse Damer kom om Eftermiddagen, og med Fruerne fulgte deres Mænd. Vi spiste til Aften sammen, og efter Aftensmaden spillede min Mand alle de gode danske Sange paa vort gamle, taffelformede Klaver. Hele Selskabet sang, og saasnart den ene Sang var tilende, begyndte vi paa en ny; Vinduer og Døre stod aabne ud mod Haven; Rosenduften strøg ind i Stuerne og Gardinerne bevægede sig sagte i Sommeraftens Vind.

I Pavsens, naar Pianisten skulde have sig et Glas

af den herlige, gyldne Rhinskvin, som en tysk Ven og Kollega hvert Aar plejede at sende Far, fortalte Røger Berg morsomme flensborgske Historier og Konstruktør Hansen, der var født i Svendborg, men følte sig som ægte Flensborger, eller Far selv fortalte Oplevelser af politisk Natur med et straalende Humør. Der var en egen Hygge over disse Fødselsdagsaftener, en Hygge, som kun kan findes dér, hvor alle Tilstedeværende har det samme Syn paa den fælles Livssag og nærer samme Kærlighed til deres Fædreland.

Hvem der har oplevet saadanne Timer, vil aldrig kunne forstaa de Mennesker, der tror, at de ingen Nationalfølelse har og tilmed bilder sig ind, at de er lykkeligere end vi andre, der med hver Fiber føler os knyttede til det Land, hvor vore Forfædre har levet, hvis Historie de har skabt og hvis Sprog vi taler. —

VENNERNE FRA DANMARK.

NAAR Sommeren kom og Dampskibsturene mellem Flensborg og Faaborg—Korsør blev hyppigere, kom Vennerne fra Danmark.

I Nordslesvig sagde man fra »Kongeriget«, men for os lød Danmark langt smukkere, og vi var jo for unge til at have følt Forskellen mellem Hertugdømmerne og Kongeriget.

Vennerne fra Danmark — de kom til Far paa alle Dagens Tider, og altid tog han venligt imod dem. Det hændte tit, at han udtalte overfor Mor, at han gerne vilde have været saa velhavende, saa han kunde have beværtet dem og maaske endda huset de kæreste af dem.

Mens vi var smaa kom dog kun ganske enkelte af Gæsterne længere end til Fars Kontor. Mor havde altid saa meget at gøre i det store Hus med 6 Børn, at hun sjældent fik Tid til at klæde sig om, saa hun kunde hilse paa Gæster.

De ganske faa som kom op i »Salen«, var Fars personlige Venner og ikke alene »Sagen«s og dens Forkæmperes.

Blandt disse mindes jeg bedst Grosserer Ludvig Wildau fra København og Kaptejn Axel Larsen (Liliefalk). Jeg syntes Wildau var den smukkeste Mand jeg havde set, og Axel Larsen saa prægtig ud i sin Snorefrakke. Det var rigtignok noget andet end en tysk Officer med Korsettalje og udstoppede Skuldre!

Jeg kan vel have været 12 eller 13 Aar, da jeg en Dag oppe paa Bellevue hørte Wildau tale om sine Følelser under Rejsen, mens Skibet nærmede sig Als. Det dejlige Land, som engang havde været dansk; det gamle Slot, hvor Christian II var Fange, det Slot, der nu var tysk Kaserne. Og Angel, alle Danskes Smærtensbarn; Lyksborg, hvor Frederik VII døde.

Wildau saa ud over Byen og den blaa Fjord og der kom et vemodigt Drag om hans Mund. Hvor fandt jeg ham smuk i det Øjeblik og hvor jeg for-

stod ham! Netop saaledes maatte en dansk Mand tænke, naar han kom til Sønderjylland. Men Haabet levede i ham, skøndt § 5 var slettet ud, og i dette Haab fandt han og Far og alle de Danske hverandre.

Blandt dem der kom op i »Salen« var Arkæologen Vilhelm Boye og hans unge Hustru, født Drachmann. Min ældste Søster, min Bror Albert og jeg kom lige hjem fra Als, hvor vi havde tilbragt vor Sommerferie hos Forpagter Albertz paa Rumohrsgaard, og oppe i Salen traf vi de danske Gæster. Den lille, livlige Mand med de mørke Øjne ser jeg saa tydelig for mig. Han stod med min yngste Søster ved Haanden, da vi kom ind, hun slap ham og løb os imøde: »Manden siger, jeg er en Hjærteknuser,« sagde hun, og Boye lo, for Barnet udtalte Ordet »Jætteknuser« paa sit flensborgske Dansk.

Boye var fremmed for Far som for os, men vi kunde se, at de havde fundet hinanden og talt sammen i nogen Tid. Den lille Arkæologs Øjne straaledede ligesom Fars, da han paa Gæstens Spørgsmaal, om Genforeningshaabet var levende i Sønderjylland, svarede: »Ja, det er det rigtignok; hos os alle sammen.«

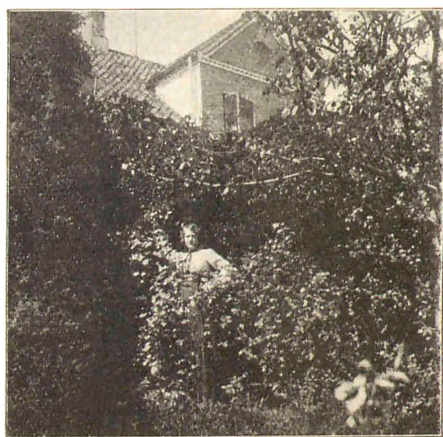
Jeg var jo et Barn dengang, men jeg mindes, at Fars Ord fik mig til at tænke paa, hvor rent umuligt det vilde være for os at tvivle. Vi kom lige fra Als, hvor alle talte dansk; det var som havde vi været i selve Danmark. Retfærdigheden krævede, at det Land blev dansk igen. —

Da vi flyttede ud til Margrethes Minde kom der ogsaa unge Gæster, mest Studenter, og blandt de første af disse, som blev beværtede med Kaffe, var nuværende Rektor H. P. Hansen og dengang stud. jur. Ove Thure Krarup. De to unge Mennesker var glødende begejstret for de Danskes Arbejde i Sønderjylland, og H. P. Hansen holdt en lille Tale til Far, der smilende hørte efter og senere udtrykte sin Glæde over, at Ungdommen i Danmark var med os.

Siden kom der mange; det er umuligt at huske dem alle, men enkelte af disse Gæster kom igen Aar efter Aar. Kaptejn Axel Larsen kom med sin Hustru og ældste Datter. Vi havde en dejlig Køretur til Sankemark, Isted og Slesvig. Jeg tror vi kom helt til Dannevirke. Og her kunde Far være

Fører. I Dannevirkeegnen havde han som Barn besøgt sin Mors Slægt; inde under Volden laa endnu et lille Bondehus, hvor hans Bedstefar havde boet. —

Vor lille Spisestue paa Margrethes Minde maatte om Sommeren tit rumme mange. Vi sad tæt om det store, runde Spisestuebord og Mor havde travlt i Køkkenet. Naar vi havde spist, gik vi ned i Haven, og mange Sommeraftener har vi siddet i Capri-

Caprifoliumslysthuset paa Margrethes Minde.

foliumslysthuset og lyttet til Fars og Gæsternes Samtale.

Fra Begyndelsen af 90'erne kom der stadig flere unge Gæster til Sønderjylland. Det var meget ofte Elever af Magister H. V. Clausen, der fra sin tidlige Ungdom hvert Aar havde besøgt Landet, og af Johan Ottosen, der i 1890 var blevet Gustav Johannsens Svigersøn. Og disse to Mænds Navne borgede for, at de unge var interesserede. Men der taltes dog ikke Alvor hele Tiden. Vi unge kunde finde paa at spasere i Haven mellem alle Mors dejlige Roser, at plukke Stikkelsbær o. s. v. Naar det mørknede, blev vi bænkede i Lysthuset, hvor Rhinskvinen kom paa Bordet og Far begyndte at fortælle. Det kunde ogsaa ske han fik det Indfald at spørge en ung Student: »Hvad mener nu De, unge Mand? De tænker maaske, at det skulde gribes an paa en helt anden

Maade, om det var *Dem*, der kunde raade?« Pudsigt var det at se Studentens beskedne Ansigt og høre ham sige, at han var sikker paa at Sønderjyderne forstod det bedst.

Men jeg har dog en enkelt Gang oplevet, at en ivrig ung Mand havde dannet sig en ret selvstændig Mening om Arbejdet i Sønderjylland, og at Far ganske roligt lod ham tale ud. Da han var færdig, sagde Far: »Ja, De er jo ung og véd maaske i

Fru Johannsen i sin Rosenhave.

mange andre Retninger bedre Besked end vi gamle. Men tror De nu ikke nok, at vi, der har levet her-nede saa længe, har en lille Smule mere Forstand paa netop dette Spørgsmaal end De?»

Vi andre morede os i Smug over den ivrige unge Mand, thi han blev Svar skyldig paa Fars Spørgsmaal.

Til Tider kunde vi ogsaa finde paa at synge, og dengang var det endnu ikke forbudt at synge danske Sange i sin egen Have. Fars Yndlings sang var: »I alle de Riger og Lande - « og han sang kraftigt i med sin smukke Stemme.

Avgustaftenens Mørke sænkede sig over Haven, Duggen begyndte at falde paa Græs og Blade, i Plænen lyste den hvide Nicotiana, hvis smukke, duftende Blomst er aaben om Natten; én for én kom Stjærnerne frem paa den mørke Himmel og

naar Mariekirkenes Klokke slog elleve dybe Slag tog Gæsterne Afsked. Til dem, der ret havde vundet Fars Hjærte, kunde han sige: »Vi har desværre ikke Plads til at huse Dem, ellers vilde det have været os en Fornøjelse.«

Det kunde dog ske, at en Gæst blev Natten over. Rigsarkivar A. D. Jørgensen har sovet oppe i Gavl-værelset, hvor dengang Biblioteket var, og Far mente han maatte sove godt deroppe mellem alle sine kære Bøger. Det var jo ham, der havde faaet Ideen til Biblioteket Margrethes Minde og givet gode Raad med Hensyn til Indkøb. Hvor var Far glad ved hans Besøg og hvor kunde de to Venner tale sammen! A. D., som Far altid kaldte ham, var født i Graasten og havde gaaet i Skole i Flensborg. Han elskede at fortælle Historier paa Plattysk og kendte et Ordsprog, som jeg tit har hørt ham sige: »Dat seer he, de leidige Wolf, daa lewer he noch, nu sit he op de siden Bank un bummelt mit de Been.« (Det sagde han, den sære Wolf, da levede han endnu, nu sidder han paa Silke Bænken og dingler med Benene.) Naar A. D. Jørgensen var i Flensborg kom alle Minderne op i ham, han var livlig og kunde være helt drengeskaad. Som de kunde le sammen han og Far! En Morgen, da vi sad ved Kaffen og ventede paa Far, hørte vi det knage i Trapperne og A. D. sagde polisk: »Nu kommer Gustav, saa maa Trapperne nok holde Ørene stive.« Naar han selv løb ned ad Trappen, lød det som om der kom en ung Pige. Han var saa let, saa bevægelig og saa tynd, i den Henseende en hel Modsætning til Far. Ellers lignede de hinanden ikke saa lidt, et Par ægte Slesvigere, fulde af Lune og ukueligt godt Humør. — Ogsaa Erik Skram har besøgt os paa Margrethes Minde. Han var saa smuk dengang med sit blonde Haar. Ved Aftensbordet gik Samtalen nogenlunde udenom de farlige Skær, men siden, da vi unge var gaaede til Ro, kom Skram op at toppes med min Farbror Thomas fra Maribo, der var ivrig Højremand. Vi hørte Herrerne slaa i Bordet nedenunder og tale med høj Røst. Kun Far bevarede sin Ro og hans Stemme lød af og til stille ind i de andres ivrige Tale. —

Og A. C. Larsen, den lille, vævre Bibliotekar, der kom til Flensborg med én af sine »Disciple«, Grev Rewentlow. Jeg var meget forundret over, at en

Greve saa saaledes ud. Der var intet Racepræg over den middelhøje, velnærede Herre med det store, runde Hoved. Han talte ikke meget, men nikkede bekræftende til sin Herre og Mesters Ord, og da han gik, saa han pudsigt ud med den runde Straahat. I Døren standsede A. C. Larsen endnu en Gang og spurgte Far: »Sig mig engang, Hr. Johanssen, har De ingen Disciple her i Landet?«

»Disciple?« spurgte Far.

»Ja, jeg mener, har De ikke saadan dannet Skole? Rewentlow, det er nu én af *mine* Disciple.«

»Naa, saadan,« sagde Far og smilede, »nej, det tror jeg ikke jeg har; for om det centrale er vi jo alle enige her.«

A. C. Larsen nikkede: »Ja, det er jo det, der gør Sønderjyderne stærke,« sagde han. —

En pudsigt Oplevelse havde vi med en Gæst, som et Par Gange havde besøgt Far. Han hed Baumann og var en lille Mand med en altfor stor Overkrop. Han var livlig og stærkt interesseret, men holdt meget af at fortælle Anekdoter og Historier om Mænd han kendte. Engang havde han fortalt om en kendt Mand, der pludselig maatte fratræde sit Embede, og da Far spurgte; »Hvad var der da i Vejen med ham?« sagde Baumann med et Blik paa os unge: »*Quelque chose avec une femme.*«

Jeg maatte gaa udenfor for at skjule min Munterhed. Baumann havde ikke tænkt paa, at vi forstod Fransk bedre end Far, der dog nikkede forstaaende og sagde: »Naa—aa.«

Bagefter lo vi alle af dette og Far ikke mindst. —

Flere Gange havde vi ogsaa Besøg af Overlærer Eugen Ibsen fra Sorø. Han var en stor Charmeur og ualmindelig smuk. Far og han talte meget ivrigt om ét og samme Æmne hver Gang, og de trak sig tilbage til Kontoret i nogen Tid, som om de helst vilde være ene. Men naar Ibsen var rejst, fortalte Far os altid, hvad Samtalen havde drejet sig om. Far havde ingen, absolut ingen Hemmeligheder for sin Familie, som han vidste han i ét og alt, ogsaa med Hensyn til Tavshed, kunde stole paa. — —

Det skete ogsaa, at vi fik Besøg af danske Damer. I sin Tid Frøken Marie Fibiger, der senere blev gift med Redaktør Jessen. Hun kom i det Aar min næststygste Søster laa syg, og jeg, der var 15 Aar, maatte tage mig af hende, fordi Far og Mor hver

Dag ventede deres Barns Død. Vi spaserede sammen, og en Gang, da vi oppe ved den ny Regeringsbygning i »Gravene« stod og saa ud over Byen, spurgte hun: »De tror da ogsaa, at alt dette bliver dansk igen?« Naturligvis svarede jeg ja og undrede mig over, at hun sagde: »Maaske ikke i vor Tid, men i vore Efterkommeres.« Jeg var saa ung, at »vore Efterkommere« skurrede i mine Øren, desuden haabede jeg, at ogsaa Far skulde opleve den Stund vi alle længtes efter. —

Der kom dog ogsaa paa Margrethes Minde Gæster, der blev i Kontoret, som Fars Værelse altid kaldtes. Det hændte, at der kom Mænd, som var saa forfængelige, at de troede de gjorde Far en Ære med deres Besøg. Men Far lod sig ikke mærke med, at han forstod dem; han var venlig og fulgte dem til Døren med et Smil.

Saa kom han ind i Stuen til os og spaserede lidt op og ned ad Gulvet.

»Véd I hvem det var, Børn?« spurgte han saa. »Det var Etatsraad X, der gjorde mig den Ære. Naar De kommer til København, er De velkommen i mit Hjem, sagde han. — Jeg vil blæse ham et Stykke.«

Far havde nemlig en meget fin Følelse for, om Interessen for Sagen var ægte eller om Gæsten havde andre Grunde for sit Besøg.

Til Tider kunde der komme altfor mange Gæster. Det var jo blevet en Modesag at rejse i Sønderjylland. Disse Mennesker sad saa og spurgte om mangt og meget, som Far næppe kunde svare paa; de tog hans Tid og han nænnede sjældent at lade dem mærke det. En Dag morede han sig dog over en ung Dame, der kom for at bede om en Autograf. »Hun kom og spurgte uden videre: Er De Gustav Johannsen? og da jeg svarede ja, rakte hun mig et Stykke Papir og bad mig skrive et Par Ord og sætte mit Navn under. Saa sagde hun Tak og gik igen. — Det var forresten en rigtig sød lille Pige.« —

Blandt dem, der viste en ægte Interesse for Sagen, var Frøken Charlotte Plum. Hun vilde ikke alene høre noget, hun vilde selv være med i Arbejdet. Først fik hun i Sundeved en lille Syskole i Gang, men den blev forbudt af Myndighederne, fordi hun var dansk Undersaat.

Et Par Aar efter giftede hun sig med en ældre

Mand, Bogholder Rosendahl i Broager, og nu kunde ingen forbyde hende at holde Syskole. Da Rosendahl døde, levede hun endnu i en Del Aar i Nord-slesvig. Hun var et venligt og fint Menneske, hvem alle, der lærte hende at kende, kom til at holde af. Sine sidste Aar — hun døde i Foraaret 1917 — boede hun i Rønshoved eller Sønderhav ved Flensborg Fjord, hvor hun havde bygget sig et lille Hus med en yndig Rosenhave. Faa Danske har elsket Sønderjylland mere end hun, og i Krigens Tid har hun sikkert endnu været til Trøst og Hjælp for mange dernede. —

Vennerne fra Danmark — jeg mindes dem med Taknemmelighed og Glæde, fordi de kom til os med levende Bud om, at Interessen for Sønderjylland var vaagen Norden Aa; fordi de vedligeholdt Forbindelsen tværs over Grænsen og ikke skyede den Følelse af Vemod, der maatte gribe dem, naar de satte Foden paa Slesvigs Jord.

SKOMAGER FRIEDRICHSEN.

I et Baghus i Helligaandsgangen, oppe paa første Sal, boede Skomager Friedrichsen. Hans Lejlighed bestod af et lille Køkken, en eneste Stue og et Loftsrum paa anden Sal.

Stuen var ret rummelig og den blev da ogsaa benyttet baade til Værksted og Dagligstue, til Spisestue og Soveværelse.

Vinduerne vendte mod Øst, de var brede og smaarudede og altid fulde af de dejligste Blomster.

Den første Gang jeg besøgte »Fatter Fidde« — saadan kaldte hans Venner ham — blev jeg helt overvældet ved Synet af alle de Blomster.

Høje Fuchsier med blaa og røde eller røde og hvide Blomster, blegrøde, hvide og højrøde Pelargonier, blaa Kampanula og gule og røde Mimulus; det var en Farvepragt og et Blomstervæld som i et Drivhus. Og bagved al denne grønne og brogede Pragt sad den lille, gamle Skomager bøjet over sit Arbejde med Kasket paa Hovedet og Pibe i Munden. Vandkuglen hang tilhøjre for Vinduet og Blomsterne spejlede sig i den, og paa et lille Bord laa alle de mærkelige Jærn og Tænger en Skomager bruger.

Fatter Fidde var Lappeskomager, men han syede ogsaa Støvler efter Maal, naar man bestilte dem hos ham. Han havde altid Arbejde nok og han var altid i godt Humør.

Han sang ikke ved sit Arbejde; han fløjtede ikke heller; men han holdt meget af at snakke og var glad naar der kom Besøg. Burchard og jeg regnede ham for vor særlig gode Ven, og vi har ofte siddet oppe hos ham i Timevis.

Fatter Fidde var ellers alene hele Dagen; for hans Kone gik ud og vaskede og hans to Døtre var voksne, den ene gift og den anden i Plads. Vaskekonerne mødte tidlig dengang og allerede før 5 om Sommeren var Madam Friedrichsen og hendes Mand oppe. Den store Seng, som stod langs med Væggen i Stuens Baggrund, var redt og dækket med et blaablomstret

Tæppe hver Morgen inden 7. Mand og Kone drak Kaffe sammen og saa gik Konen paa Arbejde.

Men Fatter Fidde satte sig ikke straks til at skomagerere. Først gjorde han rent i Stuen og saa vandede han sine Blomster. Han pillede de visne Blade af og stillede hver Blomst paa den Plads i Vinduet der passede den bedst. Saa tændte han sin Pibe og gik ned i sin lille Have!

Jeg har aldrig kendt et Menneske der elskede Blomster som han! De var levende Væsner i hans Øjne og han plejede dem med en rørende Omhu. Op om hans Vinduer slyngede sig en rød og en hvid Rose. Den hvide havde han faaet af en Ven, den røde fandt han engang i en Skarnhob paa Kirkegaarden. Han syntes det var Synd for Rosen, tog den med hjem og ryddede et Par Sten bort i Gaarden, saa der blev en lille Plet Jord hvor den kunde fæste Rødder. Den voksede og trivedes under hans kærlige Hænder og bar hvert Aar en Mængde blaarøde Roser, der dryssede deres duftende Blade ned i den fattige Gaard.

Fatter Fiddes Have, ja, den var næppe større end ti Skridt paa langs og tolv paa tværs. Men det var utroligt, hvad der alt groede i den!

Saasomt der kom lidt Sol om Foraaret tittede Gækkerne frem, og siden kom Violerne. Et Syrentræ bar tunge blaa Klaser hvert Aar, og de hvide Roser i Midterbedet stod i Flor i Juni Maaned. Jorden i den lille Have var sort og frugtbar, den blev gødet med Kogødning, som Fatter Fidde samlede paa Markerne; den blev gravet og revet og puslet med de kærligste Hænder. Der var Skovmærker i Haven og vilde Primula; der var Masser af Lilliekonvaller og den dejlige gule Engblomme. Der var Levkøjer og Asters og Reseda og Pflox og brogede Stedmorsblomster. De vilde Blomster havde den gamle Skomager selv hentet hjem fra Marieskoven, hvor han kendte alle deres Voksesteder. Han gravede dem op med en god Klump Jord og bar dem med stor Forsigtighed.

Fatter Fidde elskede Marieskoven. Han kom der tit, ogsaa paa Forretningens Vegne, thi han reparerede Støvler for Skovfogden, hos hvem han havde faaet et lille Æbletræ, der af og til bar Frugt og altid blomstrede rigeligt. Naar han en Sommeraften gik til Skovs, plejede han at komme sent

hjem. Der var jo saa meget at se og at lytte til i Skoven.

Mellem de unge Graner sad han og lyttede til Fuglenes Sang. Han kendte dem paa deres Stemmer; han vidste hvor de havde deres Reder; han kendte deres Æg og glædede sig over de dunede Unger. Munken, den lille sorttoppede Sanger, kaldte han »Lieschen Allerlei«, fordi den sang med mange Fugles Stemmer. Solsorten med det gule Næb og Sangdroslen med det spættede Bryst var hans gode Venner; Bogfinken elskede han for dens tidlige Sang og dens pragtfulde Foraarsdragt. Rødkælk og Gærdesmutte, Musvit og Blaamejse, Irisk og Sikken og Gulspurv frydede hans Sind; han kendte deres Liv og Færden og vidste hvor i Skoven de holdt til. Men Lærken var ham dog allerkærest, fordi den var den første Foraarsbebuder.

Skovens og Markens Blomster var han fortrolig med. En lille Stump Eng midt i Skoven var ét af hans kæreste Opholdssteder. Her groede Engblommen og den gule Kodriver, her stak Liliekonvallen sine spæde Spirer op af den sorte Jord, og naar Sommeren kom, duftede de hvide Klokker sødt og stærkt i Solen eller i regntung Luft. Her groede ogsaa den »vilde Hyazinth«, en hvid Gøgeurt, der dufter stærkt om Natten. »Saa stærkt, at man ikke kan have den i en Stue,« sagde Fatter Fidde. —

Jeg mindes med Taknemlighed de Skovture min Bror Burchard og jeg har haft med vor gamle Ven. Det var som oftest en Onsdag Eftermiddag, naar Skolen havde fri. Vi fik en Pakke Mad med og kom først hjem, naar Solen var gaet ned.

Hvor lærte vi meget af den gamle Skomager, og hvor var han i vore Øjne klog og interessant!

Han lod os beundre den fine, mørke Tegning i den blegrøde Sumpviol; han viste os Aarerne i Græssets og i Træernes Blade. »Hver Blomst, hvert Straa er et Kunstværk, Børn,« sagde han, »og tænk, at de store, dejlige Træer er kommet af et lille, bitte Frø. Naturen er vidunderlig.« —

Om Vinteren havde han kun sine Potteplanter, og han fik vist lidt mere bestilt i den mørke Tid. Thi saasnat Solen begyndte at varme, vaagnede hans Længsel efter Naturen, og han kunde lægge sit Arbejde paa Bordet og smutte ned i den lille Stump

Have mere end én Gang om Dagen for at se, om der var Liv i Planterne dernede.

Om Vinteren var der altid dejligt varmt hos Fatter Fidde, og der var saa fredeligt, at jeg ofte har siddet og læst mine Lektier ved det lille Bord mellem Vinduerne. Naar jeg var færdig, fortalte han mig om sine Vandreaar i Tyskland. Han havde været ved Rhinen og set Vinstokkene fulde af Druer; i Thüringen havde han været og plukket Kirsebær af Landevejenes Træer. En fri og glad Tid havde det været, men det havde ikke altid været lige nemt at skaffe Føde og Klæder.

»Engang kom jeg til et Herberge i Kölln, og da Værtinden saa, at jeg havde Hul paa Albuen i min Frakke, sagde hun: »Er ist wohl lüderlich?« Naa, det er ikke let at holde sig hel, naar man er paa Vandring, og da hun mærkede, at jeg var en solid Fyr, syede hun mit Ærme.«

Det morede ham, naar jeg læste Fransk, og jeg maatte tit oversætte nogle Sætninger for ham. Han havde talt med franske Svende ved Rhinen i sin Tid og huskede endnu enkelte Ord.

Fatter Fidde var dansk og han talte dansk med os Børn. Men med sin Kone og Døtrene talte han Plattysk, og Tysk med sin lille, kønne Dattersøn Willy.

Ak, lille Willy, hvor mon han er henne nu? Maa-ske faldet for en fjendtlig Kugle i et fremmed Land.

Den yngste Datter hed Anna og hun var sin Fars Hjærtebarn. Glad og livlig, med et blondt purret Haar og røde Kinder, sund og frisk var hun draget bort fra sit Hjem.

Efter nogle Aars Forløb kom hun syg tilbage og laa længe i den store Seng oppe i sine Forældres Stue. Hun havde mange Smærter og klagede sig tit; hun svandt hen og hendes Far vidste, at hun ikke kunde leve.

Han plejede hende og puslede om hende, kogte Mad til hende og rettede hendes Puder. For hendes Mor maatte jo paa Arbejde hver Dag. — Hvor de to gamle sov i den Tid Anna laa syg, har jeg aldrig kunnet regne ud. Men Smaafolk kan undvære det utroligste naar det gælder, og Fatter Fidde og hans Kone passede deres Arbejde trods alt.

Saa døde Anna og hendes Far plantede Roser paa hendes Grav. Nu havde han to Haver, og skøndt

ingen Sten smykkede Datterens Grav var den smukkere end mangt et rigt Gravsted. — —

Da vi flyttede ud i den nordligste Del af Byen kom Fatter Fidde af og til ud til os med et Par Støvler. Jeg husker ham saa tydelig, naar han gik i Haven med Mor og glædede sig over alle Blomsterne. Han bøjede sig ned over dem for rigtig at kunne se dem. Og skøndt Mor ellers nødigt skar Blomster af i sin Have, fik Fatter Fidde altid en stor Buket med sig hjem.

Men Vejen var lang fra vort ny Hjem til Helligaandsgangen og vi Børn var jo blevet voksne. Min Bror Burchard var død og jeg kom hjemmefra. Jeg saa ikke min Barndomsven ret ofte. Han havde jo ogsaa Børnebørnene nu, og de har sikkert elsket deres Bedstefar, selv om han havde mistet noget af sit gode Humør efter sin Datter Annas Død.

Den gamle Skomager døde i 1893 oppe i sin lille Lejlighed i Helligaandsgangen. Han ligger begravet paa den ny Kirkegaard og jeg har aldrig kunnet finde hans Grav.

Men Mindet om ham vil jeg bevare saa længe jeg lever. Skøndt han kun havde én eneste Stue og selv maatte lave sin tarvelige Mad, var han et af de rigeste Mennesker jeg har kendt.

MUTTER VOSS.

SVENDEHERBERGET laa i Helligaandsgangen. Det var et gammelt Hus med smaarudede Vinduer og en pyntelig Dobbeldør af brunmalet Træ med Jærnbeslag.

Døren var nok værd at se paa, men man fik sjældent Lejlighed dertil; den stod næsten altid aaben. Og det var heldigt, ellers vilde den sagtens have smækket de hundrede af Gange hver Dag. Thi mange Mennesker gik ud og ind i Svendeherberget. Ikke alene Værten og hans Familie, de farende Haandværkssvende, de italienske Lirekassemand og Svendene, som arbejdede hos Værten, der var Skræder. Nej, i Herberget kom ogsaa de fleste af Byens Socialdemokrater, der dengang ikke havde nogen Mødesal, men holdt til i de forskellige Svendeherberger, hvor de vidste, at de altid fandt Meningsfæller.

Til venstre stod Døren aaben ind til den store Gæstestue, hvor Svendene opholdt sig, naar de ikke var ude at søge Arbejde, eller at »fægte«, som de kaldte det. Det lød lidt pænere end tigte. I Gæstestuen var de gamle, smaarudede Vinduer byttede om med nye, som havde 6 store Ruder i hvert Fag. Det gav mere Lys, sagde Mutter Voss, Værtinden, og saa længe Dagslyset skinnede ind gennem Ruderne, sparede hun sin Petroleum.

Fra Forstuen gik en Trappe op til Stadsstuen, hvor »Socialdemokratisk Forening« holdt sine Møder, til Voss' Skræderværksted og til alle Gæsteværelserne. Bagved denne Trappe var Døren til Køkkenet og til Familiens Soveværelse.

Herberget havde en ussel Gaard, klemmt inde mellem tre Huse og med et Plankeværk ud mod Strædet. Der var i Efteraarsmaanederne fugtigt paa Stenbroen hele Dagen, og om Foraaret laa Rimfrosten paa Ølkasserne dernede til langt op ad Formiddagen. Men om Sommeren kunde der være helt rart, hvis man da ikke følte sig generet af den sødlige Lugt af Øl, som Solen lokkede frem af alle de Kasser, der stod stablede op derude.

Lugten generede i alt Fald ikke Lirekassemændene. De spiste deres tarvelige Mad siddende paa en Øl-kasse.

Naar det traf sig, at de mødtes to, tre Stykker i Herberget, var det morsomt at se dem sidde i deres Fløjelsdragter med de store, bløde Filthatte skudd langt tilbage paa det sorte, krøllede Haar. De spiste tørt Franskbrød og grøn Salat, som de selv lavede til med Eddike og Olie i en lille Blikskaal. Af og til tog de en Bid Pølse eller et Stykke kogt Kød, og de drak en Slurk Vand til. Det saa ud, som kunde de ikke forsone sig med Øllet; det var saa forskelligt fra deres hjemlige Vin.

Mutter Voss satte stor Pris paa Italienerne. De var saa nøjsomme, holdt sig for sig selv og gjorde aldrig Vrøvl med Svendene. Og de tog aldrig paa Kridt. Det kunde slet ikke ske, at en Italiener rejste fra Herberget uden at betale hvad han skyldte.

Og saa var de saa livlige. Skøndt Mutter Voss sled i det fra Morgen til Aften, kunde hun altid finde et Øjeblik Hvile naar Italienerne holdt Middag ude i Gaarden. Hun stod da i Døren til Vaskehuset med begge Hænder i Siden og saa paa dem. De talte italiensk, og hun forstod ikke et Ord af det »Kauder-vælsk«, som hun sagde. Men de lo saa smittende, at hun maatte le med. — Og naar Beppo kom, den unge, glade Beppo med de hvide Tænder, naar han kom med sin Abekat, da var Mutter Voss fornøjet.

Det var til at le sig syg, naar Aben krøb op paa Beppos Skulder, søgte ivrigt i hans sorte Krøller med begge Hænder, puttede noget i Munden af og til og klappede sig paa Maven, som havde den fortæret sit Bytte.

Mutter Voss vidste, at Aben spillede Komædie. Der var intet levende at finde i Beppos Haar. Den Slags taaltes ikke i Herberget. »Jeg vil ikke ha' Svin i mit Hus,« sagde hun, og man paastod, at Svendene maatte gaa nøgne i Seng, naar de kom til Herberget sent om Aftenen. Kom de om Dagen, blev de undersøgt, og viste det sig, at de var befængt med Utøj, puttede Mutter Voss dem selv i en stor Ballie Sæbe-Vand og skrubbete dem rene.

Hun klippede dem, om det var nødvendigt; og gik der en Svend omkring med et Hoved som en Tugthusefange, var man sikker paa, at han havde været behandlet af »Mutter«.

Hun var ikke blot af Navn deres Mor; hun sørgede virkelig for dem, som kunde de være hendes Børn. Og de havde Respekt for hende. Men der var ikke én Svend, som havde boet i hendes Herberg, der ikke bevarede Mindet om hende med Taknemlighed.

Mutter Voss var stor og kraftig bygget; der var næsten noget mandhaftigt over hende. Hendes brede Ansigt med den store, blodrige Mund, der kunde blive helt rund, naar hun talte; de smaa, skarpe Øjne under tykke, buskede Bryn og Antydningen af et sort Overskæg, saa slet ikke kvindeligt ud.

Hendes blaastribede Bomuldskjole var altid ren og glat, og hendes Forklæde, hvis Smække var heftet paa det svære Bryst med to Sikkerhedsnaale, var lige saa upaaklageligt. Det sorte Haar var skilt og redt glat ned bag om Ørene. I Nakken laa Fletningerne omkring en stor, lysegul Kam. Kammen og den hvide Krave, holdt sammen med en stor Agatbrosche i Guldindfatning, var Mutter Voss' eneste Pynt. Nej, jeg glemmer hendes Vielsesring; men den var saa tynd af Slid, at man næppe lagde Mærke til den.

Og dog var hun stolt af denne Ring.

Det første, hun krævede af sin Svigersøn, en lang, mager Skrædersvend, da han kom og bad om Datterens Haand, var en Ring.

»Og den skal være af Guld, ikke det Tombakskidt, som Folk gaar med nu om Stunder,« sagde hun.

Hansen var ikke just velbeslaet med Penge; men der blev ingen Forlovelse af, før han kunde stille med Ringen.

Mutter Voss havde tre Børn, og som hun tog sig af alt andet i Huset, tog hun sig ogsaa af deres Opdragelse.

»Voss har sit Arbejde,« sagde hun, »han sidder paa Bordet og syer hele Dagen; mere kan man ikke forlange af ham.«

Om det nu var, at Mutter Voss selv troede det, eller hun kun vilde lade saadan over for udenforstaaende, véd jeg ikke. Men sikkert er, at Voss lige saa tit stod med korslagte Arme i Gadedøren og røg sin lange Pipe, som han sad paa Skræderbordet.

Han var en smuk Mand, var Voss, og der kunde komme et eget Smil i hans Hustrus strænge Ansigt,

naar hun saa paa ham. I saadan et Øjeblik saa hun slet ikke mandhaftig ud.

Hver Gang jeg mindes Voss, har jeg altid Indtryk af noget lysegraa. Lysegraa var hans Jakke og hans Benklæder — han gik sjældent med Vest — lysegraa hans store, bølgende Haar og hans Fuldskæg; og paa Fødderne havde han lysegraa Strømper — som hans Hustru strikkede — og lysegraa Klædes-Sutter.

Voss gik altid i Sutter; man hørte ikke, naar han kom ned ad Trappen, eller naar han listede sig ind i den lille Stue bagved Gæstestuen og tog sig en Slurk Kognak i Vægskabet. Hans Hustru raslede med Køkkentøjet eller laa og skurede Gulv oppe i Gæstekamrene; og hvad kom det Svendene ved, om Fatter tog sig en Slurk?

Mutter Voss syntes ikke rigtig om det — det vidste han — men der var jo ogsaa Tobak i Vægskabet, og Piben kunde Fatter Voss ikke undvære.

Fatter — jeg har slet ikke Lov til at kalde ham saaledes; hans Hustru sagde altid: »Vater«.

Hun kunde sige det saa udtryksfuldt, at han straks forstod, hvad det gjaldt, naar hun kaldte paa ham.

Kom det haardt og bestemt, saa var det en Svend, der skulde smides ud. For det gjorde Mutter Voss ikke gerne selv. Det sidste »Skub« i Ryggen skulde der helst en Mandshaand til.

»Saadan en«, der gjorde sig udtilbens og stiftede Ufred, han skulde herut, og Voss kunde »werfe« ham, saa han fløj over paa den anden Side af Strædet.

Kaldte Mor venligt og indbydende, saa var det Frokost eller Middagsmad; og lød det bebrejdende, havde hun opdaget det med »Slurken«.

Skønt Mutter Voss var Sjælen i det Hele, i Hjemmet, i Huset og i Herberget, nærrede hun dog stor Respekt for sin Mand. Han var nemlig Formand i Socialdemokratisk Forening. Til ham kom Medlemmerne med deres Klager; til ham betalte de Kontingent og Bidrag til Valgagitationen, og med ham aftalte de Mødeaftenerne. Han førte Foreningens Bøger, og de var Side op og Side ned fyldt med hans spinkle, klare Haandskrift. Der var Orden i Bøgerne og Orden i Kassen; ingen Embedsmand kunde være mere pertentlig end Voss. Og naar han aabnede Møderne oppe i Stadsstuen, naar

han med sin smukke, let slørede Røst holdt Tale til Medlemmerne, hvor var Mutter Voss stolt af »Vater«!

Og hvor lyste hendes Øjne i glad Forventning, hver Gang hun Mødeaftenerne gik og tændte de tre Hængelamper over Bordene i Stadsstuen.

Det var ingen larmende Møder, der holdtes i Foreningen; alt gik roligt til. Selv naar der blev saa varmt i den lavloftede Sal, at man maatte lukke alle Vinduer op, mærkede man næppe i den anden Ende af Strædet, at der var mange Mennesker deroppe. Man kunde se det, naar man gik forbi, Skyggerne tegnede sig paa Husvæggen lige overfor, og Folk, der dengang endnu havde en Slags Rædsel for Socialdemokraterne, skævede op til Vinduerne, stod lidt og lyttede, som ventede de at høre en Oprørstale.

— — —

Mutter Voss havde, som jeg har fortalt, tre Børn. To Døtre og en Søn. Den ældste, Josefine, var forlovet med sin Fars Svend, Anton Hansen, Sønnen var i Gartnerlære, og Ella, den yngste, gik i Skole.

Ella blev vistnok lidt forkælet. Ikke paa den Maade Folk plejer at forkæle deres Børn. Hun maatte lystre som en Soldat — det maatte de voksne Børn med — men Ella gik i en »højere Døtreskole« sammen med fine Folks Børn; hun fik Paalæg paa sin Skolemad og havde smukke Klæder; og hun gik i Danseskole hos Byens bedste Danselærer. Ella lærte ogsaa at spille Klaver, og hendes Musikundervisning gav en Gang Anledning til, at Mutter Voss en almindelig Hverdag trak i Søndagstøjet: Fløjelsmantille over en sort Cachemirs Kjole med Perlebesætning, Konehat med Strudsfjer og Hagebaand.

Ella kom grædende hjem fra Musiktimen. Hun smed sin Nodemappe, der paa brun Grund bar Ordet »Musik« i Guldbogstaver, fra sig paa Bordet i det lille Værelse bag Gæstestuen; hun trak sine Glacé-Handsker af og smed dem ovenpaa: »Jeg gaar ikke mere til Frk. Iversen.«

Mutter Voss kom ind fra Køkkenet; det ene Hjørne af hendes pletfri Forklæde var stukket op under Bæltet, saa Forklædet dannede en Trekant; saaledes brugte hun det altid i Køkkenet, at det ikke skulde slæbe paa Gulvet, naar hun bukkede sig. Hun holdt i Haanden en stor Træske, hvormed hun lige havde rørt i Finkerne til Aftensmaden, og hun stod et Øje-

blik maalløs af Forbavselse over at se sit Barn saa ophidset.

»Ella,« sagde hun, »hvad er der sket; har hun slaaet dig?«

Ellas taarefyldte Øjne var store af Forargelse og hendes Barnemund skælvede, da hun sagde: »Nej, Mor, Frøken Iversen gav sin Mor en Lussing i mit Paasyn.« Mutter Voss tabte Træskeen af Forskrækelse: »Hvad siger du, Barn; slog hun sin Mor?«

Ella nikkede: »Hun gav den gamle Dame en paa Øret, som en Lærer slaar en uartig Dreng. — Jeg gaar ikke mere derhen.«

Mutter Voss havde genvundet sin Fatning. Men hun var meget vred. »Ella,« sagde hun, »gaa oven paa og hent Fine; hun skal dække Bord og gøre Maden færdig. Jeg gaar straks hen og taler med Frk. Iversen. — En dannet Dame, der slaar sin gamle Mor! Skal *det* kaldes Dannelse? Saa er jeg glad for, jeg ikke har nogen. — Kender hun da ikke det fjerde Bud?« Disse Ord sagde hun nærmest til sig selv, for Ella var gaaet oven paa.

Et Kvarter senere gik Mutter Voss i Søndagstøjet ud af Døren, og Josefine havde overtaget Bestillingen i Køkkenet. — Hvad Ellas Mor har sagt til Frk. Iversen, ved jeg ikke. Men hele Aftenen var denne Begivenhed Samtaleemnet i det lille Værelse bagved Gæstestuen.

»Jeg har læst hende Teksten, kan I tro. Mit Barn skal ikke lære Raahed af fine Folk. Her hjemme sørger jeg for at holde den Slags ude, og saa skal en Dame« — Ordet betonedes stærkt — »lægge Haand paa sin gamle Mor i Barnets Paasyn. Jeg har sagt Ellas Timer af.«

Sønner, Carl, kom hjem den Aften, og han fik ikke megen Glæde af sit Besøg, thi der blev ikke talt om andet end den »skandaløse Begivenhed«.

Men Dagen efter saa man det Særsyn, at en pyn- tet Dame gik ind i Herberget for at tale med Mutter Voss. Det var Frk. Iversen, der vilde gøre sin Uret god igen; hun lovede, at sligt aldrig mere skulde ske.

Og Mutter Voss havde et blødt Hjærte; Ella fik Lov at spille videre hos Frk. Iversen.

Saa retfærdig en Kvinde som Mutter Voss skal man lede om, og denne Egenskab kom hende tilgode i hendes Forhold til Svendene. De vidste, at hun

aldrig gjorde nogen Uret, men tillige, at ingen slap for Straf, naar han havde fortjent den.

Naar hun om Aftenen sad i det lille Værelse bagved Gæstestuen, stod Døren aaben, saa at hun kunde se, hvad der foregik derinde.

Hun var ikke ledig; Strikkestrømpen voksede hurtigt mellem hendes Fingre, mens hendes Øjne fandt Vej til hver Krog i Gæstestuen.

Langs med Væggene derinde var Træbænke, og i hvert Hjørne stod egetræsmaalede Borde, hvis Plader bar Mærker af altfor varme Glas. Det var det hele Bohave, og mere var ikke heller nødvendigt. Svendene skulde have Plads til at røre sig. De legede hver Aften som store Børn.

Hændte det saa, at én eller anden iblandt dem opførte sig mindre pænt, fortalte sjofle Historier, sang en uanstændig Vise eller brugte Ord, Mutter Voss ikke syntes om, rejste hun sig og gik hen i Døren: »Seid Ihr roh?« (Er I raa?) spurgte hun med en bister Mine, »det er ikke tilladt her i Huset. At I véd det!« Mutter Voss talte altid højtysk, »det skaffer mere Respekt,« sagde hun.

Der blev straks Tavshed, og den eller de skyldige saa ud, som havde de faaet en Spand koldt Vand over Hovedet.

En Gang var der dog en Svend, han var Skomager, som ikke vilde lade sig noget sige. Han havde vundet fire Gange i Træk i 66, da en af hans Medspillere opdagede, at han snød.

Over denne Beskyldning blev han saa rasende, at han slog Anklagerens Næse til Blods. Det kom til Skænderi, og da Mutter Voss, der netop havde været ude i Køkkenet, kom ind, var Slagsmaalet i fuld Gang. Som hun plejede ved slige Lejligheder, stillede hun sig rolig op i Døren og raabte med Tordenrøst: »Stille! er I raa? hvad er her paa Færde?« De talte alle i Munden paa hverandre, men hun forstod dog snart, hvad det drejede sig om, og kaldte: »Wilhelm, kom herhen! er du en Bandit?« Hun saa imponerende ud, som hun stod der, blussende af Vrede; bag ved hende stod lyttende hendes Mand og de tre Stamgæster: den puklede Skomager Jensen, den gamle Skrædersvend Frank og Snedker Otto. Wilhelm, en skummelt udseende Fyr, kom frem imod hende: »Tror du jeg vil lade mig noget sige af et Fruentimmer?« sagde han haanligt. En knaldende

Lussing var det Svar, han fik, og Mutter Voss vendte sig roligt mod sin Mand og sagde: »Smid den Slyn- gel ud, Far, her er kun Plads for ærlige Svende.«

Det kostede jo lidt Kamp, før Wilhelm blev eks- pederet. Men Voss var en stærk Mand, og han gav ham tilsidst det reglementerede Skub, saa han røg over Gaden lige mod Kælderlugen i Huset paa den modsatte Side. Et Øjeblik efter gik han brummende ned ad Strædet og tørrede sin blodige Næse med Bagen af sin Haand. — Men Svendene raabte et rungende Hurra for »Mutter«.

— — —
Mutter Voss havde en Gang paa en Spaseretur for- elsket sig i et lille Hus med en gammel Have, som laa ved Slesvig Landevej Syd for Byen. Her kunde det være rart at tilbringe sine gamle Dage. I Huset boede et Par ældre Damer, og de solgte det næppe, saa længe de levede. »Men Døden kan komme ha- stig over Menneskene,« sagde Mutter Voss, »det er bedst at holde Øje med Huset alligevel.«

Hun lagde Penge op, og Summen voksede stadig. Hver Nat havde hun Bankbogen under sin Hoved- pude. Vel var alle Gæstekamrene laasede, og Nøg- lerne hang over hendes Seng i et stort Knippe. Men man kunde jo aldrig vide, hvad der kunde ske.

»Man kan ikke se Folk længere end til Tænderne,« sagde Mutter Voss.

Men før der kunde være Tale om at forlade Her- berget, maatte hun vide, at en ordentlig Vært kom efter hende, og hun havde i den seneste Tid ikke ringe Haab om, at Anton Hansen kunde blive hen- des Efterfølger.

Hansen var nemlig begyndt at gaa i Lære hos sin Svigermor, og hun opdagede snart, at han havde Evnen til at blive en rigtig god Herbergsfar. Han var lærenem, samme Anton. Det var helt morsomt at se ham sætte en Urostifter til Vægs. En Dag overraskede han hende endogsaa: han havde lært sin Svigerfar »Skubbet« af.

Ogsaa Svendene havde efterhaanden faaet Respekt for Hansen; han var ikke heller saa tynd og saa bleg længere, maaske fordi han sjældent eller aldrig kom paa Værkstedet nu, men maatte tage fat baade her og der, feje ud, rede Seng og vaske Gulv i Gæste- kamrene. Han var ogsaa flink til at skænke Øl, koge Kaffe og brygge Grog.

Og han havde faaet et mere mandigt Udseende, siden han havde lagt sig Fuldskæg til og lang Pibe.

Hvad var der egentlig til Hinder for Brylluppet nu? De unge kunde jo faa et af de største Gæsteværelser til Sovekammer. Dagligstuen kunde de godt indtil videre have sammen med Forældrene, mente Mutter Voss.

Og Fines Bryllup blev holdt i Stadsstuen en Søndag lige efter Pinse. Udstyret var ikke helt færdigt, men Fine havde jo endnu ikke saa meget at gøre, at hun ikke havde Tid til at sy. »Senere« sagde Mutter Voss og smilede polisk.

Først i Januar kom Barnet, det var en lille Pige, og Mutter Voss var lykkelig. Hun kyssede den lille og sang for den, naar den græd, og hun plejede sin Datter saa omhyggeligt, at den gamle Skrædersvend, Stangæsten, maatte blive i Herberget hele Dagen for at hjælpe til med Arbejdet. — Louise blev Barnet kaldt efter Bedstemor, hun voksede og trivedes, blev et kønt og livligt Barn og var til Glæde for hele Familien og for Stangæsterne med. Naar Josefine om Aftenen sad med sit Sytøj inde i det lille Værelse, gik Barnet fra Arm til Arm; selv den puklede Skomager vilde lege med hende. Hun trak sin Bedstefar i Skægget; hun legede med Snedker Jensens Uhrkæde og satte et pudsigt-alvorligt Ansigt op, naar han holdt hende sin store »Lommetvebak« for Øret. Om Dagen spillede Lirekasse-mændene deres lystige Melodier for at glæde »il bambino«, som de kaldte hende.

— — —
Paa den Tid, da Ella gik til Præsten, læste Voss en Dag i Avisen, at den ene af de to gamle Damer var død, og man begyndte for Alvor at tænke paa Huset ude ved Landevejen.

Mutter Voss gik næste Dag til en Kommisionær og overdrog ham at handle paa hendes Vegne, saasnart Huset var til Salg. Det varede ikke mange Uger, før der kom Bud, at den efterlevende gamle Dame vilde flytte ind til Byen, og ikke var uvillig til at sælge med det første.

Straks Søndagen efter gik Voss med Hustru og Datter ud for at se paa Ejendommen. Det var et yndigt Vejr, og Spasereturen gennem Byen var en hel Fest for de tre. Da de var kommen op over Bakken og ud paa Landevejen, vendte Mutter Voss

sig om og saa ned over Byen. Hun stod ganske stille et Øjeblik, saa sagde hun: »Far, er her ikke dejligt?«

Og Voss maatte give hende Ret.

Der nede laa Byen med alle de smaa, rødtagede Huse.

Fjorden strakte sig blaa og blinkende langt, langt ud, til den stødte sammen med Horisonten, og Skrænterne paa begge Sider af den var begyndt at blive grønne.

»Alt dette,« sagde Mutter Voss, »har vi jo ingen Anelse om derhjemme i Strædet. Jeg glæder mig, aa, jeg glæder mig til at komme her ud.«

De gik et lille Stykke Vej endnu, før de naaede Huset.

I Haven stod Kirsebærtræerne i Knop og Crocus og Gækker blomstrede i Bedene, der var kantet med Buksbom og Saxifraga.

Udenfor Huset stod de stille, de havde næsten Sky for at gaa derind. Den gamle Dame maatte jo være saa ked af at skulle forlade denne yndige Plet; men hun vilde jo sælge og de vilde købe.

»Det er det første Skridt der koster,« sagde Mutter Voss, da hun traadte over Dørtræet. Husets Ejerinde førte dem fra Stue til Stue, og oppe paa Kvisten faldt Mutter Voss atter i Forundring over Udsigten; men da de gik rundt i Haven, saa hun straks, at den var meget forsømt.

»Det er godt, at Carl er Gartner,« tænkte hun.

Handelen kom istand, og saasart det kunde lade sig gøre, skulde de flytte ind.

Mor Voss svælgede i Travlhed. Hun var aldrig saa glad som i en Tid, hvor hun næppe fik sine Knæ bøjet om Dagen, som hun udtrykte sig. — Der skulde købes Møbler, for de unge maatte jo beholde en Del af det, der var i Herberget. Der skulde sys Gardiner, og det store Tæppe fra Stadsstuen, som var slidt i Kanten, skulde repareres. Snedker Jensen fik travlt med at polere; alt skulde være saa fint og blankt i det ny Hjem.

Naar Mutter Voss stod og vaskede i Vaskehuset og kastede et Blik ud i den usle Gaard, smilte hun ved Tanken om de grønne Træer og Ribsbuskene hun vilde faa at se fra Vaskehus-Vinduerne ude paa Landevejen, og Arbejdet gik dobbelt let fra Haanden.

— — —

Da endelig Dagen kom, og Flyttevognen holdt for Døren, blev Mutter Voss alligevel vemodig ved Tanken om at skulle forlade sit Hjem. Men hun vidste jo, at alle hendes store Børn, Svendene, var i gode Hænder. Hansen var en flink Herbergsfar og Josefine skulde nok passe Huset og lille Louise. — Lille Louise, det var dog det værste, at Bedstemor skulde skilles fra hende. Hun var saa vant til at have hende paa sit Skød, naar de spiste til Aften.

Aa, hvor hun vilde savne Barnet. Ogsaa Voss var lidt tavs. Han vidste, at han ikke kunde undvære sit Spilleparti; men han kunde vel nok nøjes med to Aftener om Ugen. Og han og de tre Stamgæster enedes om at mødes i Herberget hver Fredag og i Voss' nye Hjem hver Onsdag. Ogsaa Hansen, men især Josefine var vemodig stemt ved Tanken om at skulle miste sine Forældre.

Den eneste, der var helt glad, var Ella. Hun havde længe ønsket at komme bort fra Herberget og bo »som andre Mennesker«.

I det nye Hjem kunde hun være bekendt at modtage sine Veninder; saa længe hun boede i Herberget, havde det været ganske umuligt.

Da alle Møblerne var kørt bort, gik Mutter Voss endnu engang ovenpaa. Hun aabnede Dørene til Gæsteværelserne og kastede et Blik ind i hvert eneste ét. Der var rent og pænt, og alle Vinduer stod aabne. Med et lille Suk betragtede hun den tomme Stadsstue; thi her havde de holdt Barnedaab og Konfirmation, og her havde Fines Bryllup staaet. Ogsaa deres eget Sølvbryllup havde de fejret her.

Nu var Stuen lejet ud til Mødesal for Socialdemokratisk Forening; hun vilde næppe kunne kende den igen, naar hun saa den næste Gang. Minderne om alle de glade Timer, hun havde haft i det gamle Hus, kom op i hende.

Mutter Voss græd. Men kun et Øjeblik, saa var hun sig selv igen.

Da hun vendte sig ved Gadehjørnet og saa sin Datter med lille Louise paa Armen, og sin Svingersøn, staa i Døren, nikkede hun Farvel med et Smil. —

Og saaledes mindes jeg stadig Mutter Voss, som hun smilende drog bort fra vort lille Stræde, bort til det nye Hjem, Syd for Byen.

KIRKEKONEN.

I samme Gaard som Fatter Fidde boede Mutter Zims.

Men hun havde sit Hus for sig selv. Det var ganske lille og der var kun Plads til Køkken og et eneste Værelse med to Fag Vinduer. Disse Vinduer vendte ud mod en Hønsegaard, som laa lige op ad Skomagerens Have. Men der var stablet gamle Pakkasser op som Skel og udspændt et tæt Staaltraadsnet hvor Kasserne ikke strakte til. Thi for alt i Verden vilde Mutter Zims ikke have sine Høns til at ødelægge noget i den lille Have, hun hele Sommeren igennem glædede sig over.

Der var mørkt inde i Stuen hos Mutter Zims, og det var for en stor Del Hønsegaarden Skyld i. For Pakkasserne, der var aabne ud mod Gaarden og tjente som Reder og Hønsehus, tog Lyset fra Vinduerne.

Aldrig har jeg set saa lille en Hønsegaard. Og dog var der en halv Snes Høner og en Hane. Der var ogsaa andre Husdyr, nemlig Rotter, og var Hønsene tamme, kunde man sige det samme om Rotterne. Naar Vinduerne stod aabne, kunde Hanen finde paa at flyve op i Vindueskarmen og gale. Men det skete ogsaa, at en Rotte sad og gnavede af et Stykke Sukker, som Mutter Zims havde glemt paa Bordet foran Vinduet, hvor hun havde drukket sin Kaffe. Skøndt de havde ringe Plads og ofte maatte dele deres Mad med de fede Rotter, lagde Hønsene dog saa mange Æg, at Mutter Zims altid havde rigeligt af dem, og af og til endog kunde traktere min Bror og mig med et Æg, rørt med Sukker. Hun elskede sine fjedrede Venner og var helt stolt, naar de fløj op paa hendes Skulder eller aad af hendes Haand. »Det er mine Børn,« sagde hun.

Mutter Zims var Enke og havde vistnok aldrig haft Børn. Vi kendte hende kun som »Kirkekonen« og spurgte aldrig om hendes Familieforhold. Som hun var, fandt vi hende interessant og vi besøgte hende tit.

Især var Burchard hendes gode Ven. Da han var 12 Aar gammel, indsatte hun ham til »Universal-arving«. Han skrev selv Testamentet, og det barnlige Aktstykke uden Spor af Værdi blev gemt i hendes Kommodeskuffe.

Hvor mange Møbler der egentlig var i Stuen, huer jeg ikke. Det eneste, jeg tydelig mindes, er et Billede med Træer og Mennesker, klippede ud af Papir og kolorede, og saa et Par Porcelænhunde med krøllede Hoveder og store, runde Øjne. Selvfølgelig var der en Seng og jeg synes den havde blomstrede Forhæng, og der var Stole med Bomuldsbetræk og Puder og et Par mahognimalede Klapborde.

Men for Burchard var alt dette Herligheder, og Mutter Zims følte sig rig i sin fattige Stue.

I Køkkenet, der tillige var Forstue, var et lille Vindu ud mod Gaarden, og her havde den gamle Kone nogle dejlige, højrøde Geranier, som hun vandede med Vand fra en hankeløs Tepotte.

Om Sommeren stod Døren til Køkkenet altid aaben, at Solen kunde skinne ind. »Det er saa hyggeligt,« sagde Mutter Zims. Og der kunde virkelig være helt hyggeligt i Stuen, det syntes ogsaa Burchard og jeg. Hvor kommer Hyggen fra i de smaa og fattige Stuer, med ubekvemme Stole og Sand paa det skurede Gulv? Jeg tror det er Menneskene selv der bringer den med. Den stille Passiar om smaa og ubetydelige Ting, der ikke frister til lidenskabelige Udbrud, de smaa Fordringer der stilles til Livet, hvor Luksus er et ukendt Begreb og hvor man kan glæde sig over en Solstraale, der finder Vej gennem Dør eller Vindu og oplyser en Krog, som ellers ligger i Mørke. Mutter Zims var tilfreds i sin forfaldne Hytte, ikke mindst maaske dog fordi hun havde et stort og hvælvet Rum — den danske Kirke — hun betragtede som sin Ejendom.

Vist sjældent har en Kirkekone været mere trofast i sin Gerning end hun. Alt hvad der angik den danske Kirke, fulgte hun med allerstørste Interesse; som angik det hende personligt. Hun var paa Pletten paa Klokkeslet naar hun skulde hente den lille Seddel med Søndagens Salmenumre hos Pastor Carstens. Hun fejede i Kirken og støvede af, og aldrig kom hun for sent naar der skulde ringes.

For Mutter Zims var tillige Ringer og hun tog det med stor Højtidelighed. Struttende af mange tykke

Skørter steg hun op i Taarnet og trak i Klokketovene. Skulde der kimes, kunde man se hende staa oppe i Lydhullet og slaa paa Klokken med en Hammer. Om det regnede eller om Solen skinnede, altid var hun paa sin Post, skøndt det i Blæsevejr tit maa have været mindre behageligt deroppe, hvor Vinden fra alle fire Verdenshjørner kunde komme til.

Og hvor havde hun travlt før de kirkelige Fester! Hvor var hun glad, naar Bøgegrenene kom til Pintsepyntningen og stolt, naar Kirken lignede en nysudsprungen Skov.

Til Konfirmationen skyede hun ingen Ulejlighed for at skaffe saa fine Stole og Tæpper som muligt til Konfirmanderne, og før Brylluper kunde hun tilbringe en hel Dag i Kirken, at den blev saa fin og smuk, saa Folk maatte undre sig.

Hun tog imod Gæsterne ved Kirkedøren, anviste dem deres Pladser og løb med svajende Skørter ind i Døren for at vinke til Organisten naar Bruden kom. Hun lod sig end ikke nøje med at holde Orden i Kirken, men passede ogsaa paa, at Tilskuerne udenfor ikke generede Gæsterne, naar de steg ud af Vognen.

Ved Barsedaaab sørgede hun for Vand og Haandklæder, og ved Begravelser lagde hun Kransene tilrette med største Omhu. Med de gamle Øjne fulde af Taarer ordnede hun de mange Kranse, da min Bror Burchards Kiste stod i Kirken. »Nu er det sidste Gang han staa i Kirken,« sagde hun, »hvor tit har han ikke hjulpet mig at sætte Salmenumrene op, naar mine gamle Ben var trætte. Og saa skulde han dø før jeg.«

Mutter Zims syntes selv, at hun var uundværlig for den danske Kirke, som hun ikke kunde tænke sig at undvære sit Arbejde dér.

En Gang, da der skulde udføres en større Reparation, havde hun faaet Ordre til at gaa til »Klosterfogeden« for Helligaandsklosteret, hvorunder Kirken sorterede. Han var uvillig og sagde tilsidst: »Jeg vilde ønske, at den danske Kirke sad i Maanen.«

Uden et Øjeblik Betænkning svarede Mutter Zims: »Saa maatte De da sætte en Stige til, at jeg kunde komme derop.«

Hun beundrede Altret med de guldklokkede Engle, og aldrig var der Støv paa Alterbordet eller paa den brune Voksdugs Knælekant. —

Mutter Zims var saa dansk som faa; hun var født i Angel og talte tit om sin Far, der var »en meget fornuftig Mand.«

»Naar vi var utilfredse og ønskede os et eller andet, sagde han altid: »Ven I si'n it ku' sk . . ., hvad si'n?« og saa tav vi stille,« sagde hun. —

Som mange af hendes Generation var hun fuld af Spøgelsehistorier og »Forvarsel«.

Hun fortalte os, at Danskerne skulde komme igen, ind gennem Nørreport, og saa hastig skulde de komme ind i Byen, at Provst Peters ikke engang kunde faa Tid til at flygte i bar Skjorte.

Provsten havde været Præst i den danske Tid, men var nu stærkt tysksindet og Provst ved Marie Kirken. Mange Flensborgere havde ondt ved at tilgive ham, at han saaledes havde skiftet Sind.

Mutter Zims talte ogsaa om, at man havde set Glædesblus paa Ballastbjerget. De skulde nok komme, naar Danskerne kom igen. Da § 5 blev ophævet sagde hun, at det gjorde ikke noget, Flensborg kom tilbage til Danmark alligevel. Det var ikke Tyskerne, der raadede for det. —

Efterhaanden som Aarene gik, forfaldt hendes Hytte mere og mere. Værten vilde lade den rive ned, men hun vilde ikke flytte. Saa lod man hende selv sørge for Vedligeholdelsen, og det blev kun saa som saa. Rotterne blev ogsaa snart altfor frække: de bed hende i Næsen om Natten naar hun sov, de gnavede Hul i hendes Sko og holdt et frygteligt Spektakel paa Loftet selv ved højlys Dag. Tilsidst tror jeg nok, at det regnede ned i Sengen til hende.

Saa gav hun op. Jeg kom hjem en Sommerferie og saa til min store Forundring, at der var højrøde Geranier i de to Vinduer i Taarnet paa den danske Kirke, og da jeg standsede og saa rigtig til, fik jeg Øje paa Mutter Zims, der vinkede og vinkede bagved Geranierne. Hun havde solgt eller slagtet sine Høns og indrettet sig en Stue oppe i Taarnet, hvor hun endogsaa sov om Natten.

»Huset kunde ikke holde længere og der var ingen Lejlighed at faa i Nærheden,« sagde hun, »og jeg skal jo være ved Kirken.«

Tilsidst blev hun dog for gammel til Arbejdet og fik en Fribolig i en Stiftelse i Nystaden. Hun døde paa Diakonissestiftelsen, hvor hun skal have været en ret vanskelig Patient. Og jeg vil gerne tro, at in-

gen har kunnet gøre Mutter Zims tilpas. Hun var et meget selvstændigt Menneske, der ikke ønskede Raad af andre mens hun var rask og aldrig havde bedt om Hjælp. Hendes Arbejde som Kirkekone havde fyldt hendes Liv; hun havde været trofast i sin Gerning som faa, og mange Medlemmer af den danske Menighed vil bevare i Mindet den gamle Kirkekone, der altid var paa sin Plads, der »kimedede« Kirkefesterne ind, selv om Stormen ruskede i hendes Skørter og Kulden sved i hendes magre Hænder.

GRØNTKONEN.

NAAR vi i min Barndom skulde have Grøntsager, maatte vi enten gaa til Gartneren for at hente dem hjem eller vente og se, hvad Grøntkonen, Mutter Jørgensen, bragte med i sine Kurve.

Vor Gartner boede syd for den gamle Kirkegaard, ovenfor Søndre Gravene. Han hed Rappe; jeg ser ham tydelig for mig deroppe mellem alle sine Bede. Han var rødhaaret og fregnet og alle hans Drengelignede ham. Men der var noget af Friluftsmennesket over dem som de gik der i blaastribede Skjorteærmer og lod Solen kaste Guld over det røde, krøllede Haar. Faderen selv gik dog altid med Hat. Den var af Straa og med stor Skygge, men gennem smaa Utætheder i Fletningen kunde Solen skinne ind, og i Rappes Ansigt var der lige saa mange Solpletter, som paa Bunden i en Bøgeskov. Naar han stod og sludrede med vor Pige eller gav hende Penge tilbage, har jeg ofte moret mig med at tælle Solpletterne. Men jeg blev aldrig færdig, fordi de flyttede sig, hvergang han bevægede Hovedet. —

Mutter Jørgensen boede i Johannisgarten, langt borte fra Byen, paa den anden Side Fjorden. Fra vort Hjem i Helligaandsgangen kunde det vel være en tre Timers Gang. Johannisgarten var et Traktørsted med tilhørende stor Have. Om Hverdagene kom der ikke mange Mennesker, men om Søndagen var der ofte helt overfyldt. Og da gjaldt det om at passe paa i den store Frugthave. Rundt omkring mellem Buskene var der Lysthuse, hvor Folk kunde spise deres medbragte Mad og faa Kaffe, Mælk eller The og Øl serveret. Men mange af Gæsterne og især Børnene, tog det ikke saa nøje med Hensyn til Frugten, enten det saa var Bær eller Træfrugt. De plukkede uden videre Ribs og Stikkelsbær og Solbær, spiste Kirsebær og rystede Blommer ned eller samlede Æbler og Pærer op inde mellem Bønner og Ærter.

Mutter Jørgensens Mand maatte passe Udskænkningen, hun selv skar Brød eller Kager og de største

Børn — der var 6 eller 7 Stykker — vartede op. Men de yngste gik omkring i Haven og skræmmede Frugtyvene.

Naar vi kom til Johannisgarten mens vi var Børn, legede vi altid med den yngste Datter, og især Burcharde var stolt naar han fik Lov til at skælde Frugtyvene ud.

Men Søndagsfortjenesten var ikke nok til at holde det store Hus vedlige, og derfor gik Mutter Jørgensen om Sommeren fire eller fem Gange om Ugen til Byen med Frugt og Grøntsager. Hun havde sine faste Kunder og gik altid hjem med tomme Kurve. Men hvor maa den gamle Kone have slæbt naar hun gik hjemmefra!

Med Aag over Skuldrene og fire store Kurve begyndte hun sin Vandring lige efter Solopgang. Der var en fugtig Kant paa hendes blaa Bomuldskjole selv i tørt Vejr. »Det er Dug,« sagde hun en Gang, da jeg spurgte hende om det havde regnet undervejs. Hun var en lille, tætbygget én med en stærkt fremstaaende Mave. Hendes Ansigt var ikke gammelt trods alle de dybe Rynker og den indfaldne Mund, thi hendes mørke, livlige og opmærksomme Øjne beherskede det fuldstændigt.

Desværre var vi som oftest i Skole, naar Mutter Jørgensen kom. Men hændte det, at vi var hjemme, fik vi Lov til at se alt hvad der var i Kurvene. Og var der Stikkelsbær, af de søde gule eller de store mørkerøde, fik vi altid en Haandfuld foræret. Kurvenes Indhold var meget rigt. Der var nye Kartofler, Persille, Gulerødder og Ærter, grønne eller modne Stikkelsbær, Ribs, Solbær og Hindbær. Der var Voks- og Snittebønner og i Avgust smaa Sommerpærer eller syrlige Vinæbler.

Alt dette bar den gamle Kone den lange Vej ind til Byen. Men hvor hun kom i Husene var hun da ogsaa en velkommen Gæst. Hun blev beværtet med Kaffe og Smørrebrød eller Smørkringler saa hun aldrig behøvede at tænke paa Frokost, og man gav hende en god Stol at sidde paa, mens hun fik sig en Passiar med Husets Frue. —

Hendes Børn voksede til og den ene Søn var ikke saa kærlig som han burde være; hun græd tit over ham. Men de andre havde hun Glæde af, naar de da ikke var syge; for saa var hun straks bange for at de skulde dø. Da hun og »Fatter« — saaledes

kaldte hun altid sin Mand -- blev gamle, trak de sig tilbage til en lille Aftægtsbolig med en yndig Have omkring. Her gik Mutter Jørgensen og puslede om sin kønne, gamle Mand der skrantede tit og af og til var ret daarlig. Her passede hun sine Bær og sine Køkkenurter, sine Blomster baade ude og inde. Til Byen gik hun ikke mere. Det var for besværligt nu, da hun var saa gammel. Og »Fatter« kunde ikke heller være alene.

Forresten var den bedste Tid for Grønhandel ved Dørene ogsaa forbi, da Gartnerne var begyndt at faa Butiker og Udsalg inde i Byen og deres Udvalg selvfølgelig var større end det, Mutter Jørgensen havde kunnet rumme i sine fire Kurve.

Men der er sikkert mange Hjem i Flensborg, hvor man endnu mindes den gamle Kone fra Johannis-garten og den Glæde, hun tit beredte Børnene med en Haandfuld Stikkelsbær eller Sommerpærer.

Mindesmærke paa den gamle Kirkegaard
i Flensborg.

DEN MANEN DER AM 9TEN APRIL 1848 FÜR KÖNIG UND VATER-
LANDRUHMVOLL GEFALLENEN TAPFERN KRIEGERN GEWIDMET
VON FLENSBURGER BÜRGERN.

TREU WAREN SIE GESCHWORNEN EIDEN

Saaledes staar der paa dette smukke og enkle
Mindesmærke, der til sene Tider vil være et talende
Bevis paa Flensborgernes danske Sindelag trods de-
res tyske Sprog.

De trofaste danske Flensborgeres Minde tilegnes
denne Bog.

NYT NORDISK FORLAG

NY MEMOIRE-LITERATUR

HENRIK SCHARLING

THEOLOG ELLER DIGTER

UNGDOMSERINDRINGER OG BREVE

GUSTAV BAUDITZ

SOPHUS BAUDITZ

HANS LIV OG DIGTNING

DA GUINEA VAR DANSK

WULFF JOSEPH WULFF

BREVE FRA GULDKYSTEN

1836—1842

UDGIVET AF CARL BEHRENS

ADOLF LANGSTED

GLÆDENS STAD I LYS
OG SKYGGE

MINDER FRA PARIS FØR OG UNDER KRIGEN

